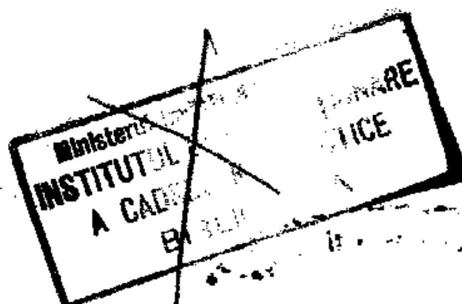
Coperta: *Cristea Müller*

Editarea volumelor 1—4 ale acestei ediții a fost supravegheată de autor. Începînd cu acest volum, operele lui G. Călinescu se tipăresc sub îngrijirea redacției sau a colaboratorilor externi. Textul romanului *Bietul Ioanide* s-a stabilit pe baza celor două ediții din timpul vieții scriitorului (1953 și 1964), respectîndu-se modificările din ultima ediție și corectîndu-se erorile de tipar prin colaționare cu prima ediție (autorul nu a mai avut răgazul să efectueze corectura ediției a II-a). În cazul cîtorva erori similare în cele două ediții, ne-am luat îngăduința corectării, marcînd cuvîntul respectiv cu un asterisc (vezi vol. 6, pag. 274, 308, 364).

NOTA REDACȚIEI

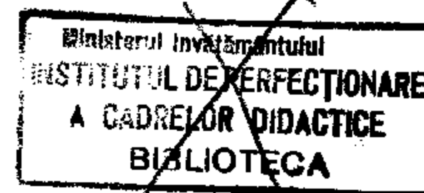
G. CĂLINESCU

OPERE

5

BIETUL IOANIDE (1)

1967
EDITURA PENTRU LITERATURĂ

BIETUL IOANIDE

I

Cînd Gaittany aminti lui Ioanide că a doua zi urmau să se-ntîlnească la cinci, la ceaiul oferit de Saferian Manigomian, Ioanide protestă cu o vehemență crescîndă.

— Dar ai spus că vii ! obiectă zîmbind deconcertat Gaittany.

Nu înțelesese bine, sau aruncase vorba din politețã, fără a medita mai mult, pretindea el. Şi intră într-un şuvoi de explicații, cu mult prea abundente. Casa lui Manigomian nu-i plăcea, excesul de iarbă din curte îi deştepta imaginea cimitirului, individul avea prea mare respect de vegetal şi lăsa scaietele să crească în crăpături de trotuar. Totdeauna spusese că arhitectura trebuie să se purifice de orice natură vie. Intrarea cu coloane de tencuială îi făcea rău.

— Sinistru !

— Domnule Ioanide, observă persuasiv Gaittany, însă dumneata ai spus despre casă că e superbă, că-ți aduce aminte de un monument de Palladio exilat în altă climă.

— Nu pot să sufăr, continuă Ioanide şi mai îndîrjit, odăile lui nemăsurate, fumurii, încărcate cu mobile de *bric-à-brac*. Ce-nseamnă casetoanele

alea spoite, pereţii zugrăviţi în imitaţie de stil pompeian, draperiile roşii de la fereşti înfoiate şi legate la brîu cu cordoane, ca pe vremea prinţesei Matilda? Ş-apoi o să ne arate iarăşi pendulul şi o să ne spună să-i ascultăm apele (Gaittany tăcu, căci ştia că asta era cea mai mare plăcere a lui Ioanide cînd mergea la Saferian). Şi ce, o să ne dea ceai în aceleaşi ceşti albastre preistorice, a căror porţelană s-a tocit de buzele a nu ştiu cîte generaţii? În materie de ceai nu vreau arheologie, doresc igienă, ceaşcă nouă Rosenthal, fără pretenţii de anticărie. În casa lui, cînd dă ceai, pute mereu a cafea prăjită. E o combinaţie de arome care nu-mi convine. Este cum aş mînca portocală cu sardele. Dar nu, la Manigomian nu mai mă duc! Soră-sa e imposibilă.

— A murit, domnule, acum un an, încercă Gaittany a întrerupe argumentaţia.

— A murit? E un fel de a spune, a rămas umbra, ce zic, umbrele ei multiplicate. Această femeie era geniul negrului şi al jeurilor, fustele păreau că-i creşteau din carne ca nişte solzi. Cred că nu le scotea niciodată, trebuie să fi avut cel puţin douăsprezece, iar pe dedesupt — pantaloni lungi de dantelă, ca pe vremea *Franţuzitelor*. Săraca, mirosea vechi. Sînt convins că fustele ei revin în casă ca strigoi.

— Cît eşti de nedrept! obiectă timid Gaittany. Era o femeie extrem de inteligentă (şi subliniind), te preţuia într-un mod deosebit.

În fond însă, Gaittany, lipsit de imaginaţie şi foarte sugestionabil, luînd în serios pe oricine se exprima cu convingere, se invada de motivările de fantezie ale lui Ioanide, închipuindu-şi că un om ca el poate avea realmente astfel de repulsii, absurde pentru altul.

— Îmi pare rău, bătu el în retragere, regret mult, am fi petrecut o oră plăcută.

Ioanide însă nu părea el însuşi convins de raţiunile lui, încît căuta să le consolideze. Întrebă superfluu la ce oră era ceaiul. I se spuse că la cinci, teoretic, dar că realmente nu vor fi toţi decît pe la şase.

— Sigur, ripostă Ioanide, vom sta pînă aproape de opt, ca de obicei, cînd apune soarele. Ai văzut cum se vede de la el apusul? Astrul alunecă în chip vizibil, şi dacă reinterpretezi mişcarea, ai sentimentul clar că tu te ridici cu pămîntul. Evit de la o vreme să mai ies la ceasul cînd apune soarele. Bucureştiul e un maidan de unde revoluţia aştrilor e prea spectaculoasă. Sînt bătrîn, dinamica cerească mă nelinişteşte, îmi dă senzaţia de a fi veşnic în căluşei. Caut orizonturi acoperite, care să-mi dea iluzia a sta pe un teren ferm. Dumneata poţi să rîzi, un om ca mine, care se izolează, vede universalul şi ignorează particularul. De altfel sînt arhitect, ca să construiesc am nevoie de o siguranţă minimă, vederea asta a învîrtirii mă demoralizează. Cum am să construiesc eu pe o bilă care zboară în aer? Hotărît, nu mai ies seara. Mă scol de dimineaţă, lucrez în casă cu geamul deschis, în ciripitul vrăbiilor, şi circul în oraş ziua, sub regim solar egal. Cum vezi, fug de orice peisaj care predispune la contemplaţie. De altfel, dacă aş şti că Manigomian şi-a schimbat ceştile, şi ceaiul ar fi la o oră posibilă sau cu o lună mai tîrziu, cînd programul soarelui se modifică, aş veni.

Ioanide spunea toate aceste enormităţi într-un ton de badinaj, dorind parcă să insinueze că e conştient de neseriozitatea lor şi că e în căutarea unui pretext fantezist. Cînd Gaittany plecă aproape convins, Ioanide nu-şi putu reţine un gînd critic:

« Mare dobitoc! » Cu toate acestea, el însuşi începuse a crede în posibilitatea pretextelor sale. Însă în realitate lucrul era mai simplu: singura cravată pe care o putea pune într-o astfel de împrejurare i se rupsese în mînă. De unde repulsia complicată împotriva casei Saferian Manigomian.

A doua zi, Gaittany lămuri societăţii că Ioanide nu poate veni « luna asta », fiindcă îl supără apusul soarelui. Răsunară felurite rîsete şi chicote, numai Saferian, întins pe sofa, zîmbi cu împăciuire din buzele lui groase, clătinînd din cap neîncrezător. Se aflau în salon, aşezaţi pe mari scaune încrustate cu sidef, într-un cerc în jurul sofalei, Angela Valsamaky, Panait Sufleţel, Dan Bogdan, Ion Pomponescu, Bonifaciu Hagienuş, Andrei Gulimănescu, Gonzalv Ionescu, Gaittany şi, evident, Smărăndache şi Smărăndăchioaia.

O scurtă topografie a locului nu-i de prisos. Era o încăpere foarte mare şi înaltă, de tavanul căreia atîrna un gigantic lustru de alamă, autentic bisericesc, cu douăzeci şi patru lumini electrice. Pe o latură se afla o sofa lată şi scundă (sofaua lui Saferian), învelită cu un covor oriental, peretele respectiv fiind el însuşi acoperit cu un şal turcesc bătînd în nuanţa tutunului uscat, iar de o parte şi de alta — cîte o fereastră înaltă, acoperită cu draperii de pluş roşu. Aproape îndată lîngă unghiurile odăii, către acest perete, uşi cu două batante, încununate cu un fronton grec foarte complicat, cu detalii, şi vopsite cu un lac alb impecabil, contrastînd cu sîngele închegat al zugrăvelii, se deschideau către alte odăi laterale. Pe unii din pereţii cu uşă albă, deasupra unei mensole-altar de marmură, se vedea o excesiv de mare oglindă veneţiană, încadrată într-o ramă îngustă de argint afumat şi astfel înclinată,

încît transporta tot interiorul salonului într-un plan adiacent nebulos şi la un cat mai înalt. Oglinda compunea privitorului o figură negricioasă, corectată subtil, un cap de bronz. În restul salonului, în jurul a două mese rotunde de metal încrustat şi întarsiat, sprijinite pe picioare de grifon, se îngrămădeau cu mult prea numeroase fotolii, bergere franceze cu tapiserie Aubusson. În mijlocul celor două mese pseudoantice era cîte un crater de marmură cu două anse din care ieşeau buchete artificiale de flori de sidef. Pe pereţi, printre o sumedenie de mici picturi în ulei, reprezentînd peisaje orientale, încadrate în rame combinate din bucăţi de fildeş şi linii de abanos, tronau două mari portrete de femei, în rame de stuc poleit, prea de tot late şi brodate ca uşile de la altare. Femeile pictate în maniera lui Mirea sau a lui Stoenescu, adică cu o mare uşurinţă a pensulei, dar totdeodată cu o anume veleitate rembrandtiană, semănau una cu alta, cu deosebirea că una era mai vîrstnică, obosită în contururile feţei, în vreme ce a doua era o fată ca de optsprezece ani, ovală la faţă, specific ochioasă, cu buze cărnoase armeneşti. Pe o masă şedea trîntită o rîşniţă turcească de cafea, cilindroidală, foarte ornamentată şi ea cu arabescuri. De asemeni, pe mensola de sub oglindă se îngrămădeau ca într-o vitrină vreo douăzeci de sfeşnice de argint, de toate dimensiunile. Pe o ladă de formă italiană (o *cassapanca* sculptată cu flori şi capete de îngeri) se ridica un vraf de cărţi îmbrăcate în piele, părînd — după aspectul lor de vechime, cotoarele imprimate în aur şi găurile de cari — ediţii din secolul al XVIII-lea. Cine le deschidea avea surpriza de a constata că sînt tipărite cu caractere armeneşti. Duşumeaua de scîndură vopsită şi ceruită era aproape toată

ascunsă sub covoare persane. Soba nu arăta nici ea ca oricare alta, ci asemeni celor bătrîneşti, cu două coloane şi ornamentaţii baroce, însă construită în teracotă albă. Acum nefăcîndu-se foc, o mare icoană pe lemn a sfîntului Nicolaie se rezema între coloane pe postamentul de sus. O curiozitate pentru neiniţiat reprezenta într-un colţ un vraf de chilimuri şi covoare împăturite şi întoarse pe dos, ca într-o prăvălie de anticărie. Mirosea în aer a cafea, dar şi a ceva putred şi descompus.

— Şi zi, nu vine Ioanide, regretă Angela Valsamaky, cu glasul ei gros, silindu-se a nu mişca prea mult buzele violent vopsite cu *rouge* şi a nu-şi crăpa fina tencuială de pudră şi fard de pe faţa ei senilă. Păcat! Ce om original!

— Hei... zise Panait Sufleţel sărind de pe scaun în mijlocul odăii şi trecîndu-şi pieptenele degetelor prin părul alb, contrastînd cu faţa tînără. Ioanide e epicureu, Ioanide umblă acum după femei. El e Ahile în veşnică expediţie erotică, filozoos, iubitor de viaţă!

— Canalia! şopti amabil doamna Valsamaky.

— Domnule, eşti nedrept! protestă rîzînd Gaittany fără să treacă la apărare.

Dan Bogdan, mişcîndu-şi puţin buza, interveni academic:

— Eu cred că Ioanide lucrează, are planuri. Îl socotesc, după umila mea părere, cel mai mare arhitect pe care l-am avut.

— Da, domnule, confirmă entuziast Gaittany, plin de o mulţumire personală.

— Aşa cred şi eu, adăugă mult mai moale Andrei Gulimănescu.

Gura lui şedea mereu crispată într-o sforţare de a prinde opinia cea mai răspîndită.

— Şi ce plănuieşte? întrebă inocent doamna Valsamaky.

— Un turn, răspunse din marginea modestă, unde şedea, Smărăndache.

Fu un rîs general, care demoraliză pe Gaittany, încît îl făcu să ridice din umeri şi să scoată puţin vîrful limbii afară, în semn de posibilă eroare.

— Domnul Ioanide, vorbi atunci rar şi blînd Saferian de pe canapeaua lui, are idei mari, este artist, îl cunosc...

— Desigur, continuă Dan Bogdan, Ioanide nu-i un profesionist, el visează lucruri, poate imposibile deocamdată la noi, care însă sînt normale în altă parte. Eu mă mir că nu se duce în străinătate. Sînt sigur că ar face o carieră strălucită, am vorbit cu oameni care îl preţuiau extraordinar, nu se sfiau a declara că e un geniu.

Ion Pomponescu, la auzirea cuvîntului « geniu », avu o tresărire de indispoziţie şi păli, ca şi cînd ar fi fost direct atins. Era un bărbat înalt, bine legat, cu mustaţa forfecată mîncată de caniţie, îmbrăcat cu smoching tivit, ceremonios, politicos, important şi solemn, de o infatuare discretă.

— Ei-ei! corectă el conciliant « enormitatea ». Nu neg meritul lui Ioanide, dar chiar aşa, aşa... E un om priceput, care dacă ar fi fost ordonat putea să ajungă cineva.

După această sentinţă, Pomponescu îşi roti ochirile blajine şi suficiente asupra celor de faţă.

— Aşa e! întări aproape strigînd Gulimănescu, veşnic solicitant şi care avea ştiri că Pomponescu, fost ministru, putea să intre în minister.

Gaittany cerceta ceva foarte atent în agendă, Dan Bogdan rămase solid pe poziţia lui, surîzînd maliţios, Saferian dădea din cap, ceilalţi tăcură.

— Ce face, unde stă? întrebă Gonzalv Ionescu, pentru care Ioanide reprezenta neantul pur.

— Cine ştie unde stă?! zise Panait Sufleţel. Ioanide e cleric vagant, fără domiciliu fix.

— Nu, domnule, observă Gaittany, are locuinţă!

— Stă lîngă Şosea, explică şi Saferian.

— Nu primeşte pe nimeni! obiectă Gulimănescu, rămînînd iarăşi cu gura căscată la Pomponescu, spre a vedea dacă a nimerit-o.

— Se zice că-l dau afară proprietarii, afirmă Pomponescu între solemn şi ironic. Parcă dumneata l-ai surprins, domnule Smărăndache, nu-i aşa?

Smărăndache nu aşteptă vreo invitaţie şi începu a debita anecdota pe care o ştia pe dinafară. Fusese într-o zi să caute pe Ioanide, trimis de Pomponescu, şi-l găsise în mijlocul străzii, cu lucrurile toate pe trotuar. Planşe, suluri albastre de hîrtii de calc, mese, scaune, cărţi, vase de bucătărie, perne şedeau toate morman. Ioanide îşi aşezase un fotoliu în drumul plin de iarbă (strada, într-un cartier nou, era foarte puţin frecventată de vehicule, fiind nepavată la un capăt) şi reconstituia pe o masă nişte machete plesnite de clădiri, rînduindu-le în jurul unei presupuse pieţe în miniatură.

— Dar ce face cu machetele? se informă Gonzalv Ionescu, cu o mirare dezvăluind incomprehensibilitatea pentru el a unei asemenea fapte.

Panait Sufleţel lămuri:

— Ioanide e un visător! Neprimind de la nimeni comanda de a face un for roman, el îl execută în ipsos.

Nepricepînd subtilităţile lui Suflèţel, Gonzalv Ionescu îşi continuă ancheta, ca şi cînd ar fi fost vorba despre un individ imposibil:

— E însurat?

— E însurat, răspunse madam Valsamaky, o cunosc pe Elvira lui.

— Are şi copii, completă Pomponescu.

— Or fi mari acum! bănui madam Valsamaky, nu i-am văzut de mult, doar pe fată, acum doi-trei ani.

— Fata are aproximativ douăzeci şi doi de ani, informă Dan Bogdan; băiatul e mai mic cu un an ori doi.

Smărăndăchioaia, care şezuse tăcută lîngă Smărăndache, mărturisi că ea l-a văzut pe Ioanide, împreună cu alţi prieteni, într-un palat în regulă, pe bulevard, că Ioanide i-a primit la miezul nopţii într-o sală enormă cu şemineu, lustruri, mobile somptuoase, gobelinuri, oglinzi veneţiene. Ştia precis că Ioanide locuia acolo, cum i-a şi afirmat. Discuţia între musafirii lui Saferian Manigomian în jurul cazului Ioanide se continuă aprinsă, şi astfel se stabili că Ioanide şezuse într-adevăr un an sau doi într-un astfel de palat, construit de el. Convenţia cu proprietarul fusese ca Ioanide să locuiască în casă un timp determinat. Aşa proceda de obicei, fie că era vorba de o construcţie mare, fie de una minusculă. Ioanide clădea pentru gustul lui şi se complăcea în interioarele pe care le crease. Încerca părerea de rău a pictorilor de a se despărţi de tablouri şi adesea visa utopic să distrugă pe proprietari şi să confişte imobilele construite de el. Probabil că întîmplarea cu aruncarea afară pe trotuar se datora unui conflict cu un client puţin rafinat, care, văzînd că arhitectul întîrzie să părăsească locuinţa la termenul convenit, îl scosese brutal din casă.

— Eu nu l-am văzut niciodată cu nevasta! observă Gulimănescu.

— E o femeie foarte fină, zise Pomponescu, bucuros a acorda merite soţiei şi a le scădea pe ale soţului.

— Elvira a fost o frumuseţe rară, completă madam Valsamaky.

— Ceea ce-i curios, mărturisi Dan Bogdan, este că Ioanide nu iese niciodată nici cu nevasta, nici cu copiii şi nu-i poţi vedea decît separat pe fiecare.

— Aici nu-i numai vina lui Ioanide, zise madam Valsamaky. Elvira a fost totdeauna independentă. Unde se duce ea, nu merge şi altul, ea are lumea ei. Copiii îi seamănă.

— Din ce trăieşte? anchetă iarăşi cu naivă compătimire Gonzalv Ionescu.

— Din ce trăieşte! ridică din umeri Pomponescu. E profesor la Şcoala de arhitectură; chiar dacă nu construieşte des, are lucrări, e imposibil să moară de foame. Dacă n-are bani, de vină e dezordinea.

— Poate şi Elvira! comentă madam Valsamaky.

— De ce? întrebă Gonzalv Ionescu.

Madam Valsamaky, care uitase că se află în societate şi făcuse o observaţie pentru sine, îşi dădu seama de imprudenţă şi, femeie avizată, dădu înapoi.

— Să lăsăm oamenii în pace! Nimeni nu poate pătrunde secretele alcovurilor. Ioanide e un om original, e şarmant, ce mai vorbă!

Şi povesti cum într-o zi venise la ea arhitectul cu buzunarele pline de cireşe amare din speţa acelora cărnoase, sangvinolente şi tot aşa de dulci precît de amărui. « Madam Farfara, zisese el (doamna Valsamaky iscălea Angela Valsamaky, născută Farfara), am să-ţi spun un secret: am mîncat din bunica dumitale! » « Ce oroare! exclamase madam Valsamaky. Ce-ţi veni? » « Totuşi, e perfect adevărat! » Şi Ioanide reaminti doamnei Valsamaky-Farfara că la moşia Tămbureşti, unde era înmormîntată bunica, creştea în vecinătatea imediată a mormîntului bătrînei Farfara un cireş amar, încărcat vara de

fructe, pe care copiii îl jefuiau cu mare lăcomie. El mîncase de atîtea ori, căţărat în pom, din acele cireşe mustoase... « Aşadar, vezi că nu mint! Asta e viaţa. Fructele intră în sîngele nostru, iar sîngele nostru hrăneşte fructele. » Madam Valsamaky tăcu, zîmbind cu emoţie, ceea ce nu se lămurea prin anecdota însăşi. De fapt ascunsese ceva; Ioanide mai zisese: « Madam Valsamaky-Farfara, buzele tale sînt roşii ca cireşele amare de la Tămbureşti! » şi o privise drept în ochi. Ioanide avea acest mod între ceremonios şi brutal de a se purta cu femeile, ştiind să dozeze bine extremele. Erau cam mulţi ani de atunci, şi madam Valsamaky fusese turburată. Dar Ioanide schimbase tonul deodată, trecînd la o convorbire inocentă şi lipsită de orice paradox. « Nu vorbesc pentru tine, o ironizase mental Ioanide atunci, naivă madam Farfara, vorbesc Ioanei. » (Ioana era fata doamnei Valsamaky.)

Bonifaciu Hagienuş, un fel de silen cu pielea fălcilor căzută, individ versatil şi servil, epicureu nu lipsit de fineţă, povesti şi el, scandalizat, cum întîlnindu-l odată pe stradă pe Ioanide, pe care nu-l cunoştea personal, după ce-l căutase peste tot, întrebîndu-l dacă este domnul Ioanide, acesta i-a răspuns fără nici o clipire: « Nu! » şi i-a întors spatele.

— Ceea ce m-a surprins odată pe mine, ducîndu-mă la el acasă, zise Dan Bogdan, este că doamna Ioanide nu mi-a putut spune unde e. Lipsea de acasă de vreo două luni, doamna însă părea cu totul indiferentă.

— Ei se înţeleg foarte bine, zise madam Valsamaky. Sub indiferenţa şi răceala lor e o prietenie veche. Să nu bîrfeşti pe unul către altul cînd se ceartă, că se uită foarte urît.

— Mă rog, întrebă Pomponescu, unde dispare Ioanide?

— Cine ştie?! se hazardă Gulimănescu. L-am zărit odată cu o domnişoară.

— Lucrează, domnule, îi luă apărarea Gaittany, merge prin provincie, unde construieşte.

— Cum era fata? chestionă madam Valsamaky.

— Înaltă, subţire, cu ochii foarte albaştri.

— E Pica, fata lui, identifică madam Valsamaky.

— Eu l-am văzut, vorbi Hagienuş tremurîndu-şi fălcile de plăcerea delaţiunii, cu alta brună, cu ochii de migdală şi buze foarte groase, roşii.

Spunînd aceasta, privirile lui Hagienuş căzură asupra unuia din tablourile de pe pereţi.

Pe chipul lui Saferian trecu o nelinişte. Armeanul se propti în mîini spre a se ridica.

— Să mergem la ceai, invită el, să-l lăsăm în pace pe domnul Ioanide, săracul! El nu e aici să se apere.

Gaittany şi Sufleţel săriră şi apucară pe sub braţe pe Saferian. Acesta avea dificultăţi la mers, picioarele sale păreau umflate, făcea paşii cu mare încetineală. Chipul lui contrasta cu îmbrăcămintea largă şi comodă. Avea o faţă măslinie, arabă, complet rasă, nas arcuit, fin, un rîs protocolar, plin de benignitate.

— Poftiţi la ceai, poftiţi!

Cei doi îl lăsară pe un scaun, în capătul unei mese lungi dintr-o cameră alăturată, ceva mai mică. Pe masă erau ceşti de porţelan ornamentate cu dragoni albaştri (ceramică autentic orientală) pentru ceai, precum şi largi feligene pentru cafea, căci « ceaiul » lui Saferian era eclectic. În farfurii, la mijloc, erau expuse şi unele gustări. Mai multe erau tăvile cu migdale, stafide, năut, smochine şi un fel de corăbioare. El, Saferian, nu bea ceai, ci cafea, iar între

două cafele mînca migdale. Odaia avea un mobilier de sufragerie în lemn sculptat de o complicaţie fantastică. Bufetul în special bătea recordul. Era ca un bufet obişnuit, cu un cat superior aplicat peste un parter, însă în dimensiuni aşa de mari, încît servitoarea nu putea ajunge cu mîna la cheia uşii de sus şi se urca pe un scaun. Sculptura lui cu ecusoane, frunze şi volute era înrudită cu aceea a pupitrelor şi jeţurilor din bisericile baroce occidentale, mai frenetică totuşi, de un ţesut indiscernabil. Atenţia musafirilor, care sorbeau fie ceai, fie cafea, era îndreptată asupra unei alte mobile de lemn. Aceasta era un pendul, extravagant ca tot interiorul lui Saferian. Un artist francez îl construise pentru un bogătaş din Siria, făcînd toate hatîrurile cumpărătorului, fără a putea să iasă din sfera unui anume înnăscut bun-gust. Printr-o întîmplare oarecare, pendulul intrase acum în proprietatea lui Saferian. Pe un postament cu două trepte şedeau două statui de femei în mărime naturală, sculptate astfel că fibra lemnului îşi arăta apele pe la genunchi şi pe pîntece. Între cele două femei era atît spaţiu cît să încapă pendulul propriu-zis, încît ecranul se afla între subsuorile femeilor, care îşi împreunau mîinile deasupra orologiului, ţinînd în palme un mic glob. Celelalte braţe libere erau lăsate de-a lungul coapselor. Pe deasupra capetelor femeilor trecea un ornament în volute, închipuind un fel de fronton curb. Discul pendulului era mare şi greu, ţinut de o baghetă şerpuitoare şi brodată, limbile ceasului aveau forma de frunză. Era şase fără un minut.

— Vedeţi limbile? atrase atenţia Panait Sufleţel. Acum se produce « erupţia de sunete », cum spune Ioanide. Păcat că n-a venit!

— Nu mă părăseşte pe mine domnul Ioanide, observă zîmbind Saferian.

Deodată, se auzi o notă muzicală difuză, ca vibraţia unei coarde de harfă, după care urmă altă notă. Alternanţa se repetă încă o dată, apoi bătură şase lovituri unisone de gong. Rezonanţa era atît de mare, încît ecourile comentau bătăile esenţiale precum pulverulenţa unui joc de ape ţîşnitura centrală.

— Minunat! şopti Gaittany.

— Ioanide! sări deodată în sus Sufleţel, cu mîinile prin părul zburlit. Uite-l pe Ioanide!

Într-adevăr, acesta sta rezemat de canatul uşii şi asculta.

Cînd ultimul ecou se stinsese, veni la madam Valsamaky, îi luă mîna ceremonios, i-o sărută în vîrful unghiilor, foarte vopsite, apoi se aşeză simplu la masă şi muşcă dintr-o smochină.

— Sînt bune smochinele, nu? interogă Saferian pe Ioanide.

— Foarte bune! confirmă acesta, învîrtind fructul, palpîndu-i carnea sămînţoasă. Smochinele, curmalele îmi calmează frica de putrefacţie. Toate sucurile care puteau să fiarbă şi să descompună ţesuturile s-au evaporat şi au lăsat o mumie vegetală îmbălsămată.

Gaittany, constatînd satisfacţia lui Saferian, făcu din mînă un gest de elogiu cu semnificaţia « v-am spus că Ioanide e plin de spirit », apoi, semnalînd mişcarea imperceptibilă de persiflare a gurii lui Pomponescu, care avea aerul să spună că Ioanide bate cîmpii, întrerupse parabola degetelor şi moderă zîmbetul. Arhitectul îşi turnă în ceaşcă un ceai de culoarea rozei, limpede ca un alcool, şi aruncă în el cu un cleşte de argint o mică bucată cubică de zahăr foarte dur. Privind cum se ridică din ea o

crizantemă eterică de molecule dulci, se gîndea la madam Valsamaky-Farfara, al cărei contur facial îl surprinsese neplăcut. Observase o nouă stratificare a fălcilor, un seism discret al întregii musculaturi, acuzînd senilizarea. Stucatura de pudră sublinia fenomenul în chipul cel mai flagrant. Aducîndu-şi aminte de obrajii ei de altădată, netezi ca porţelanul, Ioanide simţi un fior moral, pe care căută să şi-l anuleze învîrtind linguriţa în ceaşcă. Era de aceeaşi vîrstă cu doamna Valsamaky, şi peripeţiile organice ale prietenei sale îl turburau ca un aviz pentru sine citit în oglindă. Cînd îi sărutase mîna zărise modificarea încheieturilor, uscăciunea pergamentoasă a pielii. Madam Farfara nu mai avea parfum biologic, mirosea a colonie şi a *cold cream*. Îşi ascundea involuţia cu procedee chimice. Prin mîneca ei de dantelă neagră, lui Ioanide i se păru a distinge un braţ violaceu şi flasc. Ca şi cînd ar fi ghicit gîndurile arhitectului, madam Valsamaky îşi ţinea mîinile mai mult pe sub masă, aşezîndu-se în poziţii avantajoase şi studiate.

— Smochinele dau apendicită, avertiză inocent Gonzalv Ionescu, neintuind nici una din reflecţiile subtile ale arhitectului.

Acesta îi aplică imediat, mental, calificativul « dobitoc », tare însă îl ameninţă sarcastic, fixîndu-l cu ochii săi inverosimil de albaştri:

— Am o ştire importantă pentru dumneata, iubite domn!

Nu i-o spuse totuşi, ci întorcînd capul spre madam Valsamaky o chestionă direct:

— Ioana?

— Bine! zise aceasta cu fineţe. E o fotografie a mea de acum douăzeci de ani.

Surprins în reflecţiile intime, Ioanide lăsă capul în jos. Pomponescu, luînd smochinele ca pretext,

evocă imagini dintr-o călătorie în Africa, vorbi despre abundența și lipsa de valoare comercială a fructelor exotice, trecu ca printr-o asociație întîmplătoare la primirea pe care i-o făcuse intelectualitatea la o conferință foarte gustată, publicată după aceea în una din cele mai însemnate reviste de arhitectură și arte plastice. Debita totul cu tonul voit modest al unui ministru condescinzînd la confidențe față de subalternii săi și urmărea gradul de atenție al celor de față, atins de absența morală a lui Ioanide, care sorbea, indiferent, ceai. În schimb, Gulimănescu, înfricoșat de a nu cunoaște conferința lui Pomponescu, ceru lămuriri, își notă titlul și numărul revistei. Gaittany, care la început receptase cu totul detașat confesiunile lui Pomponescu, căutînd chiar a stabili complicități din ochi pe socoteala naratorului, la gestul lui Gulimănescu deveni subit devotat, și scoțîndu-și notesul făcu în el niște semne cu stiloul de aur. Cu toate aceste atenții, Pomponescu nu părea încîntat. Infatuarea se amestecă la el cu un sentiment ascuns de suferință morală, și amabilitatea se doza cu ura. Știa că respectul celor de față este superficial și interesat, niciodată nu primise o laudă spontană, necoruptă. Succesul său social fusese prematur și împiedica aflarea adevărului în materie artistică. Din chipul cum toți ocoleau chestiunile ce-l interesau, refugiindu-se în complimente de conveniență, bănuia rezervele. Ioanide era elogiat în fraze delirante ori atacat cu vehemență, se ghicea într-asta valoarea lui paradoxală, problema pe care o reprezenta. Iubit sau detestat, Ioanide exista. Pomponescu ar fi dorit ca specialiștii să discute, să se aprindă asupra operei sale, să afirme sau să conteste; dimpotrivă, aceștia ședeau muți sau omagiau pe omul politic. În ciuda

acestei lucidități și a sentimentului de zădărnicie corespunzător, Pomponescu nu putea să-și reprime antipatia față de Ioanide, pe care-l invidia pentru nepăsarea-i copilărească, semn al unei încrederi suverane în meritul său. Îl detesta și pentru că acesta nu apela niciodată la serviciile sale. Pomponescu nu-și făcea iluzii asupra zelului unui Gulimănescu ori Gaittany. Amîndoi se prezentaseră în dimineața aceleiași zile în vizită de politeță, pe temeiul zvonului ministeriabilității. Dan Bogdan, acela care ședea mai rezervat, gata parcă oricînd a da un verdict în spiritul justiției și care luase apărarea lui Ioanide, era prea bine cunoscut lui Pomponescu. Avea un număr infinit de frați, surori, nepoți și nepoate, pentru care intervenea, solidar și neobosit, cu cele mai meschine solicitări. De aceea, Pomponescu își manifestă ciuda pe inadvertența lui Ioanide punîndu-i o întrebare echivocă:

— Ce vezi în ceai, domnule Ioanide?

— Transparențe! răspunse acesta cu un zîmbet chinezesc.

— Ioanide e poet! exclamă Sufletel săltînd pe scaun, pieptănîndu-și părul înfoiat cu degetele, visează sirene!

Într-adevăr, Panait Sufletel nutrea opinia sinceră că Ioanide este inapt pentru orice operă pozitivă, un epicureu și un contemplativ.

Ioanide nu dezminți prin nimic această ipoteză, din contră, se abstrase și mai mult. De fapt, el recapitula portretul etic al lui Gonzalv Ionescu, pentru care deținea o știre. Gonzalv urmărea o catedră de geografie, în vederea căreia făcea eforturi obsedante, degenerate în cinism. Întocmise o listă de profesori, completată cu observații amănunțite asupra vîrstei, sănătății, familiei, operelor, antecedentelor. Purta

totdeauna cu sine, într-o geantă voluminoasă, o listă de lucrări, în care figurau cele mai neînsemnate articole de jurnal şi recenzii asupra lor, iscălite cu iniţială, scrise tot de el. În fiecare an Gonzalv compunea cel puţin două articole, pe care le comunica în extras corpului profesoral de la toate facultăţile existente, alegîndu-şi subiectele astfel încît să poată cere calificarea şi pentru altă catedră vacantă, de istorie de pildă. Cînd cineva scria vreun studiu ce i se părea a călca peste domeniul lui, intra în panică, şi dacă într-adevăr studiul în chestiune absorbea conţinutul articolului său, întocmea o recenzie-extras, în care insinua reaua calitate a materialului sau lipsa ineditului. În geanta lui Gonzalv intra o întreagă dezbatere. La apropierea pensionării unui profesor, făcea vizite de vivificare a atenţiei corpului profesoral, împărţea extrase şi memorii de lucrări, combătea în prealabil candidaţii posibili. Nici un scrupul nu modera teribila sa obstinaţie. Gonzalv, tare pe tabloul său de profesori şi candidaţi, nu se ferea să denunţe pe un competitor că a scris în defavoarea lui Pomponescu, dacă acesta era ministru, să facă aluzii la eliminarea din şcoală a unui copil al candidatului, pentru furt. Pierduse orice frînă, orice conştiinţă a nedelicateţii, ar fi fost în stare să furnizeze date la darea în judecată a unui profesor, spre a-i lua catedra. Ioanide îl considera respingător, totuşi nu-l brusca. Îi plăcea să-l privească din cînd în cînd, să-i admire, zicea el, perfecţia abjecţiunii. Ceilalţi n-aveau exact aceeaşi părere despre Gonzalv. Obiectivul Dan Bogdan, care îşi formula judecăţile prin compilaţie, era impresionat de părerile a ceea ce numea el critica. Din moment ce specialiştii îl preţuiau, nu putea să-l treacă cu vederea. Toţi îi acordau — fără vreun examen mai adînc, pe

simpla vizionare a extraselor şi memoriilor — titlul de « muncitor onest ». Pomponescu nu-l stima; totuşi, sensibil la adulaţie, nu se putea scutura de impresia articolelor pe care acesta le scria asupră-i.

Bonifaciu Hagienuş nu credea de loc că Ioanide e un visător. Îl socotea, dimpotrivă, pozitiv, viclean, corupător de femei. Îşi exprima în el propriile lui aspiraţii, agravîndu-se în transpoziţie. Cu toate că nu insistase, din consideraţie pentru Saferian, asupra cazului cu fata brună, cu ochi migdalaţi, Hagienuş era sigur că nu se înşelase. Spusese vag că-l văzuse pe Ioanide cu fata, fără a determina unde, fiindcă o dată îl zărise pe stradă, iar a doua oară, în dimineaţa aceleiaşi zile, chiar în casa lui Saferian. Între Hagienuş şi arhitect exista deci o complicitate, de aceea amîndoi se priveau fix, hieratic. Într-adevăr, Ioanide, care pretindea că nu poate veni la ceai, vizitase totuşi (uitînd de chestiunea cravatei) în aceeaşi zi pe armean, de unde probabil siguranţa blîndă a acestuia din urmă că arhitectul nu va lipsi. Hagienuş, în veşnică penurie de bani, căpătase de la Saferian un împrumut, făcîndu-se a-i aduce o ediţie rară, în depozit, pe care acesta o refuză delicat. Cînd Silenul nostru intră în salon, dădu ochii cu Ioanide, care se afla în cadrul uşii de la odaia alăturată, opusă sufrageriei, într-o ţinută ce s-ar fi numit dezordonată dacă faptul de a fi tuns ruseşte în cap şi energia trăsăturilor de cvincvagenar spiritual n-ar fi înlăturat orice idee de neorînduială. Pe umerii arhitectului se încolăceau două mîini puternice, deşi lustruite ca sideful, iar pe un obraz se apăsau buzele cărnoase ale unei femei tinere, oacheşe, în care Hagienuş crezu a recunoaşte pe Sultana, fata lui Manigomian. Fata dispăru precipitat. Prefăcîndu-se a nu fi observat nimic, Hagienuş întrebă

de Saferian. Arhitectul răspunse că acela va veni de jos, el însuşi o luă apoi pe urmele Sultanei. Mai tîrziu, din aceeaşi direcţie sosi greoi, sprijinit pe braţul unui servitor, Saferian Manigomian, căruia bineînţeles Hagienuş se feri a-i face vreo aluzie la cele văzute. El era un om discret, maliţios, care se bucura cînd întîlnea pe cineva în situaţii dificile, fiindcă savura din ochi complicitatea secretă. Ioanide nu-i dădea nici o importanţă, ştiind ce căuta Hagienuş la Saferian. Cunoştea calvarul casnic al acestui umorist. Fiind văduv, avea nevinovata slăbiciune de a adăposti un soi de guvernantă, prea tînără, pe care însă copiii săi — doi băieţi şi o fată căsătorită — o dădeau afară îndată ce nu căpătau bani de la el. Acum se întîmplase iar acest accident, şi Hagienuş se împrumută ca să înduplece pe duşmanii guvernantei sale.

Convorbirea continuă pe tema fructelor, Hagienuş declarînd că niciodată nu va mai avea senzaţia pe care a încercat-o lîngă Malaga, într-o livadă de portocali, cînd a desprins fructul proaspăt din pom. Fălcile lui tremurau încă de voluptate la evocarea feliilor de portocală roşii ca sîngele şi amare. Gulimănescu nu se lăsă mai prejos şi vorbi despre orangeriile din Sicilia. Dan Bogdan, care fusese şi el acolo, mîncase un fel de scoruşe al căror nume îl uitase. « Nespole », le identifică Gulimănescu. Fiecare silindu-se a părea cît mai erudit, însăşi madam Valsamaky-Farfara susţinuse că nicăieri ca la Paris nu putuse obţine o mai excelentă *belle poire*. Convorbirea fiind urnită, se urmă cu deviaţii neprevăzute. Smărăndache nu scăpă nici de astă dată ocazia de a descrie formidabila *bouillabaisse* pe care o mîncase la Marsilia. De aci trecură la saramurile foarte piperate, pe care madam Valsamaky

le excomunică, lăudînd, dimpotrivă, mîncările cu zahăr. Atunci Hagienuş destăinui o reţetă veche de mîncare de morcovi cu o litră de zahăr pisat şi cu zeamă de la două lămîi. Madam Valsamaky o găsi extravagantă şi veşteji pretenţia bărbaţilor de a se amesteca în chestiuni culinare. Printr-o simplă deviaţie, fiind vorba de o slugă bătrînă pricepută în anumite mîncări, de care aminti Pomponescu, trecură la tema fidelităţii, şi de aci, printr-un salt firesc, dar totuşi surprinzător, la încrederea în tratatele de pace.

Smărăndăchioaia întrebă atunci:

— Domnule Pomponescu, ce spuneţi, oare o să fie război?

Toţi, afară de Ioanide, se întoarseră către cel interpelat, ca spre un om bine informat. Acesta luă un aer de circumstanţă, voind a sugera ponderea pe care o punea în rezolvarea unor asemenea probleme grele. Adevărul este că Pomponescu nu avea nici cea mai mică putere de analiză politică şi că, indiferent la evenimentele cosmice, se conforma orbeşte opiniei şefului său de partid, sau mai degrabă avea această veleitate, fiindcă acela nu enunţa niciodată vreo opinie clară.

— Este dificil să ne pronunţăm, îşi dădu părerea Pomponescu; sper în cuminţenia marilor puteri. Incontestabil, popoarele învinse de ieri au dovedit o vitalitate care cere o înţelegere nouă a situaţiei, un spirit de concesie.

— Da! aprobă scurt Gaittany, însă cu glas de confidenţă, ca o pipăire a situaţiei morale.

Dan Bogdan formulă rezerve, ca întotdeauna, afirmînd că nu vede cum prin concesii se poate ajunge la vreo înţelegere cu o naţie care vrea totul în chip brutal, fiind gata a o lua de la capăt.

Discuţia nu avu noroc în direcţia aceasta, deoarece Pomponescu, prudent, schiţă un zîmbet enigmatic, spre a insinua complexitatea problemelor şi trebuinţa de a examina un material deocamdată nedivulgabil. Hagienuş, Gulimănescu, Dan Bogdan chiar, n-aveau nici un gust să contrarieze pe Pomponescu, de aceea nu alimentară controversa. Dintre toţi, numai Ioanide rămăsese complet absent şi, ciugulind din migdale, din smochine, din tot ce era pe masă, surîdea ca pentru sine. Pomponescu fu încredinţat că arhitectul îl persifla pe el şi se simţi invadat de o indispoziţie psihică ce se manifesta prin muşcarea buzei de sus, inclusiv a perilor din mustaţă. Pe de altă parte, Ioanide mai era obiectul de contemplaţie şi reflecţie al lui Gonzalv Ionescu. Acesta se întrebă sincer cum un om aşa de mediocru ca arhitectul — asta era opinia lui — poate fi profesor în învăţămîntul superior şi un personaj cu reputaţie. Ioanide nu era un om de ştiinţă, nu avea publicaţii suficiente. Gonzalv nutrea cultul « ştiinţei », pe care o înţelegea ca o contabilitate la zi despre tot ce a apărut în materia respectivă, transcrisă după regulile aparatului critic. Pentru Gonzalv Ionescu, o carte devenea un pachet de hîrtie lipsit de orice valoare, indiferent de ideile ei, dacă un autor ar fi fost citat greşit, cu lipsa bunăoară a anului apariţiei operei sau necunoaşterea unui articol de gazetă recent, cu raport la teza respectivă. De aceea, în general el declara învechite toate lucrările şi propunea refacerea lor. Dacă i se întîmpla, personal, să scape un punct de bibliografie oricît de neînsemnat, Gonzalv cădea în panică, apoi în melancolie, alerga prin librării şi-şi retrăgea toate exemplarele posibile, comandînd în pripă un *erratum* volant, pe care îl lipea pe ele, retrimiţîndu-le astfel la cunoscuţi,

avînd totodată grijă a publica şi un articol explicativ într-un jurnal, din care apoi de asemenea scotea extrase. Gonzalv cheltuia energie şi bani cu specialitatea lui, fiind într-o veşnică pîndă bibliografică. La nevoie, se împrumuta, îşi întocmea un buget rectificat în minus pe cîteva luni, spre a putea merge în străinătate să se pună la curent cu publicaţiile. O critică a lucrărilor lui însemna pentru el un cataclism. Imediat tipărea un răspuns cu motivări, adesea cu violenţe, şi, înarmat cu el, vizita pe specialişti, căutînd a-i informa şi oral asupra cazului. Cel puţin Gonzalv avea sentimentul că face operă riguroasă de ştiinţă, şi asta îl ajuta să suporte o existenţă insipidă pentru oricare altul. Socotind că nu putea fi un om de ştiinţă serios dacă-şi depăşeşte limitele, Gonzalv Ionescu considera literatura, teatrul, plăcerile vieţii, în fine, drept specialităţi ori « discipline » şi-şi interzicea foarte conştiincios orice verdict. « Ce zici de laguna asta? » îl întrebase odată Ioanide, în Cişmigiu, voind să-şi continue prin el impresia asupra bazinurilor asimetrice cu pretenţii de lacustritate naturală. Gonzalv nu înţelese şi, speriat, confesă că nu era specialitatea lui. Cel puţin aşa nara întîmplarea Ioanide, care nu uita să facă pe Gonzalv « dobitoc ». De aceea, Gonzalv Ionescu privea, contemporan cu Pomponescu, la distratul Ioanide şi se simţea revoltat din toată inima de neseriozitatea lui. În treacăt fie spus, Ioanide nu persifla în acel moment pe Pomponescu, reflecţiile lui fiind următoarele:

« În Asiria aş fi avut de lucru, nici vorbă. Aş fi ridicat Babilonul pe Euphrat, zidind în cărămidă şi bronz. Nu mă-ncurcam cu reparaţii. Scobeam un şanţ uriaş în chip de pătrat, umplîndu-l cu apă, şi din lutul respectiv scoteam cărămida cu care clădeam

zidul exterior. În mijlocul pătratului aş fi construit un turn ameţitor, punînd paralelipiped peste paralelipiped. Lipeam peste tot basoreliefuri colosale şi monştri de teracotă. Cu aztecii lui Moteczuma cu siguranţă m-aş fi înţeles. Ministrul de lucrări publice Chihuacoatl pare să fi fost un om deştept. La Iztapalapa şi Temixtitan aş fi făcut nişte cetăţi lacustre mai somptuoase decît Veneţia şi Petersburgul, într-un stil baroc mirific, cu temple în onoarea vulcanului Popocatepetl. Aceşti oameni aveau imaginaţie, nu erau burghezi care comandă cu bucata. Natural, nimic nu e sigur pe lume. Spaniolii au picat peste ei ca din lună, şi totul a fost ras. Ce ştii dacă din planeta Marte ori Sirius nu cad nişte jigănii inedite, pentru care scrierea noastră e mai hierografică decît nodurile mexicane? N-are de-a face, vreau să construiesc... »

Gîndindu-se ce-ar zice dobitocii aflînd ce idei trec prin mintea sa, Ioanide rîse aproape deschis, de unul singur, şi-şi mai umplu o ceaşcă de ceai. Văzu pe Gaittany căscînd şi consultîndu-şi impacient ceasul. Ştia că acesta nu poate să şadă locului mai mult de o jumătate de oră, cel mult un ceas, după care, epuizîndu-şi doza de « perfect » şi « da », îşi lua bastonul şi trecea, după agendă, la altă reuniune, unde apărea purificat complet de ceea ce observase cu puţin înainte, nefăcînd nici o aluzie la circulaţia sa, părînd a nu avea altă intimitate decît a oamenilor pe care îi vizita în prezent. Gaittany trăia în sfere suprapuse, cu desăvîrşire izolate între ele, în aşa mod că niciodată nu se întîlnea într-un cerc cu membrii celorlalte. Umorul lucrului era că Gaittany, care insistase pe lîngă Ioanide să vină în casa lui Saferian, în care acesta era în fond un familial, căuta acum să fugă cu protocol.

Gaittany mai avea şi alt tic, anume de a face semn celor mai apropiaţi lui într-un cerc dat să plece împreună cu el, după scurgerea timpului convenţional, ca şi cînd ar fi avut de gînd să rătăcească puţin cu amicul pe stradă, să se dedea unei intimităţi în doi. Însă abia ieşiţi pe trotuar, după doi-trei paşi, Gaittany îşi planta prietenul şi, scuzîndu-se infinit, lua o trăsură, spre a-şi urma peregrinaţiile lui mondene. Gestul său ieşea din inocenţă, căci nu-şi închipuia că cineva poate să stea mai mult la o vizită. După plecarea lui, se întindeau la Saferian discuţii aprinse şi interminabile, întrerupte uneori de o masă la care erau reţinuţi, prin improvizaţie, trecîndu-se pînă peste miezul nopţii. Ba uneori cei rămaşi plecau de acolo, vara, în vreun local public deschis şi continuau şezătoarea lor foarte accidentată intelectualiceşte şi care plăcea atît de mult lui Saferian. Toţi, afară de Gonzalv Ionescu, om casnic şi auster, şi Gulimănescu, pe care îl controla nevasta, acceptau aceste prelungiri boeme, chiar Pomponescu şi Dan Bogdan. Deşi îl detesta pe Ioanide, Pomponescu era din fire sociabil şi preţuia senzaţia de tensiune morală şi intelectuală, cultivînd o uşoară mizantropie. Musafirii lui Saferian erau nişte inamici care aveau nevoie unul de altul.

În fine, Gaittany, somat de limbile ceasului, se ridică şi, salutînd cu afectaţie toată asistenţa asemenea unui actor la sfîrşitul piesei, căutînd a da gesturilor şi glasului nuanţele cele mai dulci cu putinţă, plecă. Pomponescu se ridică şi el cu gravitate, ca şi cînd ar fi suspendat o şedinţă, imitat automat de Andrei Gulimănescu, care n-avea nici un motiv să plece, dar nu-şi permitea să distoneze faţă de Pomponescu. Dan Bogdan, deşi spirit contradictoriu, părăsi şi el scaunul, aparţinînd grupului serioşilor. La fel

făcu madam Angela Valsamaky-Farfara, care nu crezu de cuviinţă a rămîne într-o societate prea confidenţială. Pomponescu se oferi a o conduce. Gonzalv Ionescu ar fi făcut şi el acelaşi lucru pentru a nu se arăta discordant, ştirea pe care i-o făgăduise Ioanide îl pironea locului, cu toate că acesta simula a fi uitat. Chiar şi Panait Sufleţel ar fi plecat dacă deocamdată persoana lui Hagienuş nu l-ar fi interesat mai mult. În mare dezorientare se găsiră cîteva minute Smărăndache şi Smărăndăchioaia, care se şi consultară din ochi. Aceştia reprezentau un cuplu matrimonial de juisori, pe care unii îi şi clasau în speţa *pique-assiette*, ceea ce era o mare nedreptate, fiindcă ei nu umblau după expediente alimentare, ci după plăcerile societăţii. De altfel îi chemau toţi, notîndu-le lipsa. Smărăndache era un om inteligent, de foarte bună familie, crescut şi alintat de numeroase rubedenii pînă într-acolo, că la treizeci şi cinci de ani nu mai putea sta în casă nici măcar o oră. Suferea de un fel de anxietate, de un nomadism urban, care-l făcea incapabil de a scrie două rînduri şi de a citi o carte în întregime, după ce făcuse totuşi la Londra foarte bune studii. Smărăndache ştia totul din vremea şcolarităţii şi din auzite, nimic mai mult. Ratase orice carieră, iar protecţia atîtor personae influente îi dăuna, fiindcă acei care îi gustau prezenţa şi anecdotica nu credeau totuşi că e cazul a-l scoate din acest rol de familial simpatic. Cînd era ministru, Pomponescu îl reţinea la masă, ca să afle de la el ce spune lumea despre ministerul său, nu se gîndea cu toate acestea să-i ofere vreo situaţie. Alintat de toţi, rudă cu cei mai mulţi, Smărăndache nu pierdea speranţa unui accident fericit, iar pînă atunci îşi satisfăcea instinctul său social trecînd dintr-o casă într-alta, colportînd, spunînd anecdotele momentului cu tact şi mansuetudine. Smărăndăchioaia îi semăna ca o picătură de apă, cu nuanţa că în vreme ce lui Smărăndache îi trebuia colocviul spre a-şi justifica interior lipsa de activitate productivă, ea înţelegea viaţa în chipul unui carnaval continuu. Prin urmare, Smărăndache şi Smărăndăchioaia se consultară din ochi şi conveniră tacit că în casa Manigomian nu mai era nădejde în acea seară de nici o complicaţie festivă. Armeanul zîmbea afabil în dreapta şi-n stînga, părea însă visător şi melancolic. Hagienuş, Sufleţel erau ei înşişi subalterni în societate, nu luau singuri nici o iniţiativă. Soţii Smărăndache se retraseră dar şi ei, după ce li se acordă permisiunea să se orienteze telefonic asupra locurilor unde puteau să se plaseze în acea seară.

Cei cinci rămaşi se priveau unii pe alţii din felurite unghiuri morale de vedere. Gonzalv fixa insistent pe Ioanide spre a-i smulge ştirea, în vreme ce acesta, ignorîndu-l, se uita discret interogativ în ochii lui Saferian, care voia să spună cu clătinări blînde din cap că doctorul Rapig Sahazizian şi nepotul său Kevorg sosise, aşa că o încercare cu privire la Sultana se putea începe. Ioanide părea a înţelege ceea ce clipea din ochi Manigomian. În acelaşi timp, Hagienuş şi Sufleţel schimbau priviri suspecte, cel dintîi căutînd a evita pe ale celui din urmă. Hagienuş, doctor în limbi orientale, bibliofil, era funcţionar superior în minister, şi de el depindeau numirile la muzee. Sufleţel pusese ochii pe o pinacotecă, ignorată de toată lumea, îndeosebi de public, aşezată într-o superbă casă boierească cu parc, şi dorea arzător să obţină direcţia, ca să intre în apartamentul destinat conservatorului. Ideea de a se plimba într-o casă spaţioasă, cu bibliotecă,

tablouri, camere nenumărate, îi răpea somnul. Prefera să rămînă mai departe actualul conservator decît să vină altcineva. Spre a fi sigur de concursul lui Hagienuş, Sufleţel, care poseda ceva avere, nu se sfii a-i împrumuta cu poliţă în regulă o sumă însemnată. La scadenţă, Hagienuş nu plăti, precum nici Sufleţel nu protestă poliţa. Sufleţel renunţă la bani pentru post, îi trebuia cambia ca s-o arate la cunoscuţi, eventual s-o reproducă în facsimil în reviste în cazul cînd ar fi fost trădat. Acum direcţia devenea vacantă, deoarece fostul conservator demisionase, şi Sufleţel ameninţa din pupile, fără alte comentarii, pe bietul Hagienuş, care căuta să scape de obsesie, fiindcă el nu-şi ţinea cuvîntul dat decît cînd nu mai avea încotro.

În tot timpul acestei pipăiri morale, convorbirea continuă pe motive fără importanţă. În fine, Gonzalv Ionescu nu mai putu răbda.

— Domnule Ioanide, zise el foarte apăsat, ca să acopere orice altă intervenţie, ai spus că-mi dai o ştire. Ce ştire?

— Aşa e, recunoscu Ioanide fără precipitaţie, am să-ţi dau o ştire, şi încă foarte importantă. Ermil Conţescu...

— Ei? făcu impacient Gonzalv. (Conţescu era titularul catedrei de geografie pe care o pîndea.)

— Ei bine, a avut acum trei ore un atac de apoplexie!

Toţi cei de faţă, oameni în vîrstă, primiră vestea foarte mişcaţi. Malign, Ioanide adăugă cu indiferenţă crudă:

— Se zice că dorinţa lui este să-i urmeze la catedră ginere-său René Popescu.

Gonzalv făcu la început o figură uimită, sîngele îi explodă în faţă de o bucurie nestăpînită, apoi,

la ipoteza unui contracandidat, deveni alb ca varul şi, uitînd orice decenţă, îndrăzni a discuta succesiunea:

— René Popescu e un candidat fără seriozitate, nu mă îndoiesc că onoratul consiliu va şti să aprecieze.

Nemaiştiind ce zice şi ce face, scoase din geanta lui voluminoasă un morman de broşuri şi le împărţi la cei de faţă, apoi, scuzîndu-se, ieşi repezit pe uşă.

— Nenorocitul, medită Ioanide cu glas tare, sculîndu-se în picioare să plece, se duce să vadă dacă a murit...

Şi luînd altă smochină începu s-o mănînce.

II

În drum spre casă, cu mîinile la spate şi cu gîndul adunat într-un singur punct, Ioanide îşi bătea capul să rezolve o problemă care îl chinuia de cîtva timp. De două săptămîni, el şi doamna Ioanide erau supăraţi, şi ca atare, conform obiceiului, nu vorbeau decît strictul necesar. De fapt, Ioanide era acela care începuse ostilităţile, într-o dimineaţă iritată. Cînd i se întîmpla acest lucru, Ioanide, după o fază oratorică în care evoca şi enumera volubil toate vechile erori ale doamnei Ioanide, trecea la o muţenie aproape absolută şi la o indiferenţă politicoasă. Venea la masă, invitat de doamna Ioanide, mînca fără a spune nimic, cu ochii de obicei înfundaţi într-o revistă, turna amabil apă ori vin şi în paharul lui, şi în al doamnei Ioanide, căreia îi răspundea printr-un da ori nu sobru cînd era întrebat dacă mai vrea ori nu dintr-un fel, şi se purta, într-un cuvînt, ca un om binecrescut faţă de o persoană străină silită a mînca la aceeaşi masă a unui restau-

rant, din cauza aglomerării. Lui Ioanide aceste supărări îi conveneau, căci îi simplificau viața, scutindu-i-o de orice gesturi inutile. Intra ori ieșea din casă, se așeza și se scula de la masă, stătea aplecat meditativ asupra biroului, mulțumit că nimeni nu-i spunea o vorbă de prisos, după un mecanism perfect. După prînz, doamna Ioanide aducea cafeaua în birou, Ioanide făcea un mic gest blînd de semnalare, ridica îndată ceașca, fără a-și desprinde atenția din mijlocul planurilor lui.

Însă după două săptămîni Ioanide se simți apăsat de situație, prin chiar paradoxala ei cordialitate. Natural, știa bine că doamna Ioanide avea toate cusururile din lume, că supărarea lui se documenta pe o lungă listă de crime mărunte, însă în atîtea zile umoarea neagră îi pierise în întregime și privind cu coada ochiului la doamna Ioanide o găsea inofensivă, necesară, distinsă. Simțea că se află într-o situație ridiculă. Dar motivul principal de agasare îl constituia faptul că uitase cauza inițială a supărării, cu toate că n-avea nici o îndoială de soliditatea ei. Dacă acum Ioanide sta absorbit în farfurie ori în jurnal, la masă, acesta era un fenomen nu de distracție, de astă dată, ci de concentrare. Ioanide căuta să-și rememoreze ordinea conflictului, să meargă la originile lui. Văzîndu-l astfel încordat, doamna Ioanide îl credea încă supărat, dar făptuia o eroare. Aceste mișcări ale sufletului soțului ei îi scăpau cu totul, și ea îl judeca pe Ioanide prin psihologia ei, care era însă radical deosebită și în orice caz mai elementară.

Cu astfel de chin cerebral pășea arhitectul spre casă. Ajuns, deschise ușa cu cheia, mașinal, intră în odaia lui neoficială de lucru, care îi slujea și de dormitor, întoarse comutatorul electric și mîngîie

cîinele încolăcit, în așteptare, chiar în mijlocul pernei. Plimbîndu-se mereu cu mîinile la spate prin camera aproape lipsită de mobile, cu suluri de hîrtie de calc și cu cărți aruncate pe lîngă pereți, Ioanide se silea a pune stăpînire pe un moment al conflictului. Ducînd mîna la gît spre a-și scoate cravata, simți că gulerul i se lărgește brusc și rămase cu nasturele rupt în mînă. O lumină îi trecu prin minte. Unul din actele conflictului fusese acesta: Ioanide găsise cămașa fără un nasture și fiind grăbit luase singur un ac cu ață, nu fără ostentație, și-și cususe nasturele sub ochii doamnei Ioanide.

Furios, trăgînd concluzii din această pasivitate, Ioanide întări nasturele peste orice trebuință. Era îndemînatic, și doamna Ioanide îi prețuia sincer tehnica.

Cu acest element minimal, Ioanide reconstitui toate fazele certei. În ziua memorabilă, sculîndu-se din pat, ochii îi căzuseră pe candelabru. Brațele acestuia erau pigmentate cu excremente de muscă. Ioanide imputà că se puteau da instrucții servitoarei să curețe obiectul. Doamna Ioanide obiectase că femeia n-avusese timp. Atunci Ioanide, a cărui memorie era enormă la infinitul mic, cînd i se dădea o coordonată, îi aduse aminte că în repetate rînduri, cînd ar fi fost vreme, observase acest lucru și că niciodată nimeni nu se atinsese de candelabru. Ceea ce deplora el, prin urmare, nu era atît macularea obiectului, cît inerția totală. O dată definită această inerție, năvălise în creierul lui Ioanide o sumedenie de alte exemple.

— Unde este ceaiul? strigase el exasperat.

Doamna Ioanide rămăsese mirată. Nu știa de nici un ceai. Ioanide îi răspunse că cu o lună

în urmă își manifestase dorința de a bea ceai cu lămîie, pentru care lucru adusese și o lămîie, fruct devenit rar, și că după o scuză, valabilă doar cîteva ore, cum că slujnica nu știe să prepare ceaiul, dorința fusese uitată cu totul.

— Unde este lămîia? țipase atunci Ioanide, după o lună.

Prin interogații violente, aflase că lămîia putrezise și fusese aruncată. Lui Ioanide faptul i se păru îngrozitor. În el văzu o ilustrație meschină a unei incompatibilități sufletești, lipsa totală de atenție, de devotament. De la episodul cu lămîia, Ioanide trecuse îndată la un caz mai vechi, care luă proporții. Cu ani în urmă, stătuse cîtva timp într-un sanatoriu, cu piciorul în ghips, din cauza unei luxații, și dorise să i se aducă ceva mai delicat de mîncare. Doamna Ioanide, distrată, îi trimisese un pachet pe care servitoarea îl rupsese pe drum și din care căzură cîteva mere mînjite de unt. Ioanide aruncase pachetul pe fereastră, și întîmplarea, cînd se supăra, lua dimensiuni retrospective fantastice. La evocarea chestiei cu merele mînjite de unt se adăugă alt incident. Doamna Ioanide avea acest obicei lipsit de tact și explicabil printr-o incoercibilă oroare de scandal, de a fugi de pe locul conflictului. Acest gest de retragere din fața reproșurilor i se părea lui Ioanide cel mai nedelicat. Conflictul se alimentase treptat cu incidente noi (nasturele) și reevocări, prin stingerea memoriei la punctul mort, unde se aflau. Acum Ioanide privi nasturele fără nici o supărare. Luă un ac și așezîndu-se pe pat și-l cusu singur, și unicul sentiment care-l stăpîni fu orgoliul că numai el știa să coasă bine un nasture.

Terminînd cusutul, dezbrăcîndu-se și punîndu-și pijamaua, Ioanide merse la comutator și stinse lumina, apoi deschise fereastra. Cea mai mare parte din an, afară de iarnă și zilele prea răcoroase, dormea cu geamurile deschise, învelit bine în două pături pe patul lui de fier, simplu, cvasi soldățesc. Altfel, avea senzația că se sufocă. Fereastra odăii lui răspundea pe latura stîngă a curții și se deschidea asupra împrejmuirii de zid a casei vecine. Fiind însă aproape de stradă, puteai vedea, aplecat asupra ei, și grilajul din față, iar dinăuntru, pe liniște, pașii trecătorilor erau audibili. Stingînd lumina, Ioanide constată că o pată mare, albă, secționînd întunericul pe zidul din apropiere și care s-ar fi bănuit a proveni de la becul din odaia lui, nu dispare, indiciu al unei surse străine. Totdeodată, cîinele mîrîi în somn. Apoi pata albă fu înghițită de beznă, dar Ioanide, care avea urechea foarte fină, simți zgîlțîitura reținută a ferestrei de sus, ce se deschidea. Acolo dormea Pica. Aruncînd o ochire înspre stradă, distinse o umbră bărbătească, aplecată cu mîinile asupra grilajului, în așteptare. Ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat, indiferent, se îndreptă spre pat și se întinse pe spate, cu mîinile sub cap. Deși căuta să se abstragă cu totul accidentului, sensibilitatea lui nu putea, prin obișnuință, să respingă intuiția exact cronologică a faptului ce se petrecea în jurul său. Ghici că Pica, după ce privise pe fereastră, ieșise din camera ei cu picioarele goale, ca să nu fie auzită, și cobora jos în curte pe scara de serviciu. Ioanide crezu chiar a determina momentul cînd părul Pichii trecu hoțește pe sub cerceveaua odăii lui. Cu toate că se împăcase în gînd cu madam Ioanide, nu putu să n-o interpeleze, tot mental, în vederea unei posibile explicații:

« Ascultă, Elviro, nu crezi că e necesar să supraveghezi pe Pica? »

« S-o supraveghez? se mira madam Ioanide cea imaginată de arhitect. Parcă ştiam că eşti împotriva oricărei poliţii a părinţilor în viaţa copiilor.»

« Nu m-am exprimat exact... Vreau să zic: s-o consiliezi... să-i deschizi ochii... »

« S-o consiliezi pe Pica... Ai haz... Ştii bine că nu se uită la ce spun eu. Idolul ei eşti tu. »

« Astea sînt definiţii de-ale tale. N-am să devin confesor de fete nubile. O mamă e datoare să cîştige intimitatea copiilor, a fetelor îndeosebi, să se facă necesară. »

« Mă agasezi cu teoriile tale! Altădată tu mă sfătuiai să nu-i importunez, să lăsăm să lucreze natura. N-am nici un talent în pedagogie. »

Ioanide trebui să recunoască, nu fără ciudă, că imaginea Elvirei avea dreptate. Într-adevăr, clamase de multe ori împotriva siluirii conştiinţelor juvenile, dîndu-se exemplu pe sine, care, ignorat complet de părinţi, se orientase singur, izbutind a se ridica după căderi temporare. Propria experienţă, zisese, nu poate fi înlocuită cu precepte.

« Am zis, replică el, şi ce-i cu asta? Teoria este bună cu mine şi cu tine, cu elementele normale; nu rezultă de aici că trebuie să abandonăm cu totul pe cine nu confirmă regula. »

« De unde ştii tu că Pica e anormală? Îţi seamănă ţie! »

Ioanide se irită în fantazie, făcînd un salt nervos în pat.

« Nu-mi seamănă mie, madam Ioanide! (Aşa-i zicea Elvirei, paroxistic.) De unde ai mai scos asta?»

Madam Ioanide îşi jucă c-o mînă perlele de la gît, căutînd să se domine spre a nu scoate vreo

vorbă care să indispună pe arhitect (cînd semnala aceste indicii de « tact », acesta se supăra şi mai rău).

« Îţi seamănă la temperament... e pasionată... în fine, ce să mai vorbesc, e fata ta! »

« Parcă nu e şi a ta? »

« Mă vezi pe mine în mediul pe care îl frecventează ea? »

« Nu, fireşte, însă are obiceiul a frecventa medii necunoscute celorlalţi membri ai familiei, ca tine...»

« Asta-i acum... Ştii prea bine unde mă duc eu... n-am mistere pentru nimeni... iar începi? »

« În fond, ai dreptate, de unde scoţi totuşi că are vreo analogie cu mine? Eu, stimată madam Ioanide, în viaţa mea sentimentală sînt condus de concepţii, am o disciplină, pun tot atîta raţiune ca şi în arhitectură... nu sînt victima impresiilor de moment şi mai ales nu mă las tîrît... »

« Va fi cum zici tu, zise fără intenţie specială madam Ioanide. »

« Cum, se înfurie arhitectul, pui la îndoială vorbele mele, vrei să spui că nu-i aşa? Am abandonat eu vreodată cauza noastră? » (Prin « cauză » Ioanide înţelegea dragostea, fidelitatea, însă, nevrînd să pară bombastic şi să dea exemple rele de sentimentalism, austeriza expresiile.)

« N-am zis asta... Te scandalizezi degeaba... Nu văd de ce iei lucrurile în tragic... Fata are înclinare pentru un tînăr, poate că instinctul este bun, ce motiv avem s-o contrariem? »

« Cum aşa? Fata noastră alături de...? »

« Ioanide, eşti foarte nostim. Cine nu te cunoaşte ca mine te crede cel mai extravagant dintre oameni, tată denaturat. În realitate, eşti un burghez care

vrei să-ţi măriţi fata cu cine vrei tu, după socotelile tale... »

« Nu e adevărat! strigă Ioanide, în gînd, atins într-un punct vulnerabil. Nu mă amestec în trebu-rile copiilor dacă se conduc singuri bine. Dar dacă se prăbuşesc, să-i las în părăsire? Asta este pedagogia dumitale? »

« Mi se pare că exagerezi. Ce, Gavrilcea e aşa de rău? »

Ioanide îşi frînse mîinile, ca în faţa unui dezastru.

« Elviro, e un imbecil, un asasin, un animal inferior. »

Madam Ioanide n-avea nici o cunoaştere de oa-meni, conducîndu-se în viaţă numai după regulile sociale şi fără nici o analiză psihologică. De aceea ceru lămuriri:

« Ştii ceva despre el? »

« Cît ştii şi tu! Nu mă interesează faptele lui, fizicul mi-este suficient. În obrazul presărat cu furun-cule supurante, în falca proeminentă de jos, în teşitura frunţii, în ochii înfundaţi, în picioarele enorme, în privirea plină de bănuieli şi în limbajul sărac şi prudent citesc viitorul lui. Fata mea, împe-recheată cu o gorilă! Şi ce nume! Gavrilcea! »

« Tu eşti un mizantrop, visezi o omenire inexis-tentă. Ăştia sînt oamenii de azi. »

« Nu vreau oameni excepţionali. Pica are nevoie de un animal onest, inofensiv. »

« Admit că tu ai dreptate, ce-i de făcut? Eşti inteligent, plin de autoritate, ia măsuri. »

« E misiunea ta de mamă să stai de vorbă cu fata, s-o luminezi... »

« N-am nici o aptitudine, zise rece madam Ioanide, care era de-o nemaipomenită intransigenţă cînd era vorba de programul ei de viaţă. Nu mă pot înţeleg

cu ea, n-avem nimic comun. Eu am făcut-o, dar atîta tot... Vreau tihnă. »

Ioanide recunoscu în sinea lui că madam Ioanide avea dreptate, deoarece şi el nutrea de mult acelaşi sentiment de incompatibilitate între el şi copii. Nu voi să recunoască făţiş acest adevăr.

« Ştii tu ce face acum, zise el indignat, proge-nitura ta, Pica, a cărei odaie e alături de a ta? A coborît cu picioarele goale scara de dindos şi, în camizol, sărută furunculele lui Gavrilcea! »

« *Fi donc*! se scandaliză madam Ioanide de limbajul soţului ei. Ai o fantezie!... »

« La urma urmelor, e o chestie de igienă a fami-liei, nu permit înjosirea sîngelui meu. Facă ce pof-teşte... Cu gust! N-are simţ estetic, asta este, cum îndrăzneşti să-mi spui că-mi seamănă mie? »

« Bine! S-admitem că pe mine m-ai luat din motive artistice, glumi galant madam Ioanide. Spune şi-tu ce să fac, nu e în firea mea să ies afară să fac scandal. »

« Din păcate, nici în a mea! Mîine să vorbeşti cu Pica, să-i atragi atenţia asupra primejdiilor... »

« Ioanide, înţelege odată că mi-e imposibil... »

« Eşti de o rea-voinţă înspăimîntătoare. Obsti-naţia ta întrece toate marginile. Vrei să-ţi comunic o ispravă nouă? Nasturele de la cămaşă s-a rupt, şi eu, eu personal l-am cusut. Paharul de apă de pe masă e plin de cristale de la o limonadă de acum doi ani. Pînza de păianjen pe care ţi-am semnalat-o lîngă sobă e nestingherită. Oglinda n-a fost ştearsă de excrementele de muscă... »

Ioanide ar fi continuat dacă nu şi-ar fi adus aminte că lichidase conflictul. Dîndu-şi seama de cauza reală a nervozităţii şi a dialogului interior, se ridică din pat şi ieşi din odaie spre a trece în birou.

Aproape fără să vrea, trînti uşa, cum făcea cînd se afla în discordie cu doamna Ioanide. Aceasta, de sus, auzind zgomotul neobişnuit la oră tardivă, ieşi în capătul scării şi, aplecîndu-se pe balustradă, întrebă încet:

— Tu eşti, Ioanide? De ce-ai trîntit uşa?

— Nu-i nimic, răspunse arhitectul cu glasul cel mai afabil, te rog să mă ierţi, am ceva de lucru.

— Mă speriasem, credeam c-a intrat vreun hoţ.

« Această femeie inocentă, gîndi Ioanide, nu vede nimic în jurul ei. Ea nu ştie că acum m-am certat cu ea. »

« Bietul Ioanide! medita doamna Ioanide reintrînd în iatacul său. Munceşte necontenit. Ce om superior! Supărarea lui este fără nici o răutate, cu ea îşi face rău lui însuşi! Mă bucur că i-a trecut. »

Ioanide se sculă în zorii zilei, hotărît să stea de vorbă cu Pica. După ce se plimbă cu mîinile în buzunare, în sus şi-n jos, prin casă, trecînd dintr-o odaie în alta şi făcînd o repetiţie mentală a dialogului, se simţi în imposibilitate de a încerca întrevederea. Nu ştia cum să-nceapă şi i se părea absurd să-şi moralizeze fata. O ştia mîndră şi mai ales foarte sensibilă şi nu găsea argumentul hotărîtor. Să-i impute că se întîlneşte noaptea cu un tînăr fără ştirea părinţilor? Dar aşa se începe orice dragoste, aşa făcuse şi el cu Elvira, şi Pica ar fi putut să-i reproşeze că spionează şi mai ales că ea însăşi îl văzuse pe el, Ioanide, în situaţiile cele mai delicate, fără a-l denunţa mamei sale şi reprimînd orice gest trădător. Să-i spuie că Gavrilcea e monstruos, că e un tip de delicvent? Pica era înflăcărată şi linguşitoare, l-ar fi luat de gît, l-ar fi tras de mînă spre canapea, şi acolo i-ar fi demonstrat cu aerul cel mai graţios că Gavrilcea seamănă cu Apollo de Belvedere şi e o mină de inteligenţă şi de forţe morale. Ce nu poate ingeniozitatea unei fete îndrăgostite! În scurt, Ioanide se temea să deschidă violent problema, gîndindu-se că era posibil să fie el însuşi victima unor aprehensiuni exagerate. Era mai bine să ia lucrurile de departe, să culeagă informaţii. Gavrilcea era prietenul lui Tudorel, pe el avea să-l cheme. Sună servitoarea şi-i porunci să invite pe domnul Tudorel să nu plece în oraş înainte de a-l vedea, în birou. Servitoarea stătu puţin năucă, neînţelegînd de care Tudorel era vorba, şi nu se dumiri decît cînd Ioanide o lămuri cu oarecare parapon că e vorba de domnul Doru. (« Iată, pufni el în sineşi, un nume stupid! Doru! Ce vrea să zică lipsa de gust onomastic! Cum o să descopere un Doru Cuba ori Filipinele? Astfel de nume apasă ca o fatalitate, dizolvă personalitatea! ») După ce ieşi servitoarea, Ioanide se simţi invadat de o nelinişte, ca şi în ipoteza de a vorbi cu Pica. Vîrsta critică a lui Doru, privirea lui echivocă, aci supusă, aci enigmatic de recalcitrantă, reprezentau pentru el probleme, şi oricît îşi da silinţa să evoce sufletul său de la vîrsta respectivă, se simţea intimidat. Luase totuşi o hotărîre şi trecîndu-şi palma dreaptă peste capul ras îşi constitui o ţinută solemnă. Cîteva ciocănituri precipitate în uşa de la intrare îl făcură să se îndrepte spre vestibul, deşi mirat că Doru intra prin faţă în loc să vină din interior. Deschise uşa şi, plin de surpriză, se trase doi paşi înapoi, perplex, în faţa Sultanei.

— Dumneata, bîigui el, la mine, aşa de dimineaţă? Ce s-a întîmplat?

Niciodată Sultana nu îndrăznise a-l căuta acasă. Costumul ei, discret şi elegant (un *tailleur* de stofă neagră foarte moale, siluetînd liniile trupului plan-

turos, dar zvelt, o crizantemă artificială la butonieră), nu denota nici o dezordine. Numai cearcănele din jurul ochilor negri, focoşi, pe-o faţă foarte brună şi lucioasă, acuzau o mistuire interioară. Sultana era frumoasă, în ciuda unei definiţii fizice prea violente şi a unor sprîncene excesiv de stufoase. Un puf dens făcea o umbră deasupra buzei de sus, întărind o dată cu viziunea solidităţii şoldurilor şi a pulpelor impresia de animal viguros.

— Nu trebuia să vii aici ! adăugă Ioanide ca pentru sine, privind îngrijorat în toate părţile.

Sultana, ca o somnambulă, păşi înainte şi era gata să treacă pragul biroului, cînd arhitectul o luă de mînă şi o duse repede în odaia în care dormea, închizînd în urmă-i toate uşile. Ideea că Tudorel putea să vină dintr-o clipă într-alta îl impacienta. După aceea se întoarse spre Sultana, care se aşeză pe un scaun, şi o chestionă din privire, din ridicarea umerilor. Intrată în alt regim de lumină, fizionomia fetei trăda, spre deosebire de figura din portretul din ulei, o vîrstă agitată, douăzeci şi şapte, douăzeci şi opt de ani, în plină agresiune a sîngelui. Degetele mîinii, scoase din mănuşă, îi tremurau nervos.

— Trebuie să-mi dai o mînă de ajutor, zise Sultana cu un glas de contralto în surdină. E-ngrozitor, numai tu poţi să mă scapi.

Ioanide nu clipi la tutuire şi păstră o atitudine blîndă, nici paternă, nici complice.

— Sînt oricînd gata să-ţi dau un sfat bun.

— Ce sfat? ripostă fata dispreţuitor. Vreau să scap de chinul acesta. Te rog să vii cu mine.

Arhitectul nu îndrăzni a mai cere lămuriri cu vorba, deschise numai ochi mari, interogativi.

— Tata a chemat un cunoscut al nostru, un doctor, care a venit cu un nepot, Kevorg. Doctorul zice

că trebuie să mă mărit şi-mi propune pe nepotul său.

— Nu ştiam de asta, minţi moale Ioanide, care însă era perfect în curent cu toată onesta intrigă.

Sultana trebuia măritată, îndepărtată din calea sa, şi Kevorg, tînăr cult, agreabil şi foarte solid corporal, prezenta şanse de a-i conveni.

— Am auzit de el, continuă ; e un tînăr dintre cei mai distinşi. . . admirabil. . .

— Este, mărturisi Sultana în modul cel mai simplu, însă mie îmi placi tu.

Ioanide avu o tresărire pe faţa sa în general imperturbabilă şi aruncă o privire anxioasă spre uşă. Limbajul acesta pasional şi direct, acum mai brutal ca oricînd, îl surprindea.

— Domnişoară Sultana, încercă el să dea convorbirii o ţinută oficială, nu uita că sînt prietenul domnului Manigomian şi ca atare unul care mă preocup de viitorul dumitale. Cum pot să-ţi plac eu, *mon Dieu ?* Vrei să rîzi, aha, glumeşti. . . (Sultana făcu un gest brusc de denegaţie, dezvăluind o idee fixă.) Sînt bătrîn, în definitiv, am doi copii mari, sînt om însurat, pentru numele lui Dumnezeu, impropriu de aventuri !

— Soţia dumitale, făcu Sultana un gest de dispreţ, poţi s-o laşi oricînd, ştiu perfect că nu-i acorzi nici o importanţă. . . Nici nu eşti obligat să dai divorţ. Sînt liberă, mergem în Egipt, unde am rude. Tata îmi oferă bani. Acolo poţi construi şi piramide dacă vrei.

Faţa lui Ioanide deveni deodată serioasă şi, ca şi cum arhitectul ar fi uitat că este cu cineva în odaie, începu să se plimbe în sus şi-n jos, cu mîinile la spate, meditînd. Sultana îl privea crezînd că reflectează asupra propunerii. Ioanide era însă profund

jignit şi trecea printr-o criză morală acută. Ideea de a se despărţi de Elvira i se păru de o absurditate totală, iar faptul că trecuse prin capul fetei — ca o vină a sa personală, pentru că numai purtarea lui abstractă faţă de soţia sa ar fi putut da naştere unei asemenea opinii greşite. În realitate, Ioanide, în ciuda libertăţilor pe care şi le lua, nutrea un devotament absolut pentru Elvira şi se gîndea la ea chiar cînd o neglija în chipul cel mai scandalos. Familia lui reprezenta o instituţie sacră, neglijată în tot cursul anului, afirmată însă solemn în zilele festive. Îi repugnau afecţiunile şi demonstraţiile, mulţumindu-se cu noţiunea morală tacit consimţită. Ceea ce stima la Elvira era faptul că aceasta intuia punctul său de vedere, evitînd scenele vulgare de explicaţie, acceptînd comedia dezinteresului reciproc. Cu cît era mai liber, cu atît Ioanide se simţea mai legat. Şi acum să vină o fată care să-şi închipuie că fiindcă o sărutase şi-o strînsese în braţe din curiozitate se va desface de Elvira, cu care ducea de atîta timp o luptă comună! Ioanide se simţi foarte culpabil de lipsa lui de austeritate. Cauza era, cugeta el, trista împrejurare de a nu găsi în ţară o misiune care să-i absoarbă toate puterile în cîmpul cerebral. Nu i-a comandat nimeni nici un Palazzo Pitti, nici un Versailles. Era superficial senzual cînd nu era ocupat, mai mult curios de forme şi experienţe, şi cu cît înainta în vîrstă i se părea a descoperi la foarte multe femei, mai cu seamă tinere, un prestigiu al bărbatului matur, rece şi îndrăzneţ cu nepăsare. Ioanide avea un mod de a ameţi pe unele femei prin excentricitatea lui volubilă, prin artifiţiile de idei şi tensiunea lui spre o faptă glorioasă inedită, care-i procura succese neaşteptate de el, în vreme ce nu le avea acolo unde le căuta. Dacă după o peroraţie

arunca ochii duri asupra asistenţei, fizionomia lui de faun fără vîrstă, ca şi turnată în bronz, din speţa aceleia pe care D'Annunzio şi-o făcuse către bătrîneţă, producea o cutremurare femeilor mai intelectualizate. El n-avea nimic boem în ţinută şi, cu toată presupusa dezordine a existenţei sale, privirea lui era autoritară şi îndreptată fără greş spre un ţel foarte îndepărtat. Observînd asemenea fenomene de oscilaţie, Ioanide nu-şi putea reţine impulsia de a controla forţa sugestiei lui, şi cu cît gestul era mai indiferent şi pur experimental, cu atît efectul se dovedea mai infailibil. Cazul Sultanei era mult mai simplu şi mai complex totodată. Fata lui Saferian era o pasională frenetică, asupra căreia moartea unui logodnic produsese o depresiune nervoasă, convertită după un an în exaltare erotică. Medicii prescriau călătoria sau, în lipsă, o discretă libertate a vieţii sexuale. Saferian nu mai avea motive obiective de a păzi pe Sultana împotriva unui accident după logodna ce fusese o scurtă căsătorie. Iubindu-şi fata, ar fi recurs la cele mai insolite căi spre a o vindeca. Încercarea de a-i găsi un soţ dăduse greş, iar libertăţile ce i le acorda, nu fără spaimă, rămîneau nefolosite, deoarece Sultana nu era viţioasă, ci numai aprinsă. Ea visa iubiri violente în condiţii imposibile. Abia văzu şi ascultă pe Ioanide, atunci cînd acesta făcu cunoştinţă cu Saferian, cu cîţiva ani în urmă, şi Sultana se concentră asupra lui, crezînd a-şi fi găsit obiectul pasiunii sale. Fiind singur cu Sultana, Ioanide, imprudent, observîndu-i fixitatea rătăcită a privirilor, nu fu în stare să-şi învingă obişnuinţa şi bătu uşor cu mîna obrazul fetei, care, de loc scandalizată, stătu într-o crispată aşteptare. Atunci Ioanide, mai mult amuzat, petrecu mîna peste mijlocul ei, ceea ce avu drept efect o

năprasnică reacţie din partea Sultanei. Aceasta, anticipînd, se lăsă cu ochii închişi în braţele lui Ioanide, consternat de prea repedele succes şi profitînd de el din decenţă. Fata îl căută şi în oraş, îi scrise, îl găsi, însă Ioanide, după o scurtă fază de intimitate, cunoscînd mai de aproape pe Saferian, deveni din ce în ce mai distant. Dar acum lucrurile luau o faţă neplăcută. Sub tonul măsliniu al obrazului se ghicea paloarea. Sultana slăbea, căpăta cearcăne în jurul ochilor. I se găsi un mic revolver sidefat în noptieră. Ioanide şi Saferian, fără multe explicaţii, prin aluzii, înţeleseră situaţia. Lui Saferian îi venea greu să facă mărturisirea, la urma urmelor era mai nimerită o legătură a Sultanei cu un om inteligent ca Ioanide, ea ar fi putut fi salutară. Ar fi evitat orice semn că are vreo cunoştinţă de asemenea raporturi. Numai gîndul unei astfel de propuneri ruşina pe Manigomian, ca fiind o jignire pentru prietenul său, căruia îi acorda o mare stimă. Pe de altă parte, Ioanide găsea brutală retragerea sa bruscă din joc şi considera cu o confrăţească simpatie îngrijorările lui Saferian faţă de starea psihică a Sultanei. A continua jocul era penibil, a-l înceta — o primejdie. De aceea, patern şi curtizanesc totodată, Ioanide urma să întreţină unele mici speranţe în Sultana, s-o amuze, lăsîndu-se tutuit, în şoaptă, cu pericolul (de fapt cu grijă evitat de Saferian) de a fi surprinşi, concedînd anume gesturi senzuale, cu o sforţare savantă de a le purifica şi raţionaliza. Într-o asemenea împrejurare surprinsese Bonifaciu Hagienuş pe Ioanide şi pe Sultana. Acum însă afacerea luase proporţii. Sultana nu era propriu-zis o bolnavă, ci un temperament erotic obsedat, care voia să treacă la fapte, să smulgă. Ioanide nu avea vreme pentru astfel de aventuri. Ce mai tată era el! Pe de

o parte se scandaliza de purtările Pichii şi voia s-o citeze spre a o moraliza, şi el însuşi aici, la cîţiva paşi de Elvira, şedea de vorbă cu Sultana. Aducîndu-şi aminte de Tudorel, arhitectul ieşi repede din odaie şi trecu în birou, unde băiatul îl aştepta, întîmpinîndu-l, i se păru, cu o imperceptibilă ironie. Tudorel fu repede concediat şi invitat să vină după masă.

Întors în camera sa, Ioanide fu oarecum mirat de a regăsi pe Sultana, într-atît gîndurile îl absorbiseră cu totul. Considerînd nedelicată prezenţa fetei în aceeaşi casă cu Elvira, arhitectul îşi adună toate resursele spre a o scoate afară. O prinse de amîndouă mîinile, trăgînd-o şăgalnic de pe scaun, o tapă uşor pe obraz, consimţi chiar cu laşitate a fi îmbrăţişat şi sărutat.

— Sultana, zise el, da, de multe ori am visat să merg undeva departe, cu o fiinţă care mă înţelege, ca tine. Evident, ideea ta este ademenitoare. Nu văd însă graba. Cine ne stă în cale? Tatăl dumitale te asigur că nu. O plecare necugetată reprezintă un scandal social, penibil pentru domnul Saferian şi chiar pentru mine. Un soţ care-şi părăseşte soţia şi copiii mari nu e om care să inspire încredere unei tinere femei. Dacă fug şi de tine, acolo? E mult mai cuminte să facem lucrurile onorabil, să încerc a convinge pe soţia mea, lăsînd-o într-o condiţie asigurată, apoi. . . mergem. Pînă atunci nu ne împiedică nimeni să cultivăm aceleaşi sentimente şi aici. . . Du-te acum, te rog, aştept pe cineva, lasă-mă să studiez problema. . .

Sultana păru mai calmată şi se lăsă trasă şi împinsă spre uşa odăii şi spre aceea a vestibulului, în pragul căruia se mai întoarse o dată, cu braţele către umerii lui Ioanide. Acesta răsuci uşurat

cheia, simţindu-se combătut de două senzaţii contrare: una de ruşinea de a fi profanat spaţiul său casnic, alta de voluptate. Indignat împotriva lui însuşi, merse hotărît să caute pe Elvira spre a-i mărturisi leal accidentul, vindecîndu-i indispoziţia morală pe care i-o autoriza. Dar Elvira plecase de acasă şi nu ştia deci nimic, şi singurul martor al întîmplării putea să fie Tudorel. Ioanide îşi luă pălăria, să iasă în oraş spre a-şi risipi ciuda. În poartă dădu ochii cu Dan Bogdan.

— Ce cauţi pe aici, stimate coleg? îl întrebă.

— Pe dumneata!

Ioanide, fără a vădi vreo uimire, redeschise poarta de fier şi făcu loc musafirului neprevăzut, căutînd să ghicească motivul ce-l determina să-l viziteze, după ce în seara precedentă se întîlnise. Descuie uşa de la vestibul, apoi pe cea de la birou. Dan Bogdan, modest în gesturi, şovăitor de prea multă supraveghere, deşi făcînd de departe impresia stăpînirii de sine, datorită redusei sale emoţionabilităţi, privi cu interes pereţii, tavanul, mobilele. Nu cunoştea noua locuinţă a lui Ioanide, şi, intrat în birou, examină foarte curios totul, oprindu-se la gravuri, pipăind tencuiala cu degetul. Mărturisi arhitectului că apartamentul i se pare foarte frumos, ceea ce produse plăcere vădită aceluia. Biroul lui Ioanide era de altfel nu se poate mai simplu, într-o casă economică, ridicată de el pentru un proprietar care îi cedase folosinţa pe cîţiva ani, în schimbul unui rest de cont neachitat. Vestibulul avea tavanul în butie, ornat cu desene în stuc alb, pereţi în roşu pompeian şi un dalaj de plăci de travertin. Biroul izbea printr-un tavan pătrat, în mijlocul căruia se înălţa o uşoară boltă, acoperită cu un mozaic bizantin, avea pereţi albi daţi cu caolin peste un strat de ipsos absorbant, rafturi sumbre de cărţi de jur împrejurul încăperii, pînă la înălţimea glafului geamului, gravuri reprezentînd monumente arhitectonice ilustre, edificii de Palladio, un Piranesi, o copie în peniţă după *Turnul Babel* de Breughel Bătrînul. Fereastra era de metal vopsit în gri şi, avînd cerceveaua aproape disparentă, scotea în evidenţă plăcile de cristal. Vreo trei fotolii de piele roşie de un contur rectificat, redus la o geometrie cît mai exactă, se aflau pe lîngă rafturile pline cu cărţi legate, cu cotoare cromatice, în general opere asupra arhitecturii şi artelor plastice. O ediţie din *De arhitectura* de Vitruviu, îmbrăcată în piele, se afla pe birou. Interiorul era foarte sobru. Dan Bogdan rămase totuşi surprins, şi cu dreptate, întrucît mozaicul cu lujerii şi aurăria lui pe o suprafaţă aşa de albă şi cu antiteza rafturilor în tonul nucului luau ochii. Printr-un lanţ, atîrna de mijlocul bolţii un candelabru mic de alamă cu cîteva lumînări. În uşa fără cadru de lemn şi cu partea superioară curbată, ce conducea spre sufragerie, arhitectul introdusese de o parte şi de alta doi mici pilaştri orientali, foarte brodaţi, pe care îi căpătase de la Manigomian şi pe care avea, nici vorbă, de gînd să-i scoată în caz de mutare. Glaful ferestrei era dintr-o felie de travertin. Satisfăcut de mirarea şi plăcerea vizibilă ce se constata pe faţa lui Dan Bogdan, Ioanide uită supărările recente şi deveni expansiv.

— Ghici, zise el, care este tot secretul acestui trucaj? Căci nu-i decît o odaie comună, cinci metri pe şase, într-un apartament ieftin.

Bogdan se codi, mai dădu o ochire întregului spaţiu, apoi opină că mozaicul.

— Da şi nu! Mozaicul e un soi de epatare facilă a ochiului, care n-ar avea nici un efect dacă pereţii

ar fi acoperiţi cu tapet sau cu o zugrăveală. Dimpotrivă, suprafaţa solidă, regulată, comentată din loc în loc de margini de bună calitate, piatră, lemn greu, oferă un efect minunat. Burghezii uzează acum *calcio vecchio*, care e o insultă adusă ochiului, o lepră cu pretenţii. . . se mînjesc cu el sălile de restaurant sau cocioabele în ruină. În România n-avem meşteri florentini, nici spaţii murale somptuoase, expuse soarelui arzător. Rezultatul e trivial. Climatul nostru reclamă var, pe un zid zdravăn, gros, fără fisură. Ia priveşte ce candoare, ce naivitate! Ioanide tîrî un fotoliu şi se instală în faţa unui perete, demonstrativ. Am să fac, vesti el, nişte odăi pavate cu piatră, cu tavan în grinzi de stejar şi blăni de brad, cu ferestre în chenar de granit, pereţi văruiţi. N-am să pun nimic în ele, decît cîte un divan acoperit cu cit, ca în casele boiereşti. Toată Africa de nord consacră calciul plin de candoare sorbind arşiţa soarelui. Fantome albe şi umbre negre!

Dan Bogdan aprobă teoria lui Ioanide, capabil de entuziasm calm sub durata fanteziei altora, şi, cu toate că nu se pricepea în arhitectură, nici n-avea vreo vocaţie artistică, atrase atenţia că şi în Grecia albul e frecvent.

— Da, domnule, var, marmură şi cactuşi!

Ca şi prins de interesul convorbirii, Bogdan îl întrebă pe Ioanide ce planuri de lucru avea, dar acesta desfăşură înainte-i un vraf de schiţe, reprezentînd clădiri ce n-aveau nimic de-a face cu construcţia civilă normală şi particulară: o bazilică, un edificiu ameţitor, cam în stilul monumentului lui Mausoleu, ce se vedea însă a fi riglat de un mare număr de caturi, un fel de palat comunal din blocuri de piatră, un for semicircular cu statui colosale în nişe. . .

— Ce sînt astea? se informă Dan Bogdan strîngîndu-şi gura într-o speţă de ironie, în timp ce ochii căpătau o lucire critică. Le construieşti undeva?

— Aş! protestă Ioanide. Nu poate fi vorba de construcţie la noi, mă joc cu imaginaţia. Dar totuşi exerciţiul meu are un tîlc. Pînă cînd o să stăm aşa într-o adunătură de cocioabe? Bucureştii trebuie să-şi ridice odată un monument fundamental, în jurul căruia să pivoteze oraşul, ca Luvrul la Paris, Kremlinul la Moscova, Palazzo Vecchio la Florenţa, Domul la Milano şi celelalte. Nu-mi pasă ce va fi. Anume puncte trebuiesc complet curăţate, şi pe ele înălţate edificii cardinale, indiferent ce destinaţie li s-ar da ulterior. Uite, dacă punem asta aci la mijloc, care ar domina cu profilul său tot oraşul, am pune dincoace un for circular sau rectangular, din care am face tot ce poftim: muzeu, spital. . . Oraşul, n-avem încă oraşul!

Ioanide băgase de seamă, vorbind, ironia lui Dan Bogdan, şi de aceea strînse repede hîrtiile şi moderă entuziasmul. Obiceiul acesta al atîtor oameni de a apropia pleoapele şi a strînge buzele într-un ostentativ zîmbet sceptic îl observa tot mai des la o categorie de oameni avînd de altfel o notă comună: lipsa de volubilitate, discreţia prudentă. S-ar fi părut că o familie de oameni dispare, înlocuită prin alta. Ioanide cunoscuse pe Stănică Raţiu, exponent al umanităţii generaţiilor lui, gălăgios, capabil de toate malignităţile, însă deschis la vorbă, formulîndu-şi pe faţă admiraţiile şi ostilităţile. Acel om îi inspira încredere, i se părea apt să priceapă orice. Acum se înmulţea tipul individului placid, plin de rezerve mentale, supraveghindu-şi toate cuvintele, în stare de tăceri monstruoase. Ioanide avea de-a face cu multe exemplare de acest fel, între care

Butoiescu, constructorul său. Pe acesta îl pătrundea perfect (așa credea măcar). Butoiescu revela prin reticențe și jocuri ale fizionomiei, ireprehensibile parcă, din cauza puterii gîndului pe care nu voia să-l exprime din respect, o judecată complet eronată, rezultată dintr-o presupunere pripită. Ioanide se enerva de naivitatea acestei opinii ghicite în scepticismul politicos al jocului de expresie, o combătea cu vehemență în gîndul lui, găsind că e inutil a o denunța, fiindcă Butoiescu ar fi tăgăduit-o cu îndărătnicie, păstrînd aceeași ținută obsecvios ironică, ceea ce ar fi însemnat acum că insinuează firea bănuitoare a arhitectului, psiholog hazardat. Cu Dan Bogdan cazul ședea altfel. Acesta, în momentele sale de ironie facială, era impenetrabil pentru arhitect.

« Oare ce vrea să spună? se irită Ioanide. Că delirez, făcînd planuri extravagante? Cu toate astea, el însuși recunoaște că, teoretic, sînt rezonabile, comunică asta la toți, pare convins. »

Ioanide, fire lucidă și foarte analitică, complica pe Dan Bogdan, al cărui suflet era mai elementar. Bogdan nu ironiza, zîmbetul lui trăda un efort muscular de a-și ascunde surpriza și incompetența. El admira din tot sufletul pe Ioanide (cînd îl admirau alții, rezistînd mai mult la îndoiala altora), se temea totuși de a se pronunța înainte de a pricepe. Hieratismul gurii îi servea să cîștige timp. Dan Bogdan schița acest gest chiar cînd n-avea nici o emoție intelectuală de înfruntat, automat și preventiv în fața oricărui obiect nou. Cînd privise mozaicul de pe tavan, Bogdan avusese o clipă aceeași ironie de rumegare a impresiei.

Devenit rece, prin efectul enigmaticei rezerve mentale a lui Dan Bogdan, Ioanide se așeză într-un fotoliu și, ca într-o întrevedere obișnuită, așteptă de la musafir, cu o anume interogație din ochi, motivarea vizitei matinale. Bogdan întîrzia s-o dea și, cu tot aerul lui preocupat, de altfel permanent, se părea că prezența lui este numai convențională (arhitectul era totuși convins că nu). După oarecare muțenie reciprocă, vizitatorul informă pe Ioanide că starea lui Ermil Conțescu era mult mai bună. Nu numai că nu murise, dar nu suferise nici un accident — paralizie, afazie; medicii se îndoiau chiar că fusese o veritabilă congestie, poate numai un fenomen benign de anemie cerebrală, o epuizare nervoasă. Conțescu se simțea totuși slab, avea cefalalgii și o anume oboseală generală și ședea în pat sub observație.

— Nefericitul! exclamă Ioanide ridicîndu-se repede de pe fotoliu și făcînd cîțiva pași prin birou.

— Cine? se miră Dan Bogdan, găsind că, aplicată în cazul lui Conțescu, expresia era inoportună, măcar în acea zi.

— Gonzalv Ionescu. Iar a ratat catedra. Cînd o afla, se-mbolnăvește.

— A aflat, confirmă Bogdan, rîzînd încet de neprevăzuta poantă a arhitectului. A fost și la Conțescu acasă. Probabil că va veni să te vadă și pe dumneata.

— De ce? se sperie Ioanide.

— Vrea ca în timpul bolii să i se ofere suplinirea catedrei lui Conțescu și îmi închipui că te va ruga să intervii pe lîngă Conțescu însuși.

Ioanide ridică mîinile spre mozaicul din plafon ca de o calamitate ridiculă, iar Dan Bogdan își reluă iritantul rictus ironic, care acum se explica prin aceea că acesta, trăit în atmosfera meschină a consiliilor profesorale și avid de propuneri și litigii, găsea lucrul foarte legitim. Dacă un profesor nu-și poate ține cursul, e firesc să fie suplinit.

Aspectul formal înăbuşea la Bogdan sentimentele umane, afară de cazul cînd o minte liberă i le sugera. Arhitectul, impacientat, scoase ceasul din buzunar şi-l consultă, ceea ce reprezenta o somaţie discretă pentru Dan Bogdan. Acesta îşi adună toţi muşchii feţei într-o sforţare ultimă, privi şi el ceasul ca să cîştige timp, apoi mărturisi că în afară de plăcerea de a-l vedea venise cu o mică rugăminte. O asociaţie americană oferise la institutele universitare un dar de pantofi de bizon, care se împărţeau cu recomandaţia autorităţii şcolare. Avea un nepot de soră la Şcoala de arhitectură şi-l ruga să-i dea o referinţă bună. Ca să nu rîdă, Ioanide îşi descărcă energia frecîndu-se repede cu palmele peste capul depilat. Pentru ce fleac făcuse Dan Bogdan o vizită aşa de solemnă, acceptînd discuţia asupra necesităţii de a se ridica domuri uriaşe în Bucureşti şi despre efectul mozaicului bizantin pe superficii văruite? De fapt, îl admira. Îşi ocrotea atît de mult familia, fie şi colaterală, încît pentru o pereche de ghete cerea audienţă şi pierdea cîteva ore. Hazul întîmplării era altul. În timp ce Dan Bogdan solicita cu atîta umilitate un nimic, el, dacă i s-ar fi cerut acelaşi lucru, ar fi luat o mină oficială şi îngrijorată de dificultăţi, ar fi reclamat depunerea unei cereri, revenirea printr-un telefon, aşteptarea deciziei consiliului şi alte mizerii de astea, prin care prietenul de la ceaiul lui Saferian devenea de nerecunoscut. Pedanteria şi, într-o măsură, intenţia, lipsită de eleganţă formală, de a mări proporţiile serviciului cerut îl făceau să se poarte astfel. Ioanide scrisese cîteva rînduri pe o hîrtie, pe care o înmînă lui Dan Bogdan. Acesta se ridică să plece. Ioanide îl conduse pînă la poartă şi-l urmări cum dispăru în colţul apropiat al străzii. Cînd însă întoarse capul în cealaltă

parte, zări pe Gonzalv Ionescu scrutînd numerele de la porţi, în mînă cu voluminosul ghiozdan. Situaţia devenea periculoasă. Ioanide plănui un moment de a-şi lua repede pălăria din cuier şi a fugi în direcţia apucată de Bogdan, pe urmă se răzgîndi, închise poarta cu cheia (fiecare din casă avea o cheie proprie), închise şi uşa de la vestibul, trase în birou o mică, scurtă cortină de velur roşu peste cristalele ferestrei şi, cu pălăria pe cap, ieşi în fundul curţii. Aici, ziduri de doi metri înălţime despărţeau locuinţa lui de construcţiile laterale şi din fund, ridicate tot de el, într-o parcelare. O scară scurtă şedea rezemată de un pom. Ioanide nu ezită. O sprijini pe zidul din fund, dînd într-o curte ce răspundea pe o stradă paralelă, se urcă sprinten pe ea, poposi puţin pe muchia zidului, care acolo era dublat de un coteţ sistematic de găini, ridică scara şi o întoarse pe partea cealaltă, apoi coborî semnalizat de cotcodăcitul păsărilor şi ieşi pe poartă. În răspîntie, de unde se vedea şi strada lui, avu gustul de a privi ce face Gonzalv. Acesta zgîlţîia clanţa, apăsa soneria (stricată), părea foarte contrariat de solitudinea imobilului. Ioanide plecă nu se poate mai satisfăcut.

Însă la prînz se întoarse acasă foarte supărat. Se întîlnise pe drum (zi plină de accidente dezagreabile) cu un individ, Oprescu, mai vîrstnic cu vreo cincisprezece ani şi care-l cunoscuse cînd el, Ioanide, era băiat de vreo paisprezece ani. Oprescu era un om inofensiv, dar faptul de a-l fi ştiut pe Ioanide juvenil îl autoriza, în filozofia lui gherontocratică, să aibă faţă de arhitect, cînd îl întîlnea, la cîţiva ani o dată, o ţinută protectoare şi pînă la un punct surprinsă. Avea aerul de a se mira că acel băiat a putut să ajungă un om matur, mergînd pe picioarele sale,

şi să aibă un rost în viaţă. Nu poseda nici o idee despre ce este Ioanide acum, nici măcar nu se interesa, şi de fapt nici n-ar fi înţeles, persista deci în ţinuta lui condescendentă, ca un învăţător informîndu-se de soarta şcolarilor săi. În vorbirea sa calmă şi bonomă intra o nuanţă de comizeraţie neintenţionată, explicabilă prin inocenţa şi prin temperamentul simplist euforic, evident în faţa rumenă şi mustăţile întoarse galic peste buze.

— Măi Ioanide, ce mai faci tu, ce mai învîrteşti?

Aşa îl întîmpinase Oprescu pe Ioanide, care apărea ca un vagabond trăind din expediente.

— Bine, bine, căută acesta să curme dialogul.

— Eşti căsătorit, ai copii?

— Ca toţi oamenii, răspunse vag Ioanide.

Oprescu îşi mîngîie mustăţile, medită o nouă întrebare, în fine o pronunţă:

— Măi Ioanide, tu trebuie să fii destul de în vîrstă acum! Cîţi ani să tot ai? Stai să vedem. Cînd te-am cunoscut eu... (Şi se opri să facă nişte calcule în minte.)

Pe Ioanide, chestia asta îl enerva mai mult ca oricare, şi în fond Oprescu îl supăra prea puţin, ştiindu-l maniac; observase cu toate astea ce lipsiţi de tact sînt mulţi oameni care insistă asupra trecerii timpului asupra noastră, ca şi cînd navigaţia cronologică n-ar fi egală şi fatală pentru toţi. Dacă vreunul îi amintea că e îmbătrînit, Ioanide replica îndată că într-adevăr îmbătrînise cu exact atîţi ani ca şi interlocutorul său. Un fost elev, tînăr, îl revoltase cu cîţiva ani în urmă prin declaraţia că atunci cînd va avea şi el cincizeci de ani, ca Ioanide, se va decide la o operă de construcţie gratuită. Însă Ioanide nu avea atunci decît patruzeci şi cinci de ani, şi afirmaţia individului i se păru nedelicată, întîi pentru că îi

atribuise fără control o vîrstă pe care n-o atinsese şi pretindea a n-o arăta, al doilea pentru că acela îl exilase egoist într-o vîrstă de demisie morală. Dan Bogdan avea alt obicei agasant. Zîmbind sarcastic (aşa i se părea lui Ioanide), semnala fără greş firele noi de păr alb.

— Domnule Ioanide, îl prevenea, ca şi cum era cu putinţă să ia măsuri grabnice pînă nu se prăbuşea, îţi albeşte părul.

Ioanide se indispunea nu de nuanţa părului, ci de insinuarea de decrepitudine, detesta pe « dobitoc » şi privindu-se în oglindă constata că arăta neschimbat şi că acele cîteva fire de păr alb într-o parte unde îl avusese totdeauna cărunt erau accentuate de lumina solară. Şi în definitiv, ce are de a face culoarea părului? Îi şedea bine. Totuşi, continua observare a lui Dan Bogdan (devenită tic, prin carenţa fanteziei) îl plictisea atît de tare, încît într-o bună zi se rase în cap. Dan Bogdan îl chestionă, natural, asupra motivului neobişnuitei acţiuni; nu bănui vreodată că el era cauza noii înfăţişări a lui Ioanide.

Cum Oprescu se pregătea să-i comunice rezultatul calculelor, arhitectul îl privi fix cu ochii lui albaştri, aproape opalini în bătaia soarelui, şi cu expresia cea mai serioasă zise:

— Domnule, mă confundaţi, eu nu mă numesc Ioanide!

Şi lăsă pe bătrîn înmărmurit.

După masă, Ioanide primi pe Tudorel în birou. Aştepta cu emoţie acest moment dificil, deoarece fiul său i se părea tot atît de impenetrabil ca şi tagma celor mulţi moralmente căreia îi aparţinea Dan Bogdan. Arhitectul făcea silinţe să-şi rememoreze firea lui de la vîrsta echivalentă, şi nu izbutea. Practic, folosea autoritatea şi cunoştinţele

sumare şi obiective asupra epocii juvenile, cu toate astea rămînea ceva indefinibil, ce rezista înţelegerii şi voinţei sale. Astfel, cîinele său Ştolţ revela sufletul cel mai candid şi mai plin de mansuetudine, ochii lui exprimau o abdicare totală în faţa voinţei stăpînului, şi totuşi erau momente cînd Ştolţ, dînd din coadă şi lăsîndu-se jos, refuza cu respect a se supune. Avea o voinţă, o raţiune a sa ireductibilă. Aşa va fi cazul şi cu adolescenţii (presupunea Ioanide), nu mai puţin imposibilitatea de a prinde toate elementele sufletelor lor îl turbura. În general, arhitectul observase că spiritul tinerilor cu care avea mai des de a face e suspicios, oscilant, tras între doi poli: admiraţia subită pentru cîte un om matur (veşmînt schimbat al instictului supunerii filiale) şi o recalcitranţă tot atît de subită, degenerînd în dezamăgire şi dispreţ sarcastic pentru acelaşi om. Greutatea pentru Ioanide de a-şi forma o noţiune despre tineri venea de acolo că nu putea să-i surprindă în intimitatea lor nestînjenită, discutabilă şi ea din punct de vedere al sincerităţii. Cunoştea pe tineri în faţa sa, iar în aceste condiţii, ei, paralizaţi de superstiţia omului matur, disimulau, fie făcînd paradă de exuberanţă, fie tăcînd. Ioanide se întreba dacă Tudorel aflase cazul cu Sultana în dimineaţa acelei zile, şi, cu toată recea stăpînire de sine, avu însuşi senzaţia de a privi oblic, interpretînd totdeodată privirea aceea hotărît piezişă a lui Tudorel drept conştiinţă a complicităţii. Poate Tudorel nu ştia nimic. Nu era chip de a verifica, fiindcă de l-ar fi întrebat, răspunsul negativ nu i-ar fi inspirat încredere. Problema conştiinţei lui Tudorel rămînea (gîndea Ioanide) pentru totdeauna insolubilă. De aceea trecu peste ea şi întrebă pe băiat cum merge cu studiile, cum petrece, silindu-se a fi cît mai

camaraderesc. Îi contempla în acelaşi timp faţa. Slab, asimetric din cauza aceasta, avînd ceva din lineamentele lui Ioanide, însă atenuate, extorcate de ardenţă şi deciziune, era lipsit de volubilitate. O ezitare continuă întrerupea vorbirea şi gesturile. Cu cine semăna oare la moral? căuta Ioanide o imagine în arhiva familiei, sprijinit pe teoria saltului peste o generaţie a tipurilor ereditare. Tudorel răspunse la întrebarea lui Ioanide că merge la cursuri (urma Dreptul) cît e strict necesar, că nu i se par captivante, iar arhitectul îl asigură că n-are nici o intenţie să-l controleze, că şi el în aceeaşi condiţie fugea de şcoala oficială (cît era permis avînd în vedere specialitatea), preferînd lectura, experienţa directă, prieteniile. Apropo de prietenii! Ce fel de individ era Gavrilcea, cu care îl vedea mereu? Era el un om onorabil? Tudorel, fără energie deosebită, zise că da.

— Cu ce se ocupă, insistă Ioanide, e coleg cu tine?

Răspunsul fu negativ, Gavrilcea nu era student la Drept. Îl cunoştea din cercurile de amici.

— Probabil, emise Ioanide ipoteza în chipul cel mai detaşat, spre a nu jigni pe Tudorel, e un tînăr inteligent, îl cultivi pentru plăcerea convorbirii.

— Avem concepţii comune, zise Tudorel cu o modestie care i se păru arhitectului ironică şi agresivă.

— Aha, aveţi concepţii! Foarte frumos! glumi Ioanide. Să mi le destăinuiţi şi mie odată. Vă invit pe amîndoi.

Propunerea fu înregistrată în tăcere şi cu rezervă. Ioanide îşi alcătui o ţinută gravă şi confidenţială şi, ridicîndu-se în picioare (nu putea sta locului), vorbi astfel lui Tudorel, rămas pe fotoliu:

— Dragă, te-am chemat să mă consult cu tine. E o chestiune care de fapt te priveşte în mod deo-

sebit, ca unul ce eşti fratele Pichii. Responsabilitatea familiei de aci încolo cade asupra ta. Am motivele mele să cred că între amicul dumitale Gavrilcea şi Pica există legături sentimentale. Ce rost are să mă amestec în treburile voastre? Nici unul, fireşte, afară de acela al unui sfătuitor mai experimentat. Voi treceţi acum printr-o criză, m-aş simţi culpabil să mă dezinteresez cu totul. Oare socoteşti tu că Gavrilcea e un om serios, vreau să zic cu sentimentul onoarei, demn pentru sora ta, crezi în fine că putem să lăsăm lucrurile să se desfăşoare în voia lor? Fiindcă dacă n-ar fi astfel, aş considera de datoria ta să lămureşti pe Pica.

— Între Pica şi Gavrilcea, zise Tudorel cu o nuanţă de fanatism şi pedanterie juvenilă, e o comunitate de concepţii.

— Ce tot îmi dai zor cu concepţiile? începu a se irita Ioanide. De concepţii îţi vorbesc eu? Care concepţii?

Luat pripit, tînărul tăcu. Arhitectul se crezu obligat să-şi îndulcească pedagogia.

— Dragă Tudorel, tu eşti acum un bărbat în toată puterea cuvîntului, responsabil, îţi dai seama prin urmare că o fată poate fi împinsă la un gest greşit care să-i strice existenţa. Întrebarea banală este dacă Gavrilcea are intenţii serioase şi nu abuzează şi dacă avînd intenţii serioase e un om capabil de a fi un soţ bun.

Tudorel declară că nu poate răspunde dacă Gavrilcea şi Pica nutreau gînduri matrimoniale, dar că era încredinţat că amîndoi împărtăşeau aceeaşi concepţie de viaţă. Termenul « concepţie » îmbăta în mod învederat pe tînăr, care trăda satisfacţia intimă de a-l profera.

— Cum, bre, tresări Ioanide, şi dacă domnul Gavrilcea al dumitale şi domnişoara Pica au concepţia coabitării libere, tu nu te amesteci?

Tudorel, lăsînd puţin pleoapele, cu un zîmbet ce i se păru lui Ioanide foarte echivoc, spuse:

— Ce drept avem să ne amestecăm în viaţa altora?

« Să ştii, bănui arhitectul, că ipochimenul face aluzie la mine. M-a văzut. » Cu toate acestea, socoti că nu există analogie veritabilă între purtările lui şi ale Pichii. Pretenţia de filozofie a lui Tudorel îl intrigă. Îşi dădu seama că nu e nimic de scos de la el şi ridică şedinţa sfatului familial. Înainte de despărţire, Ioanide, luîndu-şi fiul de braţ, se plimbă cu el pe dinaintea rafturilor de cărţi.

— Îmi vorbeşti de concepţii, prea bine, nu te văd niciodată intrînd în birou şi căutînd cărţi. Uită-te, aici sînt lucruri ce pot să te intereseze, acum e vîrsta cînd sufletul e apt de cele mai puternice emoţii cerebrale. Cere-mi cărţi, orice vrei, eşti liber să alegi. Ai curiozitatea ideilor, nu-i aşa?

Tudorel făcu o grimasă.

— Cărţile sînt lucruri moarte, e mai interesantă viaţa.

— E un sofism şi ăsta. Cărţile sînt mortăciuni pentru Gonzalv Ionescu, care se mulţumeşte să le citeze la bibliografie, dar pentru noi sînt viaţa surprinsă în ceea ce are ea mai acut. A ridica terme, a face diguri, a vedea piese de teatru, a discuta sisteme de filozofie, aceasta e viaţa oamenilor superiori.

— Aceşti oameni sînt rari, se încăpăţîna Tudorel, nu pot să am talentul dumitale...

— N-am nici un talent! protestă Ioanide. Am numai avînt şi iubire de muncă. Trăiesc pentru fapte,

și mor dacă sînt împiedicat de la ele. Cu tine trebuie să stau odată serios de vorbă.

Și cu aceasta, Ioanide concedie pe Tudorel. Era îngîndurat. În casa lui, din sîngele lui, se ivise o ființă care gîndea altfel decît el și mai ales într-un chip pe care îl ignora. Arhitectul, turburat, se duse în odaia sa și se-ntinse pe pat. Trăise o zi plină de contrarietăți și se descoperea la sfîrșitul ei, la vîrsta de cincizeci de ani, în fața unor realități cu totul nebănuite pînă atunci. Cîinele Ștolț sări pe pieptul său, se tîrî cu botul pînă aproape de gîtu-i și după ce-l linse ușor pe obraz, oftînd, își culcă capul pe labe, privindu-l. Liniștit, Ioanide închise ochii și se lăsă în voia dormitării.

III

Strada Tritonilor nu amintește nici pe departe oceanul ori mitologia clasică, precum s-ar presupune din nume, datorîndu-și probabil apelația unor primari mîndri de ascendența noastră romană, deoarece alte străzi de evocație antică (Sirenelor, Ciclopilor, Minotaurului, Numa Pompiliu, Decebal, Traian, Virgiliu etc.) formează împreună cu ea o familie poetică. E o stradă puțin frecventată, lipsită de orice expresie edilitară, pavată toată (trotuare inclusiv) cu bolovani. Casele au numai parter, și excepțional, în interiorul curților, dependințele sînt sporite cu cîte un etaj scund ca un mezanin. Departe de arterele principale, într-o suburbie vastă și labirintică, fără o notă distinctivă, strada e intruvabilă pentru un ochi deprins cu indiciile plastice. Nu există nicăiri în apropiere vreo piață cu fîntînă sau monument, nimic tipic. Cîte-o

biserică văruită, învelită cu tablă, răsare din cînd în cînd înaintea ochilor, însă trecătorul străin nu știe dacă e aceeași, ori alta, fiindcă sînt vreo cîteva aproape identice în monotonia lor. În acest cartier relativ recent, ale cărui începuturi de aglomerare datează de la sfîrșitul secolului precedent și care s-a consolidat treptat după 1900, nu se întîlnește nici o cocioabă. Locatarii aparțin unei burghezii mijlocii, care s-a strîns aici fără a dizloca pe alții, și locuințele, deși nu aspiră la somptuozitate, sînt îndeobște suficiente și confortabile, cu toate că obligate la un spațiu relativ restrîns. Nici un imobil nu poartă pecetea marelui stil. Ridicate de constructori sau de arhitecți de mîna a doua, ele sînt de cea mai variată arhitectură, imitații ale manierei Mincu, stil Sécession (ușă în potcoavă, balustrade învelite în niște enorme frunze de stuc, ca și făcute dintr-o ceară care, topindu-se, a rupt contururile), cubism platificînd acoperișurile și provocînd astfel eroziunea suprafețelor pe timp de ploaie. Curțile în general au mici grădini. Cum însă casele sînt așezate unele la drum, altele cîțiva metri îndărăt sau în fundul curților, străzile n-au linie, și din păcate nici vegetația nu este așa de plastică încît să înghită golurile. Impresia generală, pe ploaie, e a unui parc de materiale așezate cu socoteală la anumite distanțe. Ioanide zicea că individul născut într-un astfel de cartier reprezintă congenital un nenorocit fără sentimentul formelor, că acolo nici pămîntul, nici cerul n-au caracter și prin urmare nici oamenii. Prefera mahalaua cea mai infectă, care prin noroiul și colibele într-o rînă te face să visezi coloane dorice și unde un nuc într-o curte are semnificația unei erupții a forței vegetale. Arhitectura, spunea el, e în continuă antiteză cu natura.

Cînd o desfiinţează complet, ca în Piaţa San Marco din Veneţia, sau o supune regimului geometriei, ca în Giardino di Boboli de la Florenţa, atunci e triumful ei, al ordinii umane. În faţa acestei soluţii nu mai există decît una tot artistică: simularea abandonului în faţa vegetaţiei, donjonul de piatră acoperit cu iedere, izolat într-o pădure alpestră. Altfel, înseamnă a mînji iarba cu var. În strada Tritonilor, totuşi, două puncte se semnalau îndată vederii. Unul îl constituia o casă la drum, ridicată de la nivelul solului pe un soclu de piatră, astfel încît înălţimea ei era, pentru un parter, impunătoare. Avea patru ferestre mari la stradă, împodobite fiecare cu cîte un mic fronton grec de piatră. Locuinţa poseda două intrări, pe dreapta şi pe stînga, întocmind fiecare cîte o *loggia* pe coloane ionice, la care urcai pe cîte o scară cu balustradă de piatră. Acoperişul era de olane, restul pereţilor — albi, gardul — dintr-un grilaj rar de fier (un *cancello* sever, neînflorit), iar porţiunea de trotuar, printr-o excepţie, era pavată cu dale de piatră. Simplificarea aceasta a unei case banale, concepută pe o schemă regulată, era opera lui Ioanide. Îndată peste drum se recunoaşte şi celălalt punct insolit, prin acelaşi dalaj al trotuarului. Aci construcţia era mai scundă, cu toate că solidă. Un zid înalt, alb, cu muchie de olane, ascundea curtea şi se oprea în flancul casei, care avea la stradă o uşă de stejar şi o fereastră. De fapt, uşa răspundea într-o tindă, unde se afla adevărata intrare. Deasupra uşii era aplicată o falsă pisanie de piatră brodată, contrastînd cu candoarea zidului. Impresia generală era a unui claustru de tip oriental şi de la începutul secolului al XVIII-lea. Tot Ioanide fusese acela care, răzînd toată ornamentaţia de majolică a unei

imitaţii de stil Mincu şi aplicînd împrejmuirea de zid, dăduse casei o înfăţişare agreabilă, iar curţii cu tindă un aspect de *chiostro*. El făcuse asta fiindcă în casa clasică din strada Tritonilor locuia Erminia Hergot, iar în cea orientală — Ermil Conţescu, cumnatul ei. Îi plăcea să facă, unde era posibil, la prieteni, mici transformări, pentru care ridica pretenţii pecuniare cu totul modeste şi uneori nici una, afirmînd că numai aşa putea garanta că va mai da ochii cu un amic locuind într-un imobil ce insultă regulile artei.

Ermil Conţescu se afla într-o odihnă de observaţie; sta întins, învelit într-un pled, pe un divan lat în birou şi primea vizitele amicilor. Casa lui constituia acum un alt cerc de reuniune. Cîteva zile după îmbolnăvirea sa, pe la unsprezece dimineaţa, cînd primea, pe scaune, pe marginea divanului erau adunate o mulţime de persoane: Panait Sufleţel, Gulimănescu, Smărăndache şi Smărăndăchioaia, Gonzalv Ionescu (acesta şedea atent, religios, pe un scaun mai la o parte şi, cu geanta pe genunchi, sorbea toată convorbirea), fraţi şi rude ale lui Conţescu. Exact la unsprezece şi un sfert, într-o trăsură ale cărei roţi se auziră rostogolindu-se pe caldarîm, sosi şi Gaittany. De la uşă deschise larg braţele într-un gest de interogaţie şi interes atît de ipocrit profesional, încît, îndată ce Conţescu îl asigură că este mult mai bine, cu un « perfect » zgomotos, satisfăcut, desfiinţă orice inutilă căinare. Se mecanizase în aceste obligaţii mondene şi le îndeplinea cu seninătatea absentă a episcopului care binecuvîntează, neindispunînd totuşi pe nimeni, fiindcă Gaittany avea o artă înnăscută a mistificaţiei sociale, stridentă la oricare altul. Ioanide rîdea. Gaittany, care poseda un număr incalculabil de

rubedenii în cele mai notorii familii, avea aproape zilnic pe agendă cîte-o vizită de făcut. Acum venise de la un fel de mătuşă nonagenară moartă, în casa căreia exclamase de circumstanţă un ţţ-ţţ-ţţ de dezolare, după care, vindecat repede de melancolie, după sărutări de mîini şi salutări, se retrase în pripă, tăind din notes punctul efectuat. Bineînţeles, Gaittany nu era omul necivilizat care să spună lui Conţescu de unde venea, vorbind de funie în casa spînzuratului; adevărul este că cele două vizite, la o moartă şi la un bolnav, prezentau în program ceva sinonim: obligaţia socială şi plăcerea de a circula. În curînd, trecînd drumul, apăru şi Ioanide cu Hergot. Fiindcă atmosfera de îngrijorare fusese înlăturată, şi bolnavul găsea plăcere să asiste la convorbire, cei de faţă începură comerajul.

— Nu ştiţi isprava! se repezi Sufleţel în mijlocul odăii, cu părul vîlvoi, într-o comică indignare.

— Ce ispravă? întrebă Gulimănescu, prefăcîndu-se ignorant, spre a savura, ca de obicei, necazul altuia.

— Canalia, *monstrum horrendum!* strigă Sufleţel, care la supărare latiniza.

Gaittany rîse satisfăcut spre cei de faţă, în semn că şedinţa este foarte reuşită. În fine, Sufleţel îşi vărsă ciuda, aducînd de ştire că Bonifaciu Hagienuş îl trădase, numind ca director al Pinacotecii pe pictorul Aslan.

— I-am împrumutat bani, se lamentă Sufleţel, poftim poliţa. Şi scoţînd hîrtia din portofoliu o trecu pe dinaintea fiecăruia. *Vana fides!* căzu el în fine dezolat pe scaun.

Gulimănescu îl sfătui foarte serios s-o publice în facsimil. Sufleţel lămuri cu aer înfrînt că-i era imposibil. Monstrul îl avea la mînă, putîndu-l

persecuta şi în alte împrejurări. Mai era în perspectivă încă un post, şi Sufleţel trebuia să se resemneze. Felonia lui Hagienuş era într-adevăr foarte curioasă, şi ea se explica prin motive aproape imponderabile, ce scăpau deocamdată vigilenţei victimei. Cînd Pomponescu ieşise de la Saferian, fusese imperceptibil atins de rămînerea lui Sufleţel, pe care o interpretă ca o indiferenţă faţă de persoana sa, în ipoteza mai cu seamă a ministeriatului. Gestul i se păru astfel, în comparare cu zelul celor care îl însoţise, în frunte cu Gulimănescu. Acesta din urmă îl întovărăşise pînă acasă, şi pe drum, din maliţie gratuită, asigurase pe Pomponescu că Sufleţel e un mare admirator al lui Ioanide. Pomponescu învinse o mică convulsie a feţei. Indispoziţia, cu totul obscură, ar fi rămas ineficientă dacă Hagienuş, din servilitate, n-ar fi făcut a doua zi o vizită lui Pomponescu, într-un fel de prezentare înainte de evenimentul oficial. În biroul lui Pomponescu, rezemat de un raft de cărţi, zărise un portret al acestuia, executat de Aslan şi oferit prezumtivului ministru. Acelaşi Aslan vînduse ministerului un număr de tablouri prin mijlocirea lui Hagienuş, care primise un procent însemnat drept cadou. Tablourile erau mediocre şi fură trimise Pinacotecii, a cărei direcţie o reclama Sufleţel, dar şi Aslan. Hagienuş consultă cu mină nevinovată pe Pomponescu pe cine să numească director de pinacotecă, încunoştinţîndu-l că are în vedere pe Panait Sufleţel, dar că din păcate ridică pretenţii şi Aslan. Pomponescu avea totdeauna prezentă în minte soluţia cea mai elegantă, şi cînd era invadat de amarele lui indispoziţii evita să se pronunţe clar împotriva cuiva, lăsînd să opereze sugestia. La auzul numelui lui Sufleţel, cu imaginea lui Ioanide înainte,

Pomponescu aprobă din cap, ca fiind un candidat din cei mai serioşi.

— În general însă, adăugă, ca şi fără raportare la numirea inevitabilă a lui Sufleţel, e bine ca la muzee să se numească artişti plastici, pictori, sculptori, după caz.

Hagienuş crezu a înţelege insinuaţia lui Pomponescu, şi a doua zi propuse ministrului în funcţiune numirea lui Aslan, astfel că Pomponescu fu scutit de orice responsabilitate personală.

— Cum îţi explici asta? aţîţă Gulimănescu rana lui Sufleţel.

Gura îi era întredeschisă de o inconştientă satisfacţie.

— *Omnia sunt ingrata!* oftă Sufleţel cu mai multă prudenţă, fiindcă el bănuia pe toată lumea, şi el însuşi era dispus să ducă lupta mai departe şi cu orice mijloace.

Hagienuş nu se înfăţişa în conştiinţa lui ca un om odios, ci numai ca unul care fusese mai isteţ decît el.

Acum Smărăndăchioaia găsi de cuviinţă, spre a se afla în vorbă, să îndemne pe Smărăndache să plaseze anecdota, pe care acela o spusese de atîtea ori, asupra sicriului lui Hagienuş.

— Ce sicriu? întrebă Conţescu.

Lui Smărăndache, om cu pulsul societăţii, i se păru a surprinde pe faţa geografului oarecare paloare, panică (se înşela), şi de aceea se roşi pînă în vîrful urechilor la ideea gafei de a vorbi despre coşciug în casa unui bolnav. Totuşi, îndemnat de Conţescu, spuse că Hagienuş păstra în casă sicriul de plumb cu osemintele soţiei sale, fiindcă vînduse moşia unde fusese mormîntul.

Gaittany înregistrase toate momentele convorbirii cu semne de cel mai mare interes, făcute mai ales cu mîna. O actriţă franceză — se povesteşte — avea mari succese chiar cînd rolul său era nul, redus la ascultare. Ea plasa atunci « efecte », adică mirări, bătăi din palmă, rîsete, schime ale feţei, creînd replici mimate. La fel proceda Gaittany. Cînd voia să indice excelenţa unei fapte sau a unui om despre care se vorbea, făcea cu mîna o spirală ascensivă. O spirală întoarsă, descensivă, însemna discreditare. Dacă cineva cînta la pian, Gaittany îşi lăsa capul cu ochii închişi pe speteaza scaunului, extaziat şi plin de o fericire teatrală, şi cu degetele mîinii drepte în vînt schiţa gestul execuţiei pe claviatură. Avea grijă totuşi să consulte impresia generală, şi de era defavorabilă, atunci, brusc, spirala îşi muta direcţia de la septentrion la meridian. Ioanide povesti cu o prefăcută indignare cum îl găsise pe Hergot, care asculta totul ca un şcolar cuminte, cu capul în jos, zîmbind cu bunătate. Era un bărbat înalt, puţin cam pletoric, cu faţa roză şi păr blond, rar. Cu tot numele nemţesc, era român curat, dintr-o familie răzăşească, şi bănuia a se trage dintr-un ostaş al lui Ştefan cel Mare poreclit astfel ori poate de origine străină. Hergot profesa medicina infantilă şi trăia în casa albă cu două *loggia*, împreună cu soră-sa, ceva mai tînără, Erminia, celibatară ca şi el. O altă soră, Paulina, se căsătorise cu Conţescu. Erminia fusese cu un sfert de secol în urmă obiectul unei iubiri mistice din partea lui Ioanide, care apoi, instabil, o uitase pentru Elvira. Dar Erminia luase platonismul în serios şi rămăsese credincioasă imaginii lui Ioanide. Arhitectul şi Erminia îşi reluară apoi raporturile în forma prieteniei discrete şi suave, însemnînd pentru unul aspiraţia către puritatea de care nu era totdeauna apt, iar pentru celălalt o adoraţie ilimitată pentru valoarea idolului

său. Ioanide își făcuse în podul casei lui Hergot o odăiță în care se refugia cînd voia să fie liniștit sau cînd se plictisea de lume, și Elvira, care știa de aceste capricii, nu-l căuta niciodată aici și nu frecventa pe Hergoți. În schimb, însă, Conțescu și Paulina, avînd în vedere că între Erminia și arhitect exista o logodnă spirituală, îl numeau pe Ioanide în glumă « cumnate ».

— Spune, cumnate, zise deci Conțescu, ce-a mai făcut Hergot?

Acesta își pierdea clientela, și așa puțină, prin specializare și prin excentricitatea cartierului, din cauza indolenței și sentimentalismului său. În dimineața acelei zile, în vreme ce, în haină de casă, examina butucii de trandafir din grădină, se prezentase la poartă, prinzîndu-se cu mîinile de grilaj, o fetiță care privea din simplă curiozitate. Lui Hergot i se păru palidă, și apropiindu-se crezu a constata o tumefiere a unui ganglion submaxilar ce dădea feței o ușoară asimetrie. (« Bieții copii! medită doctorul, toți sînt amenințați de scrofuloze și alte manifestații de mizerie fiziologică. ») După o scurtă anchetă asupra părinților, Hergot convinse pe fetiță să intre în cabinet, ca s-o consulte gratuit, promițîndu-i bomboane (avea borcane pline cu pastile de eucaliptol, mentă). În anticameră, cu desăvîrșire goală (cu excepția a două scaune), fetița fu atrasă de un obiect inedit. De soba înaltă de teracotă era rezemat un violoncel. Ea întinse mîna în direcția lui. La ieșirea din cabinet, nu mai putu rezista ispitei și întrebă pe doctor ce este acel lucru de la sobă. Hergot, docil, îi răsuci instrumentul pe amîndouă fețele, apoi, cu arcușul, făcu o probă. Fetița îl invită foarte simplu:

— Cîntă!

Hergot se așeză pe unul din cele două scaune, sub globurile lămpii de gaz aerian, și făcu o gamă. Dar fetița, vrăjită, deveni exigentă și-i pretinse să cînte « de-adevărat ». Hergot, copilăros el însuși din fire, nu rezistă unei asemenea invitații și, cerînd concursul Erminiei, trecu în odaia de-alături, unde se găsea un pian cu coadă. Fetița fu poftită pe o canapea veche (și aici mobilierul era foarte redus, pierdut în marea dimensiune a camerei, pentru că Paulina, măritîndu-se cu Conțescu, luase mobilele cele mai notabile ale familiei, iar Hergot nu fusese în stare a le înlocui). Acompaniat de Erminia, Hergot execută întîi în fața fetiței, care bălăbănea picioarele în aer și sugea bomboane, bucăți ușoare, *Träumerei* de Schumann, un *Adagio* de Bach, apoi, înfierbîntat, uită scopul pedagogic al concertului și cîntă *Serenada* lui Borodin, din Brahms și din Haydn. Cînd sosi Ioanide, din sala de așteptare ieșea trîntind ușa o accidentală clientă, cu un băiat de mînă, care nu izbutise a descoperi nici un doctor în acea casă. Din salonul lui Hergot emanau valuri de muzică.

Cea mai mare plăcere la narațiune o manifestă (digital) Gaittany, care, consultînd puțin ceasul, profită de ocazie spre a face salutări dulci și bezele la fiecare, după natura raporturilor, și ieși repede pe ușă, spre a se urca în trăsura ce-l aștepta încă afară. Numai Gonzalv asculta totul posac, atent, preocupat parcă să prindă știri mai serioase. Un singur element nou reținuse Gonzalv: strînsa relațiune dintre arhitect și Conțescu, de care nu avusese nici o idee, pentru că socotise pe Ioanide cu totul în afara intereselor sale, și cînd îl căutase acasă făcuse asta din simplu tic. Expresia « cumnate », al cărui umor nu-l pricepu, îl alarmă. Se decise să strîngă

raporturile cu Ioanide, la nevoie să-l solicite ca arhitect. Vizitatorii străini, spre a nu obosi bolnavul, plecară. Gonzalv tot nu se hotărîse să se ducă, şi se apropiase chiar cu scaunul de Conţescu. Ioanide înţelese îndată că doi adversari şedeau faţă-n faţă, unul pe divan şi altul pe scaun, amîndoi smeriţi, hotărîţi a lupta pe viaţă şi pe moarte. Era curios să ştie cine va învinge. Gonzalv, care la început i se păruse numai caraghios, începu să-l intereseze ca un individ relativ mai complex. Părea prada unei anxietăţi secrete, ca unul care, pus în faţa unei speranţe neaşteptate, o vede compromisă. Căpătase umbre uşoare în jurul ochilor şi arăta mai bolnav decît Conţescu însuşi, care, rumen la faţă şi cu o figură odihnită, făcea impresia de a se repauza după baie. « Nenorocitul, medita Ioanide, crede că toată chestiunea este să moară Ermil. Dar Ermil prezintă o forţă colectivă, o clasă viguroasă, ridicată pe sfărîmăturile alteia, şi care nu cedează locul cu una, cu două. » Gonzalv rămînea un diletant al arivismului, folosind instrumente de epocă romantică. Arhitectul observase, cînd intrase în birou, doi fraţi ai lui Conţescu, doi cumnaţi, care acum trecuseră în sufragerie, unde stăteau de vorbă cu Paulina. Conţescu avea o fizionomie cam plîngăreaţă, de o modestie prea bătătoare la ochi, încolo, sub acest aspect onctuos nutrea un suflet ferit de orice dezordini ale fantaziei, calculat şi îndărătnic. Fraţii săi de dincolo, masivi la faţă, respectuoşi în priviri şi scrutători, trădau originea rurală. Erau fii de preot, urmaseră toţi profesii intelectuale solide, ca printr-un consens, surorile fuseseră măritate după bărbaţi cu rosturi tot atît de trainice în sfera intelectuală. Plasamentul familiei se continuase colateral la veri şi la noua generaţie a fiilor, fiicelor şi nepoţilor. Lista generală ar fi dovedit că familia Conţescu constituia o forţă invizibilă în cercurile universitare. Ermil era profesor de geografie la Bucureşti, un frate profesor la Facultatea veterinară, altul profesor de chimie la Cluj, altul profesor de economie politică la Braşov, un cumnat profesor de anatomie la Facultatea de medicină din Iaşi, altul conferenţiar de patologie generală la Bucureşti. Verii, nepoţii erau aproape toţi plasaţi în aceeaşi zonă. La ei se adăugau ginerii. Numai puţine rude erau extrauniversitari, însă şi acestea deţineau posturi de comandă prin ministere şi instituţii. Unul era director de bancă, altul medic-şef de spital. Aşa precum agricultorul caută să aibă cît mai mult pămînt şi să-şi consolideze prin moştenire, alianţă şi cumpărare patrimoniul, familia Conţescu îşi adjudeca posturile din învăţămînt (facultăţi, politehnici, laboratoare). Chiar la Şcoala de arhitectură, secretarul era un tînăr Conţescu. Familia nu acaparase aceste posturi prin intrigă sau printr-un plan concertat. Toţi erau muncitori şi merituoşi şi pătrunseseră aproape fără a şti unul de altul. Dar cînd se întîlniră laolaltă şi luară cunoştinţă că se aflau pe un teren comun, încercară un sentiment de mulţumire şi solidaritate. Nici unul dintre Conţeşti nu era o minte excepţională, şi Ermil îi simboliza perfect. Acesta studia cu mare conştiinciozitate şi prudenţă, nu tipărea un rînd pînă nu se informa asupra tuturor publicaţiilor, era un specialist eminent după opinia tuturor, în curent cu orice-l privea, un profesor bun, fricos de orice hazard intelectual şi lucra fără grabă la un manual de biogeografie, în vederea căruia îşi agonisise un ierbar colosal, denumit *exiccatum*, în mai multe volume şi pentru care Ioanide practicase într-un perete al sălii nişte rafturi de stejar negru. Acesta

era şi singurul lux fin al casei Conţescu. Încolo, geograful cumulase mobilele comerciale ale părinţilor săi cu acelea în stil vetust de la Paulina. În birou, rafturile de cărţi şi fotografiile de regiuni muntoase dădeau încăperii oarecare ţinută, pe care o stricau două busturi de ipsos ale lui Goethe, tînăr şi bătrîn. În zadar încercase Paulina să le scoată, Conţescu, fără a înţelege motivul de ordin estetic, susţinea că nu se poate lipsi de imaginea aceluia care scrisese *Metamorphose der Pflanzen.* « Prin urmare, gîndi Ioanide, Gonzalv îşi face iluzii.» Pentru Conţescu, lumea universitară a devenit un sat cu rubedenii, şi fără cea mai mică rea-voinţă va descoperi un succesor printre rudele sau printre actualii şi eventualii gineri ai familiei. Un candidat posibil ar fi fost chiar René Popescu, ginerele său, care însă ar fi preferat altă catedră, fiind un pur naturalist. Arhitectul comitea totuşi o greşeală subestimînd imaginaţia lui Gonzalv Ionescu, bărbat în stare de a face faţă celor mai disperate situaţii.

În fine, Gonzalv se ridică şi plecă, şi Ioanide rămase singur cu Conţescu, care dorea să-i ceară un sfat. Arhitectului nu-i plăcea să stea mult în casa geografului, mai ales cînd erau de faţă şi femei. Toate (exceptînd pe Paulina) erau profesoare, învăţătoare, chimiste, farmaciste, doctoriţe, intelectuale într-un cuvînt de ordin profesional şi de provenienţă recentă, tari pe noţiunile învăţate în şcoală, cu oroarea ineditului, de un patriotism fără nuanţă, gata de a respinge orice valoare nouă în numele « povestitorilor neamului » sau al lui N. Grigorescu, « marele zugrav al ţăranului român ». Ioanide era un om fin şi blazat şi se agasa de dogmatismul acestei rase sănătoase, însă fără subtilitate. Ştia prea bine că nimeni nu-l înţelegea aci, recunoştea totuşi rezerva respectuoasă a tuturor, voinţa de a nu lua atitudine ostilă faţă de un bărbat devotat familiei. Îl apărau din sentiment de grup, fără adeziune, şi Ioanide sări ca muşcat de şarpe cînd auzi pe una (« o dobitoacă ») făcînd gafa de a regreta în faţa lui (neştiind cine-i arhitectul) că se stricase faţada veche aşa de frumoasă a casei cu majolică galbenă, verde şi cărămizie. Deci, auzind glasuri de femei alături, Ioanide, punîndu-şi o mănuşă, spre a inculca graba, întrebă:

— Ei, cum stăm?

Conţescu nu sta nici bine, nici rău, şi oricare altul în locul lui ar fi trecut prin grele momente. Trupul său nu era făcut pentru munca sedentară de birou, şi oricît, vara, cu un rucsac în spate şi cu băţ cu cioc de fier, ar fi explorat munţii, hrana prea orăşenească îi lustruise pieliţa şi-i provoca acea lacrimogenitate a ochilor. Conţescu prezentă arhitectului o mapă de carton în care erau prinse şi numerotate cîteva hîrtii, un dosar în regulă, alcătuit cu grija cu care geograful îşi aduna fişele în cutii şi exicatele în ierbar. Se găseau acolo reţetele doctorului, un program dietetic, variaţia tensiunii, analiza glucozei în sînge, numărătoarea globulelor roşii şi albe, buletinul de dozarea ureii. Procentul ureii era puţin sporit peste normal, şi geograful arătă lui Ioanide o carte în care pusese un semn şi care trata amănunţit şi cu grafice despre fenomenele uremice. Conţescu îl mai asigură că se afla într-o anomalie cu totul uşoară şi că norocul fusese că descoperise la timp boala. Acum ţinea un regim strict, măsurînd alimentele cu cîntarul, luînd mesele la ore matematice, iar din cînd în cînd mai citea prescripţiile din dosar, ca să nu facă vreo eroare în dozarea

medicamentelor. Nu era ipohondru şi punea temei în medicul său curant precum credea în ştiinţa geografică. Ioanide se plesni cu mănuşa de antilopă peste mînă, ca să-şi disimuleze gîndurile. Hergot îi destăinuise că, după toate probabilităţile, Conţescu suferea de o dezordine în funcţiunea aparatului circulator şi de dificultăţi în toate celelalte funcţiuni. Pretutindeni, limita normalului fusese atinsă şi puţin depăşită. Deşi tensiunea nu era alarmantă, iar travaliul rinichilor se făcea încă satisfăcător, avusese totuşi un proces congestiv, care era un semnal. Medicina nu putea să citească prea departe şi să prevină alte accidente. Conţescu n-avea o boală cu debut, dezvoltare şi încheiere, ci o manifestare de involuţie organică, aşa cum o au toţi de la o anume vîrstă. Era de văzut dacă echilibrul se va menţine. În definitiv, comenta Ioanide, Conţescu era la o etate cînd trebuia să se exerciteze în sentimentul zădărniciei, chiar dacă ar mai fi trăit încă pe atît de aci înainte (ceea ce, serios vorbind, era în afara oricărei posibilităţi). Conţescu însă, întins pe divan, cu dosarul medical într-o parte, cu tratatul de medicină într-alta, nu părea a fi de loc pasibil de gînduri sinistre. El îi mărturisi lui Ioanide că boala îi stricase planurile de lucru, ceea ce necesită o nouă distribuţie a orelor şi a materiei. La facultate nu avea de gînd să pună suplinitor. Asistentul era însărcinat să citească lecţiile pe care Conţescu le redactase dinainte şi pe care acum le revedea. (« Adio, Gonzalv ! » exclamă Ioanide în sine.) Cu toate acestea, contactul cu studenţii era insuficient pe calea asta, şi Conţescu plănuia să dubleze peste o lună orele de curs şi seminar, pentru a cîştiga timpul pierdut. Peste vară, ca să concilieze prescripţiile medicale cu programul de lucru, geograful

socotea să se instaleze statornic într-o regiune muntoasă din Muntenia, unde avea un teren. Pînă acum se adăpostise în cort, ducîndu-se şi venind, periodic, cu trenul. Credea că e mult mai nimerit să-şi clădească o casă sus, spre a sta acolo cu familia, cu studenţii colaboratori, cu bibliotecă şi hîrtii. El ar fi organizat cercetările, fără să se deplaseze personal, de la balconul său. Era necesară însă o casă încăpătoare, în vederea găzduirii unui număr mare de persoane. Conţescu întrebă pe Ioanide dacă transportul materialului — cărămidă, var — nu ar costa prea mult.

— N-avem nevoie de cărămidă, zise Ioanide.

Şi-i lămuri că într-o regiune cu granit şi cu lemn găsea aproape tot materialul la faţa locului. Bazamentul casei şi hornurile urma să se facă din piatră, iar corpul din drugi de lemn. O astfel de construcţie putea lua dimensiuni oricît de mari şi era mai solidă şi mai călduroasă decît oricare alta.

— Vreau o casă durabilă, de locuit în permanenţă, insistă Conţescu, spre a fi bine înţeles.

— Poţi sta şi trei secole. Dar, apropo, cît vor dura exploraţiile dumitale?

Conţescu îşi verifică în minte o anume socoteală, apoi răspunse că zece-cincisprezece ani, spre a realiza o monografie completă a regiunii din punct de vedere geobioantropologic. Ioanide plesni iarăşi cu mănuşa. Avusese o mătuşă care, în vîrstă de optzeci şi patru de ani, era foarte agasată de o albeaţă la un ochi, ce se agrava mereu, cu toate tratamentele.

— Cum, se indigna ea, toată viaţa am să rămîn aşa? (Ea spunea « toată viaţa » ca şi cînd milenii de existenţă s-ar fi deschis înainte-i.)

Conţescu mai întrebă cît ar costa ridicarea *chalet*-ului. Ioanide, care era foarte expeditiv, cerînd

oarecare informații, grifonă în pripă pe o foaie de hîrtie o schiță de casă alpină și un plan. Geograful fiind foarte mulțumit, Ioanide făcu un calcul în metri cubi de piatră și de lemn, adăugînd manopera. Știa totul pe degete, pentru că avea în acele locuri furnizori și meșteri pietrari și lemnari. Suma totală aproximativă, la care s-ar fi adăugat onorarul arhitectului și al constructorului, păru lui Conțescu surprinzător de rezonabilă. Ioanide îl asigură că onorarul său nu era de natură să-l preocupe, că și-l va fixa însuși cu cea mai mare modestie, mai ales dacă îl va lăsa să-și facă sus la mansardă o cameră pentru uzul și după gustul său. Ioanide avea să se repeadă într-o zi spre a lua aerul locului, după aceea, lucrările, făcute cu meșteri locali, ar fi fost supravegheate săptămînal de Botticelli.

— Care Botticelli? se miră Conțescu.

— Ilie zis Botticelli, constructorul meu.

Constructorului îi zicea Butoiescu, după localitatea în care se născuse. Prietenii și inamicii lui Ioanide îl porecliseră Butoi, și, fiindcă era inseparabil de arhitect, fusese înglobat în firma Ioanide & Butoi, deși Butoiescu era slab și scurt. Spre a-i da o reparație morală, Ioanide îi tradusese numele în acela de Botticelli. Arhitectul promise a-i executa comanda într-un timp record, în așa chip încît la vară construcția să fie utilizabilă. Pe deplin mulțumit, Conțescu rugă pe arhitect să facă planul și-i arătă intenția de a-i pune la dispoziție anticipat suma trebuitoare.

Peste cîteva zile, Ioanide dispăru din București. Plecase cu Butoiescu, să vadă terenul lui Conțescu și să întocmească echipa, prilej mai degrabă de a scăpa de Sultana. Locul acestuia se afla în apropierea unui sat mic, de la care începea regiunea mun-

toasă. Întîi merseră cu trăsura de-a lungul unei ape repezi rostogolindu-se printre bolovani, în satul în care ședea pietrarul, pe care-l găsiră fasonînd piatră de construcție cu un ciocan greu, turtit la amîndouă capetele. Mirosul muntenesc specific, amestecînd emanațiile bradului și ale turmelor de oi, învioră pe arhitect. Stătu cîteva minute rezemat de balustrada podului, privind la spumele apei. Podul se găsea în partea cea mai lată a văii, constituind centrul satului, ce se întindea de o parte și alta a rîului și pe cîteva rîpe alăturate. După aceea însă, valea, luînd-o în sus, se strîmta. Zgomotul clocotit și surd ce se auzea provenea de la un punct unde rîul cădea într-o scurtă cataractă, îndoindu-se asemeni unui balot de mătase desfășurat. Nici o moară sau piuă nu exista prin aceste părți, apa fiind prea repede ar fi rupt fusele, nu era loc pe rîpă spre a se așeza o cît de mică colibă. Aci era altă climă decît la cîmp, pomii nu înfloriseră. Jos însă, pe drumul Bucureștilor, Ioanide fusese plăcut impresionat, ca estet (fără considerație pentru latura economică), de multitudinea fluturilor. Pe zeci de kilometri de-a lungul liniei ferate, marginile cîmpului erau acoperite cu o floare albă mișcătoare, o ninsoare parcă ridicîndu-se în sus într-un viscol suitor. Chiar și de-a lungul apei, roiuri izolate de fluturi persistau a se ridica spre deal, și mulți căzuseră în apă.

— Mînia lui Dumnezeu! observă vizitiul; anul ăsta n-o să avem poame.

Pe Ioanide recolta nu-l interesa însă în nici un chip, și operele de economie politică erau singurele pe care nu le admitea în bibliotecă. El găsea că o livadă de pruni nu se acordă cu un templu grec, că pinii, chiparoșii, palmierii, cacteele aveau altă

ţinută decorativă şi că, în fine, o invazie de fluturi nu strică peisajului. Se feri să exprime aceste reflecţii poetice de frică să nu surprindă pe vizitiu şi pe Butoiescu. Acesta din urmă ar fi zîmbit, fără îndoială, discret, sau, mai rău, cum făcea de la o vreme încoace, spre a evita orice conflict vizual cu arhitectul, şi-ar fi compus o faţă complet inexpresivă. La ideea aceasta, entuziasmul pentru fluturi al lui Ioanide fu stricat.

« Nu sînt decît două atitudini posibile, decise arhitectul: ori a admite principiul totalei gratuităţi a naturii, a admira cu mine franc năvălirea fluturilor, ori a reproba estetismul şi a se îngrijora de recolta livezilor. Ce vrea să zică această neutralitate? Refuz a merge cu mine, intenţie totdeodată de a mă mistifica, rămînînd totuşi pe poziţia lui. »

Însă Butoiescu nici nu bănuia de data aceasta cazul de conştiinţă al lui Ioanide, ci, om lipsit de imaginaţie, rămăsese uimit cu discreţie şi cuviinţă de sensul inedit pe care îl luase fenomenul, după el banal. Avea şi el o livadă acasă şi nu se gîndise vreodată la analogia fluturilor cu florile. Împreună cu pietrarul şi cu Butoiescu, împrumutînd nişte cai mărunţi, obişnuiţi cu urcuşul, arhitectul porni a doua zi spre satul cu terenul lui Conţescu. Părăsiră valea rîului şi o luară pe una laterală, foarte repede, şi pe fundul prăpăstios al căreia se scurgea un fir de izvor ce creştea pe vreme de ploaie. Rădeau peretele de granit al dealului, pe deasupra căruia se auzeau talangele unor capre şi ţipete foarte îndepărtate de copii, căci drumul urca în serpentină, şi pe deasupra masivurilor pietroase se ridicau alte planuri. O fîntînă cu tub de fier şi jgheab, cîteva punţi peste şuvoaie mici de apă căzînd spre un platou împestriţat cu floricele albe, cîte un adăpost de lemn anunţau satul. Intrarea acestuia o forma o rîpă. Pe marginea ei se plecau cîţiva nuci uriaşi, ale căror crengi, în căutarea soarelui, înaintaseră orizontal spre vale. Străbătură satul îngust, cu mici grădini, în povîrniş pe lîngă case, salutaţi de grohăituri de porci şi lătrături furioase, şi ieşiră la capătul celălalt, unde locuia, foarte aproape de locul lui Conţescu, o rudă a pietrarului. Acolo se întindea un alt mare platou, acoperit cu un covor de iarbă grasă, pe care păşteau risipite grupuri de capre şi de vite mari. O biserică minusculă cu un mic cimitir alături închidea satul. Mai departe se vedeau negre păduri de fag şi de conifere, dominate în fund de crestele lucitoare ale munţilor pleşuvi. De aci încolo nu mai era nici o aşezare de om afară de colibe. Pădurile le exploata un proprietar şi se auzeau lovituri de topor şi hîrîituri de joagăr mecanic. Ioanide întinse o pătură pe iarbă şi se culcă jos, lăsînd pe pietrar să vorbească cu gazda, a cărei casă se zărea în apropierea bisericuţei şi care nu era lipsită de stil. Se vede că scopul ei primitiv fusese de a sluji drept dugheană pentru petreceri în afara satului, căci avea un parter scund, cu stîlpi groşi de lemn şi obloane, iar deasupra, cat cu prispă. Casa era făcută evident din drugi de lemn, însă acoperită cu tencuială şi văruită. Acoperişul era de olane. Lui Ioanide i se păru încîntătoare de la distanţă, aşa îndreptată către un infinit de iarbă şi spre crestele munţilor.

— Aci, zise el de pe pătură, mi-ar place să trăiesc. (« Conţescu are dreptate! ») Am să-mi cumpăr şi eu un stînjen de pămînt colea, şi să-mi fac o casă între cîţiva nuci. La ce bun toată arhitectura noastră, iubite Ilie Botticelli? declamă Ioanide, mîncînd nişte flori mărunte de pajişte. Totul e perisabil.

Oamenii ăştia deţin toate secretele artei pentru nevoile lor. Casa trebuie să se piardă între copaci şi păşune, să se pătrundă de aromele pămîntului. . . un cort mai durabil. Aci peretele e burduşit cu greieri, cîntă, patul miroase a sulcină. Îmi fac negreşit o casă ţărănească, o copie sinceră după una dintr-astea, fără nici o artă înaltă. Mă-ntorc la popor.

Ioanide găsi piatră cioplită şi măsurată cubic chiar la faţa locului, prin împrejurarea că un proprietar, care vrusese să construiască un mare grajd pentru vite, renunţase şi vindea materialul. Lemn de asemeni se afla. Ţigla ce se aducea de la vale era scumpă şi fărîmicioasă. Butoiescu dădu ideea — recunoscută ca excelentă — să se acopere casa cu draniţă. Astfel, totul avea să coste foarte puţin, afară de ciment şi var, ce trebuiau transportate de la oraş. Arhitectul, după ce se învîrti pe locul lui Conţescu spre a determina direcţia şi aşezarea cea mai potrivită a casei, simţi o foame devorantă şi exprimă faţă de ceilalţi speranţa că vor mînca omeric. Presupunerile lui Ioanide nu se adeveriră şi fură de la început întîmpinate de pietrar cu un scepticism curios. Gazda nu prevăzuse că oaspeţii vor fi nevoiţi să cumpere de mîncare din sat, bănuise că boierii îşi vor fi adus de la oraş, unde sînt de toate.

— La oraş găseşti, teoretiză arhitectul, ceea ce vine de la ţară. Aici e izvorul. Sper că lapte este.

Lapte însă nu se afla, pentru că era din zorii zilei trimis la oraş. Unt nu făcea nimeni. Ioanide, surprins, întrebă cum se explică duhoarea de zer şi caş din sat. Într-adevăr, mai toţi făceau brînză, însă o aveau arvunită toată la negustorii lor, şi în casă păstrau foarte puţină pentru mîncare. Arhitectul visase un prînz sălbatic, cu un miel ori cu un ied la frigare. Nici vorbă nu putea fi de aşa ceva.

Turmele, foarte departe de sat, erau ale boierilor, oamenii aveau cîte o capră, două pentru lapte, mai mult nu. Însă Ioanide, care auzise grohăituri şi guiţări şi zărise cîteva scroafe scurmînd cu rîtul pe lîngă garduri, dori un purcel. Gazda zîmbi, cu oscilări din cap. Nu aveau oamenii porci mulţi, fiindcă nu găseau ce să le dea de mîncare. Cartofii sînt greu de prăşit pe rostogolitura dealului. La oraş se cresc porcii bine, unde sînt birturi şi rămăşiţe de la bucătărie! Afară de aceea, şi purceii erau sau arvuniţi dinainte, sau de-a dreptul destinaţi ca acoperire a unor datorii. Astfel, gazda creştea cu chiu, cu vai şapte purcei ca să plătească porumbul pe care îl împrumutase de la un om pe toamnă. Ioanide, contrazis în instinctele sale naturiste, se posomorî. În cele din urmă se resemnă cu o găină friptă sau cu ouă. Femeia gazdei îşi acoperi gura într-un gest de zădărnicie.

— N-are, boierule, nimeni găini pe aici.

— Nu sînt boabe, lămuri bărbatul, scumpe foc! Cîntecul unui cocoş trîmbiţă o dezminţire. Femeia, înţelegînd aluzia, urmă:

— Ţinem cîte-un cocoş şi cîte-o găină pentru clocit, acum găinile au căzut cloşti şi nu mai ouă. Puii, cînd ies, îi vindem să plătim şi noi dările.

Situaţia fiind disperată, se ţinu un scurt consiliu între pietrar, gazdă, nevasta acestuia, fetele lui, de treisprezece şi zece ani, soacra, a cărei rezoluţie fu de a se dibui ouă şi brînză la cîteva babe care se presupunea a mai fi avînd. Fetele primiră sarcina de a executa misiunile, şi mama lor însăşi, ieşind la pîrleaz, strigă la vecinele ei. Întîi se ivi o bătrînă, care adusese în mîna tremurătoare un singur ou. Intrarea în posesia lui nu fu uşoară, deoarece baba, care nu vînduse de mulţi ani ouă, nu ştia preţul

şi se temea să nu fie înşelată. Pentru ea, oul avea o valoare inestimabilă. Ioanide ştia aproximativ că la Bucureşti un ou costă şaizeci de bani, şi de aceea oferi un leu, doi lei, cinci, cît vrea mătuşa. Bătrîna căzu pradă celei mai cumplite incertitudini, luînd generozitatea arhitectului drept un semn că ouăle sînt foarte scumpe. În cele din urmă, consimţi a-şi preda marfa. După ea se îndemnă şi altă femeie, care trăgea cu urechea mai la o parte. Ea aduse într-o căciulă cîteva ouă, pe care le ascunsese de bărbatu-său. Un om veni cu două hălci de caş încă prea proaspăt, a căror vînzare se făcu foarte dificil, nu din cauza preţului, ci a greutăţii. Omul n-avea cîntar şi se ferea să le dea după ochi.

Ioanide se culcă devreme într-o odaie de sus, ce i se înfăţişă ca foarte ademenitoare. Patul era tare, totuşi bine învelit cu scoarţe şi încărcat cu un monticul de perne curate. La o oră nehotărîtă din noapte fu zguduit de un cutremur. O forţă fizică se izbea în casa de drugi şi o clătina. Ioanide bănui a fi scroafa, poate vreo vacă. Sentimentul de singurătate pe care îl încerca la oraş cînd paşii tardivi se auzeau pe trotuar îl pierdu aci, mai ales cînd auzi frecvente accente de tuse. Spre ziuă, în crepusculul matinal, percepu o bîzîitură colectivă şi insistentă pe deasupra capului său, înspre grindă. Presupuse că vreun păianjen prinsese o gînganie sau că albine intraseră în casă. Îi veniră în memorie versuri din *Eneida* lui Virgil, pe care le învăţase pe dinafară la şcoală:

Ac, veluti in pratis, ubi apes aestate serena
Floribus insidunt variis, et candida circum
Lilia funduntur, strepit omnis murmure campus.

Cîteva tălăngi şi ţipete de copii anunţau capre în mers. Cînd se sculă constată că nişte muscoi

violacei dădeau tîrcoale grindei unse, de care atîrnase cîndva o slănină. Ioanide îşi modifică profund ideea despre idilicul rural. Gazda şi nevastă-sa, cu un ferăstrău mare de două persoane, tăiau un buturug, în vederea aprinderii focului şi încălzirii unui ceaun ce aştepta trîntit afară, căptuşit cu pojghiţa uscată a mămăligii. Fata cea mare, cu un enorm tambur de scoarţă pe cap, se pregătea să meargă la moara din vale, la măcinat porumb. Purceii guiţau într-un loc ascuns şi izbeau o piedică de lemn, în vreme ce scroafa, tîrînd un lanţ greu de gît, scurma prin faţa casei. Altă fată veni încărcată cu verdeţuri. Ioanide îşi dădu seama că toată această muncă dură n-are alt scop decît a pregăti mîncarea purceilor şi, poate, mămăliga oamenilor. Sărăcia, reaua concepţie economică răpeau acestor fiinţe bucuria contemplării naturii. Fetele i se părură arhitectului surprinzător de frumoase şi aparţinînd unei clase fizionomice locale. Aveau faţa prelungă şi plină, aşa cum era concepută eugenia anatomică în epoca Thorwaldsen şi Canova, profilul bustului, al picioarelor era de asemeni rotunjit, zvelt cu soliditate. Dinţii spatulaţi întăreau impresia de atletism suav. Şi, cu toate acestea, copiii tuşeau.

Gazda mai avea un fecior care tînjea. La spital i-au spus că are apă la plămîn. Întîia imagine a lui Ioanide cînd văzuse fetele fusese a unui templu vechi simplu şi sever ca acela sicilian de la Segesta, dominînd paşnic platoul cu fîneaţă în perspectiva crestelor sclipitoare ale munţilor. Cu picioarele goale pe treptele lui, sprijinite cu mîinile de coloane, fetele ar fi fost statuare. Un sculptor cioplind simulacrul nud al uneia putea să-l aşeze în altar ca pe o divinitate juvenilă. Astfel de idei nu treceau prin gîndul nimănui aici, deoarece hrănirea purceilor

și agonisirea de porumb absorbeau toate energiile fizice și morale. Pentru spirit, abia înjghebaseră o bisericuță de cărămidă, spre sanctificarea mormintelor. Și cu toate astea Ioanide își amintea a fi citit că secta mormonilor din America izbutise a strînge o sumă considerabilă și a ridica un sanctuar la Navoo. Asta înseamnă că o societate umană sănătoasă, în luptă aprigă cu natura, cum era cazul mormonilor, are nevoie de opere de ficțiune plastică.

— Botticelli, vorbi Ioanide, întins pe un trunchi lat ca un pat, aruncat pe marginea pădurii, opera noastră arhitectonică va fi foarte anevoioasă, aci nu e liniște.

Butoiescu-Botticelli rîse politicos și nu răspunse nimic, deși nu admitea carența liniștii în această pustietate. Era obișnuit cu paradoxiile arhitectului.

— Liniștea, iubitul meu, e un sentiment figurat, rezultînd dintr-un contrast savant. Cînd vaca roade temelia casei și fluturii se strîng pe capul meu, asta este o indiscreție nepermisă. Liniștea se obține cu linii și spații. Dacă pe un promontoriu de stîncă faci un castel cu ferestre bine încheiate, cu săli mobilate familiar, cînd întorci ochii de la tablourile de pe pereți spre cîmpul infinit din vale ai sensul izolării. Ceea ce crezi tu că este singurătate, aceea se numește urît. Acești oameni n-au atins încă treapta sublimă a melancoliei fiindcă nu cultivă marea geometrie.

O fetiță și un băiat se opriră lîngă butuc. După oarecare codire, băiatul scoase din sîn două ouă, întrebînd pe arhitect dacă cumpără. Acesta le apucă îndată și le mută în buzunarul surtucului său, întinzînd băiatului o monedă de douăzeci de lei. Fata avea în frunză o bucată mare de caș. Arhitectul o luă și pe aceasta, plătind-o. Copiii o rupseră la goană veseli. Ioanide frînse cașul în două, dădu jumătate lui Butoiescu și începu să muște din bucata rămasă, fără a-și întrerupe reflecțiile.

— Pe mine mă cheamă Ioanide, continuă el mestecînd, ceea ce ar însemna că sînt grec. De fapt sînt român, cineva probabil a fost grec de origine în familia mea. De aceea se luptă în mine două porniri contrare: una de a construi fără nici o preocupare de utilitate, alta de neîncredere în viitor. Toată lumea asta suferă de o panică latentă, se teme de actele curajoase, ca și cînd ar aștepta un cutremur care să dărîme totul. Biserica e așa de mică, încît o poți duce în căruță. Civilizația noastră e făcută pentru a fi purtată oricînd pe spinarea calului, nimeni n-are curajul de a pune piatră peste piatră și a întemeia ceva solid. Dacă mă nășteam în Illinois sau în Cambodge ai fi auzit de mine.

Abia sosit în București, Ioanide fu apucat de braț pe stradă de Bonifaciu Hagienuș, care, tremurîndu-și fălcile, cu zîmbetul cel mai captivant, îi zise:

— De cînd te caut, domnule Ioanide! Am să-ți fac o mare rugăminte.

Arhitectul așteptă doleanța lui Hagienuș, care însă găsi că mai avea nevoie de introduceri.

— Eu totdeauna te-am prețuit, domnule Ioanide, nu știu dumneata ce părere ai despre mine. Talentul dumitale e recunoscut.

Ioanide înlătură impacientat cu mîna în vînt complimentul.

— Eu spun adevărul, insistă Hagienuș. Lumea rea mă bîrfește, dumneata nu lua în seamă... știi cum sînt amicii. Eu cunosc pe dinafară lucrările dumi-

tale: casa Chiriadi, casa Penescu, Şcoala nr. 12, Banca populară...

— Cu ce te pot servi, domnule Hagienuş? căută arhitectul să curme adulaţiile impiegatului orientalist.

— Nu pot să-ţi spun în drum, te rog să pofteşti la mine.

— Cînd?

— Acum dacă vrei. Nu stau departe.

Curiozitatea birui pe Ioanide. Hagienuş locuia într-o casă veche, în fundul unei curţi adînci. Odăile erau mari, neîngrijite şi unele probabil întunecoase, prin faptul că lumina le venea prin mijlocirea unui geamlîc. Pe coridoare te izbeai de cufere, lăzi înalte. Apartamentul propriu al lui Hagienuş impresionă totuşi plăcut pe Ioanide şi fu un fel de surpriză. El se compunea dintr-o încăpere foarte mare, căptuşită mai toată cu rafturi de cărţi, şi dintr-o odăiţă alăturată, fără uşă, slujind drept cameră de dormit. Nu era nimic de gust, la drept vorbind, acolo, ci numai cîteva mobile uzate: o masă învelită cu o faţă nouă de catifea, vreo două fotolii verzi, foarte desfundate. Pe un scrin mic, o ceaşcă de cafea rămăsese încă înnegrită lîngă o maşină de spirt. Un simplu bec cu abajur verde de tablă smălţuită atîrna deasupra mesei, de un fir lung cu scripete. Neglijenţa era răscumpărată însă de înfăţişarea colecţiilor de cărţi înşirate, îndesate, puse morman pe jos, pe lîngă dulapuri şi scaune, pe prichiciul sobei, pe glaful lat al ferestrelor, pe scaune. De obicei, un asemenea cumul face impresia de anticărie, ceea ce nu era cazul aci, căci volumele erau mai toate legate în pergament, piele, pînză şi de formate uneori impunătoare. Se vede că o minte le organizase în aparentă dezordine. Afară de asta, Hagienuş poseda un număr nu mic de fragmente de basoreliefuri şi inscripţii de aspect mic-asiatic, un sarcofag redus, de epocă creştină, al vreunui copil (în care erau aruncaţi papuci, galoşi), medalioane mari şi mici de bronz puse pe masă, unele ca greutăţi peste hîrtii.

După ce îmbie pe Ioanide să stea, Hagienuş continuă captaţia morală ca şi cînd ar fi fost convins că arhitectul avea o opinie rea despre el şi că întîmplarea cu Sufleţel trebuia să fie în gura tuturor.

— Domnul Sufleţel, îşi urmă el ideea fixă, crede că eu pot să hotărăsc la minister aşa cum vreau. Am făcut tot ce-am putut, l-am recomandat călduros ministrului (Hagienuş îşi puse mîna pe piept cu semnificaţia că se jură pe sufletul lui, apăsînd pe cuvîntul « călduros »). Nu sînt ingrat, domnule Ioanide, am să-i fac serviciul cu întîia ocazie ce se iveşte.

Cu toată insistenţa, de altfel indiferentă pentru Ioanide, sau poate chiar din cauza ei, Hagienuş nu inspira nici o încredere. Fizionomia lui obişnuit ilară, pieliţele obrajilor căzute prin îngrăşări şi slăbiri alternative, un mic aer de viclenie şi de complicitate în ochi pledau în contra vorbelor lui. Văzînd că disculparea specială nu produce efecte vizibile asupra lui Ioanide, Hagienuş trecu la confesiuni de ordin general.

— Îmi văd de treaba mea, domnule Ioanide, nu fac rău nimănui. Îmi place liniştea. Eu m-am pregătit pentru ştiinţă, nu pentru ca să fiu funcţionar de minister. Cred că ştii, am făcut doctoratul la Bonn, m-am abilitat pentru profesorat. Dacă nu mi-au făcut catedră!... (Ultimele cuvinte fură spuse cu o comică dezolare, ca şi cînd Hagienuş ar fi rîs el însuşi la ideea de-a fi numit profesor.)

Ioanide puse mîna la întîmplare pe o carte mică dintr-un vraf și desfăcînd-o citi *Pro Mysteriis Eleusinis* (Lipsiae, 1745), luă alta, asemenea, de un german, tot în latinește, tratînd *De Poesi Orphica.* Bonifaciu Hagienuș, crezînd a fi găsit un punct sensibil la Ioanide, sări și începu să-i scoată cărți din raft, ediții de autori greci și latini de la Renaștere încoace, unele încheiate în copci de metal, lexicoane de limbă sanscrită, arabă, volume din *Epigraphia Indica*, enciclopedii, studii germane, engleze, așa de speciale, încît toată biblioteca părea bizară unui profan. Lui Ioanide i se păru foarte straniu ca Hagienuș să citească Thomas Hide, *De religione veterum Persarum.*

« Nu cunoaștem niciodată bine pe oameni, medită el; ei au încăperi închise pentru ochiul superficial. Te pomenești că și Botticelli al meu cînd mă privește așa nemișcat se gîndește la misterul revoluțiunilor planetelor ! »

Hagienuș părea interesat și de filologia clasică, într-o secțiune a rafturilor se zăreau *Magnum totius latinitatis Lexicon Facciolati, Thesaurus Linguae Graecae* de Henri Etienne, Du Cange. Însă pe muchia dulapului inferior din fața doctelor opuri lexicografice era ținut deschis cu ajutorul unei medalii un mic volum vechi. Un semn de carte, pe deasupra, dovedea că pagina era în consultație. Aruncîndu-și ochii, Ioanide citi aceste rînduri :

« *Ad excitandam venerem.*

Nimm Wachtelfett, vermenge es mit ein wenig weisser pulverisirter Niesswurzel zu einer Salbe, und streiche die Schaam damit. »

Bibliofilul tresări puțin și căută a atrage musafirul în altă parte.

— Cunoști pe copiii mei? întrebă el, și întinse lui Ioanide niște fotografii.

Una îl reprezenta pe el, Hagienuș, atunci cu mustață, împreună cu o femeie tînără și trei copii, dintre care o fetiță ședea pe genunchii mamei, în vreme ce tatăl își sprijinea mîna stîngă pe umerii unuia din băieți. Alte fotografii tratau individual pe copii. Băiatul cel mare făcuse școala militară și se fotografiase cu pampon. Semăna puțin cu Hagienuș, cu toate că slab, neavînd nimic de intelectual. Fizionomia îl trăda ca pe un farsor, capabil de toate nebuniile. Fata, într-altă fotografie, părea foarte frumoasă. Fața îi era prelungă, zîmbetul spiritual și galeș, ținuta liberă și sportivă. În ochi, însă, ca și Hagienuș, avea un mic rîs viclean. Hagienuș se înverșuna să-i demonstreze lui Ioanide calitatea fizică a copiilor săi, scoțîndu-i tot soiul de fotografii. Deodată, foarte emoționat, zise:

— Păcat că n-ai cunoscut-o pe maică-sa ! Ce femeie, domnule Ioanide! Am pierdut tot. Ia privește.

Și cu mîna îi arătă o fotografie mare în ramă, atîrnată în perete, după toate indiciile o copie mărită a unei fotografii mici și în care fata lui Hagienuș părea îmbrăcată într-o rochie demodată.

— Am pierdut tot ce aveam mai scump pe lume! repetă Hagienuș, și pleoapele, obrajii, colțurile gurii începură să-i tremure pripit într-un început de plîns.

Ioanide înregistră contrastul între Hagienuș sentimental și acela consultînd rețeta *ad excitandam venerem.* Cît despre soție, știa că Hagienuș o înmormîntase, așa cum dorise răposata, la țară, pe o mică moșie pe care o cumpărase de altfel cu banii ei. Chipul cum transportase Hagienuș pe moartă devenise anecdotă. Învelise sicriul în hîrtie și-l

legase bine ca pe un pachet, se încuiase într-un compartiment, cu încuviinţarea şefului de tren, căruia îi dăduse un bacşiş (linia era secundară şi puţin frecventată), pusese sicriul, de-a lungul, pe o banchetă, iar el se întinsese liniştit pe cealaltă şi dormise pînă la destinaţie.

Hagienuş făcu soţiei o piatră de mormînt sculptată cu un portret în medalion în maniera lui David d'Angers. Mai tîrziu, un tînăr sculptor de talent îi făcu şi o statuie. Un arhanghel ducea de mînă pe tînăra decedată, în mărime naturală, spre mormînt, cu spada arătînd cerul. Însă după zece ani, Hagienuş, avînd nevoie de bani, vîndu locul şi scoase mormîntul împreună cu osemintele moartei, pe care le culese într-un sicriu de metal, după spălarea cu vin şi toate ceremoniile tradiţionale. Smărăndache susţinea că Hagienuş depozita acum sicriul în casă.

Hagienuş îşi luă o ţinută serioasă, ceea ce însemna la el a fi puţin comic, şi zise:

— Te-am chemat, domnule Ioanide, fiindcă cunosc talentul şi nobleţa dumitale. Fac la dumneata un apel prietenesc.

— Mă rog... aşteptă Ioanide.

— Bineînţeles, voi plăti onorarul care se cuvine, pe care am să te rog numai să-l fixezi aşa avînd în vedere că sînt un biet intelectual cum mă vezi. Dar plătesc...

Hagienuş vorbea ca şi cum ar fi fost convins că nimeni nu pune temei în solvabilitatea sa, iar faţa-i recăpătase obişnuita viclenie şi umilinţă cinică.

— Spune, domnule, odată, se impacientă Ioanide, şi vom vedea!

Atunci Hagienuş îi mărturisi că cumpărase un loc de veci la cimitirul Bellu şi că acolo se simţea

dator să reînhumeze osemintele soţiei sale, făcîndu-i un cavou vrednic de ea, în care să se înmormînteze şi el, fiindcă, din păcate, toţi sîntem muritori.

— Crezi în Dumnezeu, nu-i aşa, domnule Ioanide? Eu cred, mărturisi candid Hagienuş cu zîmbetul lui păgîn de Silen.

— Nu te ştiam mistic! se miră Ioanide.

— Păi ce să fac, domnule Ioanide, spuse Hagienuş în stil aproape ştrengăresc, înţelepciunea poporului e mai tare ca toate cărţile. Uite aici, am tot soiul de opere de învăţaţi. Spun ele mai mult decît *Biblia*? Toţi marii oameni au fost religioşi.

În timpul acesta, Ioanide, scoţîndu-şi batista din buzunar, rostogoli o monedă de o sută de lei, care căzu fără zgomot pe covorul moale. Zărind-o, se ridică mecanic şi-o culese dintr-un instinct de ordine. Dar cînd o puse pe masă şi constată că Hagienuş, tot vorbind despre credinţa în Dumnezeu, o fixa atent, se află, din cauza excesivului său spirit de complicaţie, într-o situaţie din cele mai ridicule. Învîrti moneda de valoare neînsemnată, fără a se decide s-o pună în buzunar. Soluţia de a întreba pe Hagienuş de nu cumva moneda îi aparţinea i se păru meschină şi absurdă. Ce rost să întrebi pe alţii despre un lucru evident al tău? Şi de altfel îi plăcea să creadă că Hagienuş va înălţa din umeri. Închipuindu-şi totuşi că ar fi reclamat moneda, fu cuprins de o indignare mentală, nu din avariţie, ci din absurditatea ca printr-o simplă întrebare nelalocul ei un obiect oricît de insignifiant ce-ţi aparţine să treacă în mîinile altuia. Avariţia prezumată a celuilalt îl surprindea. Imaginîndu-şi însă că Hagienuş ar fi refuzat moneda, simţi un fel de jenă de a o relua. Era a lui, însă

Hagienuş nu văzuse poate căderea ei. I se păru a zări o sclipire ironică şi cupidă în ochii bibliofilului, care avea aerul a refuza să reclame piesa dintr-un sentiment de decenţă, socotind că şi el ar proceda la fel. « Însă cum, se gîndi Ioanide, să las moneda pe masă, s-o arunc numai fiindcă mi-a picat jos fără martor? Dar acesta e un snobism neînchipuit. » Ioanide întinse deci mîna spre monedă şi o repuse în buzunar. Curios! Deşi moneda era cu siguranţă a lui, avu sentimentul a fi sustras-o celuilalt. Fu foarte nemulţumit de situaţie şi dădu toată vina pe mizerabilul obicei de a alambica totul. Ar fi trebuit să ia piesa de jos şi s-o pună de-a dreptul în buzunar, fără nici o ezitare. Mult mai simplu i se arătă acum ipoteza de a găsi o monedă străină. Atunci ar fi zis: « Am găsit pe duşumeaua dumitale, iubite domnule Hagienuş, o monedă, o ţin ca *porte-bonheur* ». Şi Hagienuş l-ar fi aprobat. Micul caz de conştiinţă, relativ scurt, nu ocupă decît fundul minţii lui Ioanide, în timp ce atenţia principală se îndrepta spre neobişnuita mărturisire a lui Hagienuş. Acesta veni în fine la chestiunea pentru care îl adusese în casă. Voia ca Ioanide să-i construiască cavoul întocmindu-l aşa încît să se potrivească la el şi grupul statuar al îngerului şi soţiei.

— Foarte bine, spuse Ioanide, dar unde e acum mormîntul soţiei dumitale?

Hagienuş clipi din ochi, ruşinat, încurcat.

— Păi, deocamdată aici.

Şi cu mîna arătă spre un dulap cu cărţi. Acolo, între tomuri, pe postamentul rafturilor de jos, lucea un chivot de metal, pe care Ioanide nu-l luase în seamă, ca o cutie de bani portativă Fichet.

— Dar statuia?

— Am şi statuia, adăugă Hagienuş, de astă dată înviorat, cu un gest de şiretenie. Ia te uită!

Şi-l duse pe Ioanide la un geam ce răspundea în fundul curţii. Acolo, între doi pomi, îngerul cu spada ondulată îndreptată spre fereastra orientalistului ducea de mînă pe fosta doamnă Hagienuş.

— Perfect! declară Ioanide. Numai că eu nu mă angajez cu construcţia, fie şi pentru prieteni, eu sînt arhitect, îţi fac planul şi-ţi recomand pe cineva foarte modest, care îl va executa.

Şi cu creionul îi schiţă pe dosul unui plic, la repezeală, ideea sa. Avea să facă o *aedicula* albă şi zveltă cu lanternă, cu o uşă de bronz, în faţa căreia ar fi dus un mic drum de dale de piatră. Îngerul, aşezat cu picioarele la nivelul dalajului, ar fi călăuzit pe moartă spre poarta de metal, arătînd cu spada în direcţia lanternei, simbolizînd cerul.

— Numai un artist ca dumneata e în stare să găsească o asemenea idee! zise Hagienuş entuziasmat şi adulator totdeodată. Aşa ceva nu poate plăti un om ca mine, dar am să-ţi plătesc totuşi, fii sigur.

— Fireşte, admise Ioanide ironic, gratis n-am să-ţi fac. Cînd planul va fi gata, ţi-l voi înmîna contra cost. Bineînţeles, cu preţ pentru amici.

Hagienuş păru încîntat şi, dînd glasului o nuanţă confidenţială cu clipiri din ochi şi scuturări ale pungilor obrajilor, chemă pe arhitect în faţa unui volum gros, bine legat, şi-i arătă fără comentarii o colecţie de reproduceri de desene japoneze, înfăţişînd teribile scene sexuale. Nefiind ipocrit, Ioanide le privi fără reproş şi emoţie, intrigat mai mult de violentele contraste din firea orientalistului. Cînd împinse uşa să iasă afară, o femeie mai mult slabă fugea în vîrful picioarelor spre fundul coridorului. Desigur, privise în odaie pe gaura cheii.

IV

În biroul lui de la parter, Saferian, așezat pe scaun și înconjurat de patru bărbați în picioare, contempla un portret în ulei, rezemat în apropierea lor de speteaza unui scaun de paie ordinar.

— Este un Ingres, nu mai încape îndoială, zise unul dintre cei patru, un bărbat cu părul roșcat, tăiat scurt, rotund la față și nas, părînd un contabil. Nuanța tabac a hainelor sale, o blîndeță distinsă a privirilor infirmau această ipoteză. Era un critic de artă și un artist discret, care-și neglija opera, deși mai valoroasă decît își închipuia însuși, și căruia, din cauza priceperii lui în materie de istoria artelor, amicii îi ziceau Expertul. Saferian Manigomian îl consulta în mod obișnuit.

— Și apoi, zise Demirgian — un fel de comisar general al lui Saferian, cel mai tînăr și mai înalt dintre cei patru și cu nasul teribil de cocoșat — avem scrisoarea care autentifică.

— N-avem nevoie de scrisoare, urmă Expertul, stilul e cea mai bună dovadă. E un tablou autentic, se simte siguranța mîinii, graba de a scăpa de comandă.

Expertul deschise un volum de format mare, dintr-un raft, și-l răsfoi înaintea celor de față, insistînd asupra portretelor. Era o monografie a lui Ingres cu excelente planșe în culori. Alt bărbat dintre cei patru, om în vîrstă, cu mustața tăiată englezește, urmărea cu mare emoție explicațiile criticului, mutîndu-și ochelarii cînd asupra monografiei, cînd în direcția tabloului de pe scaun. Acesta era inginerul Nacu, colecționar de artă, în măsura economiilor sale. Portretul nu reprezenta desigur o operă eminentă, era totuși o remarcabilă piesă din epoca de maturitate. Vina ei se putea să fie mai degrabă de a fi un dublet artistic, executat în pripă, cu schimbarea liniamentelor individuale. Aducea mult cu portretul doamnei Gonse, din 1852, și fusese executat în 1853, la Paris, precum rezulta din scrisoarea ce însoțise trimiterea tabloului. O romîncă locuind la Paris în acel an îl comandase, și pictorul refăcînd șablonul (mîna proptită în obraz, ca la dagherotip, păr negru și împărțit pe creștet printr-o cărare, bonet de dantelă) introdusese figura unei femei mai în vîrstă, cu nas grecesc și mai pronunțat și cu un aer general de matroană, încărcată de bijuteriile de zestre. Modelul nu avea o expresie spirituală, era un specimen de femeie orientală. De unde o anume impresie decorativă. Dar, în sfîrșit, se simțea mîna maestrului.

Și Saferian, și Nacu păreau foarte mulțumiți, cu deosebire că acesta din urmă arăta și îngrijorare cu privire la preț. Nu putea oferi sume mari. Saferian știa aceasta, și de vreme ce-l chemase avea socoteala lui.

— Ei, întrebă el mai mult din ochi pe Expert, cît crezi?

Expertul zise că valoarea adevărată a tabloului nu se putea fixa în România, ci numai printre cunoscătorii lui Ingres. Aci în țară prețul era în mod fatal în raport cu ofertele obișnuite, adică mai nimic. Era mai bine să-l ia domnul Nacu, cu un preț comercial, ca să nu se piardă piesa.

— Șaizeci de mii, decise atunci Saferian, timid.

Inginerul schiță un gest de satisfacție și scoase îndată bancnotele din portofoliu, întinzîndu-le lui Saferian, care le vîrî, fără a le da importanță, într-un sertar de sus al biroului său. Tabloul fu învelit

într-un sac subțire, scrisoarea pusă într-un plic de pînză, şi amîndouă obiectele predate cumpărătorului, care, nerăbdător, le duse la micul său automobil de două locuri. Expertul plecă şi el. Prin birou începură să treacă, sub călăuzirea lui Demirgian, spre odăi laterale, oameni cu saci trainici, bine cusuţi şi plumbuiţi. Un miros de mirodenii şi cafea se răspîndi în toată încăperea. Nu mai rămăsese în apropierea lui Saferian decît un bărbat cam de vîrsta acestuia, tot astfel ras şi brun la faţă şi cu profil arab, deşi cu nasul mai încovoiat armeneşte, reprezentînd o ameliorare a nasului lui Demirgian. Acesta era doctorul Rapig Sahazizian. El şedea acum pe un morman de covoare întoarse pe dos şi împăturite, puse unele peste altele pe duşumea. Trebuie lămurit că « biroul » lui Saferian nu era decît o mare odaie cu aer de depozit. Pe un perete, rafturi adînci ca acele din prăvălii erau pline cu pachete de chilimuri, caramaniuri, şaluri vechi turceşti şi alte asemenea lucruri de aspect textil. În două vitrine vechi se vedeau îndesate pahare de cristal, sfeşnice, bibelouri, o adevărată anticărie, faţă de care biroul ordinar, de brad lustruit, al lui Saferian distona. Pe el se înşirau, paradoxal, cîteva cupe pline de spiţerii, piper negru, scorţişoară, ceai. O candelă proptită de un trepied de sîrmă ardea în faţa unei icoane bătute în argint şi rezemate deasupra unei mari case de bani.

Rămaşi singuri, cu excepţia lui Demirgian, care intra şi ieşea din odăile lăturalnice, însoţind oamenii cu sacii, Saferian şi Rapig începură a vorbi armeneşte şi amîndoi arătau foarte preocupaţi, iar cel dintîi chiar trist. Încetul cu încetul, semănară frazele armeneşti cu cuvinte româneşti, iar în cele din

urmă, după examinarea sumară a fondului, convorbirea continuă în limba română, pe care doctorul Rapig, crescut în România, o vorbea curent, însă cu un accent foarte gutural. Saferian oftă adînc:

— Of, of, vin ani grei, s-au dus vremurile de acum treizeci de ani!

— Nu trebuie ţinut nimic angajat pe loc, rezumă după toate aparenţele doctorul Rapig colocviul în armeneşte.

— Aşa am să fac.

Cînd Demirgian, terminîndu-şi supravegherea transporturilor, veni cu o notă de sacii depozitaţi, Saferian îi făcu recomandaţia:

— Să spui la prăvălii să vîndă... mai culant.

— Mai ales să nu mai cumpere, să ia în comision, sfătui doctorul Rapig.

— Aşa! aprobă Saferian. Numai cînd e ceva rar, artistic, să mă consulte.

— Domnul pe care îl ştiţi, de la bancă, spuse după o oarecare ezitare Demirgian, a căutat ieri un covor persan, dar i-a plăcut grozav numai acela din vestibul.

— Covorul meu din casă? se miră cu blîndeţă Saferian. Sînt aici şi sus atîtea. Nu i le-ai arătat?

— Îl vrea numai pe acela.

— Dar nu-i de vînzare, nu i-ai spus?

Demirgian nu dădu prea multă importanţă argumentului şi insistă:

— Îl plăteşte foarte bine.

Şi dintr-o discreţie profesională, deşi era prezent numai doctorul Rapig, faţă de care Manigomian nu avea secrete, Demirgian scrise pe hîrtie o cifră înaintea patronului. Acesta o privi lung, foarte meditativ, netrădînd nici o cupiditate, şi, jucîn-

du-se cu degetele pe marginea biroului, zise ca spre a se scuza către doctorul Rapig:

— E la bancă...

Acela clătină capul aprobativ.

— Dă-i-l, oftă Saferian, ce să facem, așa e comerțul, pune în loc pe ăsta de aici (și cu degetul indică în raft un covor împăturit).

Un spectator neprevenit s-ar fi întrebat ce comerț face Saferian în parterul unei case aristocratice. Chestiunea nu era cu totul simplă, deși cu anume laturi determinate. Saferian Manigomian era în forma cea mai ridicată a profesiei lui un anticar de artă, făcînd trafic de opere plastice, covoare rare, uneori mobilier. Această operație, în care dacă nu aducea cunoștințe contribuia cu un gust ancestral, ajutat de consiliile Expertului și de sugestiile lumii intelectuale și artistice, Saferian o făcea neoficial, acasă, în relațiile mondene. Nu se putea determina cîtă plăcere estetică și cît interes comercial intra în viața de societate a armeanului, fapt sigur este că existau amîndouă, uneori combătîndu-se. Saferian se pasiona de obiectele din depozitul său, și le însușea, ridicîndu-le de la parter la etaj, unde locuia oficial, le expunea și primea felicitări cu cea mai mare încîntare.

— Superb! se oprea un pictor cunoscut în fața unui tablou din școala Claude Lorrain. Dacă aș avea două sute de mii de lei, ți-aș da...

Manigomian își freca mîinile de cea mai candidă plăcere morală, însă reținea prețul, asculta comentariile invitaților asupra tabloului, apoi, dacă cineva insista, cu mare părere de rău, ce-i drept, îl da, înlocuindu-l cu altul. Saferian sustrăgea mereu din marfa sa piese, însușindu-și-le pentru plăcerea de a le contempla, și vindea cele mai proprii obiecte din

instinctul de a vinde. Între casa de sus și depozitul de jos deosebirea nu era decît de nuanță. Sus, obiectele aveau o statornicie ceva mai mare decît cele de jos. Acest instinct comercial făcea pe Saferian să îngrămădească lucrurile în casă ca într-un depozit, conștient de provizoratul lor, în vreme ce în depozitul veritabil le desfășura ca într-un interior, cu regretul parcă de a se despărți de ele. Saferian avea spiritul unui negustor nomad. Sub acest trafic distins și amical, înlesnit de întinsele lui relații, Saferian poseda trei magazine în puncte deosebite, al căror beneficiu îi asigura veniturile normale: un magazin de anticărie și obiecte de artă pe Calea Victoriei, un altul de covoare orientale pe aceeași stradă și unul mai modest, de reparații de covoare și obiecte de Orient, într-un pasaj. Prin trei prăvălii de grade felurite, Saferian lua contact cu toate zonele publicului. Uneori la reparații pica o piesă așa de interesantă, încît clientul era convins s-o vîndă prin demoralizarea asupra trăiniciei ei. Covorul trecea apoi la magazinul de artă. Manigomian mai finanța din cînd în cînd expoziții plastice, retrospective, de maeștri, contribuind la scumpirea operelor. Un specialist ori Expertul publica și o monografie ad-hoc. Afară de aceasta, Saferian comandita cîteva magazine de cafea, fapt pe care mulți îl ignorau. Făcea astfel de frică. Armeanul nutrea un sentiment statornic că orice întreprindere este periclitată, și de aceea se împărțea între mai multe. O frică atavică din vremea cînd corăbiile erau atacate de pirați și bazarele de oști dușmane îl împingea să-și constituie mai multe existențe pe emisfera noastră. Prin sistemul comanditei, al asociației sau al rudelor interpuse, Manigomian mai avea magazine la Smirna,

Damasc, Atena şi Cairo. În toate părţile poseda şi casă în regulă, pe care o păzea o rudă sau un fost subaltern, şi, fără a fi proprietarul cine ştie cărui avut în fiecare parte, avea sentimentul că în cazul unei catastrofe se putea refugia în una din aceste localităţi, la casa lui, continuîndu-şi oricît de modest negoţul. Pînă la această eventualitate, se folosea de legăturile cu Orientul imediat, făcînd afaceri în releu, şi probabil că prin asociaţii săi el era interesat şi în combinaţii mai vaste. Astfel, totdeauna mărfurile orientale îi soseau la Constanţa pe un vas grecesc, al cărui coproprietar este probabil să fi fost. Ca şi Voltaire, Saferian îşi aşeza baza de operaţii pe mai multe state, ca să poată fugi uşor dintr-unul într-altul. Deşi creştin, avusese o mamă arabă, de unde impulsul migratoriu. Turburările politice din Europa la acea epocă, înghiţirea Austriei şi ameninţarea Cehoslovaciei nelinişteau pe blîndul negustor. Despre aceste evenimente vorbise armeneşte cu doctorul Rapig Sahazizian, care-i adusese scrisori de la rudele din Orient.

— Sida trebuie să fie mare! zise el către doctorul Rapig, gîndindu-se la fata unui văr din Cairo şi privind cu gîndul departe, spre sud.

— E domnişora mare, joca tenis şi înota în Nil, îl lămuri Rapig cu greşeli de pronunţare, pe care nu le putu evita din emoţie.

Printre covoarele împăturite, o asemenea informaţie contrazicea noţiunea anacronică de Orient, ce ne-a rămas din pictura lui Delacroix sau a lui Gérome. Saferian însă închise ochii înduioşat, încercînd a-şi strînge laolaltă familia diseminată în Turcia, Siria, Grecia şi Egipt. Frica de a fi prins într-un punct al Europei primejdios pentru viaţa

comercială îl împinsese mai demult pe Saferian să facă speculaţii mai subtile în scopul de a-şi deplasa fondul principal în valori sigure spre alte sedii exterioare, fără a se îndura să gîndească măcar a părăsi ţara în care copilărise şi al cărei cetăţean se socotea şi unde ajunsese o figură familiară în cercurile de intelectuali. În timp ce îndrepta valorile spre sud, Manigomian depozita în odăile de jos şi în fostele grajduri ale casei boiereşti saci cu cafea, cu piper, lăzi cu vanilie, scorţişoară, ceai, cacao, tot ce putea să reziste şi să se vîndă cu preţuri mari în cantităţi farmaceutice cînd legăturile comerciale cu Orientul ar fi fost întrerupte. Manigomian se pregătea pentru profesia de speculant de cafea şi mirodenii. Aşa se explica prezenţa oamenilor cu sacii şi mirosul îmbătător de băcănii exotice. Totodată, fiind un importator principal de asemenea mărfuri, retrăgîndu-le de pe piaţă, de la firma Vartparonian ori Pelenghian, într-un consemn tacit cu ceilalţi negustori, Saferian producea o mică panică de prevedere şi o scumpire. Cu totul inocent, el spunea în toate părţile: « N-o să mai avem cafea! Cumpăraţi cafea! » răspîndind el însuşi psihoza depozitării.

În timp ce Saferian şi doctorul Rapig conversau astfel, cu întreruperi de meditare, fie clătinînd din cap, fie printr-o propoziţie interjecţională, intră pe uşă madam Angela Valsamaky-Farfara, gătită din ac cu un *tailleur* pepit, punctat în piept cu o crizantemă artificială. Saferian se ridică cu greu de pe scaun. Sărută mîna musafirei pe deasupra biroului şi, invitînd-o să ia loc, spuse:

— S-a făcut aşa cum a dorit clienta.

— Cu douăzeci de mii? tatonă madam Valsamaky.

— Da!

— Ei, bravo! îi mulțumi aceasta, mi-am îndeplinit comisionul.

Madam Angela Valsamaky-Farfara, circulînd în lume bună, adesea scăpătată, făcea astfel de mici operații de samsar, scuzabile prin cele mai bune intenții, deși trăgea și un profit. Prin mijlocirea ei și cu ajutorul plinului de blîndețe Saferian, se evita penibila ofertă pe piața comercială. Într-un mic schimb de vorbe glumețe se rezolva o problemă dificilă.

— Mi-i dai acum? mai întrebă madam Farfara, evitînd trivialul cuvînt « bani ».

— Îndată.

Și Saferian vîrî mîna în sertar, scoase după ochi o parte din banii de la inginerul Nacu, îi numără, aruncă la loc două hîrtii și puse într-un plic alb, elegant, suma de douăzeci de mii de lei.

Madam Valsamaky luă plicul, se sculă și făcînd un salut cît mai degajat celor doi bărbați, spre a masca orice idee de comerț, plecă încîntată.

Cei doi rămaseră singuri, cufundîndu-se iarăși în gînduri. Nimănui nu-i trecu prin minte umorul comisionului de patruzeci de mii de lei, cîștigat așa de simplu. Dacă i s-ar fi atras atenția, Saferian n-ar fi priceput. Fusese rugat să procure pe tablou douăzeci de mii de lei și-i procurase, vînduse tabloul cu șaizeci de mii de lei unui amator vrăjit. Nu înșelase pe nimeni, asta se numea comerț. Sus, ar fi dat tabloul gratis unui prieten, și doamnei Valsamaky i-ar fi împrumutat bani fără murmur și fără înscris.

O trăsură hurui în stradă, și curînd apăru în ușă, radios, Gaittany.

— Să trăiești! zise el împiedicînd pe Saferian să se scoale, nu te deranja. Stau numai o clipă. Mi-ai

spus să-ți recomand persoane care au monede de aur. Mi-a vorbit un colecționar. Are piese foarte bune, de care e nevoit să se desfacă; dacă vrei, te pun în legătută.

— Firește, se grăbi Saferian.

— Poftim adresa și numărul de telefon, l-am prevenit, vine îndată ce-l anunți.

Saferian promise că va face întocmai.

— Perfect! se înveseli factice Gaittany. Atunci, pe diseară!

Și, salutînd cu chipul cel mai îmbietor cu putință, plecă și reluă, conform agendei, cursa cu trăsura, ale cărei roți sonorizară din nou caldarîmul. Rămași singuri, Saferian și doctorul Rapig Sahazizian începură să vorbească iarăși armenește.

Colecționarul numismatic fu avizat puțin după aceea, deoarece Saferian bănuia, cu marea lui experiență de oameni (însă de astă dată pe nedrept), că Gaittany putea fi direct interesat în vînzarea monedelor. Supoziția avea ca fundament reputația de care se bucura de cîtăva vreme Gaittany de a «o duce prost» și care-i conferea o aureolă de martir. Unii pronunțau chiar cuvîntul « mizerie ». De cîte ori venea vorba de Gaittany, ajunsese un clișeu ca unul să zică deodată: « o duce greu, săracul », aprobat de fizionomiile devenite brusc serioase ale celorlalți. S-ar fi spus că era un caz de interes național, față de care îngrijorarea devenea colectivă. Toată această comedie se întemeia pe obișnuința pe care o au oamenii de lume de a cameleoniza și din sentimentul snob că mizeria persoanelor bine are alt punct de plecare decît a indivizilor de rînd, fiindcă de fapt Gaittany trăia nu se poate mai cu înlesnire. Era director *sine cura* la o regie comercială de stat, post a cărui titulatură exactă

o ascundea cu grijă şi care-l obliga la prezenţa de formă între orele douăsprezece şi două, la amiază. Poseda un imobil în plin centru aristocratic, cam dezghiocat, e drept, încă plin de decor, o mică moşie cu conac, şi cu siguranţă avea alte mici venituri, rente, jetoane de prezenţă în consilii de administraţie, toate în perfectă obscuritate. Personalul de serviciu al lui Gaittany se compunea în permanenţă din bucătăreasă şi subretă şi doi rîndaşi, soţii respectivelor, cu locuinţa într-o dependinţă asupra unui grajd de cîteva decenii fără trăsură şi cai. Pe rîndaşi Gaittany îi folosea mai mult drept curieri pentru numeroasele sale misive şi-i plasa şi pe ei ca oameni de serviciu în instituţiile în care obţinea directoratul sau preşedinţia, încît se putea afirma că Gaittany obţinea posturi colective, pentru « casa » sa. Instinctul de a porunci era la el incoercibil, şi pentru a şi-l putea exercita ar fi suportat orice umilinţe, răscumpărate însă cu dreptul de a patrona la rîndu-i. Gaittany evita posturile de stat, implicînd o subjecţiune ierarhică, birocratismul, umbla numai după instituţiile cu caracter autonom, conferind directorului eminenţa asupra întregului corp, plăcerea de a da audienţe, de a avea sonerii şi servitori, de a sosi şi pleca, la liberul arbitru, într-un vehicul. Problema vehiculului decidea la Gaittany de viaţă şi de moarte. Nu poseda personal nici trăsură, nici automobil (asta fiindu-i « mizeria » principală), n-ar fi mers însă pe jos pentru nimic în lume. De fapt, consimţea a face cîţiva paşi pe jos, într-o scurtă promenadă intimă, apoi deodată, zărind o trăsură, aproape impacient, făcînd bezele şi salutări îmbietoare cu mîna, o oprea şi se urca în ea. Acolo sus, răsturnat pe perne, Gaittany lua o poziţie sigură de sine, ironic

distantă faţă de pietoni, chiar dispreţuitoare. Îndeosebi sosirea şi plecarea, Gaittany le făcea prin îmbarcaţie, şi pentru nimic în lume nu s-ar fi prezentat în vizită la cineva pe jos. Cînd pleca de undeva, de nu avea îndată la dispoziţie un vehicul, dădea telefoane, trimitea servitorii, şi în cazuri disperate aştepta în faţa porţii, în speranţa prinderii vreunui amic cu maşină, ceea ce se întîmpla prea adesea. Încolo, Gaittany ducea viaţă ponderată, în felul ei, dormind suficient, mîncînd bine, fără exces, ca orice burghez, îmbrăcîndu-se confortabil şi înnoindu-se fără a deteriora şi arunca costumele vechi. O chibzuială discretă prezida în economia lui. Interiorul său era distins, combinat din piese de familie şi mobile noi, dozate cu gust şi cu evitarea aspectului de anticărie şi a somptuozităţii deplasate. Însă faţada casei era neglijată, geamurile sparte, cu excepţia celor de la apartamentul de strictă folosinţă, niciodată înlocuite, curtea, părăsită buruienilor, poarta de fier masiv înclinată, ieşită din piloni, stînd parcă a se prăbuşi peste om. Gaittany nici n-o vedea, ieşirea în curte reprezenta pentru el o faptă imposibilă; de la poartă, descins din trăsură, trecea repede pînă la uşă şi dispărea în casă. Ferestrele dădeau în curte, înspre dosul înalt al casei vecine. Astfel, Gaittany nu se amesteca în nici un fel în viaţa străzii, păstra cea mai desăvîrşită depărtare de ea. Dincolo de acest cerc era, dimpotrivă, curios şi indiscret. În casa altuia semnala fără jenă orice schimbare, adulmeca toate obiectele, toate cărţile noi, trăgea cu ochiul spre odăile în care nu era invitat, făcea o inspecţie în regulă, cerea informaţii, arătîndu-se extrem de interesat. Uneori îşi făcea şi note în agendă despre originea unui obiect, îşi lua adrese, numere de telefon, nu lăsa să-i scape

nimic din ce-ar fi putut fi folositor odată. Idealul imediat al lui Gaittany era o sinecură cu automobil, fiind pe cale să-l realizeze. Un om politic cu nume aristocratic (bineînţeles de pe lista de rubedenii a lui Gaittany) lăsase un imobil extravagant şi somptuos, un soi de fortăreaţă tapisată pe dinăuntru cu mătase vişinie şi ornată cu mari şemineuri de piatră, imposibil de locuit şi greu de transformat într-un oficiu public, grevat de oarecare mici sarcini. Feluriţi experţi ai grupului de familii (se găseau de tot soiul: arhitecţi, ingineri, cunoscători de artă) ajunsese la concluzia că maniera cea mai decoroasă de a se descotorosi cu profit de palatul incomod era de a-l transforma într-o fundaţie şi a-l oferi în anume condiţii statului. Casa conţinea oarecare mobile colosale din epoca lui Cuza, gravuri, tablouri, o mică colecţie de costume boiereşti, puse în vitrine. Asta ar fi constituit un început de muzeu Carnavalet român, la care s-ar fi adăugat alte donaţii. În local s-ar fi putut organiza expoziţii, reuniuni de artă. Proiectul fu pus în mişcare şi, prin întinsele relaţii, însuşit de minister, care constituia o pensie viageră pentru văduva proprietarului casei, acceptînd pe Gaittany ca director al muzeului, peste un consiliu ce permitea ministrului să plaseze cîţiva oameni. Pe deasupra, donaţia prevedea şi o superbă limuzină, aproape nouă, pe care văduva n-o scosese niciodată din garaj, din lipsă de şofer. Pertractările se ţinură în cel mai mare secret, totuşi, Bonifaciu Hagienuş, prin forţa lucrurilor, fu pus în cunoştinţă de cauză, de vreme ce operaţia trecea prin birourile sale. Ştiind prea bine că Gaittany îşi va adjudeca, prin chiar natura tranzacţiei, direcţia muzeului, Hagienuş, din uşurătate a caracterului şi din malignitate, luă la o parte

pe Panait Sufleţel şi, jurîndu-se pe toţi zeii Orientului, îl încredinţă că-şi calcă consemnele profesionale numai din iubirea pentru el şi ca să-l servească. E drept că el nu putea face altceva mai mult decît să-i destăinuie la timp existenţa unui nou muzeu, mai important decît celălalt (care nu era de Sufleţel — se jura Hagienuş cu o comică apăsare de devotament a palmei drepte în piept). Dar dacă, prinzînd de veste, intervenea la timp, cu siguranţă, avînd în vedere meritele sale (Hagienuş lua aici un ton de perfidă admiraţie), izbutea. Din partea sa, Hagienuş avea să facă imposibilul ca să convingă pe superiori. (« Uite,-ţi jur pe copiii mei! ») Hagienuş merse cu maliţia aşa de departe, încît îi împărtăşi lui Sufleţel (« Dar te rog, imploră el, să nu spui că ţi-am spus eu! ») că treaba depindea în cea mai mare măsură de Gaittany, fără a-i explica mai mult cum stă chestiunea. Sufleţel, deşi naiv, avea ca principiu al vieţii de a da mereu din coate, încît, fără a se întreba asupra intenţiilor umoristice ale lui Hagienuş, înţelese că există încă o şansă. Cu adresa în mînă, găsi imobilul viitorului muzeu, îi dădu tîrcoale, intră îndrăzneţ în curte, vorbi chiar cu văduva donatoare, sub pretext a se interesa în mod special de obiecte şi mobile din trecutul ţării, descusu o servitoare bătrînă, puse pe nevastă-sa să facă anchete printre soţiile posibililor amatori, spre a surprinde dacă nu cumva solicitau acelaşi muzeu. Apoi se hotărî a-l călca pe Gaittany însuşi. În ziua cînd Saferian vindea portretul lui Ingres, la nouă dimineaţa, Sufleţel intră în curtea lui Gaittany, pe sub poarta în prăbuşire. Geamurile de la birou erau deschise de perete, şi Sufleţel auzi nişte strigăte oribile, imposibil de acordat cu persoana locatarului.« Dobitocule, striga

un glas parcă asemănător cu al lui Gaittany, dar formidabil, strident, imperios ca al unui arendaş faţă de argaţi, să-ţi vîri minţile-n cap altă dată! Te zvîrl pe uşă afară!» O umbră se agita în sus şi în jos prin odaie, precum arătau răsfrîngerile în sticla ferestrei date de perete. Sufleţel, fricos şi avid de scandaluri, se ascunse între ferestre, ca să asculte. Scandalul se potoli însă îndată, punctat de o trîntire a uşilor. Tot ce făcea Gaittany — căci era el — nu avea durată. Atenţia, plăcerea, mînia, toate ţineau cîteva clipe. Cu toate că foarte rar, Gaittany era violent şi autoritar şi nu suporta contradicţia. Izbucniri brutale, totuşi fără trivialităţi, nu-şi permitea decît în cea mai strictă intimitate a casei, ca un fel de igienă a nervilor. În afară, nervozitatea se manifesta prin bătăi mărunte cu degetele în masă, prin răcorirea cu un evantai improvizat şi zîmbete silite în toate direcţiile. Gaittany îşi domina brusc iritaţia, şi niciodată în public n-a fost văzut făcînd scandal, călcînd cîtuşi de puţin decorul. La enervare, îşi disimula complet reacţia, o resorbea înainte ca ceilalţi să bage de seamă, rămînînd cu extraordinarul avantaj al celui care-şi păstrează calmul. De aceea, Sufleţel se îndoi aproape că Gaittany era autorul grozavelor invective. Cînd sună, şi îi ieşi la scară însuşi Gaittany cu braţele deschise, într-o explozie de bucurie factice de a-l vedea, Sufleţel se întrebă dacă tot scandalul precipitat nu fusese o iluzie. . . Gaittany părea omul de totdeauna, incapabil de disonanţe sociale, calm şi egal ca niciodată. Sufleţel îi vorbi despre muzeu, îi ceru informaţii. Gaittany nu lăsă a-i scăpa nici o mişcare de contrarietate, cu toate că fu plictisit de a constata că afacerea se ebruitase, şi făcîndu-se a pricepe sensul strict al cuvintelor lui Sufleţel

îl informă că într-adevăr era vorba să se înfiinţeze o astfel de fundaţie, că i s-a oferit lui direcţia, însă pînă acum nu e nimic aranjat, ministerul ezită, n-are bani. Gaittany îi tăia apa de la moară, scurt, lui Sufleţel. Înainte de altfel ca acesta să poată, după ce-şi trase sufletul de ciudă, să spună ceva, schimbă vorba, întrebîndu-l ce face, unde-şi va petrece vacanţa de vară şi aducîndu-i aminte că în seara aceleiaşi zile fusese convocat la o agapă amicală. Mai mult, ridicîndu-se, cu aerul cel mai simplu din lume, Gaittany se oferi să conducă pe Sufleţel cu trăsura, care între timp sosise, unde voieşte, concediindu-l astfel net. Sufleţel era un om în stare de a suporta orice; de data asta simţi neapărat nevoia de a merge la Hagienuş spre a-l proclama «canalie», «*perfidus et impudens senex*», «*horridus fraudator*», «*mendax ignominiosus*». De aceea, preferă să plece singur pe jos, în prada celei mai vii şi comice agitaţii, izbind cu bastonul, gros ca o bîtă şi răsucit, în trotuar. Agapa de care îi vorbise Gaittany şi asupra căreia în aceeaşi dimineaţă făcu aluzie şi lui Saferian era într-adevăr plănuită pe seară, în grădina hotelului «Continental». Cu puţin înainte de a emite teribilul strigăt către servitor, Gaittany chemase la telefon pe Ioanide, vestindu-se ca de obicei cu tonul cel mai captivant din lume:

— Gaittany!

— Ei? întrebă acela.

— Domnule, zise Gaittany, căutînd a ataca chestiunea cît mai dulce, ne-am gîndit să luăm o masă împreună, seara e foarte agreabil, vreme minunată. La «Continental». Bucătărie excelentă, are peşte, ce-ţi place dumitale.

Ioanide își făcu plăcerea de a pune lui Gaittany întrebarea cea mai spinoasă:

— Foarte bine, să viu, nu zic, dar cu cine voi avea onoarea?

Gaittany, dregîndu-și glasul, îl asigură că era vorba de o masă între prieteni obișnuiți: Saferian, madam Farfara și ceilalți, nimic neprevăzut.

— Vii, nu-i așa? Prezența dumitale e capitală, ești pivotul serii, fără dumneata contramandăm!

— Bine-bine, am să văd!

— Perfect! înregistră satisfăcut Gaittany, te așteptăm.

Întrebarea lui Ioanide asupra componenței grupului nu era fără rost. Gaittany avea obiceiul de a organiza mese în scopul de a întreține relațiile sau de a întări unele raporturi utile, adunînd laolaltă indivizii cei mai eterogeni, puși pe listă după socoteli personale. Cînd invita, nu împărtășea numele celorlalți decît la presiuni mari și mărturisind numai persoanele grate celui care se interesa. Astfel, la mesele puse la cale de Gaittany, dacă nu erai vigilent, te trezeai alături de un inamic, iar în cazul cel mai bun, de figuri total inedite. Ioanide își puse în gînd să ia parte la banchet numai spre a vedea ce combinații face Gaittany și în ce scop.

Pe la amiază, Ioanide vizită pe Saferian. Acesta primise pe numismatul cu pricina și cumpărase un număr de monede de aur. De fapt nu venise colecționarul în persoană, ci fiul său, un tînăr ca de douăzeci și opt de ani, cu fața foarte prelungă, însă de stil paralelipipedic, manierat, degajat la gesturi și la inteligență, nu mai puțin o speță de tont superior care afecta bruschețea tinerilor de origine țărănească sau burgheză. Se recomandă

Hangerliu. Saferian închise ochii molatic, spre a-și consulta memoria, care îi spuse că această familie, în parte scăpătată și cu multe vechi relații, în sînul căreia prin căsătorii intraseră și armeni, se ilustra în surdină prin participarea unor membri ai ei la mișcări politice subversive. Hangerliu era un nume care în anunțurile mortuare ședea alături de acela al lui Gaittany. Manigomian arătă lui Ioanide monedele puse în cutii de catifea cu ochiuri. Acesta le examină fugitiv și rămase deodată foarte încordat asupra uneia din ele, pe care o și scoase din cutie, scrutînd-o atent pe o parte și alta. Era o medalie reprezentînd templul și statuia Junonei din insula Samos, al cărei nume se citea dedesubt (Samion). În fond, nu era medalia originală, ci o copie modernă de aur. Ioanide o scutură îngîndurat în mînă, o jucă în palmă, apoi zise cu ton indiferent:

— Dă-mi mie medalia asta, spune-mi cît ai dat pe ea. Este o copie după un original din colecția lui Mavros și mă interesează pentru stilul templului.

Saferian făcu un gest de cesiune totală, și Ioanide, preocupat, strecură medalia în buzunar și plecă, motivînd a fi tîrziu. Părea foarte ciudat ca o medalie de aur să întristeze un om, de aceea Manigomian clătină din cap intrigat spre ușa pe care ieșise arhitectul. Pe stradă, în drum spre casă, Ioanide scoase iar medalia, se opri, o privi pe față și pe revers, iar o aruncă cu ciudă în buzunar. Nu mai încăpea îndoială. Era aceeași piesă pe care Ioanide o dăruise lui Tudorel de ziua lui, îndemnîndu-l s-o păstreze ca un *porte-bonheur*. Tudorel prin urmare o vînduse. Sau poate o dăruise, ceea ce ar fi fost, aparent, mai puțin grav. Dar de unde pînă unde cunoștea Tudorel pe Hangerliu, om cu totul în afara sferei de existență a lui Ioanide? Chestiunea asta trebuia lămurită.

În apropierea casei sale, arhitectul, devenit brusc mizantrop, semnală doi indivizi mergînd pas la pas și cu mîinile la spate, ca și cînd ar fi așteptat pe cineva. Pentru o stradă așa de liniștită, evenimentul i se păru neobișnuit. Unul din indivizi avea manta de ploaie, celălalt mergea cu capul gol și probabil din plictiseală își netezea părul cu un pieptene. Cei doi se lăsară duși de pași pînă mai sus de casa lui Ioanide, la un colț de stradă, apoi se opriră față în față în postură de convorbire, fără a-și spune totuși nimic, în fine, schimbîndu-și poziția mîinilor de la spate în buzunare, se întoarseră cu aceeași lentă indiferență. Lui Ioanide îi făcură o impresie detestabilă. Unul din ei îi aruncase o privire cinică din niște ochi spălăciți, agravați de o despicare a buzei de sus. Arhitectul intră în curte și urmări de acolo pe suspecți, care merseră pînă la capătul celălalt al străzii, apoi, foarte tihniți, se întoarseră înapoi, astfel încît Ioanide, intrat acum în birou, îi putea vedea de la fereastră cum treceau nepăsători, fără a arunca vreo uitătură în dreapta sau în stînga. Ioanide avu impresia că ipochimenii filau pe cineva între două puncte apropiate ale străzii, centrul fiind casa lui. Ideea îi apărea absurdă, probabil că pîndeau o servitoare, dar doi? Arhitectul trecu în sufragerie, unde, contrar obiceiului, găsi pe Tudorel punctual la masă. Pica însă lipsea, telefonase că nu vine, fiind reținută de o prietenă. Lipsise și noaptea antecedentă, dar acest lucru nu i se spusese lui Ioanide.

— Cum persistă unele nume aristocratice, vorba vine, fanariote! zise arhitectul cu aerul de a prinde un motiv de conversație. Există Moruzești, Mavrocordați, Calimachi, Cantacuzini, care se mișcă, trăiesc, apar cînd nu te gîndești. De pildă (aci

Ioanide, făcînd o lungă pauză, fixă în ochi pe Tudorel), am făcut cunoștință cu unul Hangerliu, din familia celui tăiat de turci. Pînă acum nu știam că există un asemenea exemplar. Mă întreb cu ce se ocupă ăsta. (Ioanide era să zică: «Mi se pare că vinde monede vechi», dar se reținu.) Probabil că ai auzit de el, circulă prin cercurile voastre (Ioanide dădu ultimului cuvînt o nuanță echivocă și privi iar pe Tudorel, care bîlbîi ceva în felul unei afirmații, recompunîndu-și îndată o figură impenetrabilă). Pe toți ăștia îi găsești în anunțurile mortuare ale familiei Gaittany.

— Ce om simpatic! constată doamna Ioanide despre Gaittany.

— Dobitoc! decretă scurt arhitectul, vîrîndu-și o bucată de friptură în gură.

O asemenea sentință închidea orice discuție, și masa se sfîrși în tăcere, Ioanide renunțînd la orice veleitate de anchetator. În fond, digresiunea Gaittany îl scosese din prezent și-l întorsese la preocupările lui utopice. Ioanide construia în imaginație, găsindu-și în această ocupație liniștea spiritului. Paraponul împotriva lui Gaittany avea o cauză recentă. Acesta din urmă aflase de la alții de proiectele lui Ioanide și, ambalîndu-se subit, după obiceiul lui, ceruse insistent să le vadă. Arhitectul nu făcea caz de schițele lui, nici nu le populariza, dar nici nu întreținea mistere ce i se păreau de prost-gust. Proiectele, desfăcute de viziunea lor totală, reprezentau pentru studenți simple teme abstracte de monumente. De aceea, Ioanide le diminuase în foi litografiate, pe care însă, pentru uzul său personal, le legase laolaltă, punîndu-le inscripții și prevăzîndu-le cu un plan *à vol d'oiseau* al întregului oraș ipotetic. Un astfel de album intim îi împrumu-

tase lui Gaittany prin servitorul trimis anume pentru asta. Se pricepea Gaittany în asemenea lucruri? Ioanide era încredinţat că nu. Însă Gaittany avea un entuziasm, fie şi factice, ajutat de o posesie a limbajului intelectual, cu care crea atmosferă în jurul unui fapt, şi fusese în felurite momente cel mai de seamă agent moral gratuit al lui Ioanide. Ajutat de autoritatea altora, Gaittany era superb de înflăcărare şi părea a înţelege totul. Spre deosebire de Dan Bogdan, satelit şi el al opiniei curente, însă plin de reflecţiune, doritor a studia orice, Gaittany abandona obiectul entuziasmului la cea mai mică bănuială de eroare, ca şi cînd ar fi fost la mijloc siguranţa sa personală. În aceste împrejurări, Gaittany era brutal faţă de minţile fine, în ciuda perfectelor lui maniere. În cazul recent, înapoiase lui Ioanide albumul cu o grabă precipitată chiar în cursul zilei şi cu o carte de vizită, pe care scrisese « cu vii mulţumiri ». Pentru doamna Ioanide asta însemna desăvîrşitul bonton, Ioanide vedea dincolo de aparenţe şi era sensibil la mizeria morală. Gaittany în mod normal ar fi chemat la telefon şi ar fi zis bombastic: « Domnule, ţi-am văzut albumul! Te felicit! Eminent! (Apoi, în culmea exaltării.) Excepţional! Eşti un mare bărbat! Tot ce faci dumneata mă interesează! Să trăieşti! » Ioanide nu se îmbăta de loc de asemenea ditirambe şi calma pe interlocutor cu propoziţii anodine: « S-auzim de bine! Să fim serioşi! » etc. Ştia totuşi că Gaittany nu-l lua de loc peste picior, ci se afla într-o secundă de delir. Mai ştia că acela chema la telefon şi pe alţii, punîndu-i la curent cam aşa: « Domnule, trebuie să vezi neapărat albumul lui Ioanide. Ex-cep-ţio-nal! Mare bărbat! » ş.c.l. Dacă prin urmare Gaittany înapoiase albumul cu o carte de vizită, asta nu se

interpreta decît într-un fel. Fie din lipsa unui sprijin moral exterior, fie prin înrîurirea negativă a cuiva, Gaittany se îngrozise de absurditatea schiţelor lui Ioanide şi într-o mişcare de comizeraţie i le restituise repede, ca să evite întîlnirea telefonică. El uza de convenienţe, fiind încredinţat că toată lumea le adoptă. Iar în cazul de faţă sensul era că Gaittany spera că arhitectul va evita penibila situaţie de a insista asupra unor regretabile prostii, lui Gaittany îi era afară din cale reluctant să roşească pentru Ioanide. Într-adevăr, puţin după aceea Ioanide şi Gaittany întîlnindu-se, acesta din urmă roşi (« Nenorocitul! » comentă mental Ioanide) şi, înţelegînd că nu poate eluda aluzia la album, zise numai:

— Sper că ai primit albumul! Ţi l-am trimis!

— Evident, răspunse arhitectul.

Atunci Gaittany, cu un « perfect » concluziv, schimbă vorba cu energie, grăbindu-se a scurta întrevederea. Ceea ce lui Ioanide i se părea o pură imbecilitate, bănuind de altfel cum se petrecuse lucrurile. Probabil că Gaittany arătase albumul cuiva, vrînd a culege adeziuni la interesul său, iar acela strîmbase din nas, emiţînd vreo opinie defavorabilă asupra arhitectului. Gaittany cu siguranţă apărase pe Ioanide, ieşind însă cu totul demoralizat în sinea lui şi convins de nulitatea desenurilor. Ca urmare, expediase repede, cu o formulă socială, albumul, spre a ieşi dintr-o afacere pentru el regretabilă. Sentimentul acesta de penibilitate scandaliza pe arhitect şi-l făcea mizantrop. Cum se poate să roşeşti la tablourile fie şi mai slabe ale unui pictor reputat? Ce are de-a face aici jena? N-ai decît să-ţi exprimi rezerva, o nereuşită nu te scoate din societate. Cruţarea misterioasă, fără motivare, e tocmai o neghiobie, o totală lipsă de tact. Gaittany om de

lume, pentru că se bucură de un temperament egal şi mînuieşte cîteva formule stereotipe ca nişte sigilii! Lipsă totală de imaginaţie! Din moment ce solicitase desenele, putea foarte bine să improvizeze un scurt comentariu despre necesitatea unei curajoase opere de construcţie, declarînd că a fost foarte interesat de viziunea lui Ioanide, să-i ureze succes, ba chiar să formuleze unele obiecţii, spre a-i dovedi că a luat parte la planul de gîndire al arhitectului. Însă Gaittany nu era capabil de nici o invenţie, şi Ioanide avea deplină dreptate cînd pretindea că el nu intuia nici pe departe miezul lucrurilor. Ceea ce nu ştia Ioanide era că Pomponescu venise la Gaittany cu un arhitect francez, nu din cei mai valoroşi, pe care voia să-l introducă în societatea bucureşteană. Cu acest prilej fusese desfăcut şi albumul lui Ioanide. Arhitectul străin, citind pe de o parte în ochii lui Pomponescu o sentinţă oficială, fiind pe de altă parte complet plin de prejudecăţi şi ignorant în materie de arhitectură sud-est europeană, emise părerea paternă că n-ar trebui stricat pitorescul « turc » al Bucureştilor prin decor parizian. Dacă în Pomponescu, Gaittany nu prea credea, socotindu-l inamic al lui Ioanide, insinuaţia francezului îl zdrobi, şi Ioanide deveni pentru el un om pierdut, cel puţin deocamdată.

După masă arhitectul intră în birou, unde contemplă o mare planşă dintr-o mapă desfăcută. Era un proiect în porţiuni şi mai mult în manieră de gravură al Căii Victoriei, nu în stil occidental, cum zicea prietenul francez al lui Pomponescu, ci în stil neogrec, în spiritul Greciei de la Ister, după limbajul lui Ioanide, care susţinea că noi, fiind aproape de Grecia antică, trebuia să reluăm anume tradiţie direct de la vatra ei. Ioanide participase în

anul 1933 la C.I.A.M. (Congresele internaţionale de arhitectură modernă), care îşi formulase concluziile în Charta de la Atena şi cunoştea personal pe Le Corbusier. Dacă admitea principiul « cetăţii radioase » şi al « oraşului linear », suspecta abuzul de grădină ca ducînd la natură, duşmanul în Bărăgan al artei arhitectonice. Geometrismul fantezist în alb al lui Le Corbusier nu i se părea grec, ci o obsesie a misteriosului solar african. Oraşul trebuia să aibă o semnificaţie morală, să inculce sentimentul de demnitate umană şi de forţă, de aceea clădiri, statui, străzi trebuia să constituie un edificiu unic, ca un poem finit. Calamitatea cea mare a Bucureştilor era, după Ioanide, că n-avea un fluviu alături, ca Tibrul, Neva, Sena, Dunărea, ori marea, ori în fine o legătură prin canale grandioase cu Istrul şi Pontul Euxin. Factorul acvatic se putea totuşi deocamdată suplini prin fîntîni şi bazinuri. În proiectul lui Ioanide Calea Victoriei forma o suită neîntreruptă de clădiri absolut egale, cu etajele în linie, în număr de nouă. De la un capăt la altul, privirea trecea printre două planuri exact paralele. Varietatea se obţinea prin diversificarea detaliilor. Din distanţă în distanţă, suprafeţele erau susţinute pe pilaştri de piatră, pe coloane străbătînd o parte sau toată înălţimea, aci pornind pe deasupra parterului-soclu cu masonerie de granit, cu bosaje în diamant, aci dimpotrivă formînd un porticat real sau fictiv. Din cînd în cînd, balustrada coperişului era populată de şiruri statuare. În zonele severe, faţadele erau complet plate sau străbătute vertical de linii costale, formînd serii de pilaştri mai eterici. Ferestrele erau în general de metal. Fiecare întretăiere de străzi forma o mică piaţă circulară, pătrată sau octogonală, cu un *jet d'eau* în mijloc, în aşa fel încît toate

țîșnirile se vedeau în perspectiva infinită, întrerupte de două mari statui ecvestre de bronz, care în concepția lui Ioanide trebuia să fie copii gigantice sau imitații după *Alexandru cel Mare* de Euthykrat și *Amazoana călare* de Strongylion din Muzeul național din Napoli, specimene de vigoare ale celor două sexe. Spre mijlocul străzii, cam peste drum de fostul Teatru Național, Ioanide plănuia o reinterpretare a propileelor ateniene, formînd un soi de galerie, însă exclusiv din piatră și cu evitarea oricărei aparențe de pastișă. În două puncte exterioare, pe care Ioanide nu le fixase încă, desenîndu-le separat, s-ar fi aflat două mari foruri: forul Traian, circular, cu copia Columnei lui Traian și statuia uriașă a imperatorului într-o nișă, și forul rectangular al lui Decebal, cu reconstrucția Trofeului de la Adam-Klisi prin piesele originale, conținînd o statuie grandioasă a lui Decebal la un punct de ieșire și un arc de triumf cu scene dacice, simplificație a arcului lui Constantin, la alt punct de ieșire. Ioanide vedea acest for în Piața Victoriei de azi.

Contemplîndu-și astfel schița, arhitectul se simțea parcă stropit de apa havuzurilor în timp ce călca pe dalajul ipotetic al Căii Victoriei (pe care n-ar fi fost admis nici un vehicul) și viziona în gînd bronzurile de Euthykrat și Strongylion. « Imbecil! gîndea el despre Gaittany. Îmi trimite o carte de vizită și mă ocolește înspăimîntat. În capul lui e mucilagine. Ideea amazoanei și a cascadelor nu deșteaptă nimic în creierul lui, preocupat de lucruri meschine. Sînt curios să văd ce e cu masa de astă-seară. » Ioanide închise mapa ca și trîntind-o și merse la fereastră. Pe trotuar nu trecea nimeni. Însă aruncîndu-și ochii peste drum, unde nu era

nici o clădire, zări pe cei doi indivizi preumblîndu-se ca și mai înainte, cu capetele întoarse de astă dată în direcția celuilalt trotuar. Ioanide își netezi bila capului în semn de reflecție, apoi, ridicînd din umeri cu indiferență, luă o carte din raft, părăsi biroul și se duse în celula lui cubiculară.

V

Arhitectul sosi cu oarecare întîrziere la masa de la « Continental » și se încredință că de data aceasta Gaittany nu mințise. Nu participau decît obișnuiții Saferian, Pomponescu, Hagienuș, Sufletel, Gulimănescu, Dan Bogdan, Smărăndache și Smărăndăchioaia (care aflaseră ca din aer de reuniune), madam Valsamaky-Farfara, în această seară în mod excepțional cu Ioana, fata ei. Era și Gonzalv Ionescu, care nu fusese invitat, dar care, fiind informat de masă, se făcuse a intra întîmplător în grădina restaurantului și ceruse învoire a-și muta tacîmul. Inedit era doar un tînăr inexpresiv, cu obrajii foarte drepți, ca și cînd mușchii ar fi fost extirpați pe dedesubt, și căruia Gaittany părea a-i da o foarte mare importanță. Era poate dintre inexplicabilele relații obscure ale lui Gaittany (socoti Ioanide), foarte utile pentru afacerile sale, niciodată însă destăinuite. Ioanide înțelese numaidecît că festinul se dădea în onoarea lui Ion Pomponescu, care ședea foarte înțepat în capul mesei. Gaittany, bănuind că Pomponescu intră în minister, căuta să-l încînte în chipul acesta. După oarecare trecere de timp, arhitectul pricepu de asemeni că tînărul cu obrajii plați urma să devină director de cabinet

al lui Pomponescu în eventualitatea ministeriabilității. « Va să zică (gîndi el) se pune bine și cu organele intermediare. » Ioanide nu știa însă tot. Gaittany nu se punea bine cu tînărul pentru simplul motiv că acesta era omul său, un membru al numeroasei sale familii. Prin legăturile cu alți oameni politici, Gaittany impunea discret lui Pomponescu un director de cabinet, pe care acela nici nu se gîndea să-l refuze, spre a nu contraria pe aceia care îl acceptau în componența ministerului. Astfel, Gaittany avea intrare liberă și chiar control, întrucît priveau interesele sale, în ministerul eventual al lui Pomponescu.

La sosirea lui Ioanide se produse o oarecare mișcare neobișnuită, schimbări misterioase de priviri. Gaittany păru arhitectului alarmat în felul său subtil, iar Pomponescu rigid. Totuși, i se dădu lui Ioanide cu toată ceremonia un loc imediat la stînga lui Pomponescu, pe o latură în fața Ioanei, care ședea în partea cealaltă. Așezat la locul său, în vreme ce chelnerii începeau să aducă întîile elemente ale cinei, Ioanide făcu o revizie fugitivă a fizionomiilor. Gulimănescu îl privea cu o mare curiozitate, cu nuanță de satisfăcută compătimire, așa cum îi era obiceiul ori de cîte ori cineva se afla într-o dificultate reală sau presupusă. Sufletel se sălta mereu pe scaun, fixîndu-l cu complicitate, Hagienuș rîdea cu fălcile tremurînde, ceilalți manifestau un fel de seriozitate chibzuită. « E ceva la mijloc », presupuse Ioanide. Îndată, însă, nu putu descoperi ce. Fusese într-adevăr ceva. Smărăndache, spre a se afla în treabă și a obliga, adusese o revistă străină de artă și arhitectură, scrisă în mai multe limbi și abia sosită, o revistă de avangardă ponderată, în care un român, făcînd studiile în străinătate,

publica un articol despre Ioanide, reproducînd și cîteva schițe. Sensul articolului era în general că Ioanide reprezenta primul arhitect mare al școlii creatoare urbanistice după cîteva generații de arhitecți profesionali mai mult sau mai puțin merituoși. Ioanide renunțase la pitoresc și specific de suprafață, căutînd a concilia viziunea *a priori* a arhitectului cu spiritul peisajului local. Cînd Pomponescu sosise, Gulimănescu, din epatare pentru orice autoritate, îl întrebă dacă știe despre articol. Acela, circumspect, neștiind despre ce e vorba și nevrînd să se manifeste satisfăcut în cazul cînd ar fi fost la mijloc un atac împotriva arhitectului, zise că nu. Gulimănescu ceru revista și, la îndemnul tuturor, citi articolul, care se termina cu aceste rînduri:

« România se află azi din punct de vedere urbanistic în situația în care se aflau comunele italiene din Renaștere, doritoare a sfărîma umbrele ulițelor medievale și a le înlocui cu o cetate ideală, răspunzînd cerințelor frumosului geometric și sanitar. Ca Hippodam din Milet, ca Leon Battista Alberti, care voia străzi drepte, edificii regulate de egală înălțime, arhitectul român Ioanide concepe orașul ca un singur monument, cu toate dimensiunile numărate asemeni acelora ale unui templu doric. Dacă guvernele române vor înțelege valoarea acestui mare arhitect, cu un simț excepțional al raportului între ideea arhitecturală transcendentă și sol, România va avea în viitor, dată fiind putința de a dispune de spațiu vacant, o surprinzătoare reînviere a viziunii eline, eliberîndu-se astfel de influențele bizantine, de Renaștere și de barocul italian, interpretate în detalii și pictural și de așa-zisul stil româ-

nesc, atît de plăcut unor arhitecţi români fără concepţie şi originalitate. »

Cînd lectura articolului fu terminată, se produse o mare şi respectuoasă tăcere. Dan Bogdan manifestă o adîncă emoţie mută, Saferian legănă capul, încîntat, Gaittany exultă sincer şi regenerat, deşi cu moderaţie, spre a nu şoca pe Pomponescu. Acesta rămase perplex, pradă celei mai penibile contrarietăţi, neputînd lua nici o atitudine, paralizat pe scaun de aflicţiune. Laudele ditirambice aduse lui Ioanide îi cauzau invidie, aluziile însă la mediocritatea restului arhitecţilor şi la şcoala stilului naţional, al cărei şef se considera, îi turnau otravă în sînge. Pomponescu, foarte sensibil, prin educaţie, la stima altora, considera critica mai ales faţă de femei ca o pierdere de prestigiu. Gaittany, în primul rînd, madam Farfara intuiră situaţia nu se poate mai clară de altfel, fiindcă toţi observase catalepsia lui Pomponescu şi păstrau cea mai jenantă muţenie, care ar fi putut fi considerată drept maliţioasă dacă de fapt n-ar fi fost ieşită din frica de a contraria un posibil puternic al zilei de mîine. Gulimănescu, înţelegînd tardiv că făcuse o gafă, era tocmai dispus a întreba cine e semnatarul şi a-i pune la îndoială competenţa, cînd Gaittany întrebă pe Pomponescu dacă nu era momentul, în aşteptarea lui Ioanide, de a lua cîte un aperitiv. Chelnerii, la un semn, fură de faţă, propunînd vermut sau ţuică. Cu acest gest, printr-un consemn tacit, accidentul articolului fu uitat de toată lumea, fără a fi dat naştere la vreun cuvînt de comentar. Pomponescu ridică puţin paharul de vermut cu o mişcare obsecvioasă în direcţia femeilor, şi astfel impasul fu trecut. Acum, la sosirea lui Ioanide,

Gulimănescu, Sufleţel îndeosebi priveau pe arhitect ca pe o victimă, întrebîndu-se cum s-ar fi putut reabilita de tăcerea teribil mustrătoare a lui Pomponescu. Să felicite pe arhitect, ori să considere fondul însuşi al articolului nu le trecu prin minte. Ioanide însă, tronînd cu nepăsarea lui, se scuză printr-o ştire: Conţescu era din nou grav bolnav, aproape pierdut. Probabil pentru asta venise Gonzalv Ionescu. Comesenii se întoarseră unii spre alţii, se întrebară reciproc ce era cu Conţescu, iar în aripa unde se găsea Gonzalv, acesta explică foarte natural că lucrul era inevitabil. Conţescu avea un atac violent de uremie, se sufoca, era ţinut în viaţă cu baloane de oxigen. Gonzalv făcu în încheiere o strîmbătură îngrozitoare de scepticism, care părea să spună că e o lipsă de seriozitate din partea pacientului să se împotrivească deciziilor naturii. La început Gaittany clătină din cap teatral, exclamă artificios: « Săracul ! » şi un fel de indignare contra soartei: « Oh ! », apoi cugetă că asemenea ştiri nu sînt de natură să favorizeze digestia şi făcu toate sforţările să gonească fantoma lui Conţescu. Orchestra începea să cînte *Valsul în la major* de Brahms, şi Gaittany, profitînd de ocazie, încercă să zîmbească transcendental şi să comenteze cu mîna tactul muzicii. « Minunat ! se extazie el. Superb ! » şi căută să antreneze şi pe doamne în voluptăţile lui muzicale. Madam Farfara părea tristă, Ioana placidă, iar Pomponescu, oficios, refuză să lichideze momentul Conţescu. Pomponescu era un sentimental care se vindeca de melancolie prin rememoraţie, cu care prilej persoana sa ocupa treptat centrul evocării.

— A fost un om foarte interesant Conţescu, decretă el, tăind cu furculiţa un *oeuf poché Chartres*, l-am cunoscut de aproape la Berlin.

Văzînd noua turnură a lucrurilor, Gaittany se acomodă programului comemorativ. Pomponescu vorbi despre teribila sărăcie a lui Conțescu în capitala Germaniei, unde avea o bursă insuficientă, din care expedia o parte în țară unei surori. Tată-său, preotul, deși om cu destulă stare, la șaisprezece ani cel mult își dădea afară copiii, declarîndu-le: « Te-am făcut mare, acum cîștigă-ți existența și ajută-mă și pe mine! » Popa nu-i trimitea nimic. Conțescu avea o gazdă care îi oferea pe lîngă odaie cafeaua cu lapte dimineața. Asta, de multe ori, era toată masa, și studentul se străduia s-o sporească. Raționarea cea mai strictă era sistemul său, și cum mesele în birturi i se păreau riscante, își cumpăra pentru o lună întreagă un aliment rezistent, pe care îl fracționa în treizeci și cinci de bucăți, patru-cinci porții reprezentînd riscurile în caz de întîrziere a mandatului. Într-o zi l-a găsit cu un cufăr plin de cartofi, din care fierbea doi-trei pe zi. La un semn al lui Pomponescu, Smărăndache debită o anecdotă despre sistemul de raționare al lui Conțescu. Acesta căpătase de la tată-său, preotul, treizeci de prescuri, pe care le tăiase în jumătate, obținînd șaizeci de rații pentru două luni. Într-o zi, mîncîndu-i șoarecii o bucată, Conțescu nu vru să riște nimic și cîștigă porția pierdută tăind felii subțiri din celelalte rămase. Aproape toți izbucniră în rîs, și Gaittany, găsind că reuniunea era foarte reușită, patronă cu bună dispoziție servirea celui de-al doilea fel de pe meniul său, anume: *Sterlet grillé au beurre d'anchois.* Gonzalv Ionescu făcu notă discordantă, cerînd din *nos spécialités roumaines*: ciorbă de potroace. Gaittany strîmbă imperceptibil din nas la oroarea de a mînca seara ciorbă, nu zise cu toate astea nimic și, făcînd elogii

cu mîinile în jurul farfuriei sale, ceru adeziunea celorlalți la cega pe grătar. Smărăndăchioaia dădu ghes lui Smărăndache să spună chestia cu găina.

— Spune întîmplarea cu găina, îndemnă și Hagienuș, care o știa și el.

Smărăndache zise că Conțescu căpătase de acasă o găină și boabe pentru ea și hotărîse s-o taie. Însă găina începuse să ouă. Un ou pe zi, asta convenea lui Conțescu, atît cît ar fi durat și boabele. Preocuparea lui începu a fi care era ziua justă cînd găina ar fi încetat definitiv să ouă, ca s-o taie fără a pierde vreun ou. Începu deci să consulte cărți despre găini, să ancheteze pe alții asupra mediei de producție a fiecărei rase, scrise în străinătate specialiștilor (aci Smărăndache înflorea pe canavaua principală, ca și poeții populari). O babă îl încredință că nu există alt mijloc decît a căuta găina de ou. Conțescu ceru instrucțiuni, se exercită și puse în aplicare metoda. În fiece dimineață, cu degetul pipăia găina.

— Ei, zise Hagienuș malițios, numai ca să dea formă dialogică anecdotei, cînd a tăiat Conțescu găina?

— N-a mai tăiat-o!

— De ce? Cum așa? întrebară ceilalți.

— Găina se obișnuise cu ceremonia, și de cîte ori se apropia Conțescu de ea ca s-o caute, se lăsa în jos. Atunci Conțescu, de milă, n-a mai tăiat-o.

— Ha-ha-ha-ha! hohoti Gaittany într-un rîs actoricesc, potolindu-se numaidecît.

În realitate nu pricepea de loc umorul chestiunii, fiindcă nu văzuse niciodată de aproape o găină și nu știa absolut exact cum ouă. Studiile colegiale și le făcuse în străinătate, iar la moșia lui nu păşea sub nici un cuvînt dincolo de conacul propriu-zis.

— Da' întîmplarea cu pisica o ştii? întrebă Pomponescu.

Natural, Smărăndache o ştia. Conţescu, fiind în exploraţie geologică, pe cînd şedea la masă, pe marginea unei păduri, nu departe de un oraş, auzi o miorlăitură şi zări o pisică voinică, îndesată, lată, care privindu-l fix cerea de mîncare. Conţescu tăie o bucăţică de carne şi i-o aruncă. Pisica, foarte blîndă, miorlăi satisfăcută, venind din ce în ce mai aproape. Conţescu întinse mîna s-o mîngîie, şi atunci pisica, automat, se dădu o dată peste cap. Conţescu o mai netezi o dată, pisica se-nvîrti din nou. Experienţa fu repetată de cîteva ori, şi nu mai rămînea îndoială că, ori de cîte ori pisica era atinsă cu mîna, descria în aer un cerc deplin. Mirat, Conţescu luă toate semnalmentele în carnet, desenă exact pisica, îşi notă locul precis unde o găsise, consultă felurite manuale de zoologie, întrebă pe specialişti, în sfîrşit, scrise în străinătate, cerînd informaţii cărei speţe aparţine pisica ce se învîrteşte în aer. Totul fără rezultat.

— Ei şi? Ce fel de pisică era? se interesă viclean Hagienuş.

— Era o pisică dresată, părăsită de un circ ambulant.

— E bună! admise Gulimănescu, cu gîndul la anecdotă.

« Ce canalii! medită Ioanide. Conţescu agonizează, şi ei spun fleacuri. La asta se reduce un om pentru ei.»

Cu toate astea, rîsese şi el. Recunoscu că dacă anecdotele erau insipide şi cu totul meschine faţă de complexitatea obiectului, ele rezumau nu mai puţin cîteva note caracteristice ale individului. Într-adevăr, Conţescu era de o mare forţă a voinţei, la nevoie reglementîndu-şi existenţa barbar, avea

o curiozitate naivă şi pedantă, care-l făcea să răsfoiască tomuri pentru cea mai neserioasă chestiune şi să ţină corespondenţă, era îndatoritor şi iubea animalele.

Pomponescu simţi mizeria gestului de a evoca un om în pragul morţii cu anecdote, şi de aceea la friptură (grătar eclectic: *poulets à la broche*, *rognons*, *côtes de porc* etc., aduse în piramide, căci lui Gaittany îi plăcea desfrîul vizual), între înghiţituri, se simţi dator să atragă atenţia că, lăsînd gluma la o parte, Conţescu era un bărbat excelent, care trudise din greu ca să-şi ajute toată familia, şi multă vreme leafa lui fusese grevată de împrumuturi contractate în scopul de a-şi întreţine fraţii mai mici. Asta l-a obligat să muncească mai mult, să ia ore suplimentare. « Eh! oftă Pomponescu, multe ar face omul dacă n-ar fi greutăţile vieţii, opera creatoare cere libertate, bunăstare. Adesea pornim în lume cu intenţii mari, dar cu timpul trebuie să renunţăm şi să ne mulţumim cu meritul modest de a fi dat şi noi o mică contribuţie. Sîntem o generaţie eroică! Mai tîrziu, cînd vor veni cei tineri, ajutaţi de sacrificiile noastre etc. » Pomponescu îşi compuse o fizionomie aşa de filozofică, încît toată lumea, afară de Ioanide, care alegea unele părţi mai dure de friptură şi le punea cu grijă alături pe marginea farfuriei, aprobă pe Pomponescu prin gesturi (Gonzalv, privindu-l, făcea simultan un gest detestabil: îşi ştergea foarte serios buzele de sucul fripturii cu miez de pîine). Toţi păreau a se regăsi în această condiţie fatală, care îi obliga să nu producă ceea ce se aştepta de la el. Ioanide se agasa cînd auzea astfel de teorii şi numai mestecatul îl împiedica să protesteze. Sufleţel citea pe Homer în greceşte, ilarul Hagienuş descifra

cuneiformele, Pomponescu nu era de loc un om fără pricepere în specialitate (beton armat), Dan Bogdan era un profesor cu reputaţie. Toţi, într-un fel sau altul, găsiseră în viaţă mari înlesniri şi erau acum cel puţin oameni lipsiţi de orice griji materiale. Ce-i împiedica de la creaţia la care simţeau că sînt obligaţi? Ca să scrie o mică notă arheologică în zece ani, Hagienuş, omul cu gusturi bibliofile, care poseda cărţile cele mai rare şi călătorise de atîtea ori în străinătate, se văieta la toată lumea de dificultăţile studiului, de lipsa de concurs. Pentru acea notă, extorca mereu aconturi, ajutoare, delegaţii în străinătate şi, lucru curios, nici un oficial nu se credea mistificat, toţi îi dădeau dreptate. Ioanide pretindea că ne aflăm încă în era fanariotă prelungită, indivizii nu vor altceva decît să parvină. Nemaiexistînd boieriile şi alte dregătorii sonore, aventurierii caută titlurile veacului: profesor universitar, doctor, arhitect, cînd nu-l pot obţine pe cel de ministru. Voluptăţilor orientale s-au substituit altele: plăcerea de a citi, de a călători. Strămoşul lui Hagienuş vorbea poate turceşte şi mînca friganele cu migdale şi scorţişoară. Acum Hagienuş devora muşchi la frigare şi se ocupa cu misterele cabire. Cine-i vedea spunînd anecdote cu găina lui Conţescu şi pisica saltimbancă ar fi zis că are de-a face cu nişte semidocţi. Dimpotrivă, Sufleţel, Hagienuş erau putrefiaţi de cultură.

— Să-mi opreşti osul ăsta! notifică Ioanide lui Pomponescu, arătînd cu degetul spre un cotlet pe care acela îl curăţa metodic de carne. Şi, cum viitorul ministru nu pricepea, îi explică: Pentru Ştolţ, cîinele meu!

Atunci Pomponescu, foarte amabil, sistă descarnificarea şi luînd un şerveţel de hîrtie depuse cu grijă osul pe el. Madam Farfara se grăbi şi ea să ofere cîteva bucăţi pe care le socoti agreabile pentru un cîine. Mai mult, Pomponescu disertă asupra fidelităţii rasei canine, evocă iarăşi viaţa sa în raport cu acest subiect, descrise amănunţit o căţeluşă pe care i-o dăruise la Londra un amic englez, adăugă chiar cu ironie bonomă că aceasta fusese singura fiinţă cu adevărat fidelă pe care o cunoscuse. Infatuarea obişnuită a lui Pomponescu, atenuată de melancolia decoroasă şi plină de tact, dădea un rezultat social plăcut. Ministeriabilul cumpărase de la o ţigancă cu flori cîte un trandafir, nu mai mult (cu oarecare tocmire), şi oferise fiecărei femei cîte unul. Trandafirii erau de altfel mari şi superbi. Madam Farfara şi Smărăndăchioaia căpătase, respectiv, unul alb şi unul roz, Ioana, unul ca sîngele coagulat. În cele din urmă, Pomponescu ridică paharul şi ură sănătate lui Conţescu şi toate cele dorite celorlalţi. Gulimănescu replică:

— Să vă vedem ministru cît mai curînd!

Pomponescu scutură din umeri precum că nu era în puterea lui să prevadă evenimentul, totuşi, acceptă măgulit eventualitatea.

Gaittany însoţi sosirea unui soi de meringe cu frişcă cu mari demonstraţii. Era prăjitura la care ţinea îndeosebi, fără vreun motiv material. Corpul prăjiturii era fad, frişca prea spumoasă şi zaharoasă. Ioanide explica astfel lucrurile: la vederea meringii, Gaittany, neavînd nici un fel de senzaţie personală, a exclamat o dată din pură obişnuinţă: « Perfect! » Nefiind contrazis de nimeni, a luat tăcerea drept aprobare, şi de atunci e « convins » că prăjitura e bună. Aşa făcea în toate chestiunile. La cafea, Saferian oferi comesenilor ţigări de foi Don Garcia

şi alte specialităţi tabagice, britanice şi orientale. Deşi Hagienuş nu fuma, ceru o ţigară de foi şi o vîrî în buzunar. Acum se produse un incident care schimbă ordinea asistenţei. Pomponescu solicită doamnei Valsamaky-Farfara să-i ghicească în cafea. Aceasta, după puţină reculegere, căci pretindea a nu fi inspirată, acceptă, însă între timp alţi candidaţi — Gaittany, Saferian, Hagienuş, Sufleţel, Smărăndăchioaia — formulară pretenţia să li se citească viitorul şi se apropiară, schimbînd scaunele, de ghicitoare, împingînd ceştile de cafea răsturnate pe farfurioare şi prevăzute cu un număr de ordine (asta fusese ideea lui Smărăndache). După un examen atent, madam Farfara prevesti lui Pomponescu următoarele: că va face în curînd o călătorie (« În turneu ministerial », presupuse tare Gulimănescu), că va fi obiectul unor calomnii (Pomponescu consimţi din cap că lucrul este dintre cele mai posibile), dar că în cele din urmă va izbîndi asupra duşmanilor, că va avea un succes excepţional şi o mare satisfacţie în dragoste (Pomponescu se apără cu mîinile, dar se înroşi sensibil). Emoţia lui Pomponescu nu era o simplă mişcare de societate. De cîtăva vreme tindea către o relaţie oficioasă cu Ioana, sub protecţia doamnei Valsamaky-Farfara. Deşi căsătorit, Pomponescu avea un cămin foarte întunecat. Nevastă-sa, de o vîrstă cu el, devenise de cîţiva ani infirmă printr-o anchiloză şi-l doctriniza din fotoliul ei, cu concursul mamei ministeriabilului, femeie viguroasă şi plină de ambiţie. O bună parte din infatuarea lui Pomponescu se datora acestor femei, care nu admiteau pentru el alt regim moral decît acela stabilit de ele. Astfel, după părerea lor, a fi fost şi a fi ministru era cea mai mare onoare şi, prin urmare, « Jean » trebuia să facă totul ca să

se impună. Despre valoarea ca arhitect a lui Pomponescu mama şi soţia n-aveau nici o îndoială şi refuzau a admite că altcineva poate să se încumete a se compara cu el. Valoarea o deduceau din « poziţia socială », singura în care credeau. Probabil că fără stimulentul acestor două femei Pomponescu ar fi fost mult mai sceptic în privinţa posibilităţilor sale, femeile îl ambiţionau şi-l înveninau, de aceea satisfacţiile sociale rezolvau parţial drama lui intimă, dîndu-i o proeminenţă pe alte căi decît pe aceea a creaţiei. Pomponescu nu renunţase complet la ideea de a face un lucru excepţional. Ideea unei « catedrale a neamului » persista în cercurile « patriotice » şi religioase, şi Pomponescu era omul la care toţi se gîndeau, numai pentru motivul că era un personaj politic şi fiindcă profesa verbal şi propagandistic, fără intimă convingere, un naţionalism vehement în materie arhitecturală. Întrevedea marea bazilică a naţiunii ca o biserică dintre cele mai pitoreşti, precum Mînăstirea Curtea-de-Argeş, ridicată la altă potenţă. Din cînd în cînd, mai ales în momentele de mizantropie, cauzate de viaţa politică, Pomponescu intra în biroul lui şi lucra la planurile domului. În aceste momente de recluziune, cele două doamne Pomponescu vorbeau în şoaptă, şi dacă vreun musafir se ivea, se decideau cu greu a turbura liniştea lui Pomponescu. Smărăndache juca foarte bine scena asta. În numele doamnei Pomponescu, punea degetul la gură şi vestea confidenţial:

— Ssst! Jean lucrează la catedrală!

De cîte ori arhitectul ministeriabil dispărea mai mult timp din societate, de întreba cineva despre el, prietenii maliţioşi puneau degetul la gură şi şopteau:

— Jean lucrează la catedrală.

Existența lui Pomponescu nefiind deci așa de luminoasă cum părea profanilor, legătura cu Ioana reprezenta dacă nu un episod pasionant, cel puțin o diversiune justificată pentru un om public, lipsit de ambianță caldă. Cînd veni rîndul ceștii lui Hagienuș, care asculta cu gura căscată, pradă celui mai amuzant misticism, madam Farfara îi comunică o existență plină de patimi, ceea ce atrase asupra eroului laudele cele mai echivoce, primite cu un rîs plin de plăcere.

— Dar, îl preveni ghicitoarea, ai să ai un proces sau o discuție, așa ceva (Hagienuș, credul, deveni buzat), din care are să te scape un bărbat cu mare influență. (« Poate domnul Pomponescu », bănui Hagienuș.) În fine, în curînd ai să capeți o casă.

— De unde casă? se miră Hagienuș.

— Asta nu pot să știu eu! se retractă cu umor madam Valsamaky.

— Unde vezi dumneata casă? insistă cel în chestie.

Atunci madam Valsamaky îi făcu semn să se apropie și-i arătă cu un băț de chibrit ce-i slujea de baghetă un mic pătrat negru cu două puncte interioare și-i semnală un fel de ramificație pe care o denumi pom, de unde deduse că e vorba de o casă la țară.

Cum Hagienuș ședea încă perplex, Ioanide scoase un mic sul cu care venise și i-l puse sub nas. Acela rămase vrăjit. Era planul și prospecțiunea mausoleului, reduse la minim prin fotografie, așa cum obișnuia Ioanide.

— Uite-ți casa, zise arhitectul.

În culmea fericirii, exultînd din toată fața, înduioșat de a face o bucurie postumă fostei sale neveste,

Hagienuș sorbi cu ochii fotografia, apoi o trecu și celorlalți, care o admirară. Pomponescu însuși avu bunăvoința de a găsi proiectul foarte impresionant și de gust și felicită pe Hagienuș de achiziție. Însă Ioanide întinse, spre spaima bibliofilului, mîna să-și retragă desenul.

— Banii! notifică el, și pe urmă.

Hagienuș luă o față plîngăreață de copil, întorcîndu-se ca spre niște martori către toți ceilalți.

— Plătesc, domnule Ioanide, ce Dumnezeu?! Plătesc. Mă jur pe ce vrei!

— Pe Proteu! propuse răutăcios Sufletel.

— Eu vreau banii mei pentru concepție, se încăpățînă arhitectul. Nu-ți iau mult. Zece mii de lei, cît mă costă materialul, timpul pierdut. Construcția ți-o inspectez gratis și-ți dau un meșter ieftin de tot.

Hagienuș nu voia să înapoieze planul monumentului, jurîndu-se că va plăti cînd va avea bani. Ioanide pretindea ironic bani peșin, în fine, toți se puseră chezășie pentru orientalist și semnară solidari împreună cu el că sînt martori la obligația luată de a se plăti lui Ioanide în termen de trei luni suma de lei zece mii. Arhitectul împături frumos chitanța și o puse în portofoliu. Hagienuș întări înscrisul și oral:

— Plătesc, domnule Ioanide, se poate să nu plătesc?

— Să fii atent, zise Dan Bogdan, ca să plaseze și el o vorbă; știi ce-a zis Keyserling.

— Românii sînt mehenghi! traduse Sufletel ideea filozofului de la Darmstadt.

Keyserling fusese și în România, și într-o ediție din *Das Spektrum Europas* improvizase unele defi-

nițiì ale românilor, nu mai fondate decît lecturile în cafea ale doamnei Valsamaky-Farfara. Unii intelectuali fuseseră scandalizați, alții, printre care și Gaittany, le găseau geniale. Sufleţel făcea aluzie la aceste rînduri: «*Der beste rumänische Witz ist tatsächlich byzantinisch; noch heute lebt in Rumänien eine Kunst des Epigramms, die seit der Antike sonst nirgends auf der Welt mehr blüht*». Pomponescu susținu că spiritul nostru e mai mult oriental («Karaghiozlîc», completă Sufleţel sărind de pe scaun și privind cu sarcasm pe tot spațiul mesei, dar îndeosebi spre Hagienuș), evident (consimți și el) un umor de «karaghioz» («Pehlivan», adăugă Sufleţel, iar la ureche spuse celor din jur, ca să nu fie auzit de doamne: «Pezevenghi»).

— Și expresia «măscări», dezvoltă Smărăndache, care era foarte asociativ la mese, vine de la «mască», dovadă a stilului teatral.

Nici Sufleţel, care răsucea capul în toate părțile și făcea din ochi, nici Hagienuș, care rîdea din fălci, nu lăsară a se înțelege că teoria «karaghiozlîcului» i se poate aplica. Hagienuș mai confirmă o ultimă dată, aproape confidențial, între patru ochi:

— Plătesc, domnule Ioanide!

Numai Saferian, armean curat, zîmbea pașnic și inocent. Cînd Pomponescu tăcu, își exprimă și el opinia asupra problemei, zicînd că orientalii sînt triști, mai mult poeți și moraliști decît spirite sarcastice.

Ioanide însă nu mai era atent. Încă mai demult contemplase pe Ioana, întîi cu coada ochiului, apoi privind-o franc cu pupilele lui de un albastru turburător. Cu mîinile bătea darabana pe masă, ceea ce la el însemna, fiind la mijloc o femeie, interes acut și prevestire de furtună. Madam Farfara,

femeie foarte experimentată și intuitivă, spuse, examinîndu-i ceașca:

— La dumneata nu pot să citesc, ești om sucit, uite cum s-a strîns toată drojdia. O să ai o agitație mare, vreo pasiune...

Arhitectul, foarte puțin atent la predicțiune, compara cele două femei, pe mamă și pe fată. Fizionomic, madam Farfara și Ioana semănau. Așa plină, cu buze roșii, cu pielița moale și pufoasă ca a piersicii, fusese și madam Valsamaky. Ioana avea însă ceva inedit, mai animalic și picant. Umerii obrajilor îi erau ridicați spre ochi ca la mongole, aducea puțin cu tată-său, a cărui barbă tăiată cu foarfecele în jurul maxilarelor masive și-o amintea Ioanide. În general, Ioana avea ceva planturos și leneș și o mare capacitate de tăcere ardentă. Vocea-i era de contralto, făcuse studii la Conservator și chiar cîntase la Operă, bustul îi era excepțional de atletic, cu sîni ca de piatră și spărgînd bluza, fără a se revărsa. Aci părea focoasă și tăcut spirituală, aci somnolentă. Din această cauză era poreclită «Indolenta». Într-un anume moment, Ioana căzu între două atacuri vizuale concentrice din partea lui Pomponescu și a lui Ioanide. În vreme ce acesta din urmă dărăbănăia cu degetele, Pomponescu tăia felioare subțiri de măr și cu o scobitoare le introducea în paharul de vin al Indolentei, asigurînd-o că mărul dă o aromă deosebită băuturii. Aceasta, ținînd trandafirul sub nas, privea felin din ochii ei mari, păstrînd o neutralitate echivocă. Delicat și obiectiv, Pomponescu distribui felii de măr și în paharul doamnei Farfara și al lui Ioanide, care erau mai apropiate.

Întors acasă, Ioanide desfăcu pachetul cu oase și cărnuri și-l puse înaintea lui Ștolț chiar pe pat,

şi-n vreme ce cîinele, plin de recunoştinţă, mînca, scoase o foaie de trandafir picată de la Ioana, pe care o răsucise ca pe o foiţă de ţigară şi o vîrîse maşinal în buzunar, şi trecîndu-şi-o pe la nas, rămase multă vreme pe marginea patului, absorbit de gînduri.

VI

În zilele următoare zvonul că ar fi murit Conţescu începu să circule, ajungînd chiar la urechile lui Pomponescu. Acesta fixase o dimineaţă cînd primea pe « amicii săi politici », acum însă, sub pretextul ministeriabilităţii, ziua luase proporţiile unei săptămîni. Pomponescu poseda o casă fără etaj, de aparenţă modestă, într-o stradă dintre Calea Victoriei şi Bulevardul Lascăr Catargi. Imobilul era de fapt destul de somptuos, şi îndeosebi sala mediană era foarte încăpătoare. Prevăzută cu un gobelin pe un perete şi cîteva canapele şi fotolii, ea slujea de anticameră de staţionare a partizanilor profesorului de beton armat. Pomponescu nu mai făcea parte din nici un partid politic, afectînd a avea grupul său. Fost de cîteva ori ministru, reprezentant al mai tuturor corpurilor de prestigiu, se alegea în permanenţă în Parlament şi se afla gata a intra în cabinetele de compromis, în calitate de personalitate. De aceea, acasă întreţinea o mică curte. « Amicii săi politici » veneau în anticamera sa, şedeau de vorbă între ei ca la club, fără măcar a da ochi cu stăpînul casei, care, în biroul său, lucra sau simula a lucra, şi din cînd în cînd primea pentru cîteva clipe un personaj mai important sau pe un partizan aducînd ştiri din provincie. Bineînţeles, la ieşire,

Pomponescu întindea mîna la toţi cei aflaţi în anticameră şi ţinea cu ei un scurt colocviu. Pomponescu nu făcea asta numai din emfază şi manie politică, ci dintr-o necesitate naturală. Obişnuit din copilărie a vedea casa deschisă, s-ar fi simţit singur dacă nimeni nu l-ar fi vizitat. Tăcerea telefonului cîtăva vreme îl punea în panică. Pomponescu suferea de o neurastenie invizibilă, foarte decentă, de frica de solitudine şi de scăderea prestigiului, şi făcea politică numai pentru a-şi putea întreţine un aparat social factice. În fond, cunoştea superficialitatea oamenilor care îl frecventau, invidiind nepăsarea lui Ioanide şi totodată mirîndu-se de o existenţă ce i se părea bizară. De partea sa, doamna Pomponescu ducea aceeaşi viaţă de convenţie, primind într-un salon adiacent anticamerei pe prietenele sale, mai toate interesate şi solicitatoare (lucru ce nu-i displăcea, fiind măgulită a obliga), iar seara avea loc o adevărată şedinţă (în vremile de putere), în care mai ales doamna făcea intervenţii imperioase.

Într-o astfel de zi de anticameră, Pomponescu lua la orele zece dimineaţa cafeaua cu lapte în sufragerie împreună cu doamna Pomponescu-mamă şi doamna Pomponescu-consoartă. Acest moment reprezenta pentru el o adevărată solemnitate domestică. Gătite foarte atent, nepermiţîndu-şi nici un fel de neglijeu, cele două femei luau loc în jurul mesei vaste şi rotunde, ce evita dificultăţile alegerii locului preeminent. Doamna Pomponescu se sprijinea mergînd pe un baston cu mîner de argint şi cu un vîrf gros de cauciuc, soacra călca liber, îşi aranja părul foarte abundent într-un fel de *toupet* şi purta ochelari *pince-nez* legaţi cu un lănţişor, pe care îi scotea şi repunea după trebuinţă. Cînd Pomponescu intra în sufragerie, săruta mîna doamnei

Pomponescu-mamă, aplecîndu-se ceremonios, în vreme ce aceasta ridica brațul spre a-i ușura gestul, apoi depunea un mic sărut, aproape numai în efigie și *raccourci*, ca genuflexiile prelaților catolici, pe un obraz al doamnei Pomponescu, însă spre tîmplă, în semn de austeritate. Pomponescu numea pe nevastă-sa Mamy, iar pe mamă-sa Maman, și amîndouă îl chemau pur și simplu Jean.

— Ascultă, Jean, îl luă în primire Maman, căutîndu-l insistent și mustrător cu privirea pe deasupra ochelarilor, silindu-se totodată a ocoli obstacolul unei mari vaze cu trandafiri, tu ai citit *Universul?*

— De vreme ce l-ai confiscat dumneata, firește că nu, zise Pomponescu cu ironie respectuoasă, sărutîndu-i mîna. Ce eveniment capital s-a întîmplat?

Era obiceiul lui Pomponescu în general de a persifla discret orice fapt avînd pretenția de a se ridica asupra banalului. N-admitea decît locuri comune și oameni curenți, asta însă dintr-o secretă aprehensiune de a fi depreciat prin jocul inedit al valorilor.

— Oh! se supără de-a binelea Maman, care era o bătrînă plină de temperament, dar e un scandal!

— Într-adevăr, interveni și Mamy cu un aer decis și jignit, e o mare impertinență. Am să iau informații.

Pomponescu, nedumerit, întrebă din ochi despre ce e vorba, așezîndu-se la locul său. Subreta (casa avea o astfel de subalternă în afară de bucărăreasă) îi întinse de pe tavă o ceașcă de cafea cu lapte.

— Aici este un articol, zise madam Pomponescu-mamă, care spune că unul Ioanide e cel mai mare arhitect român.

Pomponescu se roși la față și-și mușcă puțin mustața.

— Cum se poate să se scrie asemenea lucruri? adăugă cu demnă indignare și madam Pomponescu-consoartă.

Ministeriabilul ridică ușor din umăr și, turburat, se preocupă de mestecarea cu lingurița a laptelui. Astfel de chestionări i se păreau mai penibile decît însuși articolul, și — ca și în seara festinului — încercă să ocolească prin tăcere punctul nevralgic, ceea ce nu-i fu posibil acasă, și tocmai în această oră cele două femei pretindeau a lua în dezbatere împreună cu Pomponescu toate problemele la ordinea zilei. Ministeriabilul oftă interior, regretînd indiscreția lor, rușinîndu-se totdeodată de prezența subretei.

— Nu trebuie să permiți, insistă absurd Mamy, să se publice astfel de articole.

Și cu bastonul infirma doamnă păru a bate în dușumea, deși intenția ei nu fusese decît a-l rezema mai solid de scaun.

— Dragă, se scuză Pomponescu cît mai amabil, nu-i posibil să mă amestec eu în treburile gazetelor. Ce rost are? Nu văd nimic scandalos. Ioanide e un arhitect cunoscut, foarte (aci ministeriabilul căută un termen mai slab) merituos, e cineva, nu-i un «ăsta», cum zici dumneata, Maman...

Și cu această generozitate, Pomponescu se simți ușurat, aproape concepu posibilitatea de a conviețui în cîmpul arhitecturii împreună cu Ioanide. Maman însă se arătă implacabilă:

— Aici nu scrie că acest domn, căruia binevoiești a-i găsi merit, are și el o valoare, spune că e singurul arhitect român mare, face aluzie la tine, te atacă.

Pomponescu deveni ușor nervos.

— Maman, exagerezi, e un articol al vreunui prieten al lui Ioanide, are și el partizanii lui, ce are de-a face

toată chestiunea cu mine? Mai bine spune-mi cum stai cu sănătatea.

Madam Pomponescu-mamă, femeie cu obişnuinţa lumii, deşi de vederi înguste, îşi dădu seama îndată că fiul ei nu suportă conversaţia pe această temă, înregistrînd sugestia lui de a se închide discuţia. Acceptă deci scoaterea de pe ordinea de zi a referatului despre articolul din revista străină asupra lui Ioanide, hotărîtă şi ea, ca şi noră-sa, a se ocupa personal de această afacere. Răspunse la chestiunea despre sănătate:

— Nu tocmai bine, scumpul meu, am sufocaţii noaptea. Ori pilulele nu-şi mai fac efectul, ori farmacistul ăstălalt nu le-a preparat la fel.

Interesant era că, spunînd aceasta, madam Pomponescu, mai mult decît septuagenară, care păstrase pînă atunci o ţinută verde, se prăbuşi vizibil, ca şi Valdemar al lui Edgar Poe, luînd o mască senilă. Pomponescu, deşi respectuos faţă de mamă-sa, avea suficientă obiectivitate ca să observe acest proces. Bătrîna juca teatru, disimulîndu-şi adevărata stare. Niciodată nu afirma că se simte bine. Nu dormise destul sau n-avea poftă de mîncare (cu toată dezminţirea dată de fapte la masă), se simţea istovită de puteri. Cînd credea că nu e văzută de nimeni, madam Pomponescu-mamă avea gesturi degajate şi repezi, mergea sprinten. Îndată ce simţea pe cineva apropiindu-se, începea, după împrejurări, să geamă intermitent (dacă se constituise bolnavă), să tîrască paşii în mers, să tremure fălcile. Părea mai bătrînă cu douăzeci de ani. Poate că n-avea conştiinţa de a se preface, cădea brusc în infirmitate prin autosugestie. De ce făcea astfel? se întrebase de atîtea ori Pomponescu. Concluzia la care ajunsese, luînd în examinare şi cîteva aluzii

filozofice ale bătrînei, era că mamă-sa se temea de indiferenţa celorlalţi dacă s-ar fi declarat sănătoasă. În fiecare bătrîn există o frică de a fi abandonat şi o nevoie de a ocupa conştiinţa celorlalţi. Maman se menţinea la suprafaţă printr-o alianţă tacită cu Mamy, care şi ea, fiind infirmă, suferea de aceeaşi aprehensiune, şi amîndouă cu puteri sporite îşi menţineau ascendentul asupra lui Pomponescu, slab prin educaţie.

Readucerea în discuţie a numelui lui Ioanide afectă în chipul cel mai profund pe Pomponescu şi-l dispuse la una din acele antipatii secrete, obstinate, de care era capabil cînd se simţea umilit. Indispoziţia nu venea decît superficial din cauza articolului şi reproducerii lui în *Universul*. Cu o zi înainte, Pomponescu fusese în vizită la madam Valsamaky-Farfara, care avea pretenţia de a oferi un ceai, în realitate spre a vedea pe Ioana. Acolo, în salonul demodat şi extravagant, cu fotolii de bambu poleite, dădu ochii cu Ioanide, care, călare de-a-ndaratelea pe un scaun, rezemat cu mîinile de spetează, privea insistent la Ioana, care fuma picior peste picior pe o canapea, părînd a face mare caz de el. Arhitectul, puţin murdar de moloz pe haina de şantung albastru, construia o casă prin împrejurimi. La intrarea lui Pomponescu nu-şi schimbă poziţia de călăreţ, şi ministeriabilul avu impresia că nici Ioana nu făcuse prea mare caz de sosirea lui, rămînînd absorbită într-o conversaţie începută înainte. Instinctul nu înşela pe Pomponescu. Ioanide, ras proaspăt în cap, se oferise să-i construiască un templu. El îi explicase că nimic nu-l împiedica să execute acest proiect, că puţin îi pasă de lume, toată greutatea era de a găsi un bun sculptor,

care să-i facă statuia plastică precum a Venerei cu delfin din Muzeul național din Roma.

— Dar ar fi un scandal, hohoti amuzată madam Valsamaky-Farfara, care însă era receptivă la ideile cele mai înaintate.

— Nu cred, continuase Ioanide într-un stil pe jumătate himeric, pe jumătate pozitiv, că va fi vreun scandal. Nudul nu va avea nici cap, nici mîini, ca și Venera romană, va fi pur și simplu portretul unui trup splendid (« al unui ,,animal" semizeiesc », complini Ioanide mental, foarte conștient de valoarea limitată a frumuseții Indolentei).

— Și, dădu Ioana fumul de țigară pe nas, evident încîntată, deși cu calm, de omagiile lui Ioanide, irezistibile prin siguranța cu care acela le debita, și ce să facem cu templul?

— La ce slujesc templele? se întrebă ca și un solitar Ioanide foarte serios. La nimic... ele dau un patos, excită spiritul. De pildă, templul pe care ți-l propun ar putea servi ca loc de întîlnire pentru depunerea primului sărut între îndrăgostiți... Un loc de cununie materială, solemn, maiestuos. Ioanide își dădea seama că nu putea fi crezut a vorbi serios, de aceea deveni practic: Și pe urmă, cine te împiedică să-l întrebuințezi în sens profan, să dai concerte de muzică vocală? Propun însă pentru decor ca sala să n-aibă scaune. Mobilierul ar fi o alterare a ideii de sanctuar. Lumea să stea în picioare.

— Unde să stea în picioare? interogă Pomponescu cînd veni, ca să nu pară un intrus acolo unde crezuse a fi pivot.

— În templu! îl informă Ioanide cu o seriozitate comică.

— Aha! înregistră Pomponescu foarte amar, însă politicos, amabil ca de obicei, domnul Ioanide este exponentul ideii gratuitului în arhitectură.

Lui Ioanide însă nu-i plăcea discuția în public a chestiunilor de specialitate, pedanteria îi repugna, și descălecînd de pe scaun bagateliză însuși convorbirea:

— Glumeam ca să le contrariez pe dumnealor. Îmi pare rău că trebuie să vă las. Am o bina prin apropiere. Ce vreți? Sînt un simplu zidar.

Zicînd acestea, Ioanide, după civilitățile de rigoare, plecă, lăsînd pe Pomponescu stăpîn pe cîmpul de bătaie. Acesta nu se simțea totuși biruitor și șezu multă vreme stînjenit. Dezinvoltura lui Ioanide, ochirile lui de uliu spre Ioana, aprige și sigure, calmul ironic, toate astea indispuneau pe ministeriabil. Prezența arhitectului la faivoclocul doamnei Valsamaky-Farfara, organizat ca un simplu pretext pentru tratativele sale sentimentale cu Ioana, i se păru foarte neconvenabilă și chiar jignitoare. Fusese surprins în intimitățile sale. Ar fi reproșat celor două femei această eroare, dar Pomponescu nu era omul atacurilor deschise. Sub nici un cuvînt nu și-ar fi permis să bîrfească brutal un prieten al casei în care intra, și vreo insinuare oricît de minimă asupra lui Ioanide i se păru inoportună, avînd în vedere că de fapt omul începuse a-l agasa. Alterat sufletește, Pomponescu stătu multă vreme fără a putea scoate un cuvînt. Madam Valsamaky-Farfara căută a repara atmosfera:

— Ioanide, săracul, totdeauna paradoxal și cu capul în nori. Cîte am auzit eu de la el? Trecea plin de var pe stradă, am pus servitoarea să-l scuture puțin. Pe Ioana o cunoaște de mică.

Făcînd aluzie la copilăria Ioanei, madam Farfara voise a atrage atenția că prezența lui Ioanide era

cu totul paternă şi inofensivă. Lui Pomponescu îi displăcu faptul că, plecat pe uşă, arhitectul plana încă în atmosferă, absorbea gîndurile femeilor. Ioanide i se păru cinic, fanfaron, lipsit de moralitate. Îl socotea infatuat, reclamagiu şi prezumţios sub aere de modestie, era din ce în ce încredinţat că aşa-zisa lui dezinteresare e numai o formă perversă de parvenitism. Articolul apărut în revista străină şi comentat strident în *Universul* dovedea că Ioanide avea gaşca lui. (Adevărul era totuşi că pînă în acel moment Ioanide n-avea habar de articol, pentru că nu citea ziarele, iar despre revistă, pe care n-o primise, nu-i pomenise nimeni o iotă, ca printr-o înţelegere spontană şi tacită.) Apoi arhitectul îi apărea imoral cu ahtierea lui de femei de care auzise şi de care era acum mai zdrobitor convins ca oricînd, avînd în vedere că avea familie, copii mari. Un singur moment Pomponescu nu compara situaţia lui cu a lui Ioanide, fiind sincer în antipatie, pentru că personal se simţea autorizat să împlinească deficienţele căminului său. Madam Valsamaky-Farfara ieşi prudent spre a da instrucţiuni de servirea ceaiului, şi astfel Pomponescu, înghiţindu-şi necazul, izbuti a repune stăpînire pe iniţiativa lui. Maniera sa erotică era de stil vechi, ceremonioasă, cu puseuri sentimentale, totuşi nu improprie a capta femeile, mai ales prevenite şi interesate. Întîi de toate Pomponescu scoase dintr-un buzunar al vestei o cutiuţă mică, din care extrase un inel decorativ, mai degrabă subţire, a cărui poantă o forma un smarald într-o rouă de mici diamante.

— Îmi permit, zise el zîmbind, să acopăr un milimetru al degetului dumitale cu acest inel.

Ioana întinse degetul, fără nici un protest, şi primi inelul şi o sărutare afectată a mîinii respective,

apoi, privind darul şi aşezîndu-l în diferite direcţii, ca şi cînd l-ar fi cumpărat, recunoscu că e frumos, fără alte manifestaţii. Nici Pomponescu nu aştepta mai mult, deoarece gesturile extraordinare îl speriau, obligîndu-l la reacţii pentru care nu se simţea apt. Acest mod lin de audienţă îl mulţumi şi deci trecu mai departe la demonstraţia orală:

— În viaţa noastră, domnişoară Ioana (un fel de a vorbi al lui Pomponescu, căci Ioana nu era domnişoară), a oamenilor mai maturi şi cu responsabilităţi (aci Pomponescu rîse, ironizîndu-se singur amabil şi indicînd astfel greutatea în care se afla el, ca om de vază, de a-şi descoperi unele slăbiciuni), vine un timp în care sufletul încă tînăr nu vrea să abdice şi totuşi se sfieşte să-şi dezvăluie aspiraţiile. Atunci, cine are norocul a găsi o fiinţă discretă şi înţelegătoare începe o a doua viaţă. De o astfel de existenţă nouă am şi eu nevoie. Cred că mă înţelegi.

— Te-nţeleg! răspunse Ioana cu un glas liniştit, dar îngroşat în surdină, şoptit profund, din obişnuinţă scenică.

Pomponescu fu satisfăcut de această corespundere laconică ce-l scutea de gesturi teatrale. Genul său era o discreţie pompoasă. Ioana pricepu şi ea că o excesivă rezervă putea să bleseze, şi de aceea veni spre Pomponescu şi, făcîndu-se a mai admira inelul, netezi cu dosul mîinii reverul smochingului tivit al ministeriabilului, scuturîndu-şi capul înapoi, într-o mişcare de temperament cu totul castă, care îi relevă dinţii superbi şi un gît vînjos statuar. Pomponescu nu găsi nimerit a profita prematur de apropiere şi, aplecîndu-şi capul în jos, sărută doar podul palmei Ioanei. Apoi « ridică şedinţa » tocmai cînd madam Farfara se întorcea din inspecţie.

Acum, consumîndu-şi cafeaua cu lapte împreună cu cele două Pomponeşti, ministeriabilul reevocă pe Ioanide stînd călare pe un scaun şi vorbind Ioanei de temple şi văzu în arhitect nu numai un concurent în profesiune, ci un adversar în viaţa sa intimă. Ideea că Ioanide ar fi ştiut de veleităţile lui faţă de Ioana şi că l-ar fi bravat dinadins, luîndu-şi o poziţie impertinentă, începea să-i intre în cap. Pomponescu simţi nevoia să-şi calmeze iritaţia (de altfel de aspect acalmic) şi, lucru ce i se întîmpla foarte des, sărutînd mîna mamei şi a soţiei, le rugă să nu-l aştepte la masă. După o oră de audienţe, ieşi pe jos, împreună cu viitorul său director de cabinet, care făcea repetiţiile eventualei sale misiuni, la Şosea. Avea obiceiul să se plimbe din cînd în cînd astfel, înainte de a lua masa în oraş, totdeauna cu cineva, Pomponescu avînd pînă şi melancolia sociabilă şi decentă. Pe cînd mergeau alături la pas, zări la oarecare distanţă un bărbat cu trei copii în dimensiuni crescendo, o fetiţă ca de patru ani şi doi băieţi, respectiv de vreo şase ani şi nouă ani. Copiii se ţineau de mînă, iar bărbatul se aşezase într-un genunchi în faţa fetiţei şi-i aşeza un ciorap, scoţîndu-i totodată pantoful din picior spre a i-l scutura de nisip. Probabil că cu toate aceste îngrijiri fetiţa se plîngea de oboseală, de aceea bărbatul o luă în braţe, continuîndu-şi drumul cu restul lanţului diminuat de mînă. Cînd ajunse în apropierea bărbatului cu trei copii, Pomponescu avu surpriza de a constata că are în faţa sa pe Gonzalv Ionescu. Întrebat dacă sînt copiii săi, acela confirmă, intrînd în detalii asupra fiecăruia, împingîndu-i înainte spre a-i prezenta, lăudîndu-i. Gonzalv împărtăşi lui Pomponescu că toţi suferiseră de un uşor pojar şi aveau nevoie de aer liber. Copiii erau foarte corect

îmbrăcaţi, aveau ţinută rezervată, dar nu sfioasă şi păreau excelent instruiţi, căci atunci cînd Pomponescu pomeni în treacăt de Fîntîna Mioriţei, băiatul mai mare zise îndată:

— Mioriţa, oaia păstorului omorît de alţi doi păstori.

Pe faţa lui Gonzalv se citea o legitimă mîndrie, semn că el era profesorul. Pomponescu făcu observarea că copiii nu seamănă între ei, cu toate că au un aer comun. Gonzalv îl lămuri că lucrul era foarte firesc. Copiii nu erau nici unul fraţi uterini, fiecare avea altă mamă.

— Cum, se miră Pomponescu, dumneata ai fost căsătorit de trei ori?

— Da! mărturisi modest Gonzalv Ionescu.

Ministeriabilul se crezu dator a face un gest de compătimire faţă de copiii care-şi pierduse mamele, comiţînd o greşeală pe care Gonzalv nu-l ajută s-o evite. Nici una din mame nu murise, Gonzalv divorţase pur şi simplu de cele dintîi două, trăind acum cu o a treia soţie, mama fetiţei. Luînd în consideraţie vîrstele copiilor, este evident că despărţirile se produseseră într-un timp relativ scurt. Ca bărbat, Gonzalv Ionescu n-avea nimic de natură să surprindă o femeie. Pe sub firele de păr încă lungi se zărea o prematură chelie; faţa îi era accidentată, trupul scheletos, nodurile genunchilor i se ghiceau ca nişte bile prin pantaloni. Dacă Gonzalv găsise, cu un copil, o a doua nevastă, şi cu doi o a treia, asta era o dovadă că putea avea succes la femei. Pomponescu tocmai se întreba în sine ce fel de femeie e aceea care să accepte pe Gonzalv, cînd acesta, ca prin instinct, scoase trei fotografii din portofoliu spre a demonstra că fiecare din copii seamănă cu cîte una din soţii. Toate erau cel puţin

agreabile şi tinere. Pomponescu era impresionat de virtuţile casnice, de aceea concepu o bună părere despre un tată aşa de grijuliu de progenitura sa şi se gîndi că Gonzalv trebuia ajutat să obţină o catedră. Automat îşi aduse aminte de Conţescu şi ceru informaţii asupra lui. Conţescu nu murise — relată Gonzalv Ionescu în mod flagrant plictisit; dimpotrivă, susţinea că se află mai bine.

— E o remisiune aparentă, boala nu iartă, zise tare Gonzalv, iar în sine deplînse neglijarea cursurilor, situaţia iarăşi turbure a catedrei în toamnă, dezorientarea studenţilor. Într-atît îi intrase în cap lui Gonzalv pretextul solicitărilor lui, încît acum credea sincer în el, uitînd a-l mai comunica şi altora, ca un lucru de la sine înţeles.

Conţescu se afla într-adevăr mai bine. Cîtăva vreme suferi de inapetenţă şi de insomnie, apoi căzu în somnolenţă, dormind fără întrerupere. Medicii îi prescriseră să stea culcat cu capul în jos, de teama unui accident circulatoriu, şi cu desăvîrşire liniştit. Ce va fi trecut prin creierul adormit al lui Conţescu nu se ştie, clar este că ideea de a rezista cu orice chip toropelii i se înfipse cu putere în cuget, şi, fără a se mişca de loc, pacientul începu să-şi caute puncte de sprijin în odaie, să vorbească. Chema lîngă el pe un scaun, pe rînd, cîte unul din casă să-i spună din cînd în cînd cîte un cuvînt. Acest cuvînt reprezenta pluta cu care voluntarul Conţescu se ţinea deasupra inconştienţei. Îşi dădu silinţa să mănînce, pofta îi reveni încetul cu încetul, şi ceea ce-l indispunea era acum numai interdicţia de a consulta cărţi, de a face orice sforţare cerebrală. Într-o seară, pe cînd Hergot îndeplinea funcţia de doctor de gardă, Conţescu îl întrebă dacă mai cîntă din violoncel. Hergot reţinu ideea, şi a doua zi

execută lîngă patul bolnavului cîteva bucăţi muzicale. Conţescu fu încîntat, arătă tot mai multă sprinteneală, şi ameliorarea sa se ivi nu numai pe faţă, unde dispăruse pungile din jurul ochilor, ci şi în mod obiectiv, pe calea analizei. Voinţa făcuse minuni. Poziţia culcată nemaifiind necesară, Conţescu se dădu jos din pat, şi acum îşi petrecea vremea aci într-un fotoliu, aci întins pe o canapea, în speranţa de a ieşi cît de curînd din casă.

— Să dea Dumnezeu să fie bine! îi ură Gonzalv Ionescu cu asemenea intonaţie, încît scepticismul bătea la ochi.

Pomponescu se despărţi de părintele iubitor, felicitîndu-l pentru copii şi promiţîndu-i toată solicitudinea în cazul cînd. . . şi înlocui gîndul cu un zîmbet şi o fluturare a degetelor în semn de ipoteză. Gonzalv însă înţelese îndată că Pomponescu voia să spună « în cazul cînd voi fi ministru ». Luînd ipoteza drept un fapt cert, el se înclină foarte obsecvios şi zise:

— Respectele mele, domnule ministru!

Vorbele acestea produseră emoţie în cîteva persoane care treceau, şi Pomponescu, în ciuda modestiei sale perfecte, formal, savură prestigiul demnităţilor publice. Pomponescu şi aghiotantul lui ajunseră la Rondul întîi, cînd le ieşi înainte Smărăndache. Ministeriabilul, mai împăcat sufleteşte, voi să verifice cum funcţionează legenda în public şi întrebă pe Smărăndache ce mai este nou. A răspunde la asemenea chestiuni era raţiunea de a fi a lui Smărăndache, care nu era totuşi un simplu colportor. El rotunjea ştirile, le dădea aspectul unor ficţiuni, le prevedea cu o poantă şi cu o sociologie, transformîndu-le în documente pentru uzul intelectualului, ştiind cu toate acestea să retragă orice aparat

filozofic cînd ascultătorul gusta anecdota simplă. În consecință, Smărăndache răspunse că Conțescu s-a făcut sănătos « subit » și a plecat în explorație științifică în munți. Despre Ioanide spuse că construiește un templu pentru *la Venus bête* (cum ajunsese această știre la urechea lui Smărăndache?), în care urma să se oficieze în fiece vineri. Pomponescu tresări puțin la ultima butadă, fiindcă, făcînd o firească asociație, Venera bestială nu putea fi decît Ioana. Smărăndache nu știa nimic despre ea, el dezvoltase cu spiritul lui ingenios o idee venită prin intermediari de la Ioanide însuși, care nici nu pomenise de vreo *bête*, dar spusese ceva prin care blama spiritualismul. Despre Hagienuș spuse că a fost bătut de copiii săi cu cărămizi caldeene (figurativ, faptul nu era cu totul fals). Smărăndache mai comunică un lucru care puse pe gînduri pe Pomponescu, întrucît acesta știa că anecdotistul nostru, om foarte inteligent, are un extraordinar fler, trăind în plină opinie publică, și totodată că toate secretele se știu dinainte. Spuse anume că guvernul viitor se formează numai în scopul de a cădea. Și asta părea o butadă, dar Pomponescu avea suficientă experiență spre a ști că un mod de a elimina grupările politice era în vremea din urmă de a le chema la putere efemer. Combinația în care avea de gînd să intre cu « grupul său » n-avea nici o bază electorală, și șansele de a birui în alegeri erau discutabile fără manifestarea unei încrederi ferme de sus.

— Toate le știi, zise rîzînd Pomponescu. Nu vii să iei masa cu mine?

Smărăndache zise că bucuros, însă a lăsat-o pe Smărăndăchioaia într-un loc, cerea permisiunea de a o preveni.

— Să vie și doamna! propusese Pomponescu, care se recrea în prînzuri de acestea în cerc restrîns, cu oameni fără malignitate, distractivi dar respectuoși, acceptînd o eternă distanță.

Smărăndache nu așteptă să i se spună de două ori, alergă să telefoneze, promițînd a fi numaidecît la restaurantul convenit.

VII

Ioanide rămase cu totul surprins cînd doamna Ioanide îi ceru bani, vestindu-l că nu mai are. Îi dăduse nu chiar prea de mult o sumă foarte importantă, un adevărat depozit, prin care înțelegea să scape de orice grijă materială cîtăva vreme. Ioanide nu era avar și uneori putea să pară chiar risipitor, profesa însă prudența. Era pățit și poate, mai mult decît asta, proceda astfel din atavism. O sumă de bani o diviza în două-trei porțiuni, aruncînd o parte prin sertare, făcînd-o uitată. Îi era cu deosebire penibil să apeleze la alții și nu voia să se angajeze în lucrări antipatice. Ioanide era un arhitect cu reputație, pe care mulți l-ar fi solicitat. Clienții burghezi înțelegeau din păcate arhitectura ca o dexteritate de a ridica pe sol ceea ce le trăsnea prin cap lor. Unul văzuse o casă în stil gotic francez și voia astfel de ferestre, altul dorea un aspect de fortăreață hibridă hispano-gotică, cum văzuse prin unele cartiere. Apăruse niște arhitecți specializați într-un șablon, construind castele cu bifore, cu portale de piatră și blazoane fantasmagorice deasupra ușilor, cu crenele la nivelul acoperișului, și în loc de piatră — o suprafață țepoasă, realizată dintr-un *calcio vecchio* foarte proeminent. Aceste case aveau un aer de

provizorat, ca nişte decoruri de teatru. Ioanide nu voia să construiască în stil gotic, stil romanic etc., ci în stilul său, şi după ce obţinea toate dezideratele de ordin practic îşi rezerva să inventeze singur complexul arhitectonic, refuzîndu-se în special hibridului. « Nu fac barăci, domnule! declara el, făcînd aluzie la prăvăliile şi la expoziţiile în paiantă foarte frecvente în aceşti ani. O casă cu pretenţii de palat, care se scutură cînd dau cu pumnul în ea, mă întristează, mai adăugă el, risipesc forţele în zadar. Parc-aş construi piramidele în cherestea. Ştiu că ce fac e perisabil, dar cel puţin să am iluzia că durează măcar cîteva secole. »

De aceea, Ioanide nu lucrase nimic pentru stat în multele improvizaţii festive. Erau destui aceia care înţelegeau pe arhitect, ei erau mai ales intelectuali lipsiţi de putinţa de a construi. Ioanide găsise un mijloc de a-i folosi pentru instinctele sale. Repara. În Franţa, unde şezuse în vremea studiilor, obiceiul de a ajusta un apartament, de a moderniza construcţii vechi era curent, şi chiar Ioanide lucrase în această direcţie. La noi întreprinderea era oarecum dificilă din cauza exiguităţii locuinţelor şi a fragilităţii lor. Cu toate astea, Ioanide observase că construcţiile de aparenţă modestă, făcute de zidari pînă prin 1900 şi cîteodată şi în primul deceniu următor, aveau zidărie solidă şi cubaj suficient. Arhitectul, aflîndu-se în casa unui amic posesor al unei astfel de case, zicea deodată: « Bre, de ce nu îndrepţi tu casa asta după regulile artei? »

Amicul dădea din umeri, avea aerul să creadă că locuinţa nu făcea două parale. Ioanide scotea atunci un metru subţire de metal, carnetul şi creionul şi începea să facă măsurători într-o odaie, urcîndu-se pe un scaun, întinzîndu-se pe pîntec, ca să poată

introduce metrul pe sub mobile. În fine, combina repede o schiţă, pe care o lăsa pe masă amicului, indicînd şi suma aproximativă. Acesta se lăsa cucerit de idee, devenea obsedat şi, aproape fără greş, chema pe Ioanide, care, cu o promptitudine uimitoare, ajutat de Butoiescu-Botticelli, transforma în interior somptuos o odaie banală. După executarea isprăvii, Ioanide venea din cînd în cînd la amicul său şi, aşezîndu-se picior peste picior, îşi contempla opera. Niciodată nu se repeta. Clientela de acest soi era aşa de largă, încît Ioanide îşi putea permite a refuza comenzile mari ce nu-i conveneau. De la o vreme, totuşi, lumea începea să fie prevăzătoare şi, deşi Ioanide nu prea ştia ce se petrece în lume din punct de vedere politic, simţea ca profesionist apropierea unei crize. Un şomaj în construcţie i se părea posibil.

— Pentru numele lui Dumnezeu! strigă el la doamna Ioanide. Ce-ai făcut cu atîţia bani?

— Dragul meu, fu răspunsul, ştii bine că nu i-am aruncat pe drum.

— Spui absurdităţi, replică Ioanide; eu îţi spun că nu trebuia să cheltuieşti atîţia bani în aşa scurt timp. Ţi i-am dat ca o rezervă.

Doamna Ioanide păru foarte mirată (povestea asta se repeta identică din cînd în cînd).

— Sînt atîtea lucruri care trebuiesc în casă...

— Trebuie, nu trebuie, nu pot să dau dacă n-am.

Doamna Ioanide fu şi mai contrariată.

— Dar, Ioanide, dacă trebuie!...

— Chestiunea nu este dacă-ţi trebuie un lucru, ci dacă poţi să-l iei.

— Poţi sta nemîncat, neîmbrăcat?

— Poţi, dacă n-ai bani.

— Ioanide, eşti absurd, sînt lucruri care trebuie.

Acest « trebuie » al doamnei Ioanide îl scotea pe arhitect din sărite. Îi era cu neputinţă s-o facă să înţeleagă că necesitatea unui lucru nu comandă mijloacele de achiziţie. Doamna Ioanide suferea de ilogicitate într-anume punct al gîndirii; mai mult, Ioanide credea că n-avea putinţa de a înregistra unele judecăţi. Era tot atît de iritant impenetrabilă pe acea porţiune a spiritului ca şi Butoiescu. Astfel, Ioanide, ca s-o dizloce din punctul mort al sofismului, se pierdea în exemplificaţii.

— Scumpă madam Ioanide, să zicem că mă dă afară de la Şcoala de arhitectură, că e şomaj, că sînt bolnav şi nu pot lucra etc. Că nu mai pot, în fine, cîştiga; pot eu să-mi cumpăr blană?

Doamna Ioanide îşi asculta soţul absentă, total nedumerită, apoi recidiva:

— Sînt totuşi unele lucruri necesare!

— Pe care, se supăra Ioanide, nu le poţi cumpăra fără bani.

— Desigur.

— Dar de unde bani dacă nu-i ai?

Doamna Ioanide făcea o obiecţie dezarmantă:

— De ce să n-ai bani?

— Uite-aşa, fiindcă nu-i ai! bătu Ioanide cu palma în masă.

Nevasta lui i se părea în acele momente o fiinţă cu totul inferioară. Inteligentă, plină de spirit în alte împrejurări, mai ales decoroasă şi cu tact în lume, devotată şi plină de discreţie, doamna Ioanide devenea telurică (asta era expresia lui Ioanide, pe care însă nu-şi permitea a o pronunţa) cînd venea vorba de mijloacele de existenţă. Neîntîmplîndu-i-se niciodată să ducă lipsă sau poate fiindcă-şi închipuia că bărbatul e oricînd capabil a agonisi bani, sau, în fine, pentru că socotea panica lui Ioanide neîn-

dreptăţită şi nu se preocupa de ziua de mîine, madam Ioanide dădea impresia a nu avea nici o noţiune de felul cum se cîştigă existenţa. Toată preocuparea ei era de a stabili « ce-i trebuie », încolo cerea bani lui Ioanide. Intemperanţele doamnei Ioanide îl silise adesea pe arhitect să accepte comenzi neplăcute, ba chiar să solicite avansuri.

— Ei, şi acum ce-i de făcut? se-ntreba tare arhitectul de faţă cu soţia sa.

— Să-mi dai bani, Ioanide! răspunse aceasta cu cea mai mare amabilitate şi persuasiune.

— N-am, zise Ioanide, şi în acelaşi timp trăgînd un sertar, scotoci pe sub hîrtii şi scoţînd un pachet de bancnote dădu o parte soţiei sale, care începu să-i numere.

— Nu cred că are să-mi ajungă, Ioanide!

— Elviro, te rog, lasă-mă deocamdată. Vom vorbi diseară, cînd mă-ntorc, voi vedea ce e de făcut. Uite, vine Butoiescu!

Într-adevăr, constructorul intra pe poartă. Cînd fu înăuntru, Ioanide recapitulă pe scurt programul şantierelor din timpul verii, apoi îşi puse în cap o şapcă de lucrător. Era îmbrăcat în haine de doc cafeniu, vestonul fiind prevăzut cu patru mari buzunare exterioare, prevăzute cu nasturi şi clape, în loc de cămaşă avînd un tricou de bumbac vărgat. Părea un mecanic. Arhitectul şi constructorul aveau să meargă de dimineaţă la cimitirul Bellu, spre a pune la punct mausoleul lui Hagienuş. Contrar aşteptărilor, în ce priveşte executarea însăşi, orientalistul convenise a angaja lucrarea. Ioanide îi făcuse nişte combinaţii avantajoase, deplasînd lucrători de la alte şantiere, reducîndu-i costul materialului la minim prin folosirea resturilor, îi transportase cu camionul statuia cu înger. Dacă Hagienuş n-ar

fi comandat mausoleul, Ioanide era în stare să i-l facă gratis, simţind că opera avea un caracter de permanenţă şi gratuitate. Lucrarea i-o executa Butoiescu, el, Ioanide, ţinea să meargă o zi la faţa locului ca să lămurească lucrurile. Cum i se întîmpla nu rareori, tăcutul Butoiescu « critică » la început lucrarea (aşa se exprima Ioanide). De fapt Butoiescu nu zisese nimic, dar cînd, după o zi de consultare, spre a-şi face o idee şi a întocmi lista materialelor, Botticelli se prezentă înaintea lui Ioanide, musculatura feţei sale făcu explozie în direcţie centrifugală ochilor, pupilele înseşi sugerînd un rîs intens şi conţinut, iar buzele strîngîndu-se într-o sforţare viguroasă de a se domina prin respect.

— Ascultă, Butoiescule, e ceva care nu-ţi convine în planul meu?

Botticelli se retractă cu putere, inhibi toată ilaritatea sa difuză, reală sau numai curat musculară, asigură pe Ioanide că monumentul are să iasă foarte frumos. Mai mult nu putu scoate de la el arhitectul. Cînd ajunseră cu camionul la cimitir, Ioanide sări în sus de ciudă.

— Ce-i cu statuia, cine a pus-o de-a-ndaratelea?

Pe faţa lui Botticelli se produse iar o revoluţie musculară, mai puţin perceptibilă.

— Eu! zise el.

— Pentru ce, omule? Pentru ce?

Un surîs de nesiguranţă morală strînse gura lui Botticelli.

— Ca s-o vadă lumea cînd trece! Am crezut că e mai bine.

— Pe cine s-o vadă?

— Pe răposata!

— Ce-mi pasă mie de lume? strigă Ioanide. Răposata nu înviază, ci intră în mormînt.

Ioanide, ştiind că Butoiescu nu pricepea metafizica, se calmă, îl luă de braţ, simulă cu el o plimbare prin faţa monumentului, îi arătă că lumea pioasă avea să treacă între mausoleu şi monument pe o cărare pavată ca un peron şi cu acest prilej avea să vadă de o parte îngerul ţinînd de mînă pe răposata (ca şi în mitul Eurydikei), iar de cealaltă — porţile mausoleului. Arătînd cu spada în sus, îngerul dădea a înţelege că prin *aedicula* funerară duhul pornea spre cer şi înlătura blînd moartei aprehensiunea firească a necunoscutului. Mormîntul trebuia să fie cît mai alb, cît mai aerian, ca să nu producă nici o idee sinistră. Butoiescu, plimbat de braţ de către Ioanide, luă o fizionomie din ce în ce mai concentrată, zîmbi mereu, însă de astă dată cu o nuanţă de căinţă. Acum înţelesese.

— Cum întoarcem acum asta, unde este macaraua?

În fine, Butoiescu plecă cu camionul în căutarea macaralei şi a doi oameni, iar Ioanide pînă atunci dădu explicaţii celor doi zidari, le arătă cum să aşeze cărămida. Bazamentul era făcut. Asudat, arhitectul îşi scoase haina şi şi-o împături pe un mormînt, şapca şi-o atîrnă de grilajul unui altuia, şi-n cele din urmă, spre a supraveghea mai comod mişcările zidarilor şi mai ales formula mortarului, se aşeză jos, pe o lespede mare de mormînt. Întorcînd capul întîmplător, văzu pe cruce inscripţia: « Ecaterina Dolfescu, 1866—1885 ». Ioanide făcu un scurt calcul: nouăsprezece ani. Mormîntul nu era îngrijit. Piatra prinsese un soi de rugină. Un roi de furnici forfotea la baza crucii. « Te pomeneşti, medită Ioanide, că fata nu mai are pe nimeni în familie, e aproape jumătate de secol de atunci. Dolfescu! Nume obscur, cine tresare oare la o asemenea

împerechere de silabe? Mormîntul este inutil. »
Ioanide îşi goni reflecţiile cu violenţă, ca să nu-i turbure încrederea profesională în valoarea operelor umane, şi scoţînd un plaivaz de tîmplar începu a face socoteli pe marginea lespezii mormîntale. Îşi adună pe o coloană veniturile pe care le aştepta în campania de vară, despărţi totalul în sume primite, sume imediat reclamabile şi sume de primit în toamnă; apoi înşiră sumele de acordat Elvirei în fiece lună. Contabilitatea îl calmă puţin asupra viitorului imediat, totuşi rezerva pînă la campania viitoare scădea. Ar fi fost necesar să mai ia o lucrare, şi nu din cele plăcute lui. « La asta duce intemperanţa femeii, incapacitatea ei de ascetism », fu gîndul său.

Abia la amiază sosi camionul cu macaraua şi, surpriză, Hagienuş în carne şi oase. Butoiescu căutase la acesta o platformă joasă de piatră, pe care şezuse originar statuia, Hagienuş o găsise în pivniţă, deasupra unui butoi de murături, şi fiindcă auzise că Ioanide e la Bellu, ţinuse să-l vadă, să guste emoţia lucrării începute. Adusese cu el şi două sticle de vin negru vechi, de pe vremea cînd avea moşia nevestei, să le bea în amintirea răposatei, pe pragul locaşului ei veşnic. Hagienuş, văzînd mormîntul pe care şedea Ioanide, spuse că ştia al cui este. Ecaterina Dolfescu nu era fată, ci o tînără soţie care a murit din facere. A cunoscut-o pe fata moartei, chiar aici în cimitir.

— Zău, domnule Ioanide, mă jur pe ce am mai scump.

Şi explică în ce fel. Fata, ţinută din scurt de familie, n-avea unde să se întîlnească cu Hagienuş în oraş. Sub pretext că se duce la mormîntul mamei sale, pe care n-o cunoscuse, îşi dădea întîlnire cu viitorul bibliofil şi orientalist la Bellu, şi acolo (mărturisea

cu rîs de silen Hagienuş) se sărutau în faţa mormîntului, nestingheriţi de nimeni.

Hagienuş îşi plasase mormîntul soţiei lîngă locul infidelităţii, care însă, după cît reieşea din vorbele lui, nu era aşa de mare, fiind o simplă aventură juvenilă, trecătoare, înaintea căsătoriei sale. Fata se măritase, murise şi ea, nu mai rămăsese nimeni din familie în linie directă.

— Aşa pier toate! oftă foarte comic Hagienuş.

Dacă Sufleţel ar fi auzit şi isprava asta, cu siguranţă l-ar fi numit vampir, lemur.

La amiază, zidarii opriră lucrul, se aşezară să mănînce şi îndată apoi se întinseră să doarmă chiar de-a lungul mormintelor. Ioanide pusese şi el să se cumpere provizii pentru prînz, şi la propunerea lui Hagienuş intrară într-un cavou deschis, care avea o masă de tablă pentru pus flori şi candelă şi două bănci pentru eventualii vizitatori. Începură să mănînce, iar Hagienuş, turnîndu-le din vinul lui, făcu prezentările răposaţilor din cavou, pe care de asemeni îi cunoscuse. Erau acolo soţ, nevastă, copii, nepoţi de copii ai unei familii Cîrlănopol şi un Făurescu, despre care Hagienuş informă că era amantul nevestei, devenit soţ după spînzurarea celui dintîi. Madam Cîrlănopol îi înmormîntase pe amîndoi bărbaţii amical, în acelaşi cavou, rezervîndu-şi un loc între ei, în care se şi afla. Hagienuş debită toate aceste lucruri cu sarcasmul bonom cu care se spun anecdote despre cei vii. N-avea, sau nu părea să aibă, de loc oroare de imaginile mortuare. Scena festinului în cavou era dintre cele mai inedite, şi cei trei bărbaţi vorbiră numai despre iubire, fără a depăşi marginile stricte ale decenţei. Acum, pentru întîia oară, Ioanide află un lucru pe care nu-l ştia,

şi anume că Butoiescu nu era căsătorit legal, trăind într-o uniune liberă.

— Parcă ai copii! observă arhitectul cu un uşor accent de mustrare.

Copiilor avea să le facă o situaţie juridică, după cum îl va sfătui avocatul. Nuntă nu putea să facă.

— De ce, omule? se miră Ioanide.

După oarecare codire, dispus şi de vin, Botticelli mărturisi că a cunoscut în satul lui o fată căreia i-a jurat să nu se însoare cu altcineva afară de ea. Părinţii fetei n-au încuviinţat căsătoria, fata trăieşte de atunci, cu învoirea lui, cu un altul, el însă, ca să nu-şi calce jurămîntul, n-a făcut cununie.

— Bravo, Botticelli! exclamă Ioanide. Merită să închinăm un pahar în cinstea cavalerismului tău!

Cei trei bărbaţi ridicară paharul, dar, cum Hagienuş vărsă puţin vin pe pavajul cavoului în faţa gurilor mormintelor, de sufletul morţilor, ceilalţi doi repetară şi ei gestul, şi după acest ritual deşertară cîteşitrei paharele pe gît.

Peste cîteva zile, Smărăndache răspîndea în toate cercurile cunoscuţilor vestea că Ioanide şi Hagienuş au făcut orgie cu femei într-un cavou din cimitirul Bellu la miezul nopţii.

Întorcîndu-se în oraş cu camionul, Ioanide îşi cheltui vremea trecînd şi pe la alte şantiere, dînd instrucţii lui Butoiescu, chiar după încetarea lucrului, astfel încît se întoarse acasă pe jos, cu şapca de mecanic lăsată pe frunte, după ora nouă. Cartierul lui era ca de obicei pustiu. La colţul străzii zări o umbră zveltă feminină care scruta adîncimile străzii ezitînd a lua o hotărîre. Cu cît se apropia, Ioanide se încredinţa că umbra era Pica. Atunci cînd fu lîngă ea, o prinse de braţ.

— Ce faci tu aici?

Fata scoase un ţipăt şi întoarse spre arhitect ochii de un albastru ireal.

— Pe cine pîndeşti tu, de ce nu mergi acasă? insistă Ioanide, însă afectuos.

— Mi-e frică, nu pot! se cutremură Pica.

— De cine ţi-e frică?

Pica îşi dădu seama, calmîndu-se, că făcuse o imprudenţă şi se rectifică:

— M-ai speriat tu!

— Haide acasă, o invită Ioanide mai dulce şi totdeodată mai hotărît, întinzîndu-i braţul.

Fata se codi, mai aruncă ochii furtiv în direcţia străzii, în cele din urmă îşi vîrî braţul subţire pe după braţul arhitectului.

— Vom face, spuse Ioanide, o apariţie senzaţională, eu la braţ cu tine. De cînd visez să mă plimb de braţ cu fiica mea, domnişoara Pica Ioanide. Cred că mă prezint foarte bine şi nu te fac de ruşine.

Cu mîna dreaptă arhitectul voi să-şi îndrepte pălăria, dar dădu de şapcă. Atunci şi-aduse aminte că era în costum de lucrător şi admise în parte spaima Pichii.

— E adevărat, rîse el, sînt în tricou şi cu şapca de apaş. Cu toate astea, cred că spiritele fine vor remarca distincţia mea nativă.

Ioanide luă masa cu toţi ai familiei. Soţia sa era surprinsă, Tudorel privea pieziş. Doamna Ioanide nu îndrăznise să vestească pe arhitect că pînă în seara aceea Pica nu venise acasă. Frica de scandal o paralizase, şi optimismul ei îi interzicea să creadă că Pica e capabilă de ceva rău. Nici Ioanide nu le destăinui chipul cum găsise pe fată şi lăsă pe Pica să meargă în odaia ei fără a-i spune nimic.

A doua zi o chemă în birou.

— Pica, intră Ioanide de-a dreptul în chestiune, de ce pîndesc agenţii secreţi în faţa casei?

O paloare subită înfrumuseţă faţa brună a Pichii.

— Care agenţi? îngăimă ea.

— Dragă Pica, eu îţi vorbesc ca un prieten, nu cred că tu şi stimabilul tău frate Tudorel, zis Doru, nu ştiţi că de atîta vreme doi indivizi dau tîrcoale pe stradă. Am emis toate ipotezele posibile şi am ajuns la încheierea că pîndesc casa noastră. Şi tu ştii asta, de vreme ce n-ai îndrăznit să te întorci acasă şi te-am surprins codindu-te să intri pe stradă.

Pica lăsă capul în jos.

— Bun, trase Ioanide o primă propoziţie sigură, va să zică pîndesc pe cineva din această casă. Pe mine nu-mi vine să cred. Pe unul din voi sau pe amîndoi, nu-i exclus. Dar pentru ce? Aţi făcut vreo faptă rea — crimă, furt?

După cîteva momente de proces interior, Pica izbucni într-un plîns convulsiv şi căzu în genunchi, cu capul rezemat de genunchii lui Ioanide. Acesta o ridică pe canapea alături de sine şi continuă a-şi emite presupunerile calm şi savant, în vreme ce cu mîna mîngîia părul Pichii, desfăşurat pe umărul său, pe care se culcase acum capul fetei.

— Nu, tu n-ai făcut nici o faptă rea şi sînt încredinţat, nici haimanaua de Tudorel. Dacă vă filează pe voi, nu vă pîndesc să vă aresteze, ci ca să vă urmărească ieşirile şi intrările. Te pomeneşti că sînteţi amestecaţi în drăciile studenţeşti de care tot aud! Trăiesc pe altă lume, dar am să mă cobor din ea ca să vă apăr. Tu, o fată aşa de fină, să te ţii de fleacuri!...

Cum Pica suspina mereu şi şoptea: « N-am făcut nimic rău, tată, nu sînt vinovată de nimic », evitînd alte lămuriri, Ioanide, fără a-i turbura conştiinţa prin inchiziţie, continuă argumentaţia.

— Dar mă prind că nu pe voi vă filează indivizii, ci pe altcineva.

— Pe cine? întrebă pierit Pica.

— Pe acel domn Gavrilcea, cu care eşti... cu care sînteţi prieteni. Nu-mi place acest domn. Îl socotesc capabil de crime.

Pica îşi ridică fruntea de pe umărul lui Ioanide, rămînînd totuşi rezemată de braţul lui, şi scuturîndu-şi părul moale care-i cădea *à zazzera* spre gît, îndreptă ochii albaştri înlăcrimaţi:

— Tată, ai o idee greşită. Gavrilcea nu-i în stare de crime. Dimpotrivă, are idei mari, e un om bun şi curajos.

— Poţi să-mi spui şi mie care sînt acele idei?

Pica stătu puţin pe gînduri, apoi lăsă din nou capul pe umărul lui Ioanide, aproape plîngînd.

— Nu, nu pot să spun.

— Îmi vine greu, continuă Ioanide tot aşa de filozofic, să te cenzurez. Eşti majoră, instruită, fata unui om cu concepţii înaintate. Am o mare vină că v-am părăsit, dar în fine, asta nu mă autorizează acum să vă torturez. Totuşi, dă-mi voie să-ţi pun o întrebare: eşti tu convinsă că prietenia ta cu acest domn va contribui la fericirea ta?

— Asta nu pot să ştiu, şopti Pica, însă îl admir, îl...

— Îl iubeşti.

Pica lăsă capul cu mai multă greutate pe umăr, în semn de confirmare. Ioanide, indignat în sinea lui, era mai gata să strige: « Îl iubeşti pe bubosul ăla? »

Se reţinu, spre a n-o jigni pe fată, mulţumindu-se a zice:

— Am dreptul să te sfătuiesc, nu să te contrariez. Tu vei decide cum vei socoti de cuviinţă. Deocam-

dată, însă, te rog să-mi îndeplinești și mie o dorință. Du-te cu mamă-ta la mare o lună de zile, iar pînă în acea zi nu mai ieși de acasă, nu te mai întîlni (Ioanide era să zică «cu Gavrilcea », apoi se corectă) cu nimeni. Măgarii ăștia (se gîndea la agenți) trebuie să dispară de aci, mă plictisesc, mă sufoc, dă-ți seama că acesta nu e aerul în care trăiesc eu de obicei.

Ioanide se ridică de pe canapea, apucă pe Pica de amîndouă mîinile, întorcînd-o puțin în dreapta și în stînga ca s-o privească, apoi o bătu ușor cu palma pe un obraz și o concedie. Cînd închise ușa în urma ei, Ioanide își zise plin de mulțumire: « Ce frumoasă fată am!»

VIII

Gaittany sosi peste cîteva zile la Ioanide, după ce se anunțase la telefon, într-un superb automobil, condus de un șofer în uniformă sobră.

— Să trăiești! zise el deschizînd brațele mari, cu expresia celei mai sănătoase jovialități, adevărată cascadă de soare.

Deși cunoștea foarte bine casa lui Ioanide, Gaittany privi interesat în toate părțile, aruncă ochii pe ușile întredeschise, se aplecă asupra gravurilor, în fine conchise:

— E admirabil! Ești plin de gust. Domnule, ești un mare bărbat, tot ce faci dumneata este eminent.

Și fiindcă Ioanide îi spusese în glumă « bună ziua » ca să pareze elogiile, Gaittany îi împărtăși confidențial cu altă nuanță de entuziasm:

— Ești cel mai mare arhitect român!

— De unde ai mașina asta? se interesă Ioanide cu ochii pe geam.

— Am să-ți spun, zise Gaittany așezîndu-se voluptuos pe un fotoliu și scoțîndu-și mănușa de pe mîna stîngă. Am fost numit conservatorul unui muzeu retrospectiv, o donație, ți-am mai vorbit, în care intra și un automobil.

Prin urmare, Gaittany își atinsese idealul vieții. Făcînd relație îndată cu banchetul de la « Continental », Ioanide înțelese că Gaittany pusese mîna pe automobil fără concursul lui Pomponescu, ceea ce era și adevărat. Deci nu-și putu reține întrebarea:

— Pomponescu?

Gaittany îl elimină cu mîna:

— Domnule, e curios, Pomponescu nu mai vrea să fie ministru.

— Te pomenești că « Jean lucrează la catedrală »!

— Ha-ha-ha-ha! rîse din toată inima Gaittany, apoi, isprăvind ceremonia rîsului, trecu la relatarea cazului. Domnule, așa se spune. Se pare că l-a convins Gavrilcea să stea în rezervă.

Ioanide pironi pe Gaittany cu pupilele albastre, fără a face vreo mișcare de surpriză.

— Nu știu ce se petrece, mărturisi el în stil nepăsător, nu citesc nici jurnalele.

Și cu mîna îi arătă pe masă ziarele nedesfăcute, primite într-o săptămînă și pe care le pusese automat unul peste altul, spre a le da apoi lui Butoiescu-Botticelli. Descoperise o afinitate neprevăzută cu constructorul. În vreme ce Ioanide nu citea nici un jurnal, respingînd cotidianul, Butoiescu citea jurnale vechi, cu totul perimate, interesîndu-l epica pură a faptelor, indiferent de actualitatea lor. Aflînd de această nobilă dezinteresare de prezent ca atare, Ioanide strîngea pachete de jurnale necitite în dulap și le dădea lunar constructorului, după ce-i oferise

mormane de ziare din anii trecuţi, pe care Butoiescu le consulta cu cea mai mare seriozitate.

Gaittany făcu lui Ioanide o scurtă situaţie politică. Germanii deveneau din ce în ce mai amenințători, un război nu era exclus. Influenţa lor în ţară era pe zi ce trecea mai simţită politiceşte, grupările ilegale, alimentate de ei, stînjeneau guvernul, iar alte partide în incertitudinea viitorului nu ocoleau contactul secret cu ele.

Deodată Ioanide puse lui Gaittany întrebarea precisă, care-i sta de mult pe limbă:

— Cunoşti pe Gavrilcea?

Gaittany nu se arătă surprins, dar rîzînd, făcînd volute de evaziune cu mîna prin aer, zise:

— Prea bine nu-l cunosc, mai mult am auzit de el, e unul din şefi, pricepi...

— Şef de ce?

Gaittany făcu din cap gestul care însemna: « Fugi de-aci, că nu te cred, pe ce lume trăieşti? » dar oral spuse:

— În Mişcare!

Zicînd aceste două cuvinte, Gaittany izbucni iar în ha-ha-ha, arătînd astfel că el însuşi îşi da seama de comicul lor. Însă pentru Gaittany totul era comic, pentru că nu se devota nici unei credinţe, avînd totuşi grija de a lua contact cu toată lumea, pentru orice eventualitate. Astfel, el, care oferise o masă lui Pomponescu, primise vizita lui Hangerliu şi a lui Gavrilcea la aşa-zisul său muzeu şi fără a face dificultăţi acceptase un şofer recomandat de aceştia, acela care se afla acum la volan, aşteptînd în poartă, şi care avea o anume corectitudine, dacă nu distincţie, uşor ironică. Ce rost avea acest plasament nu se întreba, deşi intuiţia lui îl lăsa să ghicească, el personal nu se simţea de loc stînjenit. În cazul unei

întorsături favorabile oamenilor noi, el se afla protejat, în celălalt caz n-avea nici o responsabilitate, Hangerliu era un om de lume ca şi el, care nu se risca.

— Spune-mi, domnule, ce fel de om este acest Gavrilcea, care văd că e un personaj?

Gaittany bătu în retragere, prudent:

— Ţi-am spus că doar am auzit de el. Cine este propriu-zis şi ce profesează n-aş putea să-ţi spun.

Şi, conform obiceiului său, încercă să schimbe vorba, revenind tardiv la albumul cu schiţe:

— Domnule, Calea Victoriei a dumitale este eminentă. Te felicit călduros. Trebuie neapărat s-o expui.

Drept răspuns, Ioanide, obsedat de ideea lui, zise:

— E unul bubos la faţă, parcă mîncat de vărsat. Mirabeau, Danton, toate marile canalii sînt ciuruite de variolă sau furunculoşi, se vede că asta dă creierului o excitaţie morbidă.

Gaittany rîse din toată inima de această enormitate nedreaptă faţă de oamenii Revoluţiei franceze, nevoind nici să confirme, nici să nege, ca să nu întărească ideea că-l cunoaşte pe Gavrilcea, şi scoţîndu-şi ceasul din buzunar forţă lucrurile:

— E tîrziu şi trebuie să plec. Să-ţi spun pentru ce am venit!

Neavînd încotro, arhitectul îi făcu semn să vorbească.

— Casa în care e instalat muzeul are nevoie de reparaţii în vederea expoziţiilor, fără a se strica stilul original. O simplificaţie. Ne-am gîndit cu toţii la dumneata. Numai dumneata eşti indicat pentru un lucru aşa delicat. Vreau să fac ceva onorabil. Îţi dăm cît vrei, acont imediat, cît vrei...

Şi Gaittany îşi luă fizionomia cea mai îmbietoare, privind cu adoraţie la Ioanide, căruia îi mai şopti încă o dată, spre a nu slăbi efectele: « Eşti un artist desăvîrşit », arătînd cu mîinile la mozaicul din tavanul odăii.

Ioanide, căruia astfel de lucrări îi conveneau, avînd şi nevoie de bani, primi, relaţiile lui cu Gaittany fiind de altfel cu deosebire călduroase. Totuşi, nu se putu stăpîni de a nu-l ironiza puţin.

— De ce nu-l chemaţi pe marele Pomponescu?

Gaittany, acela care oferise un banchet lui Pomponescu, azi, cînd ministeriabilul părea a nu mai fi actual, punînd mîna pîlnie la gură, zise:

— Un caraghioz!

Şi, rîzînd din toată inima, ieşi pe uşă.

Ioanide îl văzu de pe geam întinzîndu-se cu deliciu pe spate în automobil şi consultîndu-şi nelipsita agendă. Ca întotdeauna vara, arhitectul era prezent în Bucureşti din cauza lucrărilor, şi acum, după ce izbutise a trimite pe Pica împreună cu Elvira, mînca adesea la Hergot şi Erminia, dormind chiar noaptea în mansarda casei lor. Culmea, Conţescu, perfect înviorat, îi da ghes să-i ridice casa de la munte, pentru a se instala în ea din toamnă. Ioanide îşi făcu planul de a lua pentru cîteva zile pe Tudorel la şantierul de pe locul lui Conţescu, spre a sta de vorbă cu el. Acum Doru pretexta a fi foarte ocupat cu prepararea examenelor de toamnă, rămăsese acasă, dar lipsea cît mai mult de la domiciliu. Această incoerenţă familială displăcea din ce în ce mai mult arhitectului şi era decis ca într-un timp dat să puie ordine în căsnicia lui. Ioanide avea acest caracter, că, deşi solitar în propria lui casă şi foarte instabil, transporta spiritul casnic şi în escapade, şi oriunde se refugia mai mult înjgheba un cămin provizoriu.

Ceea ce-i convenea la Hergot era sentimentul de a se afla într-o familie care ar fi putut deveni, dacă se căsătorea cu Erminia, a sa proprie. Aşadar, într-un fel, se vedea pe sine însuşi într-o situaţie ipotetică. Nu-i mai puţin adevărat că Erminia nu era aşa cum ar fi fost dacă s-ar fi căsătorit, ea era acum o celibatară, se purta ca atare şi avea toate semnele fizice şi morale respective. Întrucît îl priveşte, Ioanide nu lua în considerare, cînd era vorba de trecutul său sentimental, pe această Erminie, care-i deştepta numai vag imaginea de altădată, sufletul său era întors spre trecut, simbolizat într-o fotografie a Erminiei din acea epocă, aflată în odaia de la mansardă. Numai raţional, arhitectul admitea că femeia din faţa sa este aceeaşi de acum peste două decenii şi se purta în consecinţă. Erminia, dimpotrivă, vedea în Ioanide o fiinţă invariabilă, pe care o venera în actualitatea ei, neputîndu-şi în nici un fel închipui omul tînăr altfel decît cel de acum. Ba chiar dimpotrivă, la vederea imaginilor retrospective ale arhitectului, rîdea, toate părîndu-i-se neserioase faţă de aceea impunătoare din prezent. « Tu eşti prozaică şi eu sînt idealist », făcea Ioanide teorii psihologice către Erminia, gîndindu-se la această distanţă a viziunii, dar Erminia se scandaliza la ideea de a fi « prozaică », protesta, ea înţelegea prin prozaic un lucru calitativ deficient, un om răucrescut.

— După tine, glumea Ioanide, borşul e prozaic, smîntîna decentă, şi prăjitura poetică.

— Sigur! confirmă Erminia foarte pasionată de discuţii oricît de abstruse, deoarece orice convorbire însufleţită cu un bărbat, mai ales avînd aerul unei certe intime, îi producea o vizibilă mulţumire.

— Ştii tu ce e prozaic, stimabilo? Vezi castronul ăsta de supă? Dacă îl dezgrop peste două mii de

ani şi-l expun în muzeu devine sublim prin forma lui, atunci extravagantă şi inuzuală.

Hergot lua parte cu o plăcere nespusă la aceste contenţiuni, întorcînd capul cînd spre unul, cînd spre altul, aprobîndu-i pe amîndoi, neîndrăznind să opteze pentru o teză. Dezvoltarea ideii de prozaic prin exemple culinare nu era accidentală. Ioanide observa grija infinită pe care o punea Erminia spre a da aspect delicat în special la ceea ce se atingea de mîncare şi de existenţa materială (sector în care doamna Ioanide era personal neglijentă, ştiind totuşi să comande; talentul acesteia era dichisul vestimentar şi decorul social). Cu douăzeci de ani în urmă, Ioanide avusese impresia că Erminia nici nu mănîncă, trăind din sorbitura cîtorva picături de apă aproape imateriale. Deşi fata era destul de sănătoasă şi palpabilă, figura ei inocentă sugera abolirea vieţii animale. Acum Ioanide constatase că impresia de aerian provenea la Erminia exclusiv din ochi, din zîmbet. Încolo era plină la obraji, iar la trup, cu înaintarea în vîrstă (avea acum patruzeci de ani), chiar puţin balonată, contribuind la asta şi rochiile comode, croite fără căutarea liniei, cu unica excepţie a cîte unui guler foarte atent brodat şi a unei camee. Erminia mînca abundent la masă, chiar cu oarecare lăcomie de copil, plecîndu-şi capul deasupra farfuriei. Felul îngrijit cu care mînuia tacîmurile, gesturile supravegheate şi discrete distrăgeau atenţia celor de faţă, mai ales că se ridica des, pentru a inspecta bunul mers al serviciului. Erminia semăna mult cu o călugăriţă rumenă, căreia olandele scrobite din jurul capului şi obrajilor dau *enbompoint*-ului un aer îngeresc. Ioanide nu citase borşul şi smîntîna decît fiindcă le avea în faţa sa. În ciuda unei anume diminuări de venituri şi a unei baterii

de masă reduse, serviciul în casa Hergot lua proporţii. Erminia punea pe masă tot soiul de glastre pline cu preparate reci, printre care glastra cu smîntînă era nelipsită. Eterica de altădată avea ambiţia murăturilor delicate, precum ardeii umpluţi cu varză, conopida, ciupercile. Ea le mînuia şi le oferea cu cea mai mare grijă, ca o farmacistă medicamentele, însă mînca şi ea din ele, cu voluptate, nu afecta în nici un fel dispreţul de materie. Căpătase din cauza aceasta pe faţă puţină scamă roşiatică, şi Hergot îi prescrisese un depurativ, nişte prafuri, pe care Erminia le şi lua pe vîrful unei linguriţe înaintea mesei. O altă specialitate a celibatarei era dantela. Erminia n-ar fi pus un pahar cu apă fără a strecura pe dedesubtul farfuriei un rotocol de horbotă. Cana cu apă din mansarda lui Ioanide era acoperită de asemenea cu o dantelă. Pernele, imaculate, aveau ochiuri de broderie, nicăieri o suprafaţă textilă albă nu apărea ca o materie plată, ci dematerializată prin orificii. Rufărie, ciorapi, batiste erau legate cu panglici, şi Ioanide zărise nişte ciorapi ai lui Hergot uriaşi, lăbărţaţi, ţesuţi cu o infinită atenţie de Erminia, obturaţi în locurile rupte printr-un grătar subtil de fire de bumbac. Ioanide mai constatase că Erminia nu lega nici un sentiment de jenă faţă de viaţa corporală a omului şi de ceea ce sugerează, şi nu fără uimire descoperise în noptiera din odăiţa rezervată lui o oală de noapte de porţelan acoperită cu un rotocol de superbă dantelă, întărit cu carton. Erminia se gîndise deci că Ioanide ar putea să aibă nevoie de vas peste noapte. Doamna Ioanide aluneca abil asupra acestui capitol, se făcea a nu înţelege, ascundea pe cît putea toată viaţa ei fiziologică şi se făcea a ignora pe a altuia. În ciuda acestei atenţii asupra materiei, Erminia părea mai inocentă decît

doamna Ioanide, care făcea impresia a cunoaşte viaţa pe degete. « Prozaismul » suavei Erminia Ioanide îl înţelegea în sensul că aceasta îşi închipuia că un ciorap al lui Hergot bine cîrpit şi dichisit reprezenta un obiect gingaş. Însă un ciorap este un ciorap.

Hergot, la rîndul său, forma pentru Ioanide, cînd trăgea în gazdă la el pe strada Tritonilor, un obiect de observaţii. Medicina, care ar fi trebuit să fie preocuparea de căpetenie a lui Hergot, cădea pe planul al doilea, astfel cum unii negustori de la sate ţin prăvălia închisă, robotind la cîmp, încît trebuie să fie aduşi de la brazdă de întîmplătorul client. Hergot se scula vara foarte matinal, îşi punea un şorţ mare de grădinar cu buzunar înainte şi ieşea în curte, unde tăia trandafirii, îi stropea cu o stropitoare mică, cu gîtul sitei foarte lung, ca florile să nu se încovoaie sub presiunea apei. Blestema pisicile care săriseră peste flori (Ioanide îl auzea de sus), inventa tot felul de împrejmuiri ale plantelor expuse. Seminţele florilor uscate, mai ales ale celor aşa-zise de piatră, le colecta în borcane de medicamente etichetate. Evenimentul mic, dizlocarea unei streaşini, ruperea unei garoafe, căderea unui pui de rîndunică din cuib aveau mare importanţă pentru Hergot, îi ocupau existenţa, agitîndu-l, stîrnindu-i pasiuni. Hergot, scuturat de micile lui drame, avea obiceiul să vorbească singur, şi Ioanide îl zărea din pod dînd din mîini şi mişcînd buzele în răspunsuri imaginare pe care le făcea probabil unor preopinenţi închipuiţi. Afară de asta, Hergot mai avea şi o grijă extraordinară de lucrurile neînsemnate, şi din senin, cînd nimeni nu se gîndea, întreba dacă s-a găsit dopul de sticlă de la un borcan. Dar mai caracteristic în viaţa celibatarului nostru era jurnalul. Ca şi unii mari bărbaţi, Hergot ţinea un carnet de

însemnări, în care, după oarecare examen, puteai distinge următoarele puncte de vedere: climatice, economice, horticole, sanitare, psihice. La climatice, Hergot scria de exemplu: « 17/VI, ploaie măruntă între orele 7,20 a.m. şi 4 d.m. ». La horticole: « Trandafirul agăţător de lîngă streaşină a degerat ». La economice: « Pastilele de mentă s-au scumpit cu opt lei ». La sanitare: « Am puţină stare subfebrilă, 37,4 la orele cinci ». La psihice: « Indispus. Nu destul de voios. » Foarte des Hergot însemna în dreptul datei: « Nimic deosebit », şi dacă zilele decurgeau în această absenţă de accidente, însemna mai departe acest lucru numai cu iniţialele: « n.d. ». Important în jurnalul hergotian afară de laconismul notaţiilor era că toate zilele anului, în număr de trei sute şaizeci şi cinci, îşi aveau cronica lor, în aşa fel că puteai şti precis cîte zile au fost fără nimic deosebit, în cîte a plouat, a nins, şi în cîte Hergot « n-a fost voios ». Se reducea viaţa doctorului numai la atît? De bună seamă că nu. Petrecerile muzicale nu erau niciodată semnalate, şi numai indirect cineva putea infera delectaţiile sale din însemnări ca aceasta: « Reparat arcuşul violoncel ». Este sigur că doctorul punea pe hîrtie simple hieroglife, în scopul de a-şi reconstitui mintal mai tîrziu culoarea zilelor trăite. Astfel, « indispus » trebuie să fi fost rezumatul unui proces complex de melancolie cunoscut direct numai lui Hergot, dacă nu cumva sub aceste vorbe abstracte nu se ascundea vreo agitaţie neobişnuită, ceartă în casă, probleme grave. Într-adevăr, cînd i se întîmpla o enormitate, Hergot nu putea să se exprime suficient. Sufla ceva mai precipitat, mişca mîinile ca şi cum ar fi voit să reclame şi sta la îndoială, tremura din buze, şi atîta tot. Pe urmă îl vedeai prin curte vorbind singur,

spunînd în gol ceea ce avusese de gînd să spuie altora. Aşadar, jurnalul condensa pînă la limitele neantului o viaţă interioară, făcînd-o indescifrabilă pentru altul. Hergot, spre deosebire de Ioanide, trăia fiindcă era în viaţă, acceptînd faptul banal al existenţei ca pe un fenomen ce nu trebuie discutat. Se făcuse medic, îşi îndeplinea conştiincios datoria, dar nu îndrăznea a crede că poate să contribuie cu ceva la promovarea medicinei, nu avea noţiunea unei opere obiective de îndeplinit în afară de datoria de a trăi. O schimbare calitativă în existenţa sa i se părea imposibilă, şi dacă factorul poştal ar fi devenit prim-ministru, Hergot ar fi manifestat o mică surpriză mută, apoi ar fi continuat să rămînă liniştit în sfera sa, primind noua autoritate. Aşa îl vedea pe Hergot Ioanide, care nu putea sta locului de planuri şi viziuni. În schimb Hergot era lipsit de tensiune proprie şi, depersonalizat, devenea sublim cînd primea un impuls din altă parte. Dacă cineva i-ar fi dat de mînă un copil să-l păzească pînă vine, şi nu s-ar mai fi întors o zi, Hergot îşi lua misiunea în serios, nu se clintea din loc. În profesia sa, prea marele zel pentru fiecare caz în parte îl făcea să neglijeze alţi clienţi sincronici, pierdea prea multă vreme cu o consultaţie în cabinet, uitînd pe alţii afară, nu ştia să se smulgă sentimentelor momentane, să fie indiferent. Deşi diagnosticele şi curele sale erau excelente, Hergot în fazele critice ale bolii se înspăimînta, recomanda familiei să aducă un medic cu reputaţie, ceea ce asupra unora făcea impresie rea şi, în ciuda faptului că doctorul chemat găsea că totul e în regulă, Hergot asculta smerit verdictul şi respira cu o vădită bucurie. Din fericire, specialistul chemat îl cunoştea pe Hergot şi-l bătea pe umăr în faţa clienţilor, zicînd:

— Aveţi în faţa dumneavoastră cel mai bun medic de copii pe care-l posedăm, ce mă mai chemaţi pe mine?

Atunci Hergot lăsa capul în jos şi se roşea ca o fată mare.

Ioanide, culcat în mansardă cu geamul deschis, evoca pe Erminia de altădată, o vedea cu ochii, imagina convorbiri posibile, pe care însă nu le realiza niciodată cu Erminia de jos, şi asta nu fiindcă aceasta ar fi fost cu totul indezirabilă, dar fiindcă Ioanide alături de o femeie dorea viguros alta. În mansardă Ioanide era obsedat de Ioana. Afară de asta, Elvira şi Erminia reprezentau pentru el două raporturi sufleteşti de nuanţă morală. Elvira era Junona, şi Erminia — Minerva. Întîia simboliza soliditatea căminului, în ciuda unor accidente, cea din urmă era confidenta. Fenomen curios. Părerea Erminiei despre femei era în general defavorabilă, aceea despre bărbaţi — tolerantă. Spre pildă, niciodată Erminia nu s-ar fi gîndit să reproşeze lui Ioanide infidelităţile sale, presupunînd că vina e totdeauna a femeii neglijate şi că dragostea bărbatului are în ea ceva incoercibil şi de la sine motivabil. Ea găsea femeilor cîte un cusur, lipsă de frumuseţe, neglijenţă, indiferenţă. Pe bărbaţi îi scuza, şi chiar despre Gonzalv Ionescu, pe care, fireşte, Ioanide îl făcuse dobitoc, îl găsi politicos, îndatoritor. Hergot şi Erminia iritau pe Ioanide la fel ca şi Elvira, prin faptul că duceau respectul de oameni pînă acolo încît îi găseau pe toţi perfecţi. După Ioanide existau trei categorii: indivizi care nu-l interesau de loc şi cărora le întorcea spatele, apoi « dobitocii », în fine, aceia care intrau în definiţia « un om ». Exclusivismul lui pornea nu din mizantropie, ci dintr-o filozofie a faptei. Acela pentru

care avea o stimă nelimitată, considerînd capacitatea lui, era « om ». Ceilalţi (excluzînd pe neinteresanţi) erau dobitoci, şi în categoria asta intrau mai toţi oamenii cu care avea de-a face Ioanide, întrucît expresia nu indica dispreţul total, ci numai constatarea unei imperfecţii. Într-un cuvînt, arhitectul pretindea să judece oamenii după un canon, avînd totdeauna în faţă ideea unei umanităţi desăvîrşite, şi se supăra pe aceia care acceptau lumea aşa cum este. Prin urmare, Ioanide rîse cu poftă cînd Erminia emise bune păreri despre Gonzalv, declarîndu-l « om bun ».

— Gonzalv Ionescu, om!...

— Dar ce este?

— Maimuţă!

Hergot zîmbi cu respectuoasă bună dispoziţie la ceea ce socotea o glumă, în sinea lui nu era convins, pentru că el, ca medic infantil, nu făcea distincţie între pacienţii săi, toţi fiind pentru el « copii ». Ioanide avu curiozitatea să vadă ce scrie Hergot în carnetul său — al cărui loc îl ştia, căci doctorul nici nu-l ascundea, socotindu-l un fel de registru al casei — în dreptul zilei în care discutase aprins cu el şi cu Erminia despre calitatea oamenilor. Hergot scrisese doar: « 37 de grade la umbră! »

« Mare dobitoc! » nu se putu el împiedica să exclame.

Îmbrăcat în costumul său de lucrător, Ioanide plecă cu Tudorel la munte, la terenul lui Conţescu. Luase cu sine şi două corturi mici paralelipipedice, cu tot tacîmul lor, ca să doarmă afară la aer. Fu puţin cam surprins de a vedea pe Tudorel cu cizme în picioare. Niciodată nu purtase asemenea încălţăminte, şi ideea fiului său i se păru din cele mai năstruşnice. Nu-i făcu nici o observaţie. Pe tot

traiectul, în tren, în trăsură, pe cai, Ioanide băgă de seamă că Tudorel era complet nepăsător la peisaj, clocotul rîului, pereţii granitici ai muntelui, brazii nu-l putură scoate din absorbitoarea consultare a unei agende. Un timp chiar, punînd cizmă peste cizmă, întins pe banchetă în vagonul gol, Tudorel dormi pe spate, cu mîinile sub cap. Ioanide se miră de completa nepăsare a lui Doru faţă de femei. Vagonul şi coridorul fusese plin o vreme de femei şi fete care se duceau spre munte, îmbrăcate în costume de vară dintre cele mai transparente. O fată, în particular, care şedea pe bancheta din faţa sa, plăcu lui Ioanide. Avea sandale plate în picioare, iar pe trup o rochie simplă de *imprimé* cu flori de un roşu fin, care îmbujora faţa. Corpul fetei era foarte bronzat de soare, în contrast cu părul blond şi dinţii albi. Semăna puţin cu Pica, ochii însă îi erau ca cenuşa. N-avea alt ornament decît un ceas cu brăţară de argint. Şedea picior peste picior, lăsînd a i se vedea profund pulpele, fără a inspira însă nici un gînd indecent, atît era de serioasă şi de sigură de sine, dezgolită ca o jucătoare de tenis. Lui Ioanide îi plăceau grozav asemenea imagini, susţinea chiar că în oraşul construit de el lumea va umbla vara cu costume simplificate, corespunzînd veşmîntului antic, în nici un caz nu punea vreun gînd erotic în admiraţia lui, mai degrabă încerca o simpatie paternă. Însă gustul lui pentru anatomia tinerelor fete constituia o senzualitate sublimată de artist. Dacă Tudorel s-ar fi căsătorit cu o astfel de fată, Pica şi cu această tînără noră i-ar fi plăcut. Fata cu sandale citea o carte englezească, şi Ioanide nu se lăsă pînă nu descifră titlul de pe cotor: Stevenson, *Travels with a Donkey (Călătorii cu un măgar)*. Fata era distinsă.

Ioanide făcu semn cu cotul lui Tudorel, cu un gest ştrengăresc, arătîndu-i-o. Însă Tudorel rămase insensibil, distrat, şi arhitectul avu chiar impresia unei uşoare ironii în ochi, care voia parcă să spună: « Tata e un afemeiat, se ţine de lucruri neserioase! » La o staţie, o ceată întreagă de doamne şi domnişoare salută plecarea unor călători care se suiră în tren. Ioanide iar făcu cu cotul lui Tudorel, căci văzuse vreo două foarte drăguţe. Fusese observat cum stimulează pe Doru, şi fetele, care înţeleseseră interesul lui Ioanide, măgulite în fond, rîseră cordial. Cu toate astea, Tudorel fu incoruptibil. Arhitectul concepu o foarte proastă idee despre fiul său, deoarece el credea că instinctul sexual comandă toate faptele bărbatului şi că un om apatic e şi steril. Toate monumentele memorabile, afirma el, s-au ridicat în onoarea femeii. Văzînd frigiditatea lui Tudorel, Ioanide îl lăsă în pace şi continuă de aci încolo să arunce ochii ori de cîte ori — în tren, în staţii, pe drumuri de ţară — o femeie i se părea interesantă prin ceva, şi s-o observe pe cont propriu.

Ioanide aşeză corturile chiar lîngă locul de construit, pe marginea unui infim şipot, destinînd unul lui Tudorel. Pentru pietrari şi salahori ridică un şopron sumar. Lucrările fură începute îndată, şi Doru fu lăsat liber să se distreze cum voieşte. Cu acest prilej, Ioanide strînse asupra fiului său multe observaţii noi. Întîi Doru întrebă pe oameni dacă în sat vin jurnale. Oamenii răspunseră că nu, doar la vale de tot, în staţie şi în oraş, se puteau afla. Cu poşta primea cine era abonat, caz în care se afla preotul. Doru, revelat deodată ca foarte tenace, întrebă unde stă preotul. Acela nu locuia în acest sat, ci în cel de la podul din vale, de unde pornea să slujească o dată la o lună în fiecare din cele patru

sate de la munte mai apropiate, deci şi aci. Avea un cal. Doru se arătă cu totul plictisit de carenţa jurnalelor şi studie foarte serios modul de a coborî la vale. Spre norocul lui, Ioanide comandase ciment şi material în oraş, pentru care treabă închiriase două căruţe, care veneau însă pînă la gura de jos a văii, de unde sacii erau puşi pe spinarea cailor, nefiind drum de car. Doru porni cu caii şi căruţele în jos şi veni tocmai a doua zi, cu un maldăr de ziare pe zilele din urmă pe care le pierduse, şi din mai multe publicaţii. Ioanide trase cu coada ochiului la jurnale, între care unele lui cu desăvîrşire necunoscute, fără a face o cît de mică observaţie. Doru nu şezuse degeaba jos de vreme ce făcuse o combinaţie. O cursă de la oraş pînă la satul de la pod aducea zilnic popii ziarele, iar acesta le preda oamenilor cu caii prin care pietrarii lui Ioanide făceau transporturi zilnice. Prin urmare, Doru făcuse cunoştinţă cu preotul. Tudorel şedea întins pe patul din cort (niciodată pe pajişte), şi acolo consulta jurnalele foaie cu foaie şi rînd cu rînd, punîndu-le apoi sub pătură.

— Nu te ştiam aşa de interesat de evenimentul zilnic! îl apostrofă Ioanide.

— Trăim în prezent! zise Doru cu ochii în jos.

— E şi asta o teorie. Oamenii inteligenţi trăiesc într-un prezent legat mereu de trecut şi deschis spre viitor şi se emoţionează numai de marile fapte de construcţie. Nu s-a petrecut nimic important, exageră Ioanide ca de obicei, de la Michel-Angelo pînă acum afară de inventarea betonului armat. Şi ce te interesează, crimele pasionale, mica publicitate?

Tudorel se arătă jignit.

— Sînt şi alte evenimente, mai importante.

— Anume care?

— Evenimente care vor schimba fața lumii.

— Sper că soarele va apune mereu în același loc.

— Nu-i vorba de soare. Europa se transformă.

Ioanide nu putu răspunde imediat, deoarece merse să arunce bucăți de piatră în cimentul de bazament, spre a da un exemplu de proporție lucrătorului. Abia după ce un strat de ciment fu turnat se-ntoarse spre Tudorel.

— Zici că Europa se transformă. Și ce-mi pasă mie?

— De prefacerea ei depinde și viitorul României. Dumneata vrei s-o lăsăm în voia soartei cînd putem face din ea o țară ca soarele de pe cer?

Ioanide consideră pe Doru cu curiozitate. Imaginea soarelui de pe cer i se păru cam bizară, părea un lucru spus de multe ori, un clișeu, și parcă o mai auzise, totuși exaltarea concentrată a fiului său îi atrase atenția. Doru nu era apatic, cum bănuise, avea o năzuință secretă, care însă — faptul era deocamdată incontestabil — nu se referea la cîmpul culturii.

— În definitiv, domnule, conchise Ioanide, îmi pare bine că te interesează ceva pe lume, fie și soarta Europei; ceea ce mă miră însă este că un asemenea interes s-a născut în jurul meu. N-aș fi crezut. În fine, vom mai vorbi.

Tudorel, în afară de lectura asiduă a jurnalelor, făcea anchete stăruitoare printre oameni, întrebîndu-i despre satele din jur, de preoți, de învățători, flăcăi și luîndu-și însemnări pe un fel de hărți rudimentare. Nu numai atît, dar se părea că are cunoștințe în partea locului, din moment ce se informa de cutare sau cutare. Pe baza informațiilor, începu să cutreiere regiunea, sub motiv de a se plimba. Lucru curios, într-o zi Ioanide socoti că e

necesar să meargă însuși la oraș spre a alege o dată pentru totdeauna unele materiale asupra cărora oamenii nu puteau decide. Cînd trecu în căruță, i se păru că vede de cealaltă parte a apei, rezemat de parapet, pe Doru împreună cu cîțiva oameni, flăcăi după toate aparențele, toți cu cizme.

« Nu mi-am închipuit ca acest băiat să fie așa de sociabil », gîndi el.

În altă zi, fiind duminică, Ioanide fu poftit la masă în vale de pietrar. Doru ceru îngăduința de a pleca mai de dimineață, voind, spunea el, să se bucure de răcoarea din zori. În sat, Ioanide se plimbă împreună cu pietrarul prin părțile lui mai notabile, și în cele din urmă se abătu și pe la biserică. Acolo era slujbă. După ce dădu un ocol locașului pe afară, găsindu-l interesant, arhitectul își scoase șapca și pătrunse înăuntru. Doru și cîțiva tineri țărani, toți cu cizme, ședeau îngenuncheați foarte spectaculos, nu departe de stranele ctitorilor, priviți de femei mai ales cu interes acut. Preotul, foarte tînăr, cu barbă redusă la un vîrf, ca la muschetari, slujea cu ochii tot spre ei, într-un spirit de înțelegere. Ioanide se întoarse repede pe călcîie și ieși din biserică. Asta întrecea toate așteptările sale.

« E ceva putred în Danemarca !» glumi el mintal.

Observă că Tudorel primește și corespondență, prin urmare scrisese, își comunicase adresa. Îndată ce o primea, intra în cortul său, unde rămînea multă vreme citind scrisorile, făcînd însemnări. S-ar fi zis că Doru și-a instalat în cort un adevărat birou. Într-una din zile își făcu apariția un plutonier de jandarmi, care întrebă pe Ioanide ce face acolo, îi ceru legitimația, pe care o răsuci multă vreme în mînă, se informă cine era Doru. Ioanide, neavînd vreme să se supere, aproape nu dădu importanță

faptului, deşi cînd jandarmul plecă îi veni ideea că e scandalos să fie astfel suspectat. Îşi aduse aminte de probabilii agenţi de pe strada lui şi încreţi fruntea. Era un « ce » la mijloc, care trebuia neapărat dezlegat. Doru părea a fi un personaj luat la ochi de autorităţi.

Arhitectul vîrî capul pe uşa cortului lui Tudorel, cu gîndul de a-l mai chestiona discret; acesta, care avea o hîrtie în mînă, se sperie de neaşteptata ivire a tatălui său şi rupse hîrtia în bucăţele mici, pe care le băgă în buzunar.

— Ştrengarule, primeşti scrisori de dragoste! îl provocă Ioanide, cu ochii fix la o bucăţică de hîrtie, scăpată atenţiei lui Doru şi care ca un fluture coborî încet spre sol, pînă ce se opri la marginea foii de cort. Mai ieşi şi tu la aer puţin, propuse arhitectul spre a scoate pe Doru din cort.

Acesta ieşi. Afară, Ioanide reflectă puţin, apoi zise:

— Fă-mi şi tu un serviciu, mergi colo pe marginea pîrîiaşului şi caută-mi cîteva pietre late, lustruite, să le pun deasupra planului, să nu mi-l ia vîntul.

Îndată ce Doru se depărtă suficient, Ioanide se dădu pe după cort, ridică de afară marginea de jos a pînzei şi zărind hîrtiuţa o culese repede. Abia în crepusculul dimineţii, cînd cocoşii cîntau, Ioanide, întins în culcuşul său, examină hîrtiuţa. După o minuţioasă scrutare, înţelese că ea conţinuse două coloane: una cu iniţiale sau poate cu nume întregi, şi alta cu calificaţii sau aşa ceva. Astfel, în stînga, pe bucata găsită în cort, sta scris « T.I. », iar în dreapta « Externe »; deasupra acestui cuvînt se citea « . . . terne », probabil, hîrtia fiind sfîşiată, fusese « Interne ». Orice alte elemente cădeau în hîrtiuţele vîrîte în buzunar de Doru. În rezumat,

foiţa conţinea această notaţie: « T.I., Externe ». Ioanide, obişnuit pe vremuri să dezlege rebusuri, încercă să pună metodă şi căută o serie de cuvinte pentru fiecare iniţială. În cele din urmă, avu o lumină: « T.I. » putea să însemne « Tudorel Ioanide ». Aşadar, nota ar fi sunat: « Tudorel Ioanide, Externe ». De aci încolo, arhitectul nu mai pricepea nimic, şi o anume interpretare o înlătura din capul locului ca ridiculă. Aşeză hîrtiuţa cu grijă în portofoliu şi se sculă.

Cînd, punînd la punct lucrurile, Ioanide se sui în trăsură împreună cu Doru, pe podul satului din vale, cu pietrarul pe capră, mai privi o dată spumele apei în rostogolire şi se gîndi la contrastul dintre liniştea naturii şi agitaţia vieţii omeneşti.

IX

Întors la Bucureşti numai după două săptămîni de absenţă, Ioanide află o mulţime de lucruri noi: copiii lui Gonzalv Ionescu fuseseră grav bolnavi, pe Hagienuş îl dăduseră afară din casă, Conţescu ţinuse două lecţii libere la Vălenii-de-Munte, Sultana plecase la Constantinopol. Poate că aceste evenimente fără importanţă ar fi trecut neobservate, distanţa le făcea frapante. Ioanide remarcase des acest fenomen, şi acesta era motivul pentru care nu citea ziarele decît la distanţe enorme de timp. Atunci abia băga de seamă că ţara avea alt guvern, că patriarhul murise, mulţimea, în sfîrşit, de schimbări într-un interval de timp relativ scurt. Despre boala copiilor lui Gonzalv Ioanide află de la Erminia, adică, de fapt, de la bătrîna ei servitoare, fiindcă nu găsi acasă nici pe Erminia, nici pe Hergot,

care pur şi simplu îşi suspendase consultaţiile. În fine, la întoarcerea acestora ştiu cum se întîmplase lucrurile. Fetiţa şi cei doi băieţi ai lui Gonzalv căzuseră cîteşitrei bolnavi, şi Gonzalv Ionescu, care la început chemă un doctor pentru adulţi, nu putu afla ce boală aveau, fenomenele fiind compatibile de mai multe interpretări. Se putea bănui, fiind vorba de copii. Gonzalv, cînd era vorba de progenitura sa, îşi pierdea orice cumpăt, relevînd altminteri aceeaşi insistenţă pe care o punea în toate faptele sale: îşi smulgea părul din cap, alerga pe la toţi cunoscuţii, cerea informaţii. Într-o astfel de excitaţie morală merse şi la Conţescu, pe care nu-l găsi (acela plecase pentru vreo patru zile la Vălenii-de-Munte), aflînd în schimb pe soţia acestuia, Paulina, sora lui Hergot. Aceasta îl trimise la Hergot. În treacăt fie zis, cu toată disperarea, Gonzalv nu se putu dispensa de a chestiona pe doamna Conţescu în privinţa sănătăţii soţului ei:

— Nu e oare o imprudenţă să plece aşa curînd după o boală gravă?

— Doctorul zice că nu.

Gonzalv strîmbă din nas aproape scandalizat; din întîmplare, fizionomia lui speriată nu permise Paulinei a pricepe sensul secret al indignării lui Gonzalv. Hergot primi apelul lui Gonzalv Ionescu cu multă emoţie: trei copii bolnavi deodată, asta ieşea din comun. Veni numaidecît.Examină copiii cu cea mai mare grijă, îi privi în gît, îi pipăi pe abdomen, le luă temperatura, aşteptînd lîngă ei răbdător scurgerea timpului cuvenit. Faţa lui era foarte îngrijorată (tic personal, de origine sentimentală), fapt care alarmă şi mai mult pe Gonzalv. După toate aceste ceremonii, executate cu o încetineală

scrupuloasă, Hergot declară că fetiţa şi cei doi băieţi aveau scarlatină într-o formă serioasă şi trebuiau izolaţi într-o odaie cît mai aerisită. Dădu imediat sugestii asupra aranjamentului posibil şi ajută însuşi la scoaterea mobilelor dintr-o odaie. Hergot aduse singur unele doctorii de acasă, puse un vas cu creolină în odaia micilor bolnavi şi le făgădui cele mai gustoase bomboane de pe lume. Fie că boala avea o formă severă, fie că pacienţii, abia ieşiţi din altă boală, o suportau greu, din cauza temperaturii, avură nopţi crispate. Băiatul mai mare strigă de cîteva ori « Mamă! ». Gonzalv, speriat, alergă în oraş şi aduse pe cele două foste soţii, astfel că cele trei mame şedeau acum laolaltă, păzindu-şi cei trei copii, alternate de Hergot şi de Erminia, care îşi oferiră serviciile benevol. De cîte ori Hergot scotea termometrul din subsuoara bolnavilor, Gonzalv întreba din ochi, se alarma de o întîmplătoare creştere a temperaturii. Nu mai mînca, şedea pe marginea unui scaun şi-şi trosnea mîinile, sîcîind totdeodată genunchiul unui picior, în vreme ce fălcile se mişcau mestecînd în gol. Hergot oferi lui Gonzalv o băutură calmantă. În ziua cînd temperatura băiatului cel mare atinse o limită supărătoare şi Hergot procedă la împachetarea bolnavului într-un cearşaf ud, Gonzalv fu auzit scîncind în odaia vecină: « Îmi mor copiii, ce mă fac eu? » Nici Hergot nu era de altfel mai puţin emoţionat, cu toată banalitatea cazului; se vedea asta în felul cum se schimba la faţă. În momentul care i se păru mai critic ceru telefonic avizul uneia din somităţile pe care le consulta şi care-i răspunse că nu vede, din spusele lui, nimic neobişnuit. Două gesturi în legătură cu aceste întîmplări trebuiesc neapărat reţinute. În ziua de panică, precum am

văzut nejustificată, care făcu totuşi să curgă sudori pe fruntea lui Hergot şi puse încheieturile degetelor lui Gonzalv la mari încercări, Hergot, întors acasă spre a răsufla după ce lăsase instrucţii, însemnă în carnetul său numai atît: « Lună plină superbă ». Tot atunci, la plecare, Hergot bătu pe umăr pe pieritul la faţă Gonzalv, care îl însoţise pînă la poartă, spre a-i mai extrage oarecare preciziuni şi pronosticuri, şi spuse:

— Fii liniştit! Totul merge bine. Copii!... Natura lucrează din plin. Natura are tainele ei. Ia te uită la Conţescu! Voinic, sănătos.

Cu toată sperietura sa, Gonzalv, auzind de Conţescu, redeveni implacabil şi-şi arătă o îndoială malignă în remisiunea lui:

— De, domnule, zise el, crezi c-o să dureze?

Gonzalv Ionescu nu-şi concedie fostele soţii decît cînd fu absolut încredinţat că copiii nu mai au nevoie de nici o îngrijire. Atunci îşi trimise odraslele la munte, iar el începu tipărirea unui nou memoriu de lucrări.

Al doilea eveniment avu o difuziune mult mai mare. De mult copiii lui Hagienuş aveau impresia că acesta consumă intenţionat ce mai are spre a-i frustra de orice succesiune. Cea mai furioasă era fata lui, şi nu din cauza soţului, om mult mai rezervat. Pretenţia lor era ca Hagienuş să le dea lor toată leafa şi să le împartă averea de prin provincie, cîtă mai rămăsese, în schimbul întreţinerii. De guvernantă, spuneau ei, n-avea nici o trebuinţă. Construirea cavoului fu un semnal de explicaţii. Pentru ce, ziceau copiii, să vîre bani într-un cavou pretenţios, cînd o simplă cruce şi un grilaj pe locul de veci erau de ajuns? Ei nu pomeneau nimic de grupul statuar, deoarece le spusese cineva că era

foarte valoros şi-l puteau vinde cu preţ bun, dacă nu la stat, cel puţin la un particular bogat. Capul putea fi retezat şi înlocuit cu un altul după asemănarea persoanei căreia cumpărătorul i-ar fi consacrat monumentul. Cum construcţia criptei presupunea posedarea de fonduri, copiii cerură să le dea la fiecare o sumă de bani, şi, fiindcă Hagienuş nu le satisfăcu cererea, guvernanta fu dată pe uşă afară. Aspectul nostim al chestiunii este că lucrurile nu se petreceau cu scandal vizibil. Atacul se desfăşura în etape şi în modul cel mai convenabil. La masă, unul din copii, cel mai mare, care era şi mai îndrăzneţ, făcea introducţia, de pildă, în cazul recent:

— Hei, tată, eşti în fonduri, construieşti cavouri, ia mai dă-ne şi nouă ceva, morţii cu morţii, viii cu viii, sîntem copiii dumitale în definitiv.

— Zău aşa, tată, îi lua vorba din gură fata, aş vrea şi eu să mă duc la băi.

Hagienuş făcea pe surdul insensibil, se jura că n-are (adevărul este că minţea). Copiii reveneau la şarjă, la alte mese, nedepăşind niciodată tonul unei glume cam familiare, dar la urma urmelor respectuoasă, avînd în vedere că Hagienuş, ca tată, se afla oarecum în responsabilitatea lor. După faza aluziilor, urma somaţia. Băiatul cel mare zicea foarte dulce:

— Va să zică, tată, nu vrei să ne dai nimic. Îmi pare foarte rău că te porţi aşa cu noi. Asta e ultima oară cînd îţi mai cerem.

Hagienuş, atunci, păţit, încerca să se scuze, făgăduia că neapărat luna următoare spera să facă rost de nişte bani etc. Dacă asta se întîmpla la prînz, guvernanta nu mai apărea la masa de seară. Ultima comedie decurse exact la fel. Se poate întreba de ce Hagienuş nu scotea o vorbă despre

dispariţia guvernantei, de ce nu făcea uz de autoritatea paternă. Motivul este că i s-ar fi răspuns cu argumente la care era sensibil: « Cum, i-ar fi zis fata, în casa în care se află osemintele mamei noastre, dumneata, care pretinzi că ai iubit-o şi-i faci cavou, ţii o astfel de femeie? » Într-adevăr, Hagienuş venera memoria soţiei şi totdeodată voia să fie respectabil faţă de copii, încît pe guvernantă n-o putea apăra decît printr-o înţelegere tacită. Cît despre uşurinţa cu care era eliminată aceasta, fără a face scandal şi a reclama lui Hagienuş, exista şi aci o explicaţie. Guvernanta nu era uşă de biserică, şi, între altele, copiii o prinseră de cîteva ori furînd obiecte şi cărţi din odaia lui Hagienuş, fără a o denunţa, căci în epocile de acalmie ţiitoarea pîndea paşii orientalistului şi dădea informaţii copiilor. Hagienuş, om bătrîn şi cu slăbiciuni şi tabieturi, suporta foarte greu lipsa auxiliarei sale şi, inevitabil, mai devreme sau mai tîrziu, amîndouă taberele cădeau la tranzacţie şi reluau viaţa obişnuită. Orientalistul îşi iubea şi copiii şi nu putea sta multă vreme fără ei, impertinenţele lor nu-l prea supărau, socotindu-le ca semne de temperament. La rîndul lor, copiii îl considerau pe Hagienuş şiret, vrednic părinte al lor. Lupta intestină endemică constituia într-un cuvînt formula existenţei familiei Hagienuş. De data aceasta orientalistul se simţi jignit şi neliniştit de aluziile pe care i le tot făceau de la o vreme copiii că vîră bani în cărţi şi piese arheologice. Meditînd să-şi scoată lucrurile din casă şi să le plaseze în altă parte, plecă într-o după-amiază, după conflict, cu un braţ de infolii. Seara, cam tîrziu, cînd se întoarse acasă, găsi uşa închisă. După cîteva încercări infructuoase de a deschide, Hagienuş renunţă şi se întoarse în oraş. În loc să se ducă la hotel,

merse la Saferian, căruia îi notifică foarte comic în obidirea sa (Hagienuş n-avea dignitate):

— Lasă-mă să dorm undeva noaptea asta. M-au dat copiii afară!

Din zilele următoare dormi la biroul său, unde exista o cameră cu canapea. De fapt, copiii nu avuseseră intenţia a-l da afară pe Hagienuş, ci închiseseră uşa ca să ştie cînd vine şi să-l împiedice a mai scoate cărţi din casă. Biblioteca lui Hagienuş, după părerea lor, era foarte de preţ, şi scoaterea ei ar fi reprezentat pentru ei o pierdere. Băiatul cel mare arătase la anticari cîteva volume, aceia recunoşteau valoarea cărţilor, însă ziceau că nu le cer decît specialiştii, şi pierd cu bucata, voiau să cumpere numai cu mormanul, pentru care de altfel ofereau sume derizorii. Copiii înţeleseră că numai Hagienuş ar fi putut vinde cu preţ mare cărţile specialiştilor sau instituţiilor şi că după moartea lui biblioteca ar fi putut fi oferită cu preţ bun Academiei. Ceea ce strînsese orientalistul reprezenta o valoare. Prin urmare, copiii săi protejau volumele şi medaliile lui Hagienuş cu un zel interesat, nu mai puţin folositor pentru bibliofil sub durata vieţii. Spaima copiilor fu mare cînd văzură că Hagienuş iese pe poartă cu volume învelite în pergament sub braţ.

— Tata cară cărţile! strigă băiatul cel mare, care era ofiţer, devenit deodată bibliofil.

Se ţinu un consiliu de familie, şi decizia fu de a se închide uşa, spre a se putea prinde momentul cînd vine Hagienuş, care avea obiceiul să meargă în vîrful picioarelor, ca o pisică. Acum lucrurile luînd un aspect grav, copiii bătură în retragere şi trimiseră pe fată după tată-său, să-i explice că nu l-au dat afară, să-l îmbie, în fine, să se întoarcă

acasă. Zadarnic luă fata pe Hagienuş de gît, acesta susţinea mereu:

— M-aţi dat afară? Foarte bine! Am să spun la toată lumea că copiii mei m-au gonit.

Şi, într-adevăr, Hagienuş spuse. Dintr-un sentiment de afectare ce nu era suficient de puternic şi se combina repede cu plăcerea de a forma un obiect de interes şi eventual a trage un profit, Hagienuş, cînd îl întreba cineva ce mai face, destăinuia că este o victimă.

— Ce mai faci? îl salută de pildă Gulimănescu.

— Ce să fac, răspunse Hagienuş, ia, m-au dat copiii afară.

— Ce vorbeşti, domnule?! Aş! Cum se poate aşa ceva?

— Iacă se poate!

Gulimănescu era avid de scandalul altora, el însuşi acoperindu-şi existenţa în cel mai perfect secret. Bucuria de a petrece pe socoteala cuiva îi lumina faţa.

— Şi cum s-a întîmplat?

Hagienuş se apucă să nareze cum i-au închis copiii uşa, înflorind povestea, dar vag, fără a spune în fond nimic vătămător pentru familia sa. El punea accentul pe dramatismul situaţiei sale de om rămas fără rost.

— Ei, şi acum ce faci?

— Ce să fac? Am rămas pe drumuri.

Aceste cuvinte însă Hagienuş le spuse clipind şiret, într-un ton de butadă. Nici nu putea face altfel, fiindcă ideea rămînerii pe drumuri era o mare exagerare. La urma urmei, Hagienuş n-avea decît un colţ de locuit într-o casă cedată copiilor, de leafa şi de veniturile sale nu se putea atinge nimeni. Şederea cu copiii era, nu-i vorbă, o afacere

pentru el, căci cu bani puţini avea o pensiune confortabilă. Dezagrementul îl constituia numai stricarea abitudinilor. Aşa fiind, de data aceasta Hagienuş se ţinu tare multă vreme, locuind la minister şi luînd masa de foarte multe ori prin grădini de vară, cu prietenii care îl invitau spre a afla de la el « cum a fost dat afară de copii ». Băiatul ofiţer începu să fie cam îngrijorat de această poveste, care ajungînd la urechile superiorilor putea să-i dăuneze în carieră. Chemă deci înapoi guvernanta, care aşteptase liniştită, cunoscînd dinainte deznodămîntul, şi o trimise la Hagienuş să parlamenteze, nu fără a încerca să obţină de la el oarecare promisiuni de bani. Şi astfel Hagienuş se întoarse cu cărţile sale despre Caldeea şi hitiţi în apartamentul lui. « Ce meschine întîmplări! medită Ioanide. Dar există oare altele mai importante? Conflictul temporar între Hagienuş şi copiii săi e mai important în sfera îngustă în care s-a petrecut decît un război între popoare. Evenimentele pretins mari sînt abstracte şi ca şi invizibile. O dragoste, o ură, o încăierare între doi oameni, astea sînt esenţa vieţii reale. Dacă Hagienuş ar fi un intelectual activ, cu talentele sale, şi şi-ar înscrie numele în cîmpul ştiinţei sau al artelor, ce mai excelentă materie pentru biografie calvarul comic al căsniciei sale! » Sufleţel divulgă că Furiile prin voinţa Cerului intraseră în casa lui Hagienuş. Gaittany trase un hohot de rîs, iar Smărăndache, mai răutăcios decît toţi fără voia lui, denumi pe Hagienuş Regele Lear. De acum înainte nimeni nu-i mai zise altfel.

Despre plecarea Sultanei Ioanide află de la Saferian, cu oarecare satisfacţie de a vedea rezolvată de la sine o problemă spinoasă, însă acasă, pe masă, găsi o scrisoare de la ea. Arhitectul ezită

de a o deschide, cum făcea nu rareori cînd voia să-şi prezerve spiritul de preocupări supărătoare. După două zile se hotărî s-o citească.

« Dragul meu — zicea Sultana fără alte ocoluri, cu o scriere cam lăbărţată, totuşi nu dezordonată — după multe ezitări, m-am decis să plec din ţară, după sfatul tatii, care mi-a dat o grămadă de comisioane. Să nu-ţi închipui de loc că mă plimb cu mîinile în buzunar, sînt mai ocupată decît un agent de comerţ. Kevorg a venit şi el cu mine. Aici ne-am despărţit, văzîndu-ne fiecare de treburile noastre. O singură dată am făcut baie în mare, la Prinkipo. Omul ăsta e şi la trup, ca şi la moral, lipsit de vigoare; nu suportă nici frigul, nici căldura, în mare s-a ţinut mereu pe margine, cu un colac de salvare. Uf, ridicul! Să fi fost tu!... După ce voi pune la punct treburile tatii, mă duc la Cairo, unde am să mă ocup de chestiunea noastră. Am informaţii precise că-ţi poţi face acolo o situaţie strălucită. Cu talentul tău, găseşti angajament oriunde. Ce te leagă pe tine de România? Mergi unde îţi convine. Am să aranjez totul, şi vin să te iau. Eu nu pot să aştept, vreau să trăiesc repede, violent, cît sînt încă tînără. Ce-mi pasă de prejudecăţile burgheze? Sînt liberă, sînt bogată. De aş fi şi săracă, sînt capabilă să-mi cîştig singură existenţa. Cu un om ca tine, străbat pămîntul... »

Scrisoarea continua astfel, consumînd două coli de corespondenţă, plus o foaie, în total nouă pagini. Ioanide distinse, în ciuda expansiunilor, un ton pozitiv de caracter practic. Aluziile la comisioane nu erau vorbă goală. Saferian, cu care Ioanide vorbi după aceea, spuse cu mare înduioşare:

— Fata asta are stofă de om de afaceri, posedă vocaţie. Nu oricine poate. La noi, meserie delicată, trebuie să ghiceşti, să lucrezi iute. Bărbaţi cu experienţă mare nu izbutesc. Foarte iscusită, foarte...

Asemenea păreri din partea unui om serios ca Saferian erau un adevărat certificat, oricît ideea superficială a unei fete exaltate părea a nu se potrivi cu noua imagine. Alte caractere morale rezultînd din scrisoare şi în acord cu observările de pînă atunci ale lui Ioanide erau completa lipsă de prejudecăţi, o percepţie scutită de romantism, pusă în serviciul egoismului vital, şi detaşarea de orice legături geografice. Sultana avea aerul să spună că poate trăi în Australia sau printre afrikanerii din ţara foştilor buri tot aşa de bine ca în Olanda sau în Portugalia. N-avea simţul relaţiilor invizibile. « Ce te leagă pe tine de România? » Propoziţia asta uimi pe Ioanide. Mai tîrziu arhitectul primi o altă scrisoare, din Cairo, înlăuntrul căreia găsi o adresă bătută la maşină, în englezeşte, din partea unei societăţi. Sultana îl lămurea că în privinţa condiţiilor materiale totul era în regulă, depindea numai de el să se hotărască. Angajamente numeroase îl aşteptau dacă venea, şi ca dovadă îi expedia oferta unei societăţi anglo-egiptene care îi fixa un salariu global anual în lire sterline şi alte procente, cu subînţelesul că trebuia să se deplaseze pe o rază mare în spaţiul extrem-oriental în care lucra compania. Oferta avea aspectul cel mai solid din lume şi dădea amănunte din care rezulta că ofertanţii erau bine informaţi asupra lui Ioanide; acesta nu mai puţin o dădu la o parte, ca un simplu joc de imaginaţie, asemeni scrisorilor de comerţ din manuale. Avu intenţia de a scrie Sultanei şi începu astfel: « Ce te leagă pe tine de România? zici tu... »

Cînd făcea însă asta, alte preocupări veniră pe capul lui Ioanide, şi scrisoarea rămase nescrisă. « La urma urmei, e tot nebună», spuse Ioanide pentru sine, şi aruncă hîrtia mototol în coş.

Tudorel tocmai îi ceruse învoirea să-l lase să facă o excursie cu cîţiva prieteni. De fapt, mai mult îi notificase, de vreme ce era gata echipat, cu valiza făcută, iar plecarea urma să se producă în aceeaşi zi. Ioanide n-avea, fireşte, nimic de zis şi-l întrebă doar în ce parte a ţării merge. La această chestiune Tudorel păru cam ambarasat şi susţinu că itinerarul îl au prietenii.

— Îmi închipui că ai nevoie de bani, înţelese arhitectul; sper că nu-ţi trebuiesc prea mulţi. Nu prea am.

Doru zise că n-are nevoie de nici o sumă.

— Asta nu se poate, replică Ioanide, cine are să-ţi plătească trenul, masa?

— Avem combinaţii.

Ioanide se supără de-a binelea.

— Vorba asta « combinaţii » nu-mi place de loc. Fiul arhitectului Ioanide trăieşte pe spinarea altora, tapează? Înţeleg să fii găzduit de prieteni, să faceţi astfel încît să vă coste ieftin pe fiecare, dar ca unul să nu contribuie cu nimic nu admit. Cît îţi trebuie?

Doru îşi pierdu oarecum cumpătul, apoi ceru, roşind, o sumă mai degrabă derizorie pentru acea vreme — trei mii de lei.

— Dacă mergeţi cu clasa a treia sau vi se dă o reducere şi faceţi tabără, suma poate să v-ajungă.

Cu toate astea, îi dădu cinci mii de lei, pe care Doru îi vîrî în buzunar ca pe nişte hîrtii fără valoare, neexprimînd nici un interes.

Ioanide începuse de la o vreme a fi curios de copiii săi şi se ambiţionă a-i cerceta mai de aproape. Totuşi, excursia lui Doru ar fi trecut neobservată

dacă în după-amiaza acelei zile telefonul nu i-ar fi produs o nouă surpriză. Cineva întrebă:

— Camaradul Ioanide?

— Da! răspunse arhitectul puţin şocat de expresia « camarad ».

— Eu sînt Hangerliu! zise glasul.

— Aha! înregistră Ioanide cu un uşor umor, gîndindu-se la medalia samiotă. Şi, fiindcă familiaritatea interlocutorului îl intriga, preciză: Aci este arhitectul Ioanide.

— Pardon! se scuză atuncea Hangerliu, şi închise telefonul.

« Ce-i cu măgarul ăsta, se miră Ioanide, care camarad Ioanide? »

Dar numaidecît îşi dădu seama că e vorba de Tudorel. Punînd în raport excursia lui Doru şi telefonul, Ioanide îşi zise că lucrurile nu erau fără conexiune între ele. Voia să afle cu orice chip unde pleacă Tudorel, şi l-ar fi urmărit însuşi la gară dacă nu s-ar fi temut de a fi zărit. Chemă pe Butoiescu şi-l întrebă dacă n-are un băiat deştept la dispoziţie. Butoiescu zise că n-avea încredere în altcineva şi s-ar duce el. După toate probabilităţile, Doru nu-l cunoştea prea bine, dat fiind că niciodată nu se amesteca în treburile tatălui său. Ioanide îl sfătui să ia o maşină, în cazul cînd Doru ar pleca şi el cu un vehicul. Doru însă luă tramvaiul, şi Butoiescu putu să-l urmărească nestingherit, deşi cu frica continuă de a nu-l pierde din vedere, din pricina întunericului, căci Doru porni de acasă pe la nouă seara. Butoiescu telefonă abia după ora unsprezece noaptea din gară. Doru plecase cu mai mulţi inşi, mai toţi foarte tineri, cîţiva mai vîrstnici, cu un tren accelerat de străinătate care mergea pe ruta Lemberg.

— Poate s-a dus undeva în Moldova.

— Nu cred, zise Butoiescu; s-au suit toţi într-un vagon direct pentru străinătate, pe care scria « Berlin », şi din ce-au vorbit la fereastră cu cîţiva care i-au condus am priceput că merg în Germania.

— Eşti nebun şi tu! spuse Ioanide, în culmea consternării.

« În definitiv, cugetă el mai tîrziu, că s-a dus în Germania nu-i nici o crimă. Dar de ce să nu-mi spună? Şi cu ce bani? De unde valuta? Şi apoi, cînd şi-a scos paşaportul? Abia a venit cu mine de la ţară. Tăcerea băiatului ăsta mă înspăimîntă. »

Ioanide era un om care, o dată hotărît într-o direcţie, mergea drept înainte. A doua zi se duse la Prefectura poliţiei şi întrebă dacă s-a făcut paşaportul domnului Tudor Ioanide.

— Dar l-a ridicat! zise domnişoara care consultase registrul.

— Aşa, prea bine, mulţumesc! salută amabil Ioanide.

Apoi dădu un telefon lui Gaittany, care lipsea din Bucureşti numai trei zile pe săptămînă, făcînd *week-end* la fermă (nu se ducea niciodată la staţiunile climaterice din ţară, ci numai în străinătate).

— Să trăieşti! se auzi glasul jovial al aceluia.

— Am unele chestiuni de ordin profesional cu Hangerliu, minţi Ioanide; i-am dat telefoane şi nu răspunde.

— Domnule, a plecat la Berlin!

Şi Gaittany făcu un ha-ha-ha plin de semnificaţie.

Ioanide nu pricepu clar rostul rîsului, îşi dădu seama numai, cunoscînd enigmistica lui Gaittany, că Hangerliu plecase pentru o afacere pe care mulţi iniţiaţi o ştiau. De unde rîsul de complicitate.

Arhitectul, în ultima vreme, determinat de anomaliile din casa lui, se instruise puţin în afacerile de ordin politic şi intui în linii generale ce voia să spună Gaittany. Nu mai exista îndoială deci: Tudorel însoţise în Germania pe Hangerliu.

Ioanide mai observă că de la o vreme indivizii care patrulau pe stradă dispăruseră.

« Ce mă priveşte pe mine? decise altă dată Ioanide, după o lungă meditaţie. Şi eu mi-am croit viaţa singur! »

Cînd însă îşi aduse aminte de Pica, se încruntă şi-şi schimbă filozofia. Ioanide avu ideea de a examina odaia lui Tudorel, de la etaj. Aceasta era mică, asemenea unei celule, cu un pat îngust, o masă simplă şi un dulap de haine. O fereastră lată permitea luminii să inunde toate colţurile. Arhitectul nu găsi nimic deosebit în camera lui Tudorel, mai ales nimic caracteristic. Pe masă, un curs litografiat, o sticlă de cerneală; deasupra dulapului, un morman de jurnale, nici o carte, nici o hîrtie. Pentru un student, cam puţin. În dulap nu se aflau decît haine şi lenjerie. Ioanide ştia precis că altădată Tudorel îşi umplea odaia cu fel de fel de fleacuri, fotografii, cărţi, încît avu impresia hotărîtă că, înainte de a pleca, de astă dată băiatul îşi ridicase lucrurile, dereticînd prin casă. Ce vrea să zică austeritatea asta? Unde-şi ţine obiectele? În pod, la altcineva? Masa era acoperită cu un postav verde, ce cădea în jos acoperind partea superioară a picioarelor. Ioanide ridică învelitoarea în sus descoperind sertarul şi trase de el. Sertarul era închis, fără cheie. Arhitectul scutură din umăr şi dădu să iasă afară din odaie. Dar se întoarse apoi din nou şi se aşeză pe pat. « Absenţa de interior e nefirească, reflectă el; băiatul ăsta are preocupări străine de ale noastre, pune tăcere chiar şi în expresia fizică indirectă a

persoanei sale. De ce a închis tocmai sertarul? Poate a vîrît în el cine ştie ce drăcii lubrice, pe care se ruşinează să i le vadă servitoarea cînd deretică. » Năvălit de gînduri obscure, Ioanide se-ntinse pe pat cu mîinile sub cap, dormită îndelung astfel, în fine, se sculă, ieşi, apoi veni cu o lădiţă de chei şi cu o pilă. Potrivi cîteva chei, pili puţin una din ele, care mergea mai uşor, şi după o scurtă meşterire deschise sertarul (era îndemînatic în asemenea operaţii). În cutie erau două hîrtii îndoite în patru, una în forma unei coli obişnuite de scris, alta — o foaie mică cu *en-tête*. Nimic altceva. Ioanide le luă şi se întinse pe pat, aruncînd hîrtiile lîngă el, indecis dacă trebuie sau nu să le citească, cu teama îndeosebi de a nu fi ridicul făcînd atîta poliţie pentru cine ştie ce nimic. În cele din urmă examină hîrtia cea mare, bătută la maşină, care cuprindea de la prima vedere un fel de raport ca răspuns la un chestionar, ale cărui puncte erau subliniate şi distanţate în cursul compoziţiei. Iată, de altfel, conţinutul lui:

« Camarade,

Făcînd investigaţiile cele mai atente în cercurile şi printre persoanele care cunosc bine pe arhitectul Ioanide, sînt în măsură a raporta următoarele:

1. *Dacă numitul a aparţinut sau aparţine vreunui partid politic.*

Este aproape sigur că arhitectul Ioanide n-a fost niciodată înscris în vreun partid politic, iar în momentul de faţă, după cercetările camarazilor noştri din partide, nu figurează în nici o listă de organizaţii, neplătind nici o cotizaţie. Mai mult, arhitectul n-a votat în alegeri, nefiind înscris pe listele electorale. Toţi cîţi îl cunosc sînt de acord asupra dezinteresului său pentru viaţa politică, încît numitul intră în categoria *apoliticilor*.

2. *Din ce cauză a părăsit partidul?*

N-a părăsit nici un partid. Vezi mai sus.

3. *Nemulţumiri sau inimiciţii personale ce pot fi utilizate.*

N-are nici o inimiciţie personală din cauze politice, ca unul ce se dezinteresează complet de acest capitol. Cu toate astea, arhitectul nu e lipsit de ideologie, s-ar putea chiar afirma că dispreţul lui de partide reprezintă o politică a sa *sui generis*. Filozofia sa socială pune mai presus construcţia decît formalismul politicianist, şi arhitectul Ioanide spune peste tot prietenilor şi studenţilor că detestă individualismul liberal anarhic şi că ar avea nevoie de un principe sau o republică inteligentă, care să-i comande un oraş. Arhitectul dispreţuieşte şi aproape refuză lucrările particulare, visînd construirea de foruri, de terme publice şi alte asemenea monumente de interes colectiv. Exerciţiile pe care le propune studenţilor sînt numai în acest sens. Pe acest punct de vedere constructivist, cred că arhitectul Ioanide poate fi cîştigat pentru o politică dinamică.

4. *Ce ambiţii nutreşte?*

Se poate spune că arhitectul Ioanide este lipsit de orice ambiţie de ordin social, poziţia pe care o ocupă, de profesor la Şcoala de arhitectură şi de arhitect cu renume, fiindu-i suficientă. Însă are ambiţia de a face lucrări de mare importanţă, cum am spus mai sus, de a-şi lega numele de o operă de mari proporţii.

5. *Are greutăţi băneşti, e sensibil pe latura pecuniară?*

Se pare că arhitectul Ioanide, din cauza vieţii cam dezordonate şi a familiei, precum şi pentru faptul că nu primeşte orice comandă, trece uneori prin

jene financiare. Totuşi, se adaptează cu nepăsare la orice condiţie, şi am sentimentul că banii pentru el nu prezintă atracţii, afară de cazul cînd i-ar primi pentru lucrări grandioase ca acelea de care am amintit la punctul 3.

6. *Situaţia politică a familiei.*

Soţia arhitectului, Elvira Ioanide, nu manifestă nici o preocupare politică, are însă întinse relaţii mai ales prin femei cu numeroase familii din societatea bună. Fiul arhitectului este camaradul Tudor Ioanide din comandament, iar fiica, Pica Ioanide, este prietena camaradului Gavrilcea. Ea este notată ca un element devotat şi de încredere.

7. *Relaţiile numitului, cu specială referinţă la persoanele de legătură.*

Arhitectul Ioanide are foarte numeroase relaţii, însă dintre toate numai Saferian Manigomian şi Gaittany ar avea posibilitatea, indirect, de a-l apropia de Mişcare.

8. *Cum sînt raporturile numitului cu tineretul?*

Excelente. Arhitectul Ioanide are o mare priză asupra studenţilor şi tinerilor, îi entuziasmează cu ideile sale constructive, şi dacă numitul ar pune o mai clară direcţie ideologică, fără îndoială că adeziunea lui ar însemna un aport considerabil.

9. *Părerile numitului despre Puterile Centrale şi misiunea lor în noua ordine.*

Arhitectul nu şi-a manifestat niciodată vreo opinie în privinţa aceasta, se pare că n-a examinat suficient lucrurile şi n-are o noţiune clară a marilor prefaceri ce vor urma. Simpatiile lui vechi sînt pentru Franţa, unde şi-a făcut studiile, cu toate acestea n-a arătat antipatie pentru marile înfăptuiri din Germania şi Italia, şi la curs a citat, ca modele de simplificare neoclasică, construcţii ale noilor regimuri din aceste

două ţări. Despre Franţa, cu toată simpatia, a fost auzit uneori spunînd că este o ţară în decadenţă, viitorul fiind de aci înainte al naţiunilor tinere.

10. *Ar primi numitul să intre în Mişcare?*

Direct, cred că nu, ba ar fi chiar surprins dacă ar fi solicitat, avînd în vedere repulsia lui de acţiunea politică. De aceea sînt de părere că s-ar comite o eroare să i se facă propuneri. Singurul chip posibil deocamdată este de a se cita idei din cursurile sale, de a fi astfel prezentat încît opinia publică să înţeleagă că Ioanide ar merge în sensul Mişcării. »

Acest raport era semnat de un oarecare Vlădulescu. Propoziţiile de la punctul 6 cu privire la Tudorel şi Pica erau subliniate de cineva cu cerneală verde. Ca un referat într-un colţ de sus al paginii prime, un indescifrabil scria: « Camaradului Tudor Ioanide, spre consultare şi verificare ». A doua hîrtie avea un *en-tête* tipărit, purtînd aceste cuvinte: « *Saferian Manigomian & Comp. Soc. în com. Sucursala nr. 4, Calea Dorobanţilor* » etc. Urmau specificări asupra naturii comerţului: Cafea, Ceai, Lichioruri, Şampanie, Vinuri fine, Conserve străine şi române, Coloniale, Fructe exotice etc. Înşirarea mărfurilor constituia un fel de vignetă-broderie, ce cobora pe laturile hîrtiei, dîndu-i aspect de bancnotă. Scrisoarea, bătută şi ea la maşină, cuprindea următoarele:

«D-lui Tudor Ioanide
Str. Coteşti nr. 35 (Polonă)

Avem onoarea a vă aduce la cunoştinţă că puteţi ridica oricînd salariul dumneavoastră la Sucursala nr. 4, unde aţi fost repartizat.

Cu deosebită stimă»

Urma ştampila şi o iscălitură neciteaţă, cu creion chimic.

După ce parcurse aceste două hîrtii, Ioanide se ridică palid şi se plimbă prin casă în culmea celei mai mari agitaţii. Neobişnuit cu asemenea stil, avu momentan impresia că are în mînă piese de spionaj şi de înaltă trădare şi că Tudorel era un spion. Pe urmă, liniştindu-se, fiind de altfel de la o vreme, de cînd începuse a-l şoca purtările lui Tudorel, mai informat în aspectele politicii naţionale şi internaţionale, pricepu că lucrurile n-au importanţa pe care le-o acordase pripit, dar că sînt totuşi sub unghiul moral nişte revelaţii. Se trînti iar pe pat şi reciti documentele mai atent. Ce rezulta din ele? Că mişcarea ilegală, deşi destul de descoperită şi adulată de unii oameni politici, căuta adeziuni, care în fond mergeau spre aşa-zisele puteri centrale. Aderenţii posibili erau studiaţi din punctul de vedere al venalităţii, ceea ce însemna că dinafară se ofereau bani spre a corupe unele personalităţi să contribuie la formarea unui curent în favoarea mişcării progermano-italiene. Asemenea lucruri se mai întîmplase şi în trecut. Ceea ce surprindea pe Ioanide era insignifianţa completă a numelor aşa-numitei Mişcări. Ioanide avea superstiţia notorietăţii întemeiate pe valoare şi-şi închipuia că cineva care nu se cheamă Leonardo da Vinci nu e calificat a decide în afacerile publice.

Mai reieşea că Doru avea un rol în « Comandament », era dar un factor de importanţă, şi că prin el necunoscuţii viitori bărbaţi de stat voiau să influenţeze şi asupra lui Ioanide. Arhitectul era examinat pas cu pas, raportul, destul de bine informat, dovedea aceasta. Şi, lucru important, raportul nu era întocmit de Doru, nici pe baza informaţiilor

lui; acesta era pus să refere numai dacă e conform cu realitatea. « Cum, sări furios Ioanide din pat, scîrba asta de băiat, pe care eu îl credeam complet inocent, face spionaj politic, pune note la purtare oamenilor în vîrstă? Ce precocitate! Ce bandit! La vîrsta lui habar n-aveam cine e preşedintele Republicii franceze. Eu îl credeam apatic, şi el e un conspirator. Nu zic, e şi asta o vocaţie, în definitiv mai bine un *carbonaro* decît un notar. Dar în toată afacerea asta e ceva suspect, ceva ce nu porneşte din sentimentul patriei. » O altă curiozitate pentru Ioanide fu citarea numelor lui Gaittany şi Manigomian ca elemente de legătură. De Gaittany nu se mira, acela era cu siguranţă simultan în toate combinaţiile posibile. Manigomian însă, inocentul Manigomian, în asemenea afacere — mare mirare! Nu-i vorbă, nu se spunea nimic precis, nu rezulta că Saferian avea vreo participare la Mişcare, se pomenea chiar cuvîntul « indirect », dar oricum, prin urmare, Manigomian nu era privit rău şi avea acces la conducătorii organizaţiei. Ce legătură între comerţul de cafea şi covoare şi conspiraţiile politice? Cu toate că nu vedea, aparent, nici o relaţie între cele două hîrtii, prezenţa numelui armeanului şi în una, şi în alta atrase atenţia lui Ioanide. Şi faptul că amîndouă hîrtiile fusese găsite laolaltă avea un limbaj secret. Ioanide zărise întîmplător pe bulevard una din firmele Manigomian, însă nu le dăduse nici o importanţă, pînă într-acolo că nici nu se gîndi la Saferian. Abia acum, sub impresia scrisorii către Tudorel, se întrebă cînd luase fiinţă aceste magazine de coloniale şi cafele, toate pe aceeaşi formulă, cu mobilier de stejar, cu vînzători îmbrăcaţi în halaturi albe şi cu vitrine extrem de îngrijit decorate. Nu avusese curiozitatea să-l chestioneze pe Mani-

gomian, şi de altfel armenii au nume cam asemănătoare. Acum altceva. Ce sens avea asta, că Tudorel lua un salariu de la Sucursala nr. 4? Era deci impiegat acolo: vînzător (mare mirare!), casier, un fel de funcţionar. Tudorel nu părea să aibă totuşi vreo obligaţie fixă undeva, zile întregi stătuse închis în casă. Admiţînd că într-adevăr avea o ocupaţie la firma Manigomian, cine putuse să-i ofere această slujbă decît Manigomian însuşi? Prin urmare, fără ştirea lui, a lui Ioanide, Doru avea contact cu Saferian. Te pomeneşti că acesta din urmă, ca să-i facă un serviciu, îi dăduse un rost băiatului! Ipoteza n-avea soliditate. Astfel conceput, gestul era mai degrabă nedelicat, incompatibil cu fineţa infinită a lui Saferian. Avea aerul unui ajutor familial. Saferian, om eminamente cinstit, l-ar fi prevenit, i-ar fi explicat de ce nu este inconvenient ca fiul arhitectului Ioanide să facă puţină practică într-o prăvălie de cafea şi smochine. Faţă de absurditatea hîrtiei, Ioanide simţi capul huruindu-i. În ciuda iritaţiei, nu-i scăpă şi alt amănunt. Scrisoarea era adresată nu la locuinţa lui, ci în strada Coteşti, o stradelă pe lîngă biserica uniţilor din strada Polonă. Ce e acolo? Deocamdată, arhitectul îşi notă această adresă, apoi, după oarecare codire, depuse la loc hîrtiile aşa cum le găsise şi încuie sertarul la loc, luînd cheia falsă.

În chiar acea zi, arhitectul intră în Sucursala nr. 4 Manigomian & Comp. şi întrebă dacă este acolo un impiegat cu numele Tudor Ioanide. Sucursala era un local restrîns, avea doar un vînzător şi o casieriţă, amîndoi îmbrăcaţi în halaturi, după tipic. Răspunsul fu negativ.

— Cu toate astea, Tudor Ioanide ia salariu la dumneavoastră, insistă arhitectul.

Vînzătorul, care n-avea figura obişnuit comună a băieţilor de prăvălie, părînd mai curînd un mărunt intelectual, trădă o mică ezitare. Într-o uşă din fund se ivi un om cu priviri interogative, atras de conversaţie, un personaj inedit în comerţul de cafele, după stofa hainei, după părul scurt şi ochelari, arătînd a austriac sau german.

— Domnul întreabă, zise vînzătorul către el, dacă avem un impiegat Tudor Ioanide.

Individul cu ochelari scrută pe Ioanide cu severitate, apoi decise scurt:

— Este o eroare. Nu avem nici un astfel de funcţionar.

Ioanide se căi că nu luase hîrtia spre a o arăta. Pe urmă îşi zise că un exces de anchetă denotă lipsă de tact. Se îndreptă deci spre casa lui Saferian.

Aci, fără a fi prevenit de servitoare, pică într-o reuniune curioasă la prima vedere. Saferian, aproape culcat pe sofaua lui, părea a prezida o adunare alcătuită exclusiv din armeni, cum arătau fizionomiile brune, părul creţ, feţele în general pletorice şi un nas coroiat. Era şi un personaj cu barbă, un prelat după îmbrăcăminte. Salonul plutea în ceaţă londoneză, din cauza fumului de ţigară, căci se vedea după numeroasele scrumiere pline cu mucuri că armenii fumaseră asiduu în timpul şedinţei. Ioanide dădu să plece. Saferian îi făcu semn să stea, să treacă în odaia învecinată. Într-adevăr, musafirii se ridicară să plece. Fuseseră destui de mulţi, şi, neavînd scaune suficiente, unii stătuseră pe mormanele de covoare, nelipsite în casa lui Manigomian. Acesta nu-şi condusese invitaţii pînă la uşă, din imposibilitatea de a se mişca, dar, în semn de politeţă, se aşezase pe sofa ca pe un scaun şi se sprijinea cu mîna de un baston, în vreme ce cu cealaltă făcea nişte saluturi

ca nişte temenele. Cînd salonul se goli, Saferian puse pe servitoare să deschidă ferestrele, şi fumul începu să iasă consistent pe geam, răsucindu-se în două suluri.

— Vin timpuri grele, domnule Ioanide, ce ne facem? zise Saferian cînd arhitectul fu lîngă el.

Cum Ioanide nu deschise gura, Saferian mai emise o interogaţie:

— Ce ne facem dacă e război?

Ioanide făcu un gest de nepăsare.

— Afaceri încurcate, se căină armeanul, nesiguranţă. Unde să pleci mai întîi, ce să scapi mai degrabă? Timpuri grele, timpuri grele...

— E mai bine să nu ne mai batem capul, fu de părere Ioanide. Noi aici sîntem păţiţi, obişnuiţi cu toate răzmeriţele.

— În comerţ e greu, continuă Saferian, neprinzînd de loc fatalismul arhitectului.

Saferian îi destăinui lui Ioanide că avusese în casă la el o reuniune de notabilităţi ale coloniei armene, spre a se consulta asupra situaţiei şi a aviza asupra măsurilor de luat. Ceea ce nu spuse Manigomian — şi nu din mefienţă, ci pentru că i se părea o chestiune fără interes pentru alţii — este că printre unii armeni cu greutate, rămaşi încă legaţi de Orient şi recent stabiliţi în România, mijea aspiraţia unui stat armenesc burghez. În conjunctura unui nou conflict, se punea problema politicii de urmat pentru atingerea acestui ţel. Nu-i improbabil ca un îndemn secret să fi venit din partea diplomaţiei germane naziste către armenii cu instincte capitaliste de a se agita în vederea unei aşa-zise renaşteri, de vreme ce începură să apară tot felul de publicaţii asupra culturii armene. Fie că direcţia expansiunii germane ar fi fost spre ţările slave din

răsărit sau spre Constantinopol, o mică şansă se desena la orizont. Esenţialul era de a vîntura propagandistic problema armeană sub auspiciile oricui. Fapt ce trebuie remarcat de la început, spre a înţelege spiritul de inocenţă al lui Manigomian şi al consîngenilor săi, este că, acceptînd o asistenţă discretă din partea unei mari puteri străine agresoare, aceşti oameni credeau că nu săvîrşesc un act de conspiraţie, din moment ce patria lor nu era aci şi nu se amestecau cîtuşi de puţin în treburile ţării care-i găzduia.

— Ascultă! zise deodată, serios ca niciodată faţă de Saferian, arhitectul; îi plăteşti vreo leafă lui Tudorel, băiatul meu, prin sucursala de pe Dorobanţi?

Manigomian exprimă o uimire maximă, ajutată de ochii săi cam bulbucaţi.

— Te rog să fii sincer! insistă arhitectul.

Manigomian reluă rîsul său blajin.

— Am fost eu vreodată altfel cu dumneata?

Şi Saferian se jură că nici nu l-ar cunoaşte la faţă pe Doru, că nu i-a dat în nici un chip şi niciodată vreo sumă de bani. Ioanide îi povesti cazul cu scrisoarea, ancheta făcută la sucursală. La toate astea Saferian clătina din cap şi scotea intermitent cîte-un « of-of-of » cvasi şoptit.

— E ceva la mijloc, mai spuse Ioanide. Te rog să cercetezi.

Din nou Saferian oftă. În fine, îi explică lui Ioanide că n-avea nici un amestec în aceste magazine.

— Nu sînt ale dumitale?

— Mai mult nu decît da! rîse melancolic armeanul.

Nu-i ascunse de loc adevărul. Magazinele erau comanditate de o societate germană din Leipzig. Comandită e un fel de a vorbi. De fapt, contra unui

procent asupra cifrei de afaceri, Manigomian împrumuta numele său la această întreprindere comercială, ce lucra în rețea. Extinderea afacerilor, numirea personalului, tot ce privea administrația nu-l angaja contractual. Era un străin și nu intrase niciodată în vreunul din magazine, în care nu-l cunoștea nimeni. Reprezenta un nume exotic de firmă, mai mult nu.

— Pentru ce-ai făcut asta? Dacă sub numele dumitale se fac cine știe ce afaceri suspecte? Acum am sentimentul precis că aceste magazine sînt o agentură de spionaj. Canalia de fiu-meu primește bani străini. De-aia s-a dus la Berlin.

Saferian își clătina mereu capul amărît.

— Așa e comerțul, nu-i alegere!

Ar fi riscat dacă refuza, s-a consultat cu toți armenii de vază. De nu primea el, magazinele tot se înființau, sub alt nume, o bancă la care erau interesați oameni politici puternici era gata a servi ca intermediar. Concurența acestei întreprinderi ar fi fost așa de mare, încît ar fi desființat pe toți negustorii de cafea. Casa comanditară avea relații cu Turcia și cu Orientul arab și tindea către un monopol acoperit al importului de cafea și coloniale. În caz de război, de rupere a contactului cu Egiptul și alte piețe, ar fi fost singura în măsură să importe marfă pe căi indirecte. Într-un cuvînt, cafeaua, pînă acum treabă armenească, devenea afacere germană. Ce era de făcut? Așa se respecta oarecum tradiția, și prin Saferian ceilalți își păstrau pozițiile. Toți prietenii săi fuseseră de acord să se încheie afacerea care-i punea într-o tabără protectoare. De s-ar fi schimbat lucrurile, lesne și-ar fi restabilit preponderența; dreptul de firmă și-l păstrase, și legături cu Orientul, dacă accesul într-acolo rămînea liber, avea, slavă Domnului!

Raționamentul păru lui Ioanide cam himeric, deși Saferian, om foarte pozitiv, nu vedea lucrurile astfel, de vreme ce veniturile lui crescuseră simțitor în ultimul timp.

— Rezultatul îl vezi, constată puțin cam sarcastic Ioanide. Societatea de cafea germană plătește lefuri la studenți români.

Saferian oftă din fundul pieptului:

— Așa e comerțul!

X

În aceste zile sosind în România un academician francez care arătase totdeauna simpatie pentru poporul român, Legația franceză dădu o recepție aproape somptuoasă, prin faptul că foarte mulți oameni politici ținură să fie invitați spre a face un fel de demonstrație de devotament față de vechile alianțe. Bineînțeles, Pomponescu nu lipsi, iar Gaittany, inevitabil în orice reuniune mondenă mai importantă, fu văzut împărțind în toate părțile zîmbete subtile și strîngeri de mînă savante, ca niște arcușuri mînuite de un virtuoz. Fu invitat și Ioanide, care se bucura de simpatie în cercurile franceze și poseda Legiunea de onoare, și, contrar supozițiilor lui Gaittany, veni într-un frac impecabil, ce-i făcea și mai original capul ras și fața de astă dată arsă de soare. Impresia printre doamne fu excelentă, și Ioanide relevă un mare stil de societate, caracterizat prin răceală fără aroganță și paradox plasat cu tact, în replici. În conversația cu academicianul, Pomponescu, care nu ieșea din locul comun debitat cu emfază, deși cu o desăvîrșită ținută, procedeu de natură a-i asigura oriunde o prezență comodă, fu

cu totul obnubilat. Academicianului îi plăcea poanta. Pe fața lui Pomponescu trecu un fel de nor melancolic, care nu întrerupse un moment zîmbetul molatic obișnuit. De altfel, cu tot acest insucces neobservat, căci nimeni nu-și închipuia că Pomponescu nu petrece și el împreună cu ceilalți la spiritul lui Ioanide, Pomponescu alcătui în permanență centrul discret de gravitate, întrucît era atunci considerat ca o personalitate a cărei deplasare într-o parte sau alta a tablei de șah politic ar fi avut o notabilă influență. Figura lui era afară de aceasta impunătoare și plăcută. Fracul îi ședea și mai bine decît smochingul și părea o haină de toate zilele, purtată cu simplitate. Pomponescu era înalt, sau făcea poate această impresie din cauza umerilor săi înalți. Smărăndache susținea că Pomponescu pare a da profesional audiență, căutînd a șterge cu cît mai multă modestie respectul pe care prestigiul său îl impunea. Recepția se încheie cu un scurt program muzical, aranjat și acesta spre a da posibilitatea unui mare pianist român foarte gustat în Franța să intervină în diplomația subțire a recepției. Cu acest prilej fu solicitată și Ioana să cînte cîteva arii franceze cu acompaniamentul pianistului, și se pune întrebarea dacă invitarea ei nu pornise la sugestia lui Pomponescu. Adevărul este că contribuția Ioanei fu foarte reușită. Într-o rochie decoltată, abia prinsă de umeri, ce semăna cu un veșmînt grec, aducea aminte de imaginea convențională a Mariannei. La asta contribuia gîtul ei puternic, soliditatea contururilor. Ioana cîntă cu gesturi liniștite, ridicînd în finale mîinile în sus, ca într-o tragedie antică. Cineva dintre români sugeră să se cînte ca o încheiere delicată *Marseieza*. Ioana se verifică dacă nu o excepțională artistă, în orice caz o bună elevă a pianistului,

care-i indica un stil. Ea nu dădu marșului nici o stridență, îl execută cu o dicțiune clară, frazîndu-l ca pe o muzică de Beethoven, într-un eroic crescînd. Cînd sfîrși, rămase nemișcată, cu mîinile întinse asemeni unei statui. Rochia subțire, căzînd dreaptă de-a lungul pulpelor, trăda complet liniile sumare ale corpului. Aplauzele, cum era și de așteptat, fură furtunoase.

Elementul picant al episodului, reținut de foarte puțini, fu faptul că Pomponescu și Ioanide, ca decorați cu Legiunea de onoare, fură invitați de cineva din personalul legației, căruia îi plăceau demarcațiile precise, să stea alături, într-un sector al rîndului din față. Astfel, Pomponescu și Ioanide considerară, fără a se uita unul la altul, fiecare din punctul său de privire solitar, pe Ioana tot timpul concertului vocal. Pomponescu ținea mîinile împreunate la piept și-și mușca din cînd în cînd mustața, într-o vădită absorbție morală; Ioanide, picior peste picior și puțin răsturnat pe spate, cu pupilele sale albastre fixate asupra cîntăreței, o măsura profesional, ca pe o operă arhitecturală. Amîndoi în singurătatea ființei lor interioare păreau foarte satisfăcuți. O singură dată, printr-un gest mecanic, Pomponescu și Ioanide se întoarseră unul spre altul, dar numaidecît, ca și cînd ar fi fost mirați de apropierea fizică dintre ei, reveniră la poziția dintîi, fără nici un fel de mișcare a fețelor, într-o abstracțiune totală. Cu toate astea, cînd Ioana sfîrșise și toți aplaudînd se ridicaseră în picioare cu intenția de a se apropia de ea și a o felicita, Pomponescu avu o ezitare cînd simți alături pe Ioanide și manifestă pe față aceeași contrarietate solemnă ce-i era proprie la nemulțumiri. În mod învederat, ideea de a se prezenta la cot cu Ioanide, în flagrantă concurență în fața Ioanei,

îl stînjenea. Din fericire, Ioanide, care se ridicase așa de brusc de pe scaun, întoarse cu aceeași bruschețǎ spatele și se îndreptă spre cineva din fundul sălii, ca și cînd nu-l interesa de loc Ioana și ar fi așteptat de mult prilejul de a fugi. Scăpat de rival, Pomponescu merse la Ioana și cu încovoierea lui de umeri care nu-i diminua de loc statura și nici nu i-o înclina din mijloc, ridică mîna Ioanei și o sărută, adăugînd un compliment oral.

Numai cine nu cunoștea bine pe Ioanide putea interpreta fuga lui ca indiferență. Cît stătuse pe scaun, arhitectul bătuse cu degetele darabana pe genunchi, semn grav. Ioana începuse a-l interesa din ce în ce mai mult. Luînd masa la Erminia, a doua zi, deoarece acasă nu era încă nimeni, arhitectul deschise discuția asupra însușirilor pe care trebuie să le aibă femeia. La această aprinsă dezbatere, Hergot privi smerit ca un arbitru, sau mai bine zis ca un unic spectator al unei reprezentații excepționale. Erminia zise că nu putea ști ce vor bărbații de la o femeie, dar ea personal socotea că cea mai însemnată însușire feminină e de a respecta bărbatul de merit, de a-l stimula discret, fără a-l obseda.

— Bărbații merituoși sînt puțini, replică Ioanide; cu toate astea, ceea ce spui este adevărat în parte. Este o forță idealistă în orice bărbat care face din femeie o fantasmă; întîia manifestare a sexualității e frica de noțiunile sexuale, misticismul cel mai eteric. Sînt femei care sugerează corporal intangibilitatea. Ca spre pildă tu...

Ioanide spuse asta ca un profesor de erotologie, iar Erminia acceptă învățătura ca pe o decizie *ex cathedra*. Orice vanitate carnală murise în ea, dacă existase vreodată, și soiul acesta de dispute înfățișa pentru ea cea mai înaltă voluptate posibilă.

— Prerafaelitismul, continuă Ioanide, nu e totul. Îndrăgostit sau căsătorit, bărbatul — vorbesc de cel normal — caută mereu altceva. Sînt femei cu prestigiu exclusiv fizic. Nu-ți vorbesc de simple mizerabile instincte, de femei căutate pentru voluptate. De fapt și în direcția asta tot idealismul lucrează. Bărbatul, în afară de aceea de a fi îndrăgostit... Pricepi? întrebă autoritar și suplimentar Ioanide pe Erminia, pironind-o cu ochii lui albaștri.

— Desigur! îl asigură Erminia cu devotament.

— Ei bine, în afară de faptul de a fi îndrăgostit mistic sau marital, bărbatul e totdeodată un expert eugenic al femeii. El e obsedat de orice formulă fizică extraordinară, are amorul propriu de a înscrie în galeria sa exemplarele rare. Natura vrea perfecționarea speței.

— Iubita, soția nu pot fi unul din aceste exemplare? întrebă Erminia.

— Vezi că n-ai înțeles? se supără amuzat Ioanide. Iubita ca atare e imaterială, rostul ei e de a converti energiile spirituale ale omului; soția e altceva, e un sanctuar despre care bărbatul nu se destăinuie în public. Femeia de care îți vorbesc e totdeauna alta, e un eveniment viril profesional, un episod fulgerător. Un rapt, o inspirație, niciodată un fapt definitiv, pentru că formele din univers sînt multiple și ochiul e mereu solicitat de inedit.

Simpozionul continuă multă vreme astfel, cu aplicațiuni. De fapt, Ioanide monologa, și-n timp ce vorbea părea a se gîndi la altceva. Erminia se arătă cu deosebire interesată. Hergot nu rămase indiferent, și deși în carnetul său a notat în acea zi numai « insomnie », e de presupus că aceasta a

fost efectul fizic al emoţiei sale, singurul pe care, ca medic, îl însemnă.

Ioanide îşi continuă acasă meditaţiile, cărora, dintr-o firească discreţie, nu le putuse da faţă de Erminia toată extinderea. Compară pe Sultana cu Ioana. Între ele era o anume analogie fizică, acelaşi glas de alto, complexiunea planturoasă. Deosebirile erau cu toate astea mari. Sultana părea consumată de un foc lăuntric, ochii ei negri, părul tumultuos şi creţ reprezenta craterul, fumigaţia unui vulcan. Sultana era activă în pasiunile ei, şi cu toate că n-avea niciodată ieşiri propriu-zis dezordonate, ci aparent rezonabile şi intelectualizate, ea punea toate facultăţile spiritului în slujba unei obsesii. Era capabilă să demonstreze cu citate din zece autori necesitatea extravaganţelor. Într-asta semăna oarecum cu Ioanide, căruia însă împrejurarea ca o femeie să fie voluntară faţă de el i se părea foarte originală. Dar dincolo de această surpriză plăcută din punct de vedere estetic, arhitectul nutrea o aprehensiune. Nu-i plăcea să fie tîrît în voia valurilor de o femeie, avea o latentă veleitate de a rămîne stăpîn pe sine. Ioana era şi ea pasională, în sensul că sugera pasiunile. Felul dramatic cu care lăsa pleoapele sau încovoia mîna spre a-i fi sărutată, cadenţa maiestuoasă a paşilor ei inspirau gîndurile cele mai voluptuoase. Adeseori Ioana punea în vorbă accente pline de patos şi participa cu temperament la viaţă. Ochii săi erau profunzi şi inteligenţi. În total, însă, impresia era de aşa natură, încît porecla Indolenta se motiva deplin. Ioana solicita atenţia bărbaţilor, nu făcea nimic spre a-i capta, juca pasiunea ca o actriţă pe scenă, care ştie că nu-i cazul a descinde în sală. După cele mai vibrante colocvii, Ioana se depărta cu un calm glacial, ca după recitarea unui rol. Era

imposibil a citi vreo decizie în privirile ei. Un astfel de stil apatic excita de altfel în cel mai mare grad şi dădea timizilor impresia unor dificultăţi invincibile, cu toate că în realitate abordarea Ioanei era foarte facilă. Bineînţeles, pentru cine avea acest curaj. În aceasta consta şi forţa Ioanei: de a speria şi a da chinuri morale. Sultana, dimpotrivă, inspira îndrăzneli şi părea chiar libertină, şi s-au găsit tineri care să încerce un atac brutal. Dezamăgirea era amară. Întîi Sultana avea un limbaj aşa de cult şi ponderat, încît după cîteva fraze ale ei agresorul se demoraliza. Afară de asta, imprudentul găsea un obstacol în chiar orientarea pasională a Sultanei, care totdeauna era în altă parte. Sultana nu se supăra de temeritatea lui, îi mărturisea, cu spontaneitatea ei caracteristică şi cu predilecţia pentru vorbele mari:

— Iubesc pe altcineva.

Ioanide îşi dădea seama perfect că dacă Sultana ar fi pus ochii pe altcineva, ar fi fost ireductibilă, şi el, Ioanide, dacă ar fi avut capriciul de a o cîştiga, ar fi trecut prin încercările cele mai dure.

Vara mergea spre sfîrşite, şi doamna Ioanide şi Pica se întoarseră de la mare. Cam în acelaşi timp reapăru şi Tudorel, aşezîndu-se într-o zi pe neaşteptate la masă, cu un aer bine dispus, care însă izgoni dispoziţia lui Ioanide. Acesta, după ce arătase atîta deciziune în anchetele lui şi părea hotărît a pune lucrurile la punct, se lăsa furat pe încetul de gînduri erotice, ca unul care voia parcă să uite necazurile diurne în preocupări frivole. Instinctul îi spunea că problema copiilor nu e dintre cele mai uşoare. În ce fel, de pildă, ar fi putut să scoată pe Tudorel de pe calea lui? Băiatul era voluntar ca şi Ioanide, în forma inferioară a obstinaţiei (credea arhitectul),

chestiunea depăşea cu mult limitele pedagogiei paterne. « Junele » lucra ca om liber, alături de o întreagă societate, nu mai era vorba de o simplă delicvenţă. Se chema că « dobitocul » făcea altă politică. « Dacă e aşa, treaba lui, mie nu-mi mai rămîne decît să-l dau afară din casă. » Ideea însă apărea pedagogiceşte şi mai riscată. Prin urmare, plictisit, Ioanide cădea tot mai mult în muţenia lui şi, în ciuda motivelor de a stîrni un scandal imens, nu făcuse deocamdată absolut nimic. Aceste preocupări dădură fizionomiei lui Ioanide, la masă, o astfel de înfăţişare, încît doamna Ioanide crezu că pe arhitect îl doare capul, mai ales văzînd că acesta îşi prinde fruntea în palmă. A ghici gîndurile arhitectului nu era lucru uşor în astfel de momente de meditaţie solitară, de aceea doamna Ioanide căută să extragă adevărul cu metodă.

— Am impresia că te doare capul, zise ea.

Ioanide o privi zîmbind vag, de fapt foarte distrat, într-atît îl frămînta necazul de a sta faţă în faţă cu un mistificator ca Doru. « A răspunde nu, înseamnă în stilul lui Ioanide da », raţionă doamna Ioanide. O dată această premisă stabilită, faptul putea fi considerat şi studiat.

— De atîtea ori ţi-am spus, continuă ea, să nu mai stai aşa în soare cu capul gol, ras. Ai să capeţi congestie.

Arhitectul făcu un gest evaziv cu mîna, părînd a participa astfel la conversaţie, în realitate el îşi urmărea ideea lui fixă.

« Ticălosul, cugeta el, stă absolut liniştit, adevărat monstru de disimulaţie. Vine din Germania, încasează salarii de complezenţă şi vizionează raporturi asupra mea. Ce generaţie ! »

— Am să te rog, reveni madam Ioanide la presupunerea sa, să iei un medicament. Este minunat.

Cîteva picături în puţină apă zaharată. E astringent şi răcoritor. Vrei? De ce nu? Ce strică?

Încîntată de a fi ghicit suferinţa lui Ioanide şi de a-l găsi docil, merse la bufet şi pregăti tizana. Însă gestul arhitectului însemna următoarele:

« Cînd te gîndeşti că sînt prins aici într-o reţea de nesinceritate ! zăpăcitul îmi ameţeşte pe Pica, o dă în braţele acelui Mirabeau de Dunăre şi-mi înstrăinează astfel într-un moment progenitura în care pusesem atîta nădejde. Cel puţin dacă aş salva pe fată. »

— Ia, Ioanide, să vezi, e aproape agreabilă.

— Ce e asta? se deşteptă arhitectul din reveria lui. Dai punci rece la masă?

— Pentru durere de cap, Ioanide.

— Dar, se scuză arhitectul nedumerit, nu mă doare capul !

— N-ai zis tu?

Arhitectul era să spună, cu bruscheţea lui caracteristică, nu, dar citi atîta contrarietate pe faţa Elvirei, încît se răzgîndi şi nu se mai întrebă ce rost avea tizana. Elvira era singura fiinţă din casă în care avea încredere încă nestrămutată. Spre a-i face hatîrul, o chestionă în prealabil:

— Şi zici că e bună?

— Infailibilă !

— Dacă zici tu, aşa o fi.

Şi arhitectul bău tizana astringentă, făcînd o grimasă, privit cu aere victorioase de Elvira.

Totuşi, incorigibil, Ioanide, ridicîndu-se de la masă, spuse aceste vorbe enigmatice, fixînd teribil pe Tudorel:

— E adevărat că mă doare capul, însă nu mă doare capul meu.

Plictiseala pe care i-o pricinui Doru cu secretele lui era mult mai mare decît şi-o închipui. Într-o zi, dînd ochii cu Gaittany, acesta îi zise:

— Domnule, am cunoscut pe băiatul dumitale. Te felicit! Este un tînăr simpatic.

— De unde pînă unde?

— A venit la muzeu cu un grup, e vorba de a face o expoziție de fotografii.

Ioanide strîmbă gura a nedumerire. Văzînd că Ioanide îl privește cam fix, Gaittany izbucni în rîs:

— Ha-ha-ha! Apoi și-aduse aminte de alte lucruri. Băiatul dumitale a fost la Berlin. Te felicit!

Ioanide se încurcă. Era să zică «nu știu», ceea ce era adevărul oficial. A spune «da» însemna pentru conștiința sa a mărturisi rezultatele anchetelor sale particulare.

— Așa mi se pare! răspunse el cu necaz.

Gaittany n-avea obiceiul să descoasă oamenii, el însuși trăind din afirmații și negații echivoce, așa că dialogul se opri aci. Dar arhitectul se izbi pe stradă piept în piept cu Panait Sufleţel, care, indiscret și zgomotos, nu-l cruță de loc:

— Am auzit că băiatul dumitale a fost la Berlin.

— Nu știu nimic.

— Cum se poate?

— Sînt un părinte care nu se amestecă în treburile copiilor lui majori.

Panait Sufleţel, Andrei Gulimănescu și Dan Bogdan comentară între ei acest eveniment. Gulimănescu refuză să admită ipoteza ignoranței lui Ioanide:

— E imposibil! Cum era să lipsească de acasă fără știrea lui?

Dan Bogdan fu totuși de opinie că lucrul era probabil, avînd în vedere dezinteresul total al lui Ioanide pentru familie.

— Nu se dezinteresează, domnule, protestă Gulimănescu, l-am văzut deunăzi pe Calea Victoriei la braț cu fata lui, o cunosc acum (faptul era adevărat).

— Ioanide este mehenghi, dădu Sufleţel definiția situației, *graeculus insidiosus*! Joacă pe mai multe cărți. Își împinge băiatul pentru cazul cînd ar da năvală bestiile. (Sufleţel profesa o antipatie zgomotoasă și foarte sinceră momentan împotriva Mișcării, de acord cu ceilalți doi, în tonalități deosebite.)

— Crezi oare? se îndoi Gulimănescu.

În fond, interogația lui avea, intim, cu totul alt sens și trebuia înțeleasă astfel: «Crezi oare că e posibil să ieși din încurcătură împingînd pe cineva din familie?» Același lucru îl înțelese și Dan Bogdan, care tăcu, mulțumindu-se numai a-și întinde pe față ironia lui tipică.

În seara aceleiași zile, Ioanide trînti pumnul în masă în fața tuturor, fără a privi totuși spre Tudorel.

— Toată lumea zice că ai fost la Berlin. M-am plictisit. Nu știu ce să răspund.

Tudorel îngăimă ceva ininteligibil.

— Nu-mi trebuie, domnule, nici o explicație, faci ce poftești! Ai fost sau n-ai fost?

— Da! răspunse moale Doru.

— Iată un adevăr pe care l-am cucerit cinstit! observă malițios Ioanide. Acum pot să ies în lume cu fața deschisă.

De aci încolo, ca și cînd nimic insolit nu s-ar fi întîmplat, Ioanide cerea din cînd în cînd cîte-o informație despre ceea ce văzuse în Germania, interesîndu-se numai de aspectul de civilizație, și dezvolta astfel convorbirea încît să se desprindă anume idei generale, fără nici un raport cu politica. Proceda Ioanide așa din malignitate, sau voia să cîștige treptat

sufletul lui Tudorel chiar pe calea cea mai accesibilă, mergînd provizoriu în direcţia lui? Amîndouă presupunerile sînt valabile simultan, pentru că Ioanide era un om care chiar cînd vorbea serios pregătea o înţepătură. Doamna Ioanide şi mai ales Pica erau foarte mulţumite de această atmosferă de cordialitate între Ioanide şi Tudorel, sperînd fiecare din unghiul său de vedere o rezolvare fericită a neînţelegerilor în curs. Tudorel, pe de altă parte, prinsese limbă, vorbea mai degajat şi strecura anume clişee din cercurile pe care le frecventa, ascultat cu amabilitate de tatăl său (aceasta era impresia, gîndurile îi erau adesea aiurea). Acordul se strică brusc atunci cînd, într-o bună zi, Tudorel veni transfigurat la faţă, cu o mulţime de ziare în mînă, şi vesti gîfîind celorlalţi:

— Germanii au intrat în Praga ! [1]

— Oo, se indignă doamna Ioanide, ce grozăvie!

Fiica părea ea însăşi emoţionată ca şi mamă-sa, dar privind cu coada ochiului către Tudorel nu spuse nimic.

Ioanide scrută cu mare răceală bizarul entuziasm al lui Tudorel.

— Mă rog, zise el, am impresia că te bucuri de o catastrofă.

Intimidat, Tudorel dădu o explicaţie ocolită:

— Europa se transformă.

Ioanide se uită la el mai teribil decît Meduza la Perseu şi nu spuse decît atît:

— De altfel, nu mă interesează.

[1] Atragem atenţia că în excitaţia lui, folosindu-se de ştiri incomplete şi anticipînd asupra unui fapt ce Mişcarea ştia că se va întîmpla neapărat, Tudorel crede că germanii au intrat în Praga, cînd de fapt ei ocupau atunci numai Ţara Sudeţilor.

Şi nu mai scoase nici un cuvînt.

Curînd după aceea ieşi zvonul că Ioanide a fugit cu Ioana. Sufleţel juca chiar înaintea cunoscuţilor scena în care arhitectul ar fi cucerit violent pe Indolenta:

— I-a pus mîna în păr, uite-aşa (Sufleţel apuca aerul cu mîna dreaptă, crispată ca o gheară), a tras-o ca pe o victimă docilă. Faun cu ochi care fascinează !

— Ha-ha-ha ! rîse Gaittany ascultînd acest raport jucat.

XI

Bonifaciu Hagienuş, zis Regele Lear, era un om extraordinar de tabietliu, şi denominaţia « epicureu » i se potrivea în sensul exact al cuvîntului, fiindcă-şi justifica temperamentul printr-o filozofie adecvată, sprijinită numai pe antici, greci, latini şi orientali. Ceea ce dorea Hagienuş cu o sete ardentă şi prematură era liniştea şi vorbea de ieşirea la pensie de vreo zece ani. A te retrage de la orice agitaţie, a avea bătrîneţea asigurată şi a te deda fără solicitudine din partea cuiva la preocupările tale favorite, aceasta era concepţia orientalistului despre bătrîneţe, *de senectute*. Din Seneca, singurul dintre stoici pe care îl tolera Hagienuş, recita pe dinafară. Studiile pe care le făcuse Regele Lear erau eminente, şi încă şi acum, cînd mergea în străinătate, avea acces la savanţii iluştri, care-l stimau nespus. Oral, Hagienuş era în stare să descifreze o inscripţie dificilă şi să o comenteze sau să dea sugestii surprinzătoare în dezlegarea unei probleme. Ştia tot ce se putea şti, fiind extrem de disociativ. Cînd era vorba de a scrie, lucrul se schimba, Hagienuş nu trecea de

titlul lucrării. Cu greu şi-ar fi putut închipui un om mai puţin perspicace ce creier ascunde ţeasta sileniană a orientalistului. Conduita Regelui Lear era a unui copil leneş şi a unei femei curioase. E foarte adevărat, indiscreţia era un viciu obştesc în casa lui, totuşi, lucru remarcabil, Panait Sufleţel, amicul şi inamicul etern al lui Hagienuş, avea aceeaşi meteahnă, încît se pune întrebarea dacă rătăcirea spiritului lor într-o lume cu totul inactuală nu le dădea această puerilitate în viaţa zilnică. În privinţa aceasta i se întîmplă lui Hagienuş odată un lucru cu totul rizibil. Auzind gălăgie, de dimineaţă, undeva în interiorul casei, se repezi la uşă în cămaşa naţională extraordinar de lungă şi de largă cu care dormea. Din cauza unei trosnituri de paşi în coridorul lui, Hagienuş se sfii a deschide uşa şi se mulţumi a privi pe gaura cheii. Nu vedea însă nimic şi i se părea că aude un fel de frămîntare pe loc dinapoia clanţei. Deodată simţi o înţepătură în ochi şi zări un pai de mătură ce ieşea din gaura broaştei. Deschizînd brusc uşa, văzu pe guvernanta lui, care, neputînd să fugă la vreme, se făcea a mătura pe jos. Aceasta, întîmpinînd în observaţiile ei pe gaura cheii aceeaşi obturaţie, crezînd că a intrat ceva în broască, încercase s-o desfunde. Hagienuş nu se scandaliza de asemenea spionări şi nu se ruşina cînd era surprins el însuşi asupra faptului. Cărţile nu satisfăceau toată setea de moţiune sufletească a lui Hagienuş, care căuta evenimente în viaţa de toate zilele, mărindu-le cu imaginaţia pe cele mai neînsemnate. Hagienuş dorea zgomotul şi liniştea în acelaşi timp, adică o recluziune într-un sanctuar personal, unde să nu intre nimeni, asta însă în mijlocul unui cămin familial cît mai gălăgios. Trăit într-o familie numeroasă, orientalistul nu putea nici să mănînce la

masă singur. De aceea cele cinci persoane din casă (trei copii, un ginere şi guvernanta sa) reprezentau un minim de animaţie.

Hagienuş se uita la copiii lui ca la ochii din cap, încîntîndu-l chiar şi impertinenţele lor, şi nu prindea necaz pe ei nici cînd îi făceau pozne ca acelea împotriva guvernantei. N-avea încredere, cu toate astea, în ei, pentru că în filozofia lui copiii prin legea naturii înlătură pe bătrîni. Făcînd tot ce părinteasca lui slăbiciune îi dicta în favoarea copiilor, luase o precauţiune, deoarece soţia îi testase averea, lăsîndu-i uzufructul, pe care însă Hagienuş nu-l reclama, ţinînd numai lucrurile încurcate şi pe copii în imposibilitate de a vinde. Casa în care locuia era jumătate acordată drept zestre fetei, jumătate testată fiului cel mai mare, cu drept pentru Hagienuş de a locui în ea. O bucată bună de vie fusese dată la toţi laolaltă, cu drept de uzufruct pentru Hagienuş. Ca să tragă mai mult profit din asemenea combinaţie, precum şi dintr-o simpatie colectivă, toţi copiii locuiau în vasta casă a lui Hagienuş, împreună cu acesta, care dădea o sumă de bani pentru întreţinerea lui şi a guvernantei. (« Nu vreau gratis, domnule, se justifica Hagienuş peste tot, nu vreau să fiu întreţinut de copii. ») Venitul viei îl luau copiii, cu asentimentul tatălui, care însă, prevăzător, mai agonisise pentru el o altă vie, fără a scoate o vorbă clară asupra intenţiilor sale testamentare, speculînd şiret speranţele separate ale fiecăruia. Hagienuş era numai fricos şi mizantrop, altfel inimă excelentă, şi dacă copiii l-ar fi dat afară din casă, nu era omul care să apeleze la justiţie contra lor. Dimpotrivă, încă de pe acum se lăsa ciupit de bani de către toţi, însă cu aşa dificultate şi tapaj, încît toată chestiunea era o voluptate specială a lui Hagienuş, un fel al lui

candid de a şantaja speranţele. Astfel, cînd era cu fata deoparte şi aceasta făcea ceva pentru el, Hagienuş, tremurînd fălcile de rîs viclean, zicea:

— Lasă, tu Florico, tu eşti fată, ai mai multe nevoi, ţie o să-ţi las via. Da' nu spune nimic celorlalţi, să rămînă între noi.

Ofiţerului îi spunea, cînd acesta îl lua cîteodată la vreo berărie:

— Petrişor, să n-ai nici o grijă, uite, mă jur pe ce am mai scump că numai la voi mă gîndesc. Tu, ca ofiţer, ai nevoie de independenţă, îţi las via mea dacă vrei; dacă nu, îţi dau casa din Piteşti, casă bună, sănătoasă, cu grădină. (Hagienuş avea într-adevăr şi această casă, care însă nu producea mai nimic.)

— Ce să fac cu casa? observa Petrişor, privind pe tatăl său cu difidenţă, recunoscînd în el propria-i fire mistificatoare.

— Bine, atunci îţi dau via, îl asigura Hagienuş. Uite, mă jur!

Exact vorbind, Hagienuş nu minţea. Avînd sentimentul facil, acorda pe loc orice, invadat momentan de un val de sentimentalism. Pe urmă, alt sentiment înghiţea pe cel dintîi, iar Hagienuş, conştient de efectele pe care le făceau aceste promisiuni, ca om meridional maliţios, petrecea în sineşi.

Hagienuş, trăit din copilărie numai în belşug şi înlesniri, nu suporta boema. Voia rufăria de corp bine călcată şi scrobită (în altele era numai neglijent), dulceaţă dimineaţa, apoi cafea neagră (lapte dulce nu bea niciodată: « Ce, sînt copil mic? » zicea el). După masă se întindea pe pat, dezbrăcîndu-se ca de noapte, şi începea să-şi consulte cărţile rare. Dar abia lua, să presupunem, *De religione Persarum* în mînă, Hagienuş se simţea plum-

buit de somn, şi punînd un zălog la carte o lăsa să alunece din mînă şi adormea. După această siestă îşi făcea singur cafea la maşina de spirt şi lua o dulceaţă. Ceaşca de cafea de dimineaţă, întoarsă pe farfurioară, şi cu ceaşca de după siestă constituiau documentele oculte ale zilei. Hagienuş le aducea la masa de seară şi le dădea Florichii, fata lui, să i le citească (odată s-a dus cu ele şi la madam Farfara), fiind mereu în aşteptarea unui noroc neobişnuit. Hagienuş era un mare sceptic în multe privinţe, şi cînd se afla în cuprinsul arheologiei făcea declaraţiile cele mai nihiliste. Seara însă, înainte de a se culca, se închina, la fel făcea cînd trecea pe lîngă biserici, şi, scos din antichitate, profesa cea mai patriarhală religie.

La unul din prînzuri, Hagienuş avu plăcerea de a constata că i se gătise mîncările la care ţinea mai mult, plus plăcinta cu cremă, prăjitura lui favorită. Masa avea un aer suspect festiv, şi orientalistul, plin de zahăr pisat la gură din cauza plăcintei, privea suspicios la copiii şi ginerele său, pregătit a face faţă oricărei eventualităţi. Spre a pipăi terenul, întrebă timid:

— E vreo sărbătoare azi, ce e?

— He, zise Petrişor, ofiţerul, nu-i nimic în calendar, dumneata eşti oricînd o sărbătoare pentru noi.

Hagienuş rîse muţeşte şi clipi din ochi satisfăcut şi totdeodată ironic.

— Dacă e aşa, foarte bine, primi el, să-mi faceţi mereu gusturile ca azi.

— Cînd nu ţi-am făcut noi gusturile, tată? zise Florica, şi-i mai întinse o bucată de plăcintă.

— Şi pe urmă avem o cafea faină, rîşnită în casă, care, fiartă cu rom, are să facă o drojdie extraordinară pentru ghicit, adăugă băiatul mai mic.

— Şi mai are o surpriză, denunţă ginerele, om mai sfios, pe Petrişor.

— Ghici, ce am aici? întrebă ofiţerul scoţînd un şervet învîrtit ca un sul.

— Ce? se informă Hagienuş, curios şi lacom ca un copil.

— Şampanie, tată! clamă Petrişor.

Hagienuş rămase cu gura căscată.

— Da, scumpe tată! Vezi cît de mult te iubim noi?

Şi Petrişor manevră sticla cu şervetul deasupra spre a-i scoate dopul, în vreme ce Hagienuş, în panică, aştepta fenomenul destupării.

— Bum! făcu Petrişor formidabil din gură, imitînd explozia, care nu se produse în realitate, din cauză că şampania nu era suficient de gazoasă şi pentru că dopul fusese tras treptat de o mînă vînjoasă. Uite paharele!

Hagienuş întinse un pahar conic şi-l trase plin de spumă efervescentă, pe care o bău cît mai repede, cu ochii la sticlă, să vadă de nu mai rămîne unul pentru el. Petrişor mai avea însă o butelie şi nu făcu nici un mister din faptul că le căpătase în schimbul unor sticle de vin negru vîrtos, de dată veche, din via lui Hagienuş, de care era amator cineva.

— Un vin sănătos, vechi e mai bun decît şampania, recunoscu Regele Lear, dar e bună şi şampania.

Şi orientalistul scoase limba afară din gură, ca să sugereze că băutura îl înţepase în mod agreabil.

Acum Hagienuş se aştepta la vreo lovitură din partea copiilor şi, isteţ, după căscături repetate, voia să se ridice.

— Copii, zise, să trăiţi şi să fiţi fericiţi, că numai pe voi vă am, aşa să-mi ajute Dumnezeu, vă mulţumesc pentru atenţie. Mă duc să mă culc puţin, m-a ameţit şampania.

— Cum, tată, se miră drăgăstos dar imperios ofiţerul, pleci tocmai cînd vine cafeaua, se poate aşa ceva?

Hagienuş, care se ridicase pe jumătate de pe scaun, şovăind o clipă, se reaşeză la loc, neavînd puterea de a contrazice. De altfel, cafeaua îl ademenea.

Cafeaua servită şi băută, se trecu la ceremonia divinaţiei, şi Petrişor ţinu să facă personal oficiul de lector ocultistic.

— Ştii tu, tată, ce-ţi iese ţie în cafea azi?

— Ce? zise Hagienuş plin de curiozitate şi tremurîndu-şi în rîs fălcile căzute.

— Îţi iese c-ai să faci o afacere minunată, pe onoarea mea!

Orientalistul păru încîntat, deşi un expert ar fi semnalat în pupilele lui unele sclipiri de inteligenţă.

— Ce fel de afacere?

— Păi, spuse ofiţerul alunecînd firesc de la planul mistic la cel real, cafeaua spune adevărul. Ţi s-a oferit o afacere bună, prin mine.

Hagienuş se uită la toţi interogativ. Petrişor îşi mută scaunul lîngă locul tatălui său, şi, prin mişcări insensibile, ceilalţi se strînseră astfel în jurul orientalistului, încît acesta se afla ca şi arestat într-un cerc. Petrişor continuă:

— O persoană a văzut cavoul mamei făcut de dumneata la Bellu şi i-a plăcut grozav şi propune să i-l vinzi.

Hagienuş deschise ochii mari.

— Plăteşte bine! pară Petrişor repede şocul moral.

— Şi-apoi, interveni Florica, sărind şi mai aproape de tată-său, să n-ai nici o grijă, am aranjat totul. Este cavoul mătuşii, care ne-a rămas nouă. O punem acolo.

După o fază de uimire, orientalistul se posomorî, însă tot comic, din cauza nefericitei fizionomii, și luă o poză de reproș, din care lipsea energia.

— Cum, măi copii, mormîntul mamei voastre? Ce-am iubit mai mult pe lume să părăsesc în voia soartei?

— Păi n-o părăsim, tată, atrase atenția ofițerul, n-auzi c-o punem în cavoul de la mătușa?

— O puneți, dar unde-i casa ei, monumentul ei? Cum o cinstesc eu pe ea?

— Monumentul e în suflete, spuse sentențios ofițerul.

— Nu pot, copii, decise Hagienuș, nu sînt păgîn. Avem un Dumnezeu deasupra noastră, care vede. Nevastă-mea, săraca, să aibă și ea colțul ei liniștit acolo, pîn-oi veni și eu alături.

Pe fața lui Hagienuș se întipări o mare jale, și ochii, de multă clipire, parcă lăcrimau. Sentimentul, cu toate că sincer, era totuși exagerat pentru privitor, de masca facială.

— De ce vezi dumneata lucrurile în negru, tată? reveni la atac Petrișor. Ce? Iubirea stă într-o piatră, în niște pereți? Cavoul tușei e foarte frumos, punem o inscripție frumoasă. Nimeni nu mai bagă azi banii în zădărnicii de astea. Se vinde via lui Ionescu de lîngă noi, crîmpeiul de la deal. Zi și dumneata, nu-i mai bună vița-de-vie decît mormîntul? Să bem în amintirea scumpă a mamei! Gîndește-te, ne dă pe mormînt trei sute de mii de lei, sculptura, numele lui Ioanide, face.

Hagienuș ascultă știrea aiurit și zise bosumflat, dar moale:

— Să vînd eu mormîntul nevesti-mi? Asta nu e frumos, copii, să știți că nu e frumos.

Florica sări deodată pe genunchiul orientalistului și-i cuprinse gîtul cu mîinile. Petrișor se așeză în spatele scaunului lui Hagienuș și făcu și el un cerc de afecție în jurul umerilor tatălui său.

— Tată, strigară aproape toți, ție îți dăm o sută cincizeci de mii de lei, și nouă ne dai tot atît! Să cumpărăm locul lui Ionescu, e în interesul tuturor.

Fiind sensibil la gîdilătură, Hagienuș începu să rîdă crispat, fără a ceda.

— E o crimă ce-mi cereți voi, zău așa, gîndiți-vă și voi la Dumnezeu! Sufletul mortului fără groapă n-are liniște. Grecii, anticii, toți aveau credința asta, și chinezii o au. Credințele popoarelor au rosturile lor. Și cît ziceți că dă?

— Trei sute de mii, tată, o sută cincizeci de mii pentru tine.

— Un monument de Ioanide n-are preț, e cel mai mare arhitect al nostru, recunoaște și străinătatea, uite, mă jur. Dar sculptura?

— Va să zică recunoști că nu facem un rău dacă vindem? Luxul e vanitate.

— Nu vînd, copii, lăsați-mă să mă gîndesc, să-mi întreb conștiința. Pe urmă, sculptura arată pe nevastă-mea, ce-o să facă cu ea?

— Ce ne pasă nouă? zise Petrișor. Dacă o lasă, se cheamă că figura mamei o să rămînă acolo de veci, dacă îi înlocuiește capul, îl cerem și îl punem dincoace, la cavoul tușichii.

— Voi ăștia, tinerii, observă Hagienuș cu reproș mai mult admirativ, n-aveți nimic sfînt. Noi am trăit altfel, aveam o credință, un respect de părinți.

Florica și Petrișor gîtuiră pe orientalist într-o strînsoare demonstrativă de simpatie.

— Cum? Nu te iubim noi pe dumneata? Nu ți-am dat noi prăjitură cu cremă și șampanie?

— Las', că vă știu! îi amenință șăgalnic Hagienuș. Dați-mi drumul, că mă înec. Vreau să mă culc. Somnul dă înțelepciune.

Copiii eliberară pe Hagienuș și-l lăsară să plece, știind că, o dată pusă problema, gestațiunea venea de la sine. Nu făcu nici unul vreo amenințare discretă cu privire la guvernantă, care era prezentă ca de obicei la masă, pentru motivul că aceasta era și ea asociată la campania de vînzare a mormîntului.

Regele Lear reflectă a doua și a treia zi la propunerea copiilor, evitînd orice discuție pe această chestiune. Că venera memoria nevestei era un fapt sigur, și sentimentul de datorie împlinită cu care construise cavoul constituia și el un element greu în cîntarul meditațiilor sale. Monumentul îl costase mai nimic, deoarece avînd prin natura funcțiilor sale raporturi cu furnizorii căpătase materialul gratis, cu excepția cîtorva articole. Chiar și mîna de lucru în parte o furnizase tot el, deplasînd pietrari de la lucrări oficiale. Lui Ioanide nu-i dăduse nimic. Numai lui Ilie Butoiescu și lucrătorilor fusese nevoit a le plăti. Prin sistemul contractului zilnic pe mai multe șantiere și al deplasării lucrătorilor, Butoiescu izbutea în general a realiza economii. Astfel își făcuse însuși în București două case, în timp ce Ioanide, distrat, n-avea nici una. Arhitectul ținuse să-i facă lui Hagienuș cavoul numai de dragul ideii, și lucrarea se executase ca un joc de recreație. A vinde acum acest cavou cu prețul ce se oferea însemna pentru Hagienuș agonisirea neașteptată a unei sume de bani peste aceea abandonată copiilor, care în sentimentul lui patern se chema a intra tot sub acoperișul său. Hagienuș plănui să mai întreprindă înainte de pensionare un voiaj în străinătate, și suma i-ar fi prins bine. Și apoi știa

ce se întîmplă cînd o idee intra în capetele lui Petrișor și al Florichii, cei doi copii mai teribili. Mai devreme sau mai tîrziu, tot își făceau gustul. În mintea lui Hagienuș, admisă fiind fatalitatea renunțării la cavou, încolțea acum gîndul de a tatona dacă monumentul n-ar putea fi vîndut și mai scump altcuiva decît amatorului propus de ofițer, fără știrea acestuia, așa încît să-și rezerve o sumă mai mare. Pe acea vreme de panică incipientă, oamenii cu bani, de frica devalorizării sau a altor accidente inerente războiului, căutau a-i vîrî în ceva solid. Bijuteriile constituiau primul mod de investiție, după aceea imobilele, cu oarecare îndoială în privința celor din urmă, din cauză că experiența arată că rechizițiile sau regimurile postbelice diminuează ori suprimă veniturile imobiliare. De aceea nu erau rari aceia care cumpărau chiar cavouri monumentale. Cererea provoca oferta acelor blazați de misticism, și o dată cu asta o ridicare a prețurilor. *Universul* era plin la « Mica publicitate » de astfel de anunțuri. Regele Lear avu un moment fantezia de a compune un anunț pentru ziar așa:

« Cavou monumental, în stilul epocii lui August, de marele arhitect de renume internațional Ioanide, cu splendid monument funerar de sculptorul Hansen, reprezentînd un arhanghel ducînd de mînă un simbol al celor morți, se vinde numai cunoscătorilor. »

Răposata madam Hagienuș devenise, precum se vede, în ingenioasa reclamă a orientalistului, o simplă abstracțiune în stare a satisface pe oricine de ambe sexe, bătrîn ori tînăr. Hagienuș chiar compusese o inscripție latină, în hexa și pentametre, ca o legendă la statuie:

Fii fără teamă, iubito, nu-ți tremure pașii, poarta
Cînd crezi că se-nchide, ea se deschide spre cer.

Scandîndu-şi stihurile, orientalistul clipi din ochi de emoţie, ca şi cînd ar fi fost gata să lăcrimeze. Compoziţia era într-adevăr mişcătoare, dar nu-i venise în minte decît într-un moment comercial. Publicarea anunţului i se păru lui Hagienuş periculoasă. Fără pomenirea lui Ioanide şi a lui Hansen n-avea nici o atracţie, cu numele acestora se putea întîmpla ca Ioanide în special să afle şi să se scandalizeze de vînzarea unui cavou ce nu-i fusese încă plătit. Ar fi aflat prea devreme şi copiii. Atunci, după multă chibzuială, Hagienuş se decise a merge la madam Valsamaky-Farfara, care era de o discreţie verificată. Cînd vru să se ducă la aceasta, veni la el, la minister, Panait Sufleţel, care nu-l slăbea din ochi, în scopul de a afla cînd s-ar ivi vacanţa vreunei direcţii de muzeu. În parte, drumul spre casă le era comun şi trecea prin faţa casei doamnei Farfara, şi implicit cu cîteva curţi mai încoace, pe dinaintea casei pe care o construia Ioanide. În poarta binalei aproape terminate, cei doi scunzi, unul pletoric, altul înarmat cu bastonul răsucit, se opriră, şi amîndoi, din simplă curiozitate, avură simultan ideea de a vedea pe arhitect, Hagienuş gîndindu-se pe deasupra la posibilitatea de a-l descoase pe Ioanide asupra valorii reale a unui cavou de felul celui construit. Îşi şi ticluise pretextul. Avea să-i spună arhitectului aşa: « Domnule Ioanide, am venit să te rog să mă mai amîi puţin cu plata datoriei, fiindcă sînt foarte strîmtorat ». Intrară deci în clădire, şi Sufleţel vîrî capul pe toate uşile, să vadă ce este în odăi. Camerele de jos erau parchetate, şi zugrăveala era în curs. Găleţile de vopsele şedeau adunate pe jos, zugravii aflîndu-se probabil undeva în siestă. În faţa celor doi se înălţa o somptuoasă scară de piatră fără balustrada de fier, încă nemontată.

Hagienuş şi Sufleţel se suiră pe ea tiptil şi ajunseră în holul de la etaj. Aci tavanele se sprijineau pe grinzi foarte late de stejar, şi interiorul părea gata, ba chiar în curs de mobilare. Într-adevăr, Ioanide concepuse un număr de mobile specifice, fixate în pereţi. Cu bastonul în mînă, Sufleţel băga capul pe uşi, intra în odăi, ieşea, luîndu-şi, cum îi era firea, aere misterioase, de aceea păşind fără zgomot. Cînd ajunse la uşa celei din urmă odăi, foarte largă, o sufragerie probabil, cu boaserie pe toată suprafaţa pereţilor, Hagienuş şi Sufleţel rămaseră pironiţi locului. În faţa unui geam deschis, Ioanide şi Ioana şedeau strîns îmbrăţişaţi, Ioanide ţinînd pe Ioana cu mîna stîngă de mijloc şi cu cea dreaptă vîrîtă ca o răşchitoare în părul ei abundent şi sărutînd-o energic, cu o consimţire deplină din partea Ioanei. Cei doi clasicişti se consultară din ochi, apoi, mecanic, o zbughiră pe uşă, înainte de a fi văzuţi, coborînd scările vertiginos şi luînd-o la goană pe stradă, atît cît permiteau forţele lor fizice. Ioanide nu-i văzu, deoarece ferestrele deschise dădeau spre curte, iar fugarii o luaseră în direcţie opusă. În apropierea casei doamnei Valsamaky-Farfara, Hagienuş, suflînd greu, se opri.

— Nu mai pot, domnule Sufleţel, am obosit! Eu rămîn aici.

— Ai văzut? deschise gura abia acum celălalt, Ioanide e posedat de Eros, striveşte, muşcă. Centaurul în cavalcadă.

Sufleţel, plin de întîmplarea neaşteptată, plecă în grabă spre casă, mînuind convulsiv bastonul, spre a încredinţa întîi de toate evenimentele nevestei sale. De la el toţi prietenii ştiură că Ioanide a fugit cu Ioana.

Madam Valsamaky-Farfara primi pe Hagienuş cu politeţa ei obişnuită şi cu un zîmbet plin de atracţie.

Se cunoşteau bine între ei şi, ca oameni în vîrstă, ştiau să fie discreţi şi solidari.

— N-ai mai fost de mult pe la mine, domnule Hagienuş, m-ai lăsat, zise madam Farfara făcînd aluzie la o întrevedere veche, în care amîndoi pusese la cale o mică afacere.

— Sînt supărat, madam Farfara, sînt foarte supărat.

— De ce?

— Ia, cu ale vieţii. Copiii, griji familiare. Băiatul cel mare, ofiţerul, are nevoie de bani, datorii vechi, fata are şi ea greutăţi. Şi uite, acum m-au încolţit toate şi n-am nici un ban. Am cheltuit o grămadă de parale cu monumentul, şi tot nu l-am plătit în întregime. Pe o parte îmi pare bine că l-am făcut şi pe de alta rău, fiindcă dacă nu pot să plătesc, ce-o să fac?

Madam Farfara ştia pe degete existenţa lui Hagienuş, cu a cărui familie avea relaţii, nu făcu nici un gest din care să rezulte că nu crede ce spune orientalistul. Acesta privi precaut în direcţia uşilor.

— Poţi să vorbeşti fără grijă, îl încurajă madam Farfara cu o delicată confidenţă.

— Am venit să te consult pe dumneata, ca prietenă veche, să mă înveţi ce să fac. Da' ştii, te rog să nu afle nimeni.

— Îmi pare rău! se indignă madam Farfara, cu totul onest, confidenţa fiind însuşirea ei capitală, deviza firmei ei neînscrise, cu care avea succese meritate.

— Am nevoie de bani!

— Vrei să împrumuţi?

— Aş! Ce să împrumut, să-mi iau belele pe cap acum, la bătrîneţe! Dacă aş putea să vînz ceva.

— E mult mai cuminte! Dacă ai ce...

— Asta e, că nu prea am ce să vînd. Am cărţi de foarte mare preţ, dar dacă le vînd cu ce mai

lucrez eu? Să mă ierte Dumnezeu şi răposata nevastă-mea, îmi pare rău că m-am pripit cu monumentul. O s-ajung, Doamne fereşte, de rîsul lumii, să fiu nevoit să vînd cavoul, ca să-l pot plăti.

Zicînd acestea, Hagienuş se uita cu coada ochiului la madam Valsamaky-Farfara, să surprindă vreun reproş din parte-i. Însă madam Farfara primi chestiunea foarte calm şi pozitiv:

— Mulţi au fost nevoiţi să vîndă locurile de la cimitir. Face omul ce poate. Dacă-ţi dă preţ bun...

— Zău, madam Farfara, prinse inimă Hagienuş, nu fac un păcat dacă l-aş vinde? Te rog să-mi spui sincer, să n-am mustrări de conştiinţă.

— De ce să faci păcat? Răposata însăşi, cînd şi-ar fi ştiut copiii în suferinţă, ar fi renunţat la orice ca să-i ajute. Sufletul ei din cer vede şi înţelege.

— Va să zică nu fac rău vînzînd?

— Nu, fireşte, dacă n-ai încotro.

— Întrebarea e cui să vînd, zise Hagienuş trecînd de la problema remuşcărilor la problema comercială.

— Dăm sfoară, ne interesăm.

— Băiatul meu zice că a oferit cineva trei sute de mii de lei. Numai pe mine mă costă o groază de parale. E şi statuia. De, n-am încotro, aş vinde, însă omeneşte, ce Dumnezeu!

Exclamînd «ce Dumnezeu!», Regele Lear făcu mişcarea tipică a omului indignat împotriva speculei.

— Dă-mi autorizaţie să mă ocup şi, ca o prietenă veche, am să caut să te ajut.

Expresia «ca o prietenă veche» era cu totul hieroglifică la madam Farfara şi însemna «cu comisionul ştiut».

— Dar te rog, insistă Hagienuş cu mîinile împreunate catolic, să nu afle nimic domnul Ioanide.

Fu convenit ca orientalistul să procure o fotografie a monumentului, pentru ca madam Farfara să poată s-o arate amatorilor.

De acum încolo, Hagienuş îşi purta cu vorba copiii, amăgindu-i şi amînîndu-i:

— Lăsaţi-mă şi voi numai puţin, să mă obişnuiesc cu ideea, atît vă cer, ce Dumnezeu!

Sau:

— Săptămîna asta sînt prins, n-am să pot, însă în săptămîna ce-o veni putem să ne ocupăm de chestie.

Fapt este că vîndu cavoul prin madam Valsamaky-Farfara, pe preţ ceva mai bun decît cel oferit de amatorul propus de Petrişor. Se pare că Saferian nu fu străin de această tranzacţie, deşi, conform moralei sale comerciale, nu suflă nimănui nici un cuvînt, cu atît mai puţin lui Hagienuş. Încasîndu-şi banii, orientalistul se găsi în faţa unei noi probleme serioase: unde să ducă sicriul? Cavoul « mătuşii », de care vorbeau copiii, era încuiat, şi cheia se afla în mîinile Florichii. Hagienuş încercă să ceară cheia sub pretext de a studia mutarea osemintelor. Florica şi Petrişor ţineau morţiş să meargă cu toţii împreună, ceea ce nu convenea orientalistului, de teamă să nu se afle despre vînzare, spre a fi silit să dea copiilor jumătate din bani. În fond, Hagienuş nu era avar şi nu din lăcomie proceda astfel, voia doar să aibă un ascendent asupra progeniturii sale, să se lase extorcat în rate, cu maxim de profit moral şi fizic. Tratamentele de soiul aceluia din ziua cu şampanie şi prăjituri îi făceau deosebită plăcere. Hagienuş era din familia bătrînului din anecdotă care-şi umple o ladă cu pietre, dînd a înţelege feciorilor că mai are avere, spre a fi îngrijit bine pînă la moarte. Neputînd căpăta cheia, Hagienuş

aduse cu trăsura sicriul de metal învelit bine în hîrtie şi legat cu sfoară, ca şi cînd ar fi fost un pachet de cărţi, şi spre a desăvîrşi iluzia puse chiar cîteva reviste broşate pe deasupra. Operaţia izbuti aparent, şi orientalistul putu să-şi aşeze chivotul aşa legat în raft şi să-l acopere cu cărţi. Guvernanta însă văzuse transportul şi, curioasă, nu se lăsă pînă nu descoperi depozitul şi nu rupse hîrtia într-un loc. Cînd dădu de metal, nu mai avu nici o îndoială asupra adevărului, şi spre a se pune bine cu copiii lui Hagienuş le destăinui secretul. Scandalul ce urmă fu formidabil.

— Tată, ţipă Petrişor, la masă, ai vîndut cavoul!

Regele Lear privi pierdut în toate părţile, spre a vedea dacă are vreo cale de salvare, apoi se hotărî să înfrunte taurul ca toreadorii, cu mişcări repezi.

— Păi, nu m-aţi îndemnat voi să-l vînd, copii?

— Foarte bine, noi te-am îndemnat, dar de ce să mă faci de rîs, să ţin omul cu vorba? L-ai vîndut altcuiva.

— Gîndiţi-vă şi voi, încercă Hagienuş persuasiunea, un lucru de artă nu se dă oricui. L-am vîndut unei persoane culte, care îl va îngriji ca pe ochii din cap.

— Cui l-ai vîndut, cui nu — nu importă. Barem să-l fi vîndut mai bine. Cu cît l-ai dat?

Hagienuş se feri să spună suma exactă, fiind convins că Petrişor era în stare să afle.

— Nu l-am dat mai rău!

— Ascultă, tată, îl luară copiii cu binişorul, dă-ne banii care ni i-ai promis. Pierdem bucata de vie.

— O să vă dau eu, n-aveţi grijă.

În fine, Hagienuş îi purtă cu vorba cîteva zile, apoi, ca să scape de strînsoare, începu să nu mai

dea pe acasă. Dormea iar la minister şi spunea că l-au dat copiii afară. Aceştia recurseră la o stratagemă. Ameninţară cu vînzarea cărţilor, simulînd chiar desfacerea lor, în chipul următor: unul din prietenii lui Petrişor fu prins de Hagienuş în oraş avînd la braţ cîteva cărţi din cele mai arătoase şi mai preţioase ale orientalistului.

— Da' ce ai acolo? întrebă acesta.

— Nişte cărţi, răspunse amicul, extrem de interesante. Le-am luat de la un anticar. A cumpărat o bibliotecă întreagă de cărţi ştiinţifice şi le dă ieftin. Am luat multe.

Hagienuş ceru să vadă cărţile şi se făcu alb la faţă.

— Astea sînt cărţile mele!

— Tot ce se poate, eu le-am luat de la anticar!

— Cărţile mele, se scînci copilăreşte Hagienuş, agonisite cu trudă, cine are asemenea opere în România?

Şi imploră (şi pe drept cuvînt) pe amic să nu înstrăineze volumele, îl rugă să i le revîndă. Apoi îndată, în panică, se întoarse acasă.

— Nu mă nenorociţi, copii, gîndiţi-vă şi voi că este un Dumnezeu sus! Se poate să faceţi asemenea ispravă? O viaţă de om am pus în rafturile astea. Astea sînt o avere. Tot ale voastre sînt.

— Fugi de acolo, tată, zise Petrişor, că nu ţi-am vîndut nici o carte. Se poate? Uită-te singur. Hagienuş se repezi la rafturi şi căută operele pe care le văzuse în mîinile străine şi le găsi la locul lor. Faţa i se umplu de un rîs euforic, imens.

— Ai văzut? conchise Petrişor drăgăstos. Noi te iubim, numai dumneata n-ai milă de noi.

Orientalistul era prea inteligent spre a nu pricepe cum stau lucrurile, şi de aceea acordă o porţiune

de bani copiilor, promiţînd restul mai tîrziu. Nu mai căpătă şampanie, în schimb masa fu ireproşabilă. Un singur lucru întristă puţin sufletul lui Hagienuş, conştiinţa că făcuse o faptă jignitoare pentru soţia sa defunctă. Seara cînd se culca, înveşmîntat în imensa lui cămaşă oltenească, se închina smerit şi, cu ochii spre locul sicriaşului, şoptea:

— Iartă-mă!

Cînd ieşea pe stradă avea totdeauna în buzunar mărunţiş, şi unde vedea un cerşetor dădea îndată între doi şi cinci lei, după împrejurare. Aceste practici religioase îi uşurară considerabil sufletul, şi Hagienuş dormea acum ca un copil şi arăta în reuniuni acelaşi temperament pueril, maliţios şi plin de fineţă intelectuală. Multă vreme, Ioanide, absorbit în preocupările lui complexe erotice şi paterne, nu ştiu nimic de toată afacerea, pînă ce într-o zi Gaittany zise:

— Ai auzit de isprava lui Hagienuş?

— Nu. Ştiu că nu mi-a plătit planul.

— Domnule! Mi-a spus Smărăndache: a vîndut cavoul. Ha-ha-ha! Ei, ce zici?

— Un dobitoc! răspunse Ioanide.

XII

A spune că arhitectul fugise de acasă cu Ioana e o mare exagerare. Cel mult Ioanide trăi cîteva zile aproape marital cu fata doamnei Valsamaky-Farfara, şi asta datorită faptului că apartamentul de sus al imobilului era în curs de mobilare, avea chiar divanuri largi, acoperite cu saltele. Ioanide îşi anunţase soţia că va dormi acolo ca să comande mai comod un număr de lucrări de lichidat urgent

și transportase o planșă lungă, pe care o așezase pe două picioare portative. Venind la madam Farfara acasă, Ioanide contemplă de sus pînă jos pe Ioana și se simți cuprins de o decizie inevitabilă. Indolenta era molatică, însă foarte profundă în priviri, și ochirile ei părură lui Ioanide din ce în ce mai îmbietoare. Ministeriatul lui Pomponescu nu se realiza și e de înțeles că vreo vocație deosebită pentru ceremoniosul profesor de beton-armat Indolenta nu avea. De aceea, cînd Ioanide, devenit deodată straniu de imperios și mineral în ochii-i albaștri, o săgetă cu privirea, Ioana primi chemarea secretă și acceptă invitația arhitectului de a vizita imobilul construit în apropiere. Ioanide intui repede, din felul cum Indolenta lăsa capul în jos, dintr-un sentiment de subjecțiune, ea care în mod normal arăta deplină stăpînire de sine, că fructul era copt, și agresiunea se petrecu aproape exact așa cum o povestea Sufletel, violentă și liniștită totdeodată, ca un proces normal, însă nu atunci cînd picară Hagienuș și Sufletel, ci mai înainte. Ceea ce văzuseră cei doi aparținea idilei obișnuite. Arhitectul fu la început foarte plăcut surprins de vigoarea corporală a Ioanei, avînd impresia că păcătuiește cu o statuie a Venerei. Indolenta avea gesturile maiestuoase și o anume voluptate rece, care sublima amplexiunile de noțiunea prea materială a cărnii, lăsînd totuși o senzație de ponderabil. În acea epocă de plictiseli cu Tudorel și Pica, Ioanide se simți invadat de o vigoare sufletească nouă. Deși natura relațiilor cu Ioana, prin ceea ce știau prea bine unul despre altul, nu obliga la coabitațiune și scandal exterior, arhitectul socoti că un mic campament ca și casnic, cîtă vreme durau lucrările sale, avea farmecul său. Ioana aduse de

acasă cîteva esențiale piese de lenjerie și vesela strictă, iar servitoarea ei servea masa adusă din apropiere în mari sufertașe și încălzită pe *réchaud*-uri electrice. Madam Valsamaky-Farfara avu tactul de a nu înregistra schimbarea, ca una ce poseda un mare simț al libertății și se adapta, cu condiția unei decențe exterioare, celor mai extravagante situații. Aventura Ioanei nu atingea nici pe departe dimensiunile aventurilor ei juvenile.

Existența lui Ioanide luă cîtva timp forma unei căsnicii renovate în plină tensiune pasională. Arhitectul ieșea dintr-o îmbrățișare încleștată și viguroasă, era servit apoi cu cafea cu lapte încropită pe *réchaud*, trecea la lucrările lui, în care se absorbea, venea înapoi la masa imensă de stejar din sufragerie, pe marginea căreia la început așteptau două tacîmuri, și se așeza la masă după ceremonia îmbrățișării, se despărțea de Ioana spre a-și relua lucrul sau peregrinațiile, se întîlneau seara la masă și apoi intrau în alcovul improvizat. Însăși regularitatea programului permitea lui Ioanide să se cufunde tot mai mult în gîndurile lui, încît singurul element schimbat era o afecțiune veche și prietenoasă (aceea a doamnei Ioanide), cu un regim pasional violent, la ore fixe. Indolenta părea a fi foarte satisfăcută cu acest orar moderat și a nu da nici un semn de plictiseală. Cînd Ioanide o neglija din cauza ocupațiilor lui, se privea lung în uriașele oglinzi pe care le instalase arhitectul, vocaliza discret spre a controla ecoul odăilor, proba unele gesturi ale mîinilor și bustului ca într-o repetiție, uneori se arunca pe divan și citea, cînd nu dormea pur și simplu. Alteori dispărea pentru cîtăva vreme acasă. Primul simptom de oboseală al arhitectului fu provocat de problema ferestrelor. Seara Ioanide era obișnuit

să doarmă cu ele deschise, chiar și pe vreme relativ aspră, motiv pentru care nu petrecea noaptea în același dormitor cu doamna Ioanide.

Numai ideea ferestrei închise îl sufoca pe arhitect, oricît de mare ar fi fost camera. Odaia în care dormea cu Ioana era excepțional de vastă și aerată și fără mobile, afară de divan, dulapuri în perete și un fel de bancă fixă în apropierea geamurilor. Totuși Ioanide nu se gîndi nicidecum să procedeze la recluziunea odăii, cu toată răcoarea de afară, și fu cu totul mirat cînd Indolenta, într-o cămașă foarte decoltată, prinsă cu șireturi pe umeri, ca și rochia de seară, maiestuoasă ca statuia Pallas Athenei, se îndreptă spre fereastră.

— Dar ce faci? întrebă el.

— Închid geamurile! răspunse Indolenta cu aerul cel mai rezonabil din lume.

— Să le închizi? se miră arhitectul. De ce?

Atît era de obișnuit să doarmă în aer deschis, încît nu bănui, în ingenuitatea lui, că alții nu fac la fel. Indolenta îl privi cu o imperceptibilă surpriză.

— Să dormim în frig? Dar răcim!

Ioanide nu ripostă nimic și Indolenta obtură dormitorul. Arhitectul nu dormi bine peste noapte, avu senzația că se află într-o etuvă, și chiar apropierea fierbinte a Ioanei îl irită. Se sculă mai de dimineață și trecînd în sala cea mare inspiră cu sete aerul proaspăt lîngă o fereastră deschisă.

Al doilea simptom de blazare se ivi în legătură cu strîngerea șervetelor de la masă. Ca să lichideze mai repede operația, Ioana împăturea șervetele și fața de masă după terminarea prînzului sau a cinei. Însă le îndoia așa de inegal, încît le transforma într-un morman de cîrpe informe, pe care le arunca apoi la o parte. Pe Ioanide afacerea asta îl supăra afară din

cale nu din pedanterie sau din excesiv spirit gospodăresc, ci fiindcă fața de masă era o figură geometrică, aproape un pătrat. Nu admitea împăturirea ei decît în secțiuni absolut simetrice, pînă la obținerea unui pachet exact patrulater. Asta constituia o necesitate imperioasă pentru liniștea ochilor săi, de aceea, de cîte ori vedea pe cineva maltratînd geometria se repezea și-i lua din mînă pătura, pînza, și o strîngea el însuși. La fel făcu și cu șervetele Indolentei. Ioanide fu departe de a-și manifesta pe față nemulțumirea lui arhitectonică, ba chiar rîse la ideea de a explica Indolentei pretențiile sale, nu mai puțin se înfioră de temperamentul unei femei pentru care liniile drepte nu spun nimic. Verticalitatea Ioanei îi apăru ca o impostură, și maiestatea ei — compromisă. Dimpotrivă, trecu în revistă obiceiurile doamnei Ioanide, lenjeria ei impecabilă, gustul pentru tot ce este imaculat și drapat. Ce-ar fi o statuie greacă de femeie cu veșmîntul în cute întrerupte anarhic? Arta spălatului și a drapării în antichitate mergea mînă-n mînă cu arta arhitectonică.

În legătură cu doamna Ioanide se petrecu în acest timp un incident și comic, și penibil. Pomponescu nu întîrzie, firește, să afle de felonia lui Ioanide (după gîndul lui intim), și cea dintîi reacție cînd i se comunică de către amicii malițioși fu că se acoperi de o paloare mortală și-și mușcă mustața cu o violență neobișnuită pentru temperamentul lui plin de decor. El nu văzu aci dezerțiunea Ioanei, ci o jignire personală, o insultă premeditată din partea lui Ioanide, lucru ce ar fi putut într-adevăr să fie interpretat astfel, pe bună dreptate, dacă arhitectul, cu totul abstras, s-ar fi gîndit o clipă la așa ceva. De fapt, pentru preocupatul Ioanide, Pompo-

nescu era inexistent, gîndul mergea la el mai puţin decît la oricare altul. Situaţia politică a lui Pomponescu era din cele mai oscilante. Se dădea ca sigură intrarea lui în minister într-un timp dat, în vreme ce zvonuri circulau că refuză sau nu e acceptat. Însă cei mai familiari cu firea lui Pomponescu ştiau că acesta e un om care cînd a pus în mişcare zvonul ministeriatului nu se lasă pînă nu-l obţine. În acest timp al episodului Ioanide-Ioana, ştirea iminentei cooptări în minister a lui Pomponescu se răspîndi iarăşi, şi Bonifaciu Hagienuş, Panait Sufleţel, Andrei Gulimănescu şi Gonzalv Ionescu se repeziră în anticamera sa. Dan Bogdan, mai rigid, păstrînd mereu o anume aparentă independenţă de caracter, stătu în rezervă. Servili şi maligni totdeodată, curtenii nu se putură abţine de a nu aduce vorba despre Ioanide.

— Se zice că Ioanide a fugit de acasă! intră în chestiune Gulimănescu.

— L-am văzut eu, asigură Hagienuş în culmea plăcerii de delator; este cu. . .

Însă orientalistul nu pronunţă numele Ioanei, de frică să nu atingă pe Pomponescu, ci numai dădu a înţelege că persoana este prea cunoscută spre a mai fi pomenită.

Pomponescu, care depăşise faza dramatică şi trecuse acum la amărăciunea ironică, spuse numai atît, puţin cam umflat:

— Oare doamna Ioanide cunoaşte aventurile stimatului ei soţ?

Vorbele lui Pomponescu n-aveau în strictul lor înţeles noţional nici o nuanţă imperativă, nefiind obiceiul ministeriabilului de a comite inconvenienţe sociale. Era o simplă meditaţie, care, dacă ar fi fost proferată în bună dispoziţie, ar fi trecut drept

o banală poantă de umor. Gulimănescu interpretă altfel întrebarea şi interveni viguros:

— Trebuie să-i spuie cineva neapărat!

— Spune-i dumneata! propuse Hagienuş.

Gulimănescu se recuză speriat:

— Eu? Nici n-o cunosc personal pe doamna. Spuneţi-i dumneavoastră!

Ca să scape de baroca misiune, Sufleţel pară invitaţia posibilă făcînd o propunere:

— Cel mai indicat este domnul Gonzalv Ionescu, ca om cu totul obiectiv.

Gonzalv ascultă invitaţia fără a simţi de loc enormitatea lucrului, neprinzînd nuanţa care desparte convenientul de gestul nedelicat. Se uită numai la Pomponescu, spre a vedea dacă acesta aprobă. Pomponescu nu făcu nici o mişcare de dezaprobare, păstrîndu-şi amărăciunea mizantropică. De fapt, în sinea lui simţi dezgust pentru ideea de a te duce să turburi liniştea unei femei cu informaţii ce nu te privesc, el personal n-ar fi făcut o asemenea faptă pentru nimic în lume. Însă afectarea lui împotriva lui Ioanide era aşa de mare, încît îi surîse gîndul ca Gonzalv să facă pe propria-i răspundere detestabila gafă.

Gonzalv nu respinse misiunea, cu atît mai mult cu cît Conţescu era de puţină vreme bolnav de un icter mai degrabă uşor, pe care însă el, Gonzalv, îl interpreta ca pe un semn de agravare a funcţiunii tuturor organelor. În apropierea deschiderii anului şcolar, de intra în minister Pomponescu, ar fi putut, cu sprijinul acestuia, să facă atmosferă împotriva lui Conţescu, care, deşi în permanenţă bolnav, se încăpăţîna a nu pune suplinitor. Se putea de asemenea întîmpla ca icterul lui Conţescu să se agraveze. Deci Gonzalv primi misiunea printr-o interogaţie:

— Credeţi că trebuie să mă duc eu?

— Neapărat! strigară toţi. Faci o faptă bună!

Pomponescu dădu mîna lui Gonzalv la plecare şi-l conduse pînă la uşă cu un dispreţ cu totul pierdut în fundul ochilor, învelit în cea mai afabilă curtoazie.

Madam Ioanide primi vizita lui Gonzalv Ionescu fără nici o bănuială. Văzîndu-l cu geanta cea mare, crezu că e vreun plasator de cupoane şi, amatoare impenitentă de cumpărături, aşteptă. Recomandarea necunoscutului ca « profesor Gonzalv Ionescu » o dezamăgi.

— Luaţi loc! îl pofti ea gentilă.

Gonzalv, după un moment de reculegere, intră în materie.

— Probabil, zise el, sînteţi îngrijorată de lipsa soţului dumneavoastră.

— Îngrijorată? se miră madam Ioanide. De ce?

Gonzalv nu se aştepta la o astfel de indiferenţă şi-şi pierdu oarecum cumpătul.

— Am crezut că e o datorie, în sfîrşit, să vă dau un indiciu ca să puteţi să-l readuceţi pe calea cea bună.

Prima impulsie a doamnei Ioanide fu de a invita pe Gonzalv să nu se amestece în treburi ce nu-l privesc, dar, femeie perfect calmă şi de tact, mai ales nepricepînd de loc ce vrea să spună Gonzalv cu readucerea lui Ioanide (nu dădea nici o atenţie escapadelor arhitectului, tolerîndu-le ca un drept intim al lui, sigură de afecţiunea transcendentală a soţului ei), crezu că vizitatorul e un nebun.

— Domnule, îl întrebă ea matern, unde zici dumneata că se află soţul meu?

— Este cu o femeie; vă pot spune strada... într-o casă nouă, se zăpăci cu totul Gonzalv.

Madam Ioanide rîse ponderat, ca o infirmieră voind să convingă pe bolnav că tot ce vede în delir e închipuire.

— Soţul meu lucrează într-adevăr la un imobil în oraş, a dormit cîteva zile acolo, fiind mai aproape de centru, şi a luat masa la prietenele noastre madam Valsamaky-Farfara şi fata ei, Ioana.

Gonzalv rămase fără replică. Madam Ioanide, în devotamentul ei pentru soţ, merse şi mai departe şi spuse o minciună:

— Soţul meu a fost azi acasă, adineaori a plecat.

Şi cu aceasta întinse foarte galant mîna lui Gonzalv, mulţumindu-i pentru bunele sale intenţii.

— Oamenii ăştia sînt cu totul ridiculi! se supără Gonzalv cînd fu în stradă. Mă pun pe drumuri, după nişte informaţii neserioase.

Atît reţinu el din toată întîmplarea. Cînd auzi iarăşi spunîndu-se că Ioanide se află cu Ioana (lucru perfect adevărat), Gonzalv, cu aerul unui om bine documentat, protestă:

— Nu e adevărat, domnule, Ioanide e acasă, mi-a spus soţia.

Ioanide avu a suporta un alt accident pe care nu-l putea prevedea. Într-o zi se găsi faţă în faţă cu Sultana, acolo, în salonul în care lucra în imobilul neterminat. Ioana nu era de faţă, poate plecase acasă, întoarcerea ei se putea produce oricînd.

— Ce cauţi aici? sări în sus Ioanide într-o şoaptă masivă, sonoră.

— Tu ce cauţi aici? îi replică Sultana cu reproş.

Aceasta era foarte întunecată la obraz de soarele meridional, arăta a fi în cea mai perfectă stare de sănătate şi cearcănele de la ochi îi dispăruse. Era îmbrăcată foarte elegant şi simplu, tot în *tailleur marron* (culoarea ei predilectă), de o lînă engleză

spongioasă şi moale ca o ţesătură de alge. În ea nu striga vreo stare maladivă, ci vitalitatea sudică, întreţinută în depărtare de ideea că a cîştigat un drept la Ioanide.

— Precum vezi, îi răspunse arhitectul, lucrez. Meseria mea nu permite lenea.

— Taci din gură! îl contrazise Sultana cu familiaritate, însă nu trivial, cu tonul pasionat al unei intime. Lucrezi? Se prea poate. Dar ştie toată lumea că trăieşti cu Ioana aici, pentru ce?

Ioanide nu putu să răspundă la această chestiune pusă cu atîta netezime şi începu să se impacienteze. Sultana se trînti *sans façon* pe marginea unui scaun, scoase o ţigară din poşetă şi o aprinse cu o brichetă de aur. Apoi, dînd un fum care umplu atmosfera cu o aromă de smochine, întrebă ca din curată curiozitate:

— Ascultă, Ioanide, te rog să-mi spui drept, îţi dau cuvîntul meu că nu mă supăr. Nu-ţi plac?

Arhitectul făcu un examen vizual Sultanei şi răspunse cu cea mai deplină sinceritate la care-l obliga conştiinţa lui virilă:

— Îmi placi.

Din nou Sultana reveni la întrebarea ei turburătoare:

— Atunci, pentru ce faci ceea ce faci?

— Ascultă, Sultana, zise Ioanide punînd stăpînire pe sine şi cu un ton de familiaritate mai mult paternă, întrebarea ta n-are nici un sens şi n-aş vrea să cădem pe un teren penibil. Pentru ce? Presupunînd că este vreun temei să pui această întrebare, ce legămînt există între noi? Eşti tu logodnica mea, am dezertat de la vreo obligaţie?

— Ai spus că consimţi să mergi în Egipt, am făcut pregătiri, am crezut în tine.

— Am spus eu asta?

— Desigur.

— Atunci, zise Ioanide, ai dreptate, sînt vinovat nu atît cît îţi închipui şi în direcţia în care crezi. Sînt vinovat fiindcă ţi-am nutrit speranţe la care nu pot să răspund.

— Pentru ce?

— Pentru că sînt însurat, am responsabilităţi faţă de familia mea, Tudorel şi Pica, copiii mei, mă îngrijorează...

— Cu toate astea, eşti *aici*...

— Am o mare concepţie despre inteligenţa ta ca să te rog să mă scuteşti de explicaţii neconvenabile. Nu se petrece nimic *aici* de natură a schimba direcţia vieţii mele.

Sultana înregistră declaraţia, făcu un « aha » fără ironie şi rămase gînditoare cîtăva vreme. Apoi, aruncîndu-şi ţigara pe geam, se îndreptă spre arhitect cu o ardentă deciziune.

— Ioanide, spuse ea, am făcut mari vise în privinţa ta, am văzut fel de fel de oameni, tu eşti bărbatul care îmi convine, pierderea ta va fi o mare dezamăgire pentru mine. Probabil că nu voi muri, nu mai sînt bolnavă, cum credeţi voi, tata şi cu tine. Lucrul e mult mai simplu: îmi placi.

Vrînd să dea accidentului o întorsătură amabilă, Ioanide făcu o plecăciune ceremonioasă. Dar n-avu vreme s-o dezvolte, căci Sultana îl prinse în braţe cu o forţă de înotătoare voinică. Ioanide nu respinse îmbrăţişarea, ci o acceptă, dezvoltînd-o şi profitînd de ea. Însă după cîteva secunde de ardenţă, se desfăcu delicat şi, liniştit în sinea lui, înregistră umorul situaţiei sale. În aceeaşi casă fusese agresor şi victimă aproape din distracţie, fără a fi tîrît de vreo pasiune. Tocmai această întîmplare îl făcu atent asupra stri-

denţei aparente a purtărilor sale într-un timp cînd era profund plictisit de probleme serioase. Interior, hotărîrea lui fu luată.

— Domnişoară Sultana, zise el, introducînd cu maxim de blîndeţă pe « domnişoară », ţi-am spus adineauri că-mi placi. Într-adevăr, mai mult decît crezi. Totuşi, trebuie să-ţi spun mai degrabă: Mi-ai place!

— Cum vine asta?

— Mi-ai place dacă în afară de gustul meu personal ne-ar da un ajutor condiţiile obiective.

— Cine te împiedică?

— Aproape totul!

Sultana făcu un semn cu mîna, traductibil « Prejudecăţi! »

— Sau, ca să mă exprim mai bine, ai venit prea tîrziu. Fără această diferenţă de orar, nu te-aş mai fi lăsat din braţe niciodată.

— Cînd trebuia să vin?

— Acum douăzeci şi doi de ani!

— Oh! Eşti şi tu de ideea că un bărbat prea în vîrstă nu convine unei fete tinere? Dar tu-mi placi tocmai pentru vîrsta ta, mai tînăr n-ai avea nici un haz, cred că de-ai fi avut douăzeci de ani mi-ai fi părut anost.

— Ai perfectă dreptate. Şi tu îmi placi pentru diferenţa de vîrstă.

— Atunci?

— Nu sînt bătrîn fiindcă am atîţia ani, ci fiindcă am copii.

— Nu pricep încă acest sentiment.

— Îl vei pricepe probabil mai tîrziu. De fapt, prin natura lucrurilor, mai iubesc pe cineva.

— Ah!

— Pe Pica, pe fata mea. O iubesc patern, ca pe o fată care înfăptuieşte, fără să mă turbure material, eugenia feminină la care aspir. Acest soi de iubire pune între tine şi mine un timp considerabil. Pica îţi face concurenţă.

— Presupunînd că ai fi liber şi cu o fată, n-ai putea să te căsătoreşti?

— Mi-e teamă că nu.

— Ce logică absurdă! Cine-ţi interzice?

— Pudoarea, domnişoară Sultana. Mi-e ruşine de Pica.

— Dar Pica dumitale, pe cîte am auzit, iubeşte pe cineva, se va căsători.

— Nimic mai firesc. O fată poate avea pasiuni. Tatăl nu. Exemplul meu, sau falsa mea reputaţie, ajutată de accidente ca acela de acum, îmi diminuează autoritatea în ochii fetei mele şi duce la dezorientări pe care le regret la Pica.

— Ioanide, zise Sultana, care nu renunţa de loc la familiaritatea ei, Pica e tot aşa de impulsivă ca şi tine prin temperament, nu fiindcă urmează exemplul tău.

— Crezi? La urma urmei e posibil, însă eu sînt dator să lupt contra eredităţii.

— Nu te-aş fi crezut aşa moral!

— Nici eu nu m-aş fi crezut. E o surpriză pentru mine însumi. Instinctul funcţionează în ciuda libertăţii mele de conştiinţă. Urăsc filistinismul, vreau să fug cu tine în Egipt şi nu pot.

— Şi eu, zise Sultana cu un fel de decepţie ironică, aşezîndu-se din nou pe scaun, ţi-am adus un angajament strălucit.

Şi scoase din poşetă un plic prelung, pe care-l azvîrli cu umoare pe masă. Potolirea Sultanei bucură pe Ioanide, care socoti că scăpase din vîl-

toare. Tot ce spusese era sincer şi spontan, şi totuşi inteligenţa lui de om experimentat îi arăta că sub raport pedagogic o întorsese bine cu sau fără intenţie. Mai avea un act de executat, de a o scoate pe Sultana din casă.

— Tot ce ţi-am spus, continuă, de data asta deplin lucid, nu dărîmă legăturile dintre noi, le pune numai pe o cale mai cerebrală. Spiritul meu are nevoie de temperamentul dumitale, rămîi mai departe prietena, confidenta mea, de mult vreau să mă consult cu dumneata, o fată de vîrsta Pichii vede altfel, poate să mă lumineze...

În acest moment, Indolenta intră pe uşă. Ioanide vorbea aşa de rezonabil, iar Sultana îl asculta de pe scaun cu aer aşa de serios, încît nimic suspect nu plutea în aer. Arhitectul luă o ţinută sigură şi privi pe cele două femei cu un zîmbet extraordinar de autoritate.

— În fine, bine c-ai venit! zise el Ioanei. Îţi prezint pe domnişoara Sultana, fiica prietenului meu Manigomian. Domnişoara este Ioana, amica mea din copilărie, fata doamnei Valsamaky-Farfara, care mă hrăneşte pe şantier. În fond, amîndouă sînteţi tinerele mele prietene.

După ce-şi dădură mîna bărbăteşte, Ioana se aşeză şi ea de partea cealaltă a mesei.

— Închipuie-ţi, spuse Ioanide, domnişoara Sultana a fost în Egipt şi mi-a adus un angajament oriental. Se pare că sînt mai preţuit în străinătate decît în ţară. Ce zici, Ioana, să mă duc?

— Eu una m-aş duce! răspunse Ioana.

— Vezi că am dreptate? se întoarse Sultana ironic către Ioanide.

Arhitectul se temu de o recrudescenţă a dificultăţilor şi dădu bir cu fugiţii.

— Pe mine să mă iertaţi, zise, trebuie să inspectez şantierele. Vă las.

Şi plecă. În urma lui, cele două femei vorbiră despre Egipt, despre mode şi alte chestiuni feminine în chipul cel mai liniştit din lume, şi Ioana conduse pe Sultana pînă în stradă. Ioanide, scrutînd pe Sultana şi Indolenta, puse una în faţa alteia, nu putu evita o observaţie: între ele exista o analogie de contrast simetric ca între un corp convex şi unul concav. Amîndouă erau planturoase, atletice, pasionale, femei solicitînd vigoarea bărbatului, nişte flăcări în fine, însă Ioana era o văpaie rece şi pasivă, Sultana — o flacără roşie. Una se lăsa învinsă cu voluptate, alta ataca focos. Curios, în ciuda aparenţelor, cea mai castă părea a fi Sultana, şi era de fapt, căci agresiunea ei pornea nu din impudoare, ci dintr-o filozofie a independenţei exprimate cu ingenuă lipsă de control. Sultana, dincolo de temperamentul ei eruptiv, era o cerebrală capabilă de a pricepe orice. Totul depindea de natura obiectului slujind drept aliment vitalităţii ei. Pentru acest motiv, Ioanide se purtă mai rezervat cu ea, nevoind a crea situaţii ireparabile. Oricum, gîndi arhitectul nu fără a rîde, scăpase ca prin minune de Scylla şi Charibda.

Convorbirea cu Sultana despre Pica deşteptă în sufletul lui Ioanide preocuparea de fata lui, cu care prilej simţi că poziţia sa faţă de Ioana era din cele mai false. Trebuia găsit mai curînd ori mai tîrziu un pretext de a slăbi relaţiile, unul putînd fi terminarea definitivă a lucrărilor. O soluţie brutală repugna lui Ioanide, ca unul care cunoştea pe Ioana într-adevăr din copilărie, nutrind pentru ea (aci nu minţise) şi un veritabil sentiment de protecţie. O ştia pe madam Valsamaky-Farfara. Aceasta avea

aptitudini pentru cele mai nebunești aventuri, le făcea însă cu bonton, cerînd imperios unui bărbat să fie mereu « șarmant ». Ea întreținea relații de prietenie mondenă cu bărbați cu care se afirma insistent a fi fost odată în raporturi mai intime, însă nu rezulta din întîlnirile decente ale celor împricinați nimic suspect. Într-un cuvînt, madam Farfara prefera pentru ea și pentru Ioana oameni « bine », cu *usage du monde*. Cea mai nimerită metodă de a destrăma o legătură superficială era pentru Ioanide a ieși cît mai mult în lume, și într-adevăr necesitatea profesională îl obliga să facă acest lucru.

Întîi de toate, Ioanide fu nevoit a vizita pe Ermil Conțescu, a cărui casă rustică era gata și pe care urma s-o vadă într-o zi împreună cu proprietarul, spre a examina dacă totul fusese executat după plan. Conțescu lucra în biroul lui cu o ceașcă de ceai medicinal înainte, studiind un dosar. Nu se băga de seamă că fusese bolnav. Numai o ușoară gălbejeală în ochi trăda icterul recent. Dosarul pe care îl consulta Conțescu era acela cu rețete și buletine de analiză, și el crescuse apreciabil între timp.

— Ei, cum te simți? îl întrebă arhitectul.

— Bine, bine, răspunse optimist geograful; se vede numai că am mîncat ceva gras, care mi-a dat puțin icter. Asta mi-a stricat din nou programul. Acum trebuie să cîștig timpul pierdut.

Intenția lui Conțescu era de a merge chiar de îndată să se instaleze la munte, împreună cu cîțiva colaboratori, urmînd a se deplasa pentru curs din cînd în cînd sau să delege pe cineva să-i citească lecțiile. Să-și ia concediu de la Universitate nici nu-i trecea prin gînd, și el explica cu oarecare aparență de dreptate că lucrările de seminar ale puținilor lui

studenți nu se puteau nicăieri face mai bine decît pe teren. După socotelile lui, greșise cînd calculase că-i vor ajunge cincisprezece ani pentru executarea monografiei regiunii. Îi trebuiau vreo șaptesprezece ani spre a face o lucrare solidă, care să suporte orice critică științifică. Conțescu dorea să lărgească cercetările lui și pe latura antropologică, zicîndu-și că monografia ar fi căpătat astfel o semnificație mult mai adîncă. În acest scop, se învoise și cu colegul său de sociologie să-i detașeze o echipă de studenți. Ideea lui era de a întocmi un fel de atlas în felul celor lingvistice, cu arătarea coincidențelor geo-bio-sociologice. Pornind de la observarea din cîmpul medicinei sociale că gușa e în raport cu solul, Ermil Conțescu avu mirajul, după ani de descripție goală, al unei teorii științifice. Fără a îndrăzni să afirme nimic categoric *a priori*, geograful bănuia că între fizica solului și fenomenul sociologic este o corelație, pe care era încredințat c-o poate formula după întocmirea atlasului. Astfel, unde solul era bituminos, Conțescu descoperea o precisă conformanță fiziognomică și persistența unor anume teme folclorice. În spațiul granitului și al coniferelor geograful surprinsese paralele între fenomene mineralogice, vegetale, animale, morale și etnografice. Și — lucru surprinzător, mărturisea el — omul de la munte din spațiul pleșuv are foarte multe asemănări cu omul maritim, și de fapt, cu tot paradoxul, regiunea muntoasă dădea cel mai mare număr de marinari. Explicația lui Conțescu era că în partea stîncoasă a munților amintirea litoralului din era întinderii mării pînă în regiunea alpestră era mai puternică. La facultate, teoria geografului era caricaturizată de studenții umoriști, care făceau și desene cu creta pe tablă, revelînd că Ermil Conțescu

descoperise o corabie cu pînze pe Caraiman. Pentru Conţescu totul era semnificativ şi plin de probleme, şi dacă găsea o pietricică de o culoare insolită, îndată îşi nota coordonatele geografice şi făcea un consult asupra compoziţiei rocii. Entuziasmul pueril al lui Ermil Conţescu n-avea nimic de a face cu pedanteria, nu era decît uimirea unui om din prima generaţie de cercetători ai naturii, pentru care ştiinţa e o religie, şi universul — un continuu miracol. Geograful nu arbora de loc prezumţia, dimpotrivă, nota lui distinctivă era difidenţa în propriile cunoştinţe. De unde prudenţă infinită, frica de a nu poseda toată « literatura » chestiunii, proorogarea la infinit a unei probleme, din lipsa de comunicaţii ştiinţifice. Sub acest raport, Conţescu semăna cu Gonzalv Ionescu, cu deosebirea însă că el personal voia să meargă la substanţa lucrurilor, să descopere ceva nou, fiind veritabil pasionat pentru ştiinţă, fie şi în maniera lui cam naivă, în vreme ce Gonzalv strîngea numai bibliografie, cu grija continuă de a găsi pe ceilalţi în culpă. Voluptatea lui Conţescu de a dibui şi dezlega enigme avea acest rezultat că sugera elevilor cu inteligenţă mai suplă asociaţii, care la unul din ei, eseist de mare merit, luă forma unei adevărate filozofii a naturii. În scurt, maestrul era inferior intelectualiceşte şcolarilor pe care îi producea, dar producea totdeodată cei mai buni elevi. El se purta afectuos cu ei, înglobîndu-i moralmente în marea lui familie, îi cita cu onoruri (« fostul şi iubitul meu elev cutare, actualmente profesor la. . . »), se preocupa de starea lor materială, le procura posturi şi nu refuza de a le găsi nevastă şi de a-i cununa. Gonzalv nu vedea în specialitatea lui decît « catedra », şi în ştiinţă — un şablon expozitiv.

— Domnule, zicea el strîmbînd gura de dezgust profesional, ne vede străinătatea şi rîde de noi. Conţescu ignorează ultimele lucrări apărute, nu citează măcar o dată pe Dittweg.

Conţescu auzise bîrfeala şi căutase în toate părţile pe acest Dittweg, şi se jura că nu există, n-a dat de el nicăieri. Cine ştie din ce obscură publicaţie îl scosese Gonzalv, care obişnuit refuza a face destăinuiri asupra surselor sale, pînă la data publicării unei broşuri, de teama plagiatului. El pîndea la tipografie pînă ce ieşea de sub teasc lucrarea, ca nu cumva un inamic să-i răpească materialul înainte de punerea în circulaţie a opului său.

— Să-mi dea Dumnezeu sănătate, se destăinui Conţescu lui Ioanide, să-mi termin opera. Generaţiile viitoare vor pune alte trepte pe acest soclu.

Ioanide rîdea de toate atlasele lui Conţescu şi de ierbarele lui. Cu toate acestea, om cu spirit de analiză, se întreba uneori dacă fixaţiunea geografului în direcţia unui monument ştiinţific nu era înrudită cu obsesia lui de a construi monumentul. « Ori, medita Ioanide, marota lui Conţescu e onorabilă, şi pe urmele lui se va naşte un Humboldt român, şi atunci şi pretenţia mea e îndreptăţită şi sînt un precursor al unui Giotto sau Bramante român, ori toate acestea sînt mofturi, şi atunci amîndoi sîntem egal de ridiculi. »

— Mă tem foarte mult, îi mai spuse Ermil Conţescu, de un război mondial care ne-ar arunca într-o tabără opusă Germaniei.

— De ce?

— Numai din punct de vedere ştiinţific. Cîţiva ani cel puţin, vom fi în imposibilitate să ne informăm. Fără ştiinţa germană, pretindea absurd geograful, e greu de făcut un pas în disciplina noastră.

Cu toate astea, Conţescu era departe de a propune vreo politică progermană. El îşi exprima simpla aprehensiune de a nu trebui să-şi lungească itinerarul lucrărilor cu un număr de ani neprevăzut. E drept că acest sentiment îl făcea egoist şi-l împingea să considere evenimentele după prejudecăţile lui de intelectual care făcuse studiile în Germania. Astfel, Conţescu înregistra turburările provocate de Mişcare fără a se scandaliza, i se părea că ceva îndreptăţeşte această orientare, blama numai violenţa. El, mărturisea, era obişnuit cu alte metode, crima şi conspiraţia nu se potriveau cu viziunea lui. În politică, Conţescu înţelegea a rămîne membru credincios al unuia din cele două mari partide guvernamentale. Fratele, profesor la Facultatea veterinară, era membru al celuilalt vechi mare partid, arătînd şi el aceeaşi îngăduinţă faţă de mişcările subterane. Alţi membri ai familiei făceau parte din partide politice mai puţin importante, dar care dădeau fracţiuni parlamentare, unii aparţineau anturajului unor oameni politici oscilanţi, ca Pomponescu, totalitatea familiei într-un cuvînt era astfel distribuită în forţele politice, încît totdeauna unul din membri deţinea o funcţiune politică şi înlesnea celorlalţi accesul la autoritatea publică. Printre cei mai tineri ai familiei se găseau membri ai Mişcării. Familia nici nu-i aproba, nici nu-i dezaproba, precum, pe de altă parte, aceşti tineri n-arătau nici o inimiciţie, nici o diminuare de respect pentru rudele lor de alte concepţii. Se părea că tinerii fuseseră dezlegaţi de familie (ceea ce, fireşte, nu era adevărat decît doar în mod figurat, în sensul unui instinct) de a miza şi pe posibilitatea victoriei mişcării subversive. Cei mai în vîrstă spuneau ca maxim de moralitate tinerilor conspiratori:

— Treaba voastră, vedeţi să n-o păţiţi!

Asta însemna că nu concepţia îi şoca în primul rînd, ci riscul. În public, membrii familiei Conţescu se apărau reciproc şi se dezavuau în modul cel mai tipic. Dacă cineva spunea: « Am auzit că nepotul dumitale e înscris în Mişcare », unchiul răspundea: « Nu cred, e un băiat cu totul nevinovat, aplicat studiului ». Iar cînd acela insista, unchiul îşi declina responsabilitatea: « Nu pot să ştiu ce fac rudele mele, nici să le oblig să aibă aceleaşi idei ca mine. Dacă ar fi adevărat ce spui, e regretabil. Dar nu cred. » Adunarea laolaltă a familiei dezvăluia o efervescenţă curioasă, alimentată mai ales de femei. Era un parlament în care fiecare împrumuta şi repeta idei la ordinea zilei din felurite direcţii, toţi fiind de acord într-un singur punct: că o schimbare e neapărat necesară. Ioanide remarcase că nu numai Conţeştii, dar toţi — Hagienuş, Sufleţel, Dan Bogdan etc. — aşteptau anxioşi schimbări, fiecare alta, dar în fine o schimbare, şi că fiecare lega de fluctuaţiile politice o speranţă personală. Toţi fără deosebire erau într-o bună măsură clandestini, întrucît în dorinţa de a miza pe o ipoteză realizabilă se fereau de a-şi exprima apartenenţa deschis. Cineva spuse lui Hagienuş într-un moment de derută a unuia din marile partide:

— Dumneata parcă eşti înscris la liberali!

— Să mă bată Dumnezeu dacă mai sînt! se lepădă Hagienuş. Am fost pe vremuri, dar n-am plătit cotizaţia de zece ani de zile, uite, mă jur!

Smărăndache susţinea că Hagienuş e înscris simultan în toate partidele, dar fără a plăti, bineînţeles, cotizaţia.

De la Conţescu, Ioanide află că guvernul începuse a urmări iar cu severitate mişcarea subversivă şi a

face arestări, în scopul de a o intimida. Erau de față, ca întotdeauna, în casa lui Conțescu și alte rude stînd într-un colocviu, aparent fără vreo intenție practică, asupra situației. Fratele de la Cluj al lui Conțescu fusese numit secretar general la un minister. Ioanide rugase tot pe Butoiescu să caute discret adresa lui Tudorel de pe scrisoarea de la sucursala firmei Manigomian. Rezultatul fu surprinzător. Pe stradela cu căsuțe modeste, Cotești, nu exista numărul 35, prin urmare adresa era fictivă. Arhitectul își aducea aminte că plicul în care se afla hîrtia avea *en-tête*, însă nici o altă indicație de adresă și nici timbre poștale, prin urmare Tudorel primise scrisoarea în mînă, nu prin poștă. Spunînd asta Conțeștilor, aceștia fură de părere că Tudorel procedase așa ca să deruteze pe aceia în mîinile cărora ar cădea eventual hîrtia.

— Și asta, opină Ermil Conțescu foarte judicios, dar și o juvenilă veleitate de senzațional.

— Ceea ce înseamnă, replică Ioanide, că în timp ce dumneata citeai pe Pliniu și eu pe Vitruviu, copiii noștri devorau romane polițiste.

XIII

Nu mult după aceasta, madam Ioanide trimise cîteva rînduri arhitectului, rugîndu-l să treacă pe acasă, deoarece Tudorel se afla cam bolnav. Venind îndată, Ioanide află că Doru febricita în pat și avea o mină foarte sumbră, că numai cu mare trudă madam Ioanide izbutise a-i lua temperatura, descoperind 39 de grade, dar nu izbutise a afla ce are, pentru că Doru refuza cu încăpățînare să accepte un doctor, fie el Hergot, care îl îngrijise de cînd era

mic. De aceea prezența lui Ioanide era absolut necesară. Arhitectul nu stătu mult la îndoială și chemă telefonic chiar un Conțescu, pe conferențiarul de patologie generală, cumnat cu Ermil și care era nu numai priceput, dar autoritar cu bolnavii recalcitranți. Ioanide, doctorul și madam Ioanide irumpseră pe neașteptate în odaia lui Tudorel, care se săltă în pat cu o grimasă de suferință.

— Ce-i cu dumneata, stimabile, zise doctorul cu bonomie profesională, faci pe lăuza în pat?

Și cu dosul mîinii pipăi un obraz împurpurat al lui Tudorel.

— Puțină febră, constată conferențiarul scoțînd un termometru din trusă; ia să luăm temperatura științific.

Și puse termometrul la subsuoara bolnavului, așezîndu-se după aceea pe marginea patului în așteptarea scurgerii timpului reglementar.

— Ce să-i faci?. . . întreținu el conversația. Generație febrilă. Mîine omenirea o să aibă în mod normal 38 sau 39 de grade. Statistici întreprinse în Occident, doamnă Ioanide, au dovedit că tendința temperaturii este de a depăși linia roșie de 37 de grade. (Apoi, scoțînd termometrul.) Ia să vedem! Hm! 39 fără o linie. Nu-i mare lucru. Eu am făcut temperatura asta, de emoție, la examenul de neurologie. Scoate-ți cămașa, tinere!

La această invitație așa de firească, Tudorel manifestă o rezistență inexplicabilă, aproape rea-voință. Avea pe el o cămașă de zi, subțire, cu care se vîrîse sub învelitoare, fără a pune pijamaua. Neputînd găsi nici o scuză logică, Tudorel ridică din umeri cu ostilitate și cu privirile piezișe, mormăind numai:

— Nu pot, mi-e frig!

Doctorul reflectă puţin, pipăi cămaşa, apoi, părînd a ceda, zise:

— Cel puţin stai aşa, mai la îndemînă, musiu, să-ţi fac auscultaţia. Cum vrei să te vindeci dacă nu ştii ce ai?

Tudorel dovedi, cu condiţia asta, mai multă bunăvoinţă şi se aşeză în capul oaselor. Doctorul îl ascultă la umeri, în spate, îl puse să respire adînc, apoi îl ascultă în dreptul inimii, cerîndu-i să-şi oprească respiraţia, îl privi în cerul gurii, îi pipăi ganglionii pe la gît şi sub maxila de jos.

— N-are absolut nimic la pulmoni, se miră doctorul, pare mai sănătos ca mine şi ca dumneata. Ei, comedie! N-a avut vreodată crize de apendicită, greaţă, vărsături?

— Niciodată, pe cît ştiu, zise madam Ioanide.

— Îmi permiţi, stimabile, întrebă doctorul cu ironie, să pipăi abdomenul dumitale? Sper că nu e tabu. Întinde-te pe spate, mai jos, mai jos, aşa!

Trăgînd plapuma, doctorul înfipse mîinile în părţile de jos ale abdomenului, încercînd să surprindă dureri.

— Te doare cînd te apăs aici? întrebă el.

— Nu.

— Nici nu poate să-l doară, ar sări în sus. Parcă te doare totuşi undeva, de ce faci grimasa asta?

Conferenţiarul mai reflectă puţin tactic şi mereu în cea mai deplină bună dispoziţie. Apoi comandă:

— Întoarce-te şi pe spate, să văd, poate ai, Doamne fereşte, vreo piatră la rinichi, deşi nu e cazul la vîrsta dumitale.

La această invitaţie, Tudorel arătă iar rea-voinţă şi-şi netezi poalele cămăşii spre a rămîne acoperit. Doctorul se prefăcu a-l pipăi sub coaste, apoi deodată, brusc, trase cămaşa în sus şi prinse cu mîna lui vînjoasă braţul lui Tudorel spre a împiedica

pe bolnav să se mişte. Spatele lui Tudorel era zebrat de nişte dungi roşiatice, ca şi cînd ar fi fost vopsit. Doctorul trase şi chiloţii în jos de pe fese, fără nici o jenă, revelînd continuarea şi mai clară a bizarului desen. Tudorel începu să geamă cînd doctorul îl palpă cu degetele şi rămase aşa, fără a încerca să se mai opună.

— Se vede treaba, doamnă Ioanide, că atunci cînd l-ai conceput pe tînărul dumitale fiu ai văzut la Grădina zoologică o zebră. Altfel nu-mi explic această piele vărgată. Sau poate ai căzut pe scară?

Tudorel bombăni ceva ce semăna a confirmare.

— Nu-i exclus, zise madam Ioanide. Dă asta febră?

— Febra poate să vie din durere şi din emoţie. E ceva superficial.

Conferenţiarul se mai uită de aproape la forma dungilor, făcu o strîmbătură din buze, apoi recomandă nişte prişniţe banale, o unsoare şi aspirină şi atîta tot, şi făcu cu ochii părinţilor să iasă din cameră.

Jos în birou, Conţescu-doctorul se aşeză comod într-un fotoliu, examină încăperea, zise «frumos», apoi, ca şi amuzat, exprimă o simplă constatare:

— Bată-i norocul de tineri! Multe pozne fac!

— Cum a putut să cadă pe scară şi unde, mă întreb? zise madam Ioanide.

— N-a căzut pe nici o scară, stimată doamnă, negă doctorul.

— Atunci, temperatura de unde vine, interveni Ioanide, are vreo boală?

— N-are nici o boală. Cel mult comoţie. E sănătos tun.

— Ei, doctore, mă ţii în ghicitori, se impacientă Ioanide.

— Stimata dumitale progenitură n-are trebuinţă de un doctor, ci de un detectiv, ca în Sherlock

Holmes. Ştii cum citeam noi în bancă la şcoală fascicolele despre Banda Neagră? Broşurile acelea au făcut prozeliţi. Însă, apropo, aţi pedepsit în vreun fel oarecare pe băiatul dumneavoastră?

— Ce vorbă! Cine se atinge de el?

— Ia, aşa, o mică legitimă corecţiune, ca la copiii mici. . .

— Nici pomeneală!

— Aşa cred şi eu. Nu-mi închipui că marele nostru arhitect Ioanide (nu mai vorbesc de graţioasa sa doamnă) au bătut crunt cu frînghia udă la partea dorsală pe tînărul lor fiu.

— Bătut?

— Bătut cu frînghia udă! De acolo temperatura. În parte de durere, în parte din şoc nervos. Acesta e motivul pentru care nu voia să-şi scoată cămaşa.

— Băiatul acesta a apucat-o rău, şi pe o cale în care nu pot să-l urmăresc şi să-l opresc. Ce pot să fac? Pedagogia mea vine în conflict cu forţe obscure ale societăţii. L-am scăpat din mîini.

— E foarte adevărat. Am şi eu în familia mea doi zurbagii de felul acesta. De la ei am aflat un lucru care mă pune în măsură să stabilesc în cazul băiatului dumitale şi diagnosticul social. După toate probabilităţile, a fost pedepsit.

— Cum aşa? De cine? spuse doamna Ioanide.

— De tribunalul grupului conspirativ din care face parte, pentru că, vă spun sincer, am auzit că fiul dumneavoastră e membru în Mişcare.

— M-am convins şi eu de asta, confirmă Ioanide.

— Ei bine, de curînd i-am auzit pe junii mei amici de care îţi vorbesc spunînd într-un moment de indiscreţie că unul dintre ei a fost flagelat pentru lipsă de grijă, nu-mi aduc aminte în ce; mînuirea documentelor, aşa ceva. Despre cine vorbeau n-am

aflat, dar acum bănuiesc că era vorba de pacientul meu. Nu-i exclus, desigur, să mai fie şi alt justiţiat, totuşi, forma bătăii nu lasă îndoială pentru mine că şi în cazul de faţă e vorba de o astfel de pedeapsă.

— Să nu-l fi bătut la poliţie! presupuse Ioanide, amintindu-şi de agenţi.

— Asta în cazul cînd ar fi fost arestat şi ar fi lipsit multă vreme de acasă. Dar dacă a lipsit numai două-trei ore, înseamnă că s-a dus de bunăvoie la şedinţa de bătaie, a primit loviturile şi s-a întors acasă emoţionat, însă crescut în opinia colegilor săi de conspiraţie.

— Ce oroare! exclamă înspăimîntată doamna Ioanide.

— Ne întoarcem la evul mediu, zise sarcastic Ioanide, şi încă şi mai rău. Atunci cel puţin se construiau catedrale.

Nici arhitectul, nici doamna Ioanide nu turburară pe Tudorel cu vreo aluzie la cauza veritabilă a rănilor, doamna Ioanide chiar, dimpotrivă, îi reproşă delicat că nu-i atent cînd merge pe scări, osîndind obiceiul de a se repezi pe ele.

— Putea, adăugă ea, să ţi se întîmple ceva şi mai rău, să-ţi frîngi şira spinării.

Astfel, un alibi fu improvizat cu gingăşie pentru cazul lui Tudorel, care scăpă de umilinţă.

În schimb, Ioanide avu un colocviu cu Pica.

— Ascultă, Pica, zise el, dă-mi o mînă de ajutor. Ce se petrece în casa noastră mă pune pe gînduri.

— S-a întîmplat ceva rău? întrebă fata, cam emoţionată.

— Ei, parcă nu ştii?. . . Doru al tău. . .

— Doru n-are nimic grav, nu trebuie să te sperii. Azi e bine.

— Nu asta, răspunse Ioanide făcînd un gest vehement. Apoi se potoli şi veni mai aproape de

Pica. Doru al dumitale a fost bătut cu frînghia udă acolo la bandele alea de haiduci pe care le frecventaţi amîndoi.

Pica, roşindu-se, lăsă capul în jos şi şopti doar:

— Eu nu frecventez.

— Tu nu frecventezi, să zicem, totuşi ai de-a face cu ei. Am mereu încredere în cinstea, în nobleţea firii tale, Pica, fiindcă nu-mi închipui că am produs monştri. Ce zici de un june care e bătut cu frînghia udă?

— Te asigur, tată, că n-a suferit nimic grav. Te nelinişteşti degeaba. Copilării de-ale lor, pe care eu nu le înţeleg...

— Ştii că ai haz, Pica? Crezi tu că mă turbur fiindcă a suferit din cauza bătăii? Eu mă sperii de voinţa lui de a se supune biciului. De am fi în Sparta antică şi am sta pe ideea de patrie, aş pricepe. Eu însă te întreb: pentru ce această disciplină feroce? Ce urmăresc?

Pica tăcu stînjenită.

— Întrebarea capitală este, reluă Ioanide firul dialogului, pentru ce a fost pedepsit? Ce zici tu, Pica?

Fata îşi muşcă doar buzele, dar vorbele intenţionate se înţelegeau: « Nu ştiu !» Atunci arhitectul o prinse puternic de umeri şi o scutură nu fără gingăşie, pironind cu ochii lui albaştri ochii opalini ai fetei.

— Nu se poate să nu ştii tu! Spune-mi!...

— Tată, eu nu mă amestec în treburile lor, nici nu mă pricep, am credinţa că ei nu fac nimic rău.

— Aşa socoteşti tu. Atunci de ce să nu-mi spui?

— Nu ştiu dacă e bine, dacă e frumos. Ei ţin toţi la păstrarea secretelor, e abaterea cea mai gravă în morala lor.

— Deci Doru a fost bătut pentru că a trădat un secret.

— Tată, imploră Pica cu faţa în palme, te rog să nu spui la nimeni! Dă-mi cuvîntul tău!

— N-avea nici o grijă!

— O indiscreţie poate să pricinuiască rău cuiva. Nu am nici o idee de importanţa acestor lucruri.

Ioanide mîngîie părul Pichii.

— Nu te teme de nimic.

— Nici nu ştiu mare lucru. Din ce-am auzit reiese că Doru n-a păzit cu destulă atenţie hîrtii care au fost citite de alţii, aflînd astfel o adresă pe o stradelă şi un loc unde se ridică nişte fonduri. Nu pot să spun mai mult, tată, iartă-mă!

— Nici nu trebuie. Restul îl ştiu eu. Tot ce pot să-ţi spun şi eu este că fondurile provin cu siguranţă de la o putere străină, care, lucrul e de la sine înţeles, nu moare de dragoste pentru noi. E, cum s-ar spune, puţină trădare la mijloc, sau, mai eufemistic, presiune dinafară, cumpărarea spiritelor. Tudorel, aproape un copil, vîrît în porcăria asta! Iar tu, mai mult sau mai puţin...

— Poate că exagerezi şi tu, tată. Nu am de loc impresia că ei voiesc ceva rău. Sînt dezinteresaţi, bravi şi vorbesc despre viitorul ţării ca cei mai buni români. Au mai fost şi înainte în istoria ţărilor mişcări, considerate la început trădătoare, care însă au fost patriotice.

— Prin urmare, tu îi crezi patrioţi.

— Dacă n-aş crede asta, n-aş putea sta de vorbă cu vreunul din ei...

— Pica, ascultă-mă pe mine, e posibil ca ei să-şi închipuie că sînt patrioţi, altfel nici n-aş mai încerca să-l vindec moralmente pe Doru. Dar nişte adolescenţi mînaţi de elemente suspecte şi cu bani străini

nu pot să aibă noţiunea clară a intereselor ţării. La 1848, revoluţionarii voiau unitatea şi democraţia, acum însă, cînd avem un stat unitar, ce putem visa cu ajutorul unei puteri străine, care ajută revizionismul? Avem de-a face cu o mafie a destrămării, lucrurile nici nu se mai ascund. Tu ce zici?

— Cînd aş şti, tată, că ar fi adevărat ce spui tu, aş renunţa la cele mai scumpe sentimente.

— E adevărat!

— Tu ţii prea mult la noi, poate exagerezi. Tu, tată, trăieşti în lumea imaginaţiei, ca toţi creatorii, şi te înspăimînţi de viaţa de toate zilele.

— Imaginaţia, iubita mea fiică, este organul prin care oamenii ce se ridică deasupra vulgului văd mişcările fundamentale ale vieţii. Dar să lăsăm asta. Eu, Pica, aprob tot ce faci tu, dar cer de la afecţia ta să nu faci nimic înainte de a-mi spune şi mie.

— Bine! zise Pica zîmbind, şi sărută deodată pe Ioanide pe amîndoi obrajii, plecînd apoi din birou.

« Freud, medita arhitectul umblînd cu mîinile la spate prin odaie, este un mare dobitoc. Nu totul este libido. Ioana, Sultana făcînd acelaşi gest n-au nici o analogie cu Pica. O fiică sărutînd pe tată-său îl răpeşte de pe solul fiziologiei, aducîndu-l la sentimentul de gravitate paternă. »

Analizînd revelaţiile Pichii, Ioanide ajunse la concluzia că adresa cu număr intruvabil a lui Tudorel nu era o simplă impostură juvenilă de dragul misteriosului. Tudorel lucra după indicaţii bine cugetate, altfel n-ar fi fost pedepsit că divulgase adresa. Din moment ce casa cu numărul indicat nu exista, ce rost avea ficţiunea? Ioanide deduse adevărul din dimensiunea minimă a străzii reduse la cîteva numere numai pe o parte a ei, cealaltă fiind reprezentată

de gardul bisericii. Prezenţa unor persoane suspecte de la Siguranţă ar fi fost îndată semnalată în cazul cînd adresa ar fi fost interceptată şi locatarul în chestiune filat. Agentul secret ar fi fost nevoit să întrebe într-una din puţinele case de pe stradelă negăsind numărul 35, şi astfel ar fi fost filat la rîndu-i. Asta însemna că un observator al Mişcării cu totul nepasibil de urmărire legală locuia în una din aceste curţi, gata de a surprinde pe acela care ar fi întrebat de bizarul pentru partea locului număr 35. Acela era indiciul sigur că poliţia avea informaţii precise. Patrularea agenţilor prin faţa casei lui Ioanide, în mod aşa de lipsit de orice jenă, nu părea să aibă în vedere pe Tudorel, ci probabil pe Gavrilcea, şi scopul supravegherii era, după toate probabilităţile, acela de a verifica dacă nu cumva în casa lui Ioanide se ţin în secret întruniri, sau în fine de a speria pe Tudorel şi pe Gavrilcea şi a-i sili astfel să se ascundă în altă parte, dînd putinţa de a descoperi acel loc. Un fapt ce apărea bizar la prima vedere era acela că membrii Mişcării nu făceau nici un mister, îndrăznind chiar a improviza unele manifestaţii mai mult sau mai puţin discrete, avînd relaţii cvasi publice cu oamenii politici notorii. Exista prin urmare o iniţiativă mai ocultă, încredinţată unor membri conspirativi şi care solicita interesul deosebit al autorităţilor prin natura ei pernicioasă. « În ce drăcii era vîrît Tudorel? » se întreba Ioanide, căruia îi trecu prin cap gîndul de a-l trimite în străinătate. Din nefericire, om imprudent, nu avea bani, şi viitorul i se arăta foarte turbure.

Arhitectul se întîlni cu Dan Bogdan, care, extrem de rigid şi cu ironia lui specifică pe faţă, îl vesti că are a-i comunica o chestiune foarte serioasă. Cum amîndoi se aflau în preajma Universităţii, Dan

Bogdan, profesor la Științe, îl pofti pe arhitect în cabinetul lui seminarial. Trebuie neapărat lămurit că în ultima vreme Dan Bogdan devenise antipatic studenților și dintr-o tabără și din alta. El, Panait Sufleţel și Andrei Gulimănescu alcătuiau o trinitate cu cîteva note comune, cu toată disparitatea caracterelor, și Smărăndache îi poreclise « cei trei Dioscuri », dată fiind inseparabilitatea lor. Cîteșitrei sufereau moralmente dacă într-o schimbare de regim nu obțineau un avantaj oricît de mic. Asta îi deosebea de Hagienuș, care era ceva mai dezinteresat, mulțumindu-se să-și apere liniștea, singurul lui deziderat veritabil. Nu toți trei luau exact aceeași atitudine publică, dar ședeau laolaltă pe o linie sumară și păstrau comunicațiile între ei, solidari. Astfel, în privința Mișcării luară la început o poziție de ostilitate violentă, fiindcă li se părea că aceasta este calea istorică pe care o vor apuca lucrurile și totodată și dintr-un sentiment sincer de oroare împotriva brutalității. Era însă o deosebire de manifestare între ei: Sufleţel se agita furibund, clamînd contra « oamenilor cavernelor », zburlindu-și părul cu mîinile, bulbucînd ochii ca sub impresia teroarei. Dar asta numai la colțuri de stradă pustii sau între patru ziduri. De asemeni Gulimănescu, într-un stil mai potolit. Dan Bogdan însă, care cînd îmbrățișa o convingere cu încetul o păstra cu oarecare tenacitate, dimpotrivă, își destăinuia antipatia pe față, nu clamoros, însă într-un fel de aluzii mușcătoare și cu sarcasmul lui echivoc. Se pretindea chiar că face dificultăți la examene studenților pe care îi bănuiește a avea simpatii pentru Mișcare. În ciuda acestei dîrzenii aparente, Dan Bogdan era fricos și oportunist, și cînd cineva îi demonstra cu multe argumente că cel puțin temporar Mișcarea avea

șanse de a izbuti, Bogdan îl privea ironic, ceea ce însemna de fapt că medita cu dificultate la această ipoteză. Spasmul lui interior de idei, provenit dintr-un proces intelectual lent, îl determina să facă, în timp ce persifla Mișcarea, declarații necerute de nimeni că respectă cultura germană și înțelege aspirațiile poporului german. Culmea, Bogdan era căsătorit cu o austriacă. Astfel se explica iritația tinerilor de toate nuanțele. Dan Bogdan voia să facă pe subtilul cu o minte lipsită de spontaneitate. Rezultatul fu supărător. Dan Bogdan, om mai degrabă inofensiv și obscur, se trezi atacat violent în gazetele politice de toate culorile, primi amenințări anonime și fu notat ca un dușman implacabil și periculos al Mișcării (ceea ce nu era în realitate). Indignarea provocată de amenințări și mai ales încăpățînarea congenitală îl împinseră să joace cu mai multă tenacitate rolul de moralizator. Obsesia lui Dan Bogdan era de a fi un om obiectiv, fiind în realitate numai un sucit. Astfel, continuîndu-și din ce în ce mai strident sarcasmele contra Mișcării, semnă un protest împotriva judecării unui student din Mișcare arestat pentru violențe de resortul codului penal. Dan Bogdan deveni odios tuturor, într-o epocă de mare surescitare a spiritelor, și purtarea lui fu considerată de cei mai calmi ca fiind cel puțin haotică și provocatoare. Spre nenorocul lui, Dan Bogdan era aprobat frenetic de Sufleţel și de Gulimănescu, care însă ei înșiși se fereau de manifestări deschise. Aceste circumstanțe agravară ironia permanentă de indecizie de pe fața lui Dan Bogdan, a cărui fizionomie suferea de la o vreme de un sarcasm cronic. Cu acest *facies* intră Bogdan în colocviu cu Ioanide.

— Am să-ţi spun, zise el, un lucru cam supărător. Te rog să nu mi-o iei în nume de rău.

— Mă rog. . .

— Cred că e datoria mea să te previn, ca să poţi lua măsuri din vreme.

Ioanide făcu un gest de agasare. Într-adevăr, îl supără întîrzierea inutilă cu care Bogdan ataca chestiunea şi aerul pedagogic insuportabil.

— Poate că ştii că am primit ameninţări. Acum lucrurile merg mai departe, sînt urmărit pe stradă de o ceată.

Şi Dan Bogdan nară cum figuri suspecte îl pîndesc de cîtăva vreme la întoarcerea sa acasă pe o stradă dosnică într-un cartier cam pustiu. De cîteva ori, ca să evite orice accident, a luat trăsura. Deunăzi însă, negăsind nici un vehicul, a fost nevoit să vină pe jos. La o răspîntie din apropierea casei sale au ieşit din umbră, din direcţii opuse, cîţiva indivizi cu pălăria trasă pe ochi, care au încercat să-l înconjoare din toate părţile. Din întîmplare, becurile electrice de pe stradă s-au aprins brusc de la uzină, şi agresorii au întors spatele în grabă.

— Dacă continuă aşa, o să fiu nevoit să mă mut, măcar provizoriu, încheie Dan Bogdan.

Ioanide îşi arătă dezgustul său pentru astfel de moravuri şi întrebă pe Bogdan ce avea să-i spună personal, fiindcă înţelesese că deţine informaţii care îl privesc.

Dan Bogdan îşi dezvoltă ironia supărătoare (cu totul mecanică) de pe faţă.

— Am avut sentimentul, te rog din nou să nu te superi, că unul din ei era băiatul dumitale.

— Eşti sigur?

— Nu pot să fiu sigur, zise Bogdan cu obiectivitatea lui ostentativă, poate că nici nu era el. L-am

văzut de mult, ce-i drept, şi mi-a rămas întipărită figura lui. Seamănă puţin cu dumneata. Tot ce pot să spun este că îndată ce i-am zărit faţa — fiind singurul care a întors capul — am rămas izbit ca de o fizionomie cunoscută. Acasă mi-am adus aminte de băiatul dumitale.

— Orice e posibil azi, recunoscu amar Ioanide. Esenţial ar fi să ştim precis dacă era el. Altfel. . .

— Vezi, adăugă Bogdan, devenind şi mai sarcastic (în fond cu intenţia binevoitoare de a da fizicului său un aspect cruţător), că se afirmă cum că băiatul dumitale este amestecat în Mişcare. De aceea am făcut asociaţia.

În sinea lui, Ioanide găsi raţionamentul lui Bogdan foarte corect, iar instinctul îi spunea că Tudorel e capabil de orice. Afectat şi cu sentimentul dezarmării, scutură din umeri.

— De-ar fi aşa, tot ce pot să-ţi spun este că trebuie să iei măsurile cuvenite şi să înştiinţezi poliţia.

— Totuşi, insistă cu aer de reproş Bogdan, e bine ca şi dumneata să iei măsuri.

— Ce măsuri vrei să iau? Să închid un tînăr major în casă? Şi mai întîi dă-mi voie să te întreb: Ai copii?

— Nu.

— Atunci e greu să ne înţelegem. Şi mai e şi altceva, iubite domnule Bogdan: sînt ca o găină care a clocit ouă de raţă, stau pe mal şi nu pot să urmăresc bobocii pe apă. Generaţia nouă s-a deplasat în alt element, pentru care oameni ca mine şi ca dumneata n-au organe de respiraţie.

— Ar fi bine totuşi. . . mai voi Dan Bogdan să plaseze un sfat.

Însă Ioanide se pretextă grăbit şi ieşi pe uşă. Mergînd îngîndurat, arhitectul se trezi în campa-

mentul lui cu Ioana, deşi avusese intenţia de a se întoarce acasă. I se născuse o a doua abitudine din distracţie. Cu toate acestea, simţi falsitatea condiţiei sale, şi de aceea viziunea lui din cuprinsul acestui spaţiu fu alterată, circumstanţă ce poate să explice parţial purtarea lui ulterioară. Pe la vremea prînzului, Indolenta chemă la masă pe Ioanide, foarte absorbit în planşele lui, pierdut în meditaţiile sale liniare. Cînd ridica planurile unei construcţii devenea absent din lume şi mai ales mut. Muţenia zîmbitoare şi evazivă era nota lui particulară şi, dacă vreţi, patologică, pe care madam Ioanide i-o cunoştea şi menaja. Nu însă şi Indolenta. Aşadar, fără să răspundă, Ioanide se uită distrat la Ioana, contemplîndu-i trupul cu oasele mari antice, bărbia şi buzele puternice, rotunde, ca de piatră, fără obezitate, privirile moi, uneori (observase arhitectul) teribil de placide. Indolenta nu era o femeie fără inteligenţă, dar era femeie şi manifesta adesea în ochi o incomprehensiune mirată pentru ciudăţeniile lui Ioanide.

— Poftim la masă! zise Ioana, şi porni, legănîndu-şi şoldurile statuare, spre sufrageria învecinată, unde servitoarea adusese mîncarea, aşezată acum pe *réchaud*.

Arhitectul făcu un gest evaziv cu mîna, care însă în limbajul lui însemna: « Sînt în delirul facerii, mă absentez! » În astfel de împrejurări, madam Ioanide nu insista. Pe o masă alăturată, ea sau servitoarea aducea o tavă cu mîncare. Dacă mîncarea se răcea era reîncălzită, şi dacă şi aşa rămînea neatinsă, era înlocuită cu alimente mai uşoare. Arhitectul ridica automat mîna în timpul lucrului şi mînca fără a privi ce mănîncă, laconic şi chiar ursuz şi mut, pînă ce ieşea din extazul lui şi redevenea sociabil. Indolenta aşteptă puţin în sufragerie, mai strigă o

dată: « Nu vii la masă? », apoi începu să mănînce singură. Arhitectul, cu totul preocupat, nu dădu nici o atenţie faptului şi nu remarcă deocamdată schimbările de mecanism din existenţa sa casnică. Dar pe la orele cinci, ridicînd instinctiv mîna spre a căuta un pahar cu apă, se trezi puţin din absenţa lui şi constată că în vecinătatea sa nu se afla nimic comestibil sau ingurgitabil. Fu cam şocat că pînă la această oră nimeni nu insistase pe lîngă el să mănînce. Se plimbă puţin prin odaie cu mîinile la spate, aruncă ochii spre dormitorul improvizat, a cărui uşă era deschisă, şi zări pe Indolenta tolănită pe divan, cu un aer cam indispus.

— De ce n-ai venit la masă? întrebă ea.

Arhitectul se afla cuprins din nou de planurile lui şi, fire extrem de subtilă şi chiar sofistică în delicateţă, nu găsi nici un cuvînt de răspuns. Ar fi trebuit să spună: « Dar n-ai văzut că sînt ocupat? Nu puteai să pui să mi se dea ceva? » Ideea nu şi-o exprimă, de frică de a nu jigni, silindu-se să creadă că vina este a lui, că oferta se făcuse, dar n-a observat-o. Ridică deci din umeri, zîmbind cu evaziune, şi se întoarse repede la proiectele lui. Adîncit în lucru, abia auzi pe Indolenta pe la opt seara:

— Masa e gata; vii, sau nu vii?

Întrebarea i se păru cam prea autoritară, avînd în vedere că Ioanide se afla oarecum pe teritoriu străin. Obosit şi chiar înfometat, devenit mizantrop din cauza afacerii Doru, crezu a vedea în liniile umbrite de noapte ale cîntăreţei de operă o brutalitate inedită. Surpriza dădu gestului său de preocupare o traiectorie mai iritată, şi gurii o bolboroseală ininteligibilă. Mintea sa, obişnuită cu gingăşiile, începu să vadă catastrofe. Indolenta trecu în sufragerie, de unde îi mai strigă un ultimatum:

— Se răcește mîncarea, ce faci?

Arhitectul se aștepta să i se spună: « Văd că ești ocupat, să-ți aduc acolo masa? »

Indolenta nu intuia situația, lucru de altfel și greu fără o lungă experiență. De data asta arhitectul tăcu, fiindcă era jignit, precum și din frica de a nu se exprima brutal. Femeia începu să mînuiască tacîmurile, și Ioanide auzi, atins pînă în adîncul sufletului, sonoritatea cuțitului și furculiței. Indolenta, plictisită și renunțînd a analiza cazul, mînca. Arhitectul, om inteligent, nu putu să nu observe comicul împrejurării. Ar fi putut curma scena intrînd pur și simplu în sufragerie. Însă amorul propriu, curiozitatea psihologică de a vedea pînă unde merge insensibilitatea Indolentei îl opri. Speră într-un minim de gingășie. De altfel, acum Ioanide trecea printr-o criză de entuziasm pentru madam Ioanide, după obiceiul care-l făcea ca atunci cînd era cu o femeie să tînjească după cea pe care o părăsise. Prin urmare, judeca pe Ioana cu prevenţiune. Aceasta, spera el, după ce ar fi terminat masa, i-ar fi adus și lui ceva de mîncare sau cel puțin s-ar fi apropiat gentilă de el și, luîndu-l de braț, l-ar fi îmbiat să meargă în sufragerie, sau în fine, cu o sărutare, i-ar fi spus: « Azi ai fost indispus sau ocupat. N-ai mîncat. Dă-mi voie să-ți aduc ceva! »

Dar, vai, Indolenta nu făcu nici un astfel de gest. Ieșind din sala de mîncare, zise:

— Ți-am pus mîncarea în bufet! (Exista unul, fixat în sistemul de boaserie.)

Notificarea i se păru lui Ioanide teribil de nedelicată și autoritară. Înciudat, lăsă capul în jos. De cîteva ori foamea îl îndemnă să meargă să mănînce, dar gestul de a deschide bufetul, de a se supune

ordinelor Indolentei, de a da o reprezentație de înfrîngere îl indigna. Cum, nu i se datora nici o deferență, n-avea dreptul de a fi un obiect de atenție din partea unei femei care pretindea a-l iubi? Îi veni un moment ideea, spre a lichida odată incidentul, să cheme servitoarea, care umbla prin sufragerie, strîngînd, să-i aducă ceva în odaia de lucru. Avu impresia că servitoarea interpreta incidentul ca o ceartă. Nu voi să suporte privirile ei stupide de înțelegere. Gustul de lucru îi pierise cu desăvîrșire. Iritat, merse și se plimbă prin curte. Cînd se întoarse, Indolenta dormea cu fața spre perete pe largul divan și scotea pe nări un imperceptibil sforăit, care lui Ioanide, nevrozat, i se păru înspăimîntător. Dezbrăcîndu-se, se culcă și adormi. A doua zi dimineață, cînd se sculă, era singur pe divan. Asta-l făcu să-și aducă aminte de întîmplare. Cum, Indolenta nu vine măcar dimineață să-i spună un cuvînt bun? De obicei cafeaua cu lapte i se aducea la pat. De astă dată ea îl aștepta în sufragerie, rece. Indolenta, fără intenții rele, din obtuzitate psihologică, nu voia să exacerbeze un om « supărat ». Arhitectul deveni brusc misogin, făcu asupra Indolentei un examen moral amar, exagerînd din exces de fineță insensibilitatea femeii. Nu se atinse de cafeaua cu lapte rece, iar spre douăsprezece, ca să evite privirile servitoarei la masă, coborî în stradă, cu gîndul de a merge la un restaurant apropiat. Chiar pusese piciorul în pragul localului, cînd Gulimănescu îl acostă:

— Hei, mănînci la restaurant? Singur?

Spre a nu lăsa să se creadă că e certat cu madam Ioanide, bîigui scuza că voise numai să caute pe cineva și se întoarse la pseudodomiciliul său. Aci, înfometat, simți nevoia imperioasă de a bea măcar

un pahar de apă. Însă Indolenta şedea pe divan, cu uşa deschisă, cu un aer de incomprehensiune totală. A bea apă i se păru lui Ioanide a însemna: « Mi-e foame; mă predau! » Şi nu bău. Obosit, se lăsă pe pat şi adormi scuturat de frigurile anemiei. Cînd se sculă, Indolenta şedea încă la masă, cu faţa în farfuria din care mîncase, cu capul în mîini. Anomalia purtării lui Ioanide o pusese pe gînduri; în cele din urmă, ideea care i se fixase în minte era că arhitectul avea « evident » o nouă relaţie. Ioanide se dădu jos pe scara de serviciu şi plecă drept acasă, unde rugă pe madam Ioanide să-i facă un ceai cu rom mult. După ce-l bău, se culcă în patul lui auster, împreună cu cîinele Ştolţ. Astfel se sfîrşi aventura lui amoroasă cu Indolenta.

XIV

Printr-o întîmplare, Dan Bogdan şi Andrei Gulimănescu locuiau alături, pe aceeaşi stradă, în două imobile absolut identice. Casele fuseseră ale socrilor lui Gulimănescu şi intraseră în dota soţiei acestuia. Pe urmă soţii Gulimănescu vînduseră lui Dan Bogdan imobilul dublet, fiindu-le cu totul incomodă folosirea lui, din cauza separaţiei totale. Deşi pe o stradă cu totul dosnică, casele, cu etaj, aveau amploare şi se semnalau prin particularitatea că posedau fiecare, în afară de o intrare interioară prin curţi, ce ducea la parter şi etaj, cîte o intrare prin faţă, direct din stradă, pe cîte două trepte de piatră în adîncimea zidului. Apartamentele de la parter din stradă, deşi comunicante cu restul, puteau fi separate prin condamnarea unei uşi. În ce scop

anume făcuse socrul lui Gulimănescu această dispoziţie nu se ştie. Probabil avusese în vedere o posibilă destinare a părţilor din stradă ale parterelor unor eventuale birouri. Camerele erau aşa de mari, încît nici Dan Bogdan, nici Gulimănescu nu le locuiau, iar cel din urmă făcuse jos depozit de cărţi, de importanţă secundară. Aceste localuri încăpătoare şi în cartier puţin bătător la ochi căzură în atenţia Mişcării ca sedii de reuniune acoperite, într-un timp cînd activitatea ei era stînjenită. Purtarea lui Dan Bogdan întîrzie decizia de a face vreo tatonare, şi numai Panait Sufleţel află de chestiune (fără să spună de unde şi cu ce prilej) şi o comunică misterios celor doi pe cînd se aflau în biblioteca lui Gulimănescu, consultîndu-se asupra ameninţărilor primite de Dan Bogdan.

— Mişcarea vrea să închirieze unul din partere, şopti el privind precaut spre uşi şi ferestre, fără nici o nevoie.

— Da? se miră sarcastic Dan Bogdan. Aş vrea s-o văd şi p-asta!

— Cine ţi-a spus? Imposibil! sări Gulimănescu, foarte crispat la faţă, ca-ntotdeauna cînd o preocupare puternică punea stăpînire pe sufletul lui.

— Va să zică, observă ironic Dan Bogdan, pe de o parte ne ameninţă, pe de alta ne solicită localuri.

— Şi ce pot să dea ei? interveni juridic Gulimănescu. Nu reprezintă o persoană morală, ca să ai cu cine sta de vorbă şi face un contract.

— Nu închiriază în numele lor, explică Sufleţel. Contractul îl face. . .

Sufleţel se temu să spună numele persoanei contractante, părîndu-i-se teribil, şi-l şopti pe rînd în ureche la fiecare din cei doi, apoi sărind drept în

mijlocul odăii, cu mîinile înfipte în păr, defini situaţia paroxistic:

— Bestiile apocaliptice! Mitraliera sau banii! Nu-i altă scăpare. Au să ne cumpere tot cu forţa. Ce, poţi să te împotriveşti?

— Bineînţeles, zise Gulimănescu căutînd a adînci chestiunea, dacă ar exista o ofertă serioasă ar fi nedelicat să o respingi fără vreun motiv. Însă n-am primit nimic.

— Mi-a spus mie, insistă Sufleţel.

Gulimănescu rîse ca oricare altul la asemenea naivitate.

— Asta e nostim! Cu cine să stăm de vorbă?

— Gaittany, zise Sufleţel, Gaittany ştie chestia.

Sufleţel interpreta lucrurile după concepţia lui de viaţă. Dacă ar fi fost în situaţia lui Dan Bogdan sau a lui Gulimănescu, el s-ar fi dat peste cap să închirieze casa cît mai avantajos, cu sentimentul sincer că refuzînd s-ar fi expus unei primejdii mortale. Prea departe de mentalitatea lui nu erau nici Bogdan, nici Gulimănescu, oameni fără percepţia superioară a evenimentelor, împinşi de o instinctivă dorinţă de avere. Casa lui Gulimănescu, profesor la Facultatea de drept, era plină de cărţi, pe care le cumpăra din sentimentul obligaţiei profesionale, fiind de altfel un asiduu cititor. Însă Gulimănescu citea cărţile precum citesc alţii gazetele, satisfacţia lui veritabilă era în direcţia familiei, a gospodăriei. Gulimănescu arăta cu plăcere prietenilor colecţia de pahare de cristal, porţelanele de Saxa şi de Sèvres, cîteva vase autentic chinezeşti, apoi pe cei doi băieţaşi ai săi, în fine, două pisici siameze, iar în curte cocoşul şi găinile Rhodes Island şi de Brahmaputra. Originar de la ţară, Gulimănescu savura formele superioare ale confor-

tului, şi calitatea de «profesor» cheltuia toate aspiraţiile lui. Casa lui Dan Bogdan era mai simplistă sub raportul rafinamentului, tensiunea lui Bogdan mergea în direcţia ajutării rudelor imediate. Sugestia lui Sufleţel fu primită deci cu o curiozitate secretă şi cu indiferenţă exterioară. Pe Dan Bogdan, om cu raţionamentul lent, îl supăra dezacordul între interesul propunerii şi antipatia lui momentană pentru Mişcare. Gulimănescu trecea numai prin îndoieli asupra desfăşurării evenimentelor. De aceea îndreptă convorbirea în această direcţie:

— Afacerea e complicată. Dacă Mişcarea eşuează, ne putem compromite.

— Eu am auzit, observă Dan Bogdan cu rîsul său ieşit din sforţarea de a căpăta o convingere, că Pomponescu intră totuşi în guvern.

— Ei, şi atunci?... se întrebă Gulimănescu.

Informaţia lui Sufleţel fu scoasă deocamdată din discuţie, ca o vorbă fără substrat solid şi aparent uitată. În realitate, fiecare, separat, medita la posibila ofertă care le convenea, bănuind o bună chirie şi un fel de protecţie din partea Mişcării. Mai greoi, Dan Bogdan consumă mai mult timp înainte de a se decide. Gulimănescu însă, după un sumar examen al problemei, ridică receptorul aproape îndată ce plecă Dan Bogdan.

— Mi s-a spus că ar fi cineva amator să închirieze parterul casei mele, telefonă el lui Gaittany.

— Domnule, aşa mi s-a spus! răspunse acela, ultraamabil ca de obicei şi declinînd orice amestec personal. (De fapt servea numai ca intermediar amator, culegînd mulţumiri din ambele părţi în caz de succes; Gaittany mai făcea asta din pură nevoie de a se afla în toate misterele, de a obliga

pe toată lumea şi fiindcă de fapt era în raporturi cu toţi.) Dacă crezi, te pun în legătură.

— Aş fi curios, spuse Gulimănescu cu aviditatea de a o lua înaintea lui Dan Bogdan.

Gaittany ceru permisiunea să închidă telefonul, spre a se informa, apoi reveni după cîteva momente.

— Domnule, zise, am vorbit şi sînt dispuşi cu plăcere să intre în tratative. Doreşti să comunici?

— Cu cine?

— Cu Hangerliu, el se ocupă cu afacerea asta.

Gulimănescu acceptă şi convorbi telefonic cu Hangerliu, de la care află că localul l-ar fi închiriat o *Deutsche Buchhandlung*, un depozit de cărţi nemţeşti, contractul făcîndu-se cu o reprezentanţă străină. Hangerliu lăsa a se înţelege că în depozit urma a se ţine reuniuni ale iubitorilor de cultură germană, nu chiar membri ai Mişcării, permiterea lor intrînd în condiţiile pactului. Se conveni ca Hangerliu să transmită mai departe consimţirea lui Gulimănescu.

Abia cu două zile mai tirziu şi sub sugestia insistentă a soţiei sale austriace, Dan Bogdan se hotărî şi el să ia informaţii de la Gaittany. Acesta avu o clipă de ezitare, dat fiind că-i telefonase înainte Gulimănescu, dar, om de lume discret, nevoind să indispună personal pe Dan Bogdan, îşi puse în funcţie afabilitatea cu un spor pentru a acoperi scepticismul.

— Într-adevăr, repetă el aproape identic convorbirea cu Gulimănescu, aşa mi s-a spus. Dacă doreşti, te pun în contact.

Cînd auzi numele lui Hangerliu, Bogdan ezită şi se mulţumi cu numărul de telefon. Cu toate astea, nu renunţă a se informa şi puse pe soţia sa să vorbească cu Hangerliu. Acesta, auzind de Dan

Bogdan, încercă şi el incertitudini, justificate de conflictul între Bogdan şi Mişcare, nu mai puţin în consideraţie pentru naţionalitatea interlocutoarei şi, fiind şi el un monden, o trimise mai departe, dîndu-i numărul de telefon şi adresa exactă a amatorului formal. Soţia lui Bogdan, tenace, merse pînă la capăt şi avu o întrevedere cu personajul german repartizat la această chestiune şi care promise a veni să vadă casa într-o anume zi.

Dan Bogdan, Gulimănescu şi Sufleţel — cei trei Dioscuri într-un cuvînt — erau solidari între ei, nu însă pînă acolo încît să nu se concureze din umbră. Fiind din nou împreună cu Dan Bogdan, Gulimănescu aduse din nou vorba de ofertă.

— Îmi vine să cred, spuse el fără a mărturisi convorbirile cu Gaittany şi Hangerliu, că nu e nimic serios în afacerea cu casa, de care vorbea Sufleţel. N-am primit pînă acum nici o propunere.

Gulimănescu se gîndea la promisiunea că va obţine în curînd un mesaj. Dan Bogdan făcu fizionomia lui ironică. Un sentiment de cinste îl îndemna să mărturisească adevărul, îl împiedica încetineala voinţei. De aceea nu scoase o vorbă, deşi ştia că îl aşteaptă chiar în acea zi la ora două pe reprezentant. Printr-un accident, se întîmpla să se găsească în casa lui Gulimănescu în momentul chiar cînd acesta era vestit de acelaşi reprezentant. Gulimănescu ridică receptorul, de faţă fiind şi Dan Bogdan, şi, aflînd despre ce e vorba, se feri în răspuns de orice preciziune de natură a da de bănuit.

— La două? Perfect!

Atîta spuse, şi, punînd receptorul la loc pe furcă, reluă convorbirea cu Dan Bogdan pe alte teme, ca şi cînd la telefon vorbise despre lucruri complet străine de preocupările comune ale amîndurora.

Dan Bogdan şi Gulimănescu se minţeau reciproc. La ora două apăru reprezentantul german, care vorbea totuşi suficient româneşte, însoţit de Tudorel Ioanide, indiciu că localul se închiria în realitate pentru Mişcare. Cei doi intrară întîi la Dan Bogdan, probabil spre a-şi face o idee de similitudinea sau diferenţa dintre cele două apartamente de acolo, foarte repede trecură alături la Gulimănescu, fără a fi văzuţi de Dan Bogdan, din cauză că locuinţele se sprijineau spate în spate, una fiind replica întoarsă a celeilalte. La Gulimănescu şezură mai îndelung, îşi făcură unele proiecte şi trecură în birou chiar la tratative cu privire la contract. Reprezentantul oferi din proprie iniţiativă o chirie disproporţionat de mare faţă de valoarea localului, la care Gulimănescu, lacom, mai reclamă un mic spor, ceea ce i se făgădui. Dacă Ioanide ar fi asistat la aceste pertractări, ar fi ghicit îndată că generozitatea ofertei era în spiritul punctului cinci din raportul lui Vlădulescu: «... e sensibil pe latura pecuniară?»

În puţină vreme, contractul fu încheiat, şi într-o bună zi, Dan Bogdan, care nu mai avusese nici o ştire întrucît îl privea, fu izbit de o firmă scrisă într-o caligrafie gotică deasupra faţadei de la stradă a lui Gulimănescu: «*Deutsche Buchhandlung*». Ciuda lui fu foarte mare, nemanifestîndu-se decît printr-o privire lung ironică faţă de Gulimănescu, pe care însă nu-l blamă, întrucît el însuşi lucrase secret, întîmpinînd doar un insucces. Fără a mărturisi că încercase şi el a închiria apartamentul lui, felicită pe Gulimănescu şi-l apără faţă de insinuările altora (de acord aci cu Sufleţel), întărind întocmai justificarea aceluia cînd era acuzat a se fi dat de partea Mişcării, oferindu-le un local.

— Ce legătură este între una şi alta? A închiriat omul casa pentru o librărie.

Gulimănescu credea sincer în această formulă şi veştejea din ce în ce mai violent Mişcarea, cu grijă de a nu fi auzit de persoane străine cercului său. Nu tot astfel făcea Dan Bogdan, influenţat de frenezia prudentă a lui Sufleţel şi Gulimănescu şi jignit că fusese eliminat în afacerea cu închirierea. De unde imprudenţă de limbaj. Toate aceste frămîntări meschine ar fi fost inofensive dacă viaţa ar fi urmat să decurgă monotonă şi provincială, aşa cum o trăise pînă atunci Hagienuş, Sufleţel, Dan Bogdan şi ceilalţi. Dar îi pîndea un ciclon înspăimîntător.

Nu este inutil a ne face o idee de modul de existenţă al celor trei Dioscuri. Panait Sufleţel sculîndu-se dimineaţa nu se îmbrăca îndată, ci şedea în pat sau umbla în odaia foarte încălzită de o sobă de teracotă imensă, şi el în cămaşă de noapte, însă de o pînză ţărănească de o grosime nemaipomenită (în timp ce a lui Hagienuş era de borangic şi largă ca un talar). În aşteptarea laptelui, Sufleţel scotea cîte un text grec sau latin, de obicei Theocrit, Virgiliu, Properţiu, şi recita cîteva versuri cu glas tare. Întotdeauna, pe măsuţa de lîngă pat, Sufleţel avea cîte-un volum de sinteză critică despre literaturile clasice, precum Karl Heinemann: *Dichtung der Römer* şi *Dichtung der Griechen*, sau Haeker: *Vergil, Vater des Abendlandes*. Lecturile şi interpretările le făcea soţiei sale, Aurora, şi chiar şi mamei sale, care amîndouă îl ascultau cu cel mai mare interes. De pildă, cînd Aurora intra cu tava, Sufleţel era găsit în spasmurile deliciilor, exclamînd înduioşat:

— Minunat! Minunat! (Aspectul de caricatură era complet normal la Sufleţel, şi cele mai sincere

efuziuni făceau pe nepreparaţi să zîmbească. Dan Bogdan, Gulimănescu, însă, pierduseră sensul ridicolului prietenului lor şi-l luau cu totul în serios.)

— Ce este minunat? întreba Aurora, punînd pe măsuţă tava, în mijlocul căreia trona o ceaşcă de cafea cu lapte cu două degete de frişcă deasupra.

Trebuie adăugat că Aurora, *cara uxor*, nu corespundea în nici un fel numelui ei mitologic, fiind, ca şi Sufleţel, de o fizionomie producînd în primă recepţie un şoc de rîs. Ochii puţin mongolici, nasul mic şi uşor cîrn, părul adunat în vîrful capului, obrajii însă roşii, plini, îi dădeau înfăţişarea tătarilor aşa cum îi reprezenta secolul al XVII-lea occidental. Avea un mic zîmbet permanent pe gură, fiind de altfel excesiv de politicoasă şi prevenitoare, cu o afectare de distincţie cam didactică. Afecţiunea dintre cei doi soţi era mişcătoare, şi Sufleţel se uita la Aurora ca la Venus în persoană. O atracţie instinctivă unise pe aceste două specimene umane şarjate de natură fiziceşte şi moralmente, în aşa chip, că formula lor li se părea absolut normală şi, lucru remarcabil, chiar şi ceilalţi, stînd mai mult în atmosfera soţilor Sufleţel, pierdeau simţul critic, înţelegeau seriozitatea modului lor de existenţă.

— Virgil, răspundea Sufleţel la întrebarea Aurorei, cel mai mare poet. Minunat! Ascultă:

O fortunatos nimium, sua si bona norint
Agricolas!

« O, agricultori, mai fericiţi decît oricare, dacă şi-ar cunoaşte norocul! »

Quibus ipsa, procul discordibus armis,
Fundit humo facilem victum justissima tellus.

« Cărora pămîntul just, departe de vrăjbile armatelor, le întinde de la sine, din ţărînă, lesnicioasă hrană. » (« Canalii! brute barbare! ameninţă în paranteză Sufleţel, gîndindu-se la pregătirile de război recente, *procul discordibus armis* — acolo-i civilizaţia, *humanitas* »)

Si non ingentem foribus domus alta superbis
Mane salutantum totis vomit aedibus undam,
Nec varios inhiant pulchra testudine postes
Illusasque auro vestes Ephyreiaque aera,
Alba neque Assyrio fucatur lana veneno,
Nec casia liquidi corrumpitur usus olivi.

« Cu toate că n-au palat înalt cu porţi superbe, vomitînd dimineaţa un val imens de linguşitori veniţi să salute pe stăpîn » (« Pomponescu, Pomponescu! » făcea Sufleţel o apropiere ironică); «şi nu tînjesc după uşi încrustate, veşminte stropite cu aur sau bronzuri de Corint, şi nici nu-şi vopsesc lîna cu culoare asiriană; nu corup untdelemnul cu scorţişoară. »

— Cum vine asta, Iti (aşa îndulcea Aurora pe Panait), untdelemn cu scorţişoară?

Sufleţel se învîrtea în cămaşă prin odaie, pieptănîndu-şi părul stufos şi cărunt cu degetele.

— Untdelemn cu scorţişoară, haine aurite, uşi încrustate cu baga *(testudine)*, lînă colorată cu vopsea de Assyria, ehei! Lux roman, civilizaţie extraordinară!

— Bea-ţi cafeaua, Iti, că se răceşte, îl îndemna Aurora.

Sufleţel sorbea o gură de lapte, ştergîndu-se de frişcă pe buze, şi vîra în gură o prăjitură din mormanul de dulciuri pe care diligenta Aurora (« ca

Penelope de harnică », îi zicea Sufleţel) le avea zilnic în casă.

— Ascultă, relua întărit Sufleţel lectura:

At secura quies, et nescia fallere vita,
Dives opum variorum, at latis otia fundis
(Speluncae, vivique lacus, et frigida Tempe,
Mugitusque boum, mollesque sub arbore somni)
Non absunt.

« Nu le lipsesc liniştea sigură şi viaţa fără amăgiri, bogată în bunuri felurite, tihna adîncă (cavernele, lacurile lucitoare, văile răcoroase, mugetul boilor, somnul dulce sub copaci). »

Mugitusque boum, mollesque sub arbore somni! Minunat! Minunat! (Sufleţel avea admiraţia convulsivă, şi la imaginea « mugetului boilor » şi a siestei sub arbori delira. Urmaş de ţăran, era cu deosebire sensibil la spectacolul rustic, iar prestigiul textului clasic însutea valoarea versurilor. O descripţie oricît de bogată a unui modern nu-i sugera lui Sufleţel atît cît simplele hexametre virgiliene.) Emoţia lui intimă era delicioasă, şi Ioanide, căruia îi plăcea Virgil, se complăcea în entuziasmul extraordinar al lui Sufleţel. « Cel puţin, zicea el, dobitocul nu-i apatic »

— Foarte frumos! recunoştea şi Aurora.

— Ia ascultă aici! (Sufleţel închidea ochii un moment ca într-un leşin de voluptate, căutînd a se domina.)

Felix qui potuit rerum cognoscere causas.

« Fericit cine poate cunoaşte cauzele lucrurilor. » (Minunat!)

Atque metus omnes et inexorabile fatum
Subjecit pedibus.

« Şi pune sub picioare orice teamă şi soarta inexorabilă. »

Strepitumque Acherontes avari!

« Precum şi clocotul avarului Acheront! » (Capodoperă de gîndire filozofică! *Strepitum!* Parc-auzi cum urlă valurile Acherontului! Minunat!)

— Iti, sugera Aurora, se răceşte laptele.

Sufleţel mai muia un pişcot în ceaşcă şi trăgea o înghiţitură.

— Dar asta?

Fortunatus et ille qui deos novit agrestes.

« Fericit şi acela care cunoaşte pe zeii agreşti! »

În chipul acesta decurgea deşteptarea lui Sufleţel, care avea totodată sub ochi o copie în mărime naturală a unui basorelief reprezentînd pe Venera ieşind din unde, Aphrodita Pontia, lipită într-un perete. În sufletul lui Sufleţel stăpîneau în aceste clipe numai sublimul şi metafizicul, prezentul îl dezgusta.

Pe la orele nouă aproximativ, Sufleţel îmbrăca o altă cămaşă, din aceeaşi pînză ţărănească, şi punea pe el un costum de haine în ultimul stadiu al eroziunii. Astfel echipat de lucru, se aşeza la masa de scris, care se afla exact în mijlocul odăii. Sufleţel avea şi el o slujbă la stat cu titlul de consilier, nefiind totuşi obligat de a presta ore de serviciu, întrucît fusese delegat să întocmească un corp de inscripţii latine din Dacia şi referitor la Dacia şi o culegere de documente medievale în limba latină. Sufleţel lucra acasă, tihnit şi fără grabă. E adevărat că era foarte priceput şi că munca lui lentă era ştiinţificeşte ireproşabilă. Lucra cel mult două ore zilnic şi nu întocmise în doi ani mai mult de două

coli, de care autoritatea era foarte mulțumită, deoarece Sufletel trimisese colile la specialiști din străinătate, care le recenzaseră cu mari laude. Cînd întîmpina o dificultate, Sufletel făcea tapaj, reclama lipsa de cărți, întreținea corespondență ca și Conțescu, în scopul, întrucît îl privea, de a lungi operația. Era leneș și cu oroare de muncă obligată; plăcerea de a sta cu nasul în material critic era totul pentru el. Pe masă, în jurul manuscrisului, ședeau strînse ad-hoc volume savante cu zăloage în ele, iar deasupra lor, farfuria cu prăjituri, pe care o transporta din dormitor. Sufletel scotea dintr-un dulăpior, practicat în raftul de cărți, un flacon de lichior și un păhărel de cristal gros și trăgea o dușcă. Numai după aceea se spăla bine în odaia de baie, săpunindu-se pînă la mijloc și emițînd un zgomot țărănesc, un soi de sforăit, atunci cînd cu palmele pline de apă trecea prin dreptul gurii. În fine, se îmbrăca cu hainele de oraș, relativ largi, și se înarma cu bastonul său încolăcit ca și caduceul cu șerpi al lui Hermes. Înainte de a ieși din casă, căuta pe Aurora, chiar și în bucătărie, și depunea pe obrazul ei un sărut. Aurora, care-l ținea discret din scurt, îi fixa ora întoarcerii:

— Să nu vii, Iti, mai tîrziu de unu, unu jumătate, fac o cremă care nu ține!

Pășind impetuos pe stradă și izbind cu caduceul în trotuar, Sufletel începea turneul. Întîi, de la o vreme, îl călca pe Hagienuș la minister, ca să-i surprindă secretul vacanțelor direcțiilor de muzeu. Nu rareori trecea pe la Academie, cu o notă, spre a consulta în sala de lectură a bibliotecii unele lexicoane. De aci se abătea pe la Gaittany, la care, la vremea prînzului, era totdeauna amplă audiență de amici. Intra la « Capșa », ba chiar în restaurante

și bodegi, dacă i se părea că a zărit pe cineva cunoscut, dădea în fine tîrcoale peste tot unde se putea afla ceva. Cînd șantierele lui Ioanide erau în drumul său, se urca pe ele, întreba, descosea, voia să știe tot. Întors acasă la ora fixă, de frica Aurorei, ședea la masă și mînca nu excesiv, ci suculent, prînzul Aurorei fiind compus după rețete foarte savante, și bea trei sferturi dintr-un pahar cu vin mai mult dulce, turnat dintr-un clondir de cristal tăiat în fațete. După masă, Sufletel se culca o oră, apoi, sculîndu-se, lucra din nou un ceas, la Corpul de inscripții. Vara, pe la cinci, dacă nu ieșea în oraș, își punea un șorț al Aurorei peste indigentul său costum de casă și se cobora în grădină, unde, prevăzut cu toate instrumentele, tăia și curăța trandafirii, plivea florile, stropea cu furtunul. Surprins de vreun amic, Sufletel avea totdeauna la îndemînă vreun citat dintr-un poet agrest. Seara, clasicistul asculta la radio unele posturi străine numai pentru concerte din muzica clasică. Fără a fi meloman, își nota numai producțiile de reputație stabilită (Mozart, Bach, Haydn, Beethoven) și asculta religios, cu ochii închiși, șoptind din cînd în cînd: « Minunat! Minunat! »

Dacă concertul era început și Sufletel venea din altă odaie, mergea în vîrful picioarelor. Și aci prestigiul capodoperelor cauza lui Sufletel o comoție morală, fără raport la valoarea muzicii în sine, dar emoția era tot așa de convulsivă ca și față de *Georgicele* lui Virgil. În rezumat, Sufletel, descendent de țăran, se afla în fața mulțumirii de a trăi în civilizație. Afară de aceasta nu visa mare lucru. Suspecta îndeosebi pe alții de a se fi aranjat și-i ancheta asupra venitului pe care putea să-l producă anume funcție: « Iei vreo douăzeci de mii de lei? »

Cînd Gaittany îl invita în maşina sa, Sufleţel se urca jovial ca pe un tobogan, făcînd gesturi agitate la cei rămaşi pe jos. Sufleţel suporta tutela Aurorei aşa cum Dante ar fi acceptat-o pe a Beatricei, cu desăvîrşită supunere. Ioanide explica fenomenul astfel: « Femeia la ţară e un factor complet neglijat de bărbat; Sufleţel, ajuns la stadiul civilizaţiei, a căzut în extrema opusă, e mirat de situaţia de a te închina femeii, a devenit feudal, avînd plăcerea supliciului. »

Smărăndache nara că, fiind într-o excursie de intelectuali în străinătate, Sufleţel a primit o telegramă din partea Aurorei cu acest conţinut: « De ce întîrzii? » Atunci Sufleţel a întrerupt excursia şi s-a întors imediat în ţară, arătînd la toţi, ca un certificat, telegrama. Clasicistul era foarte politicos cu toată lumea, saluta reverenţios îndepărtînd pălăria pînă la maxima distanţă posibilă faţă de corp, săruta mîinile doamnelor înclinîndu-se şi descoperindu-se, iar dacă cineva se răstea la el, făcea o figură mai speriată decît se cuvenea, nu riposta şi fugea repede pe uşă, mulţumindu-se a reclama altora în afara locului de agresiune. « Oamenii cavernelor, striga el, barbari, care nu ştiu nici un hexametru din divinul Homer! »

Încolo, nu era capabil a face vreun rău cuiva, refuza indignat să comită vreo nedelicateţă şi era omul cel mai sedentar şi mai inofensiv.

Andrei Gulimănescu, deşi de origine ţărănească el însuşi, cu rude foarte bogate într-o comună de munte, prezenta unele deosebiri formale. N-avea ticuri, nu era pitoresc şi ducea o viaţă ca a oricărui altuia, cu veleitatea de a trăi pe picior mare. Ţinea guvernantă la copii, avea încălzire centrală şi frigider. Îşi prepara conştiincios cursurile, repetîndu-le cu îmbunătăţiri. Nu se entuziasma personal de nimic, însă dacă altcineva ridica în slavă un autor sau o operă aproba energic, îi confirma părerile. Nu profesa nici o dexteritate, ieşea chiar şi în curte bine îmbrăcat, mulţumindu-se a inspecta munca altuia. Dimineaţa, guvernanta venea cu copiii şi-i dădeau colectiv bună ziua, lucru ce încînta pe Gulimănescu. Soţia lui nu făcea gospodărie, masa n-avea calitatea aceleia a lui Sufleţel. Gulimănescu angaja totuşi bucătărese capabile de a pregăti un prînz decent. De altfel nu invita pe nici unul din cunoscuţii lui la masă, excepţie făcînd rudele intime, spre deosebire de Sufleţel, în casa căruia la anume evenimente se ofereau festinuri din cele mai reuşite, bineînţeles urmate de interpretări din Properţiu sau din alt poet antic. Gulimănescu nu părea să vadă în viaţa intelectuală decît împlinirea exactă a unei funcţii, şi de aceea nu căuta să se sustragă nici unei obligaţii oficiale. O convocare, chiar ratată, nota cel puţin prezenţa lui Gulimănescu.

— Vii mîine la consiliu? îl întreba un coleg.

— Se poate să nu viu?!

Avea de altfel aprehensiunea vagă că o lipsă poate să-i atragă vreo reţinere din salariu sau pierderea unui beneficiu, şi Gulimănescu era disperat cînd, spre exemplu, lipsise de la o recepţie urmată de bufet.

— M-a ţinut pe loc un individ, se căina, şi am întîrziat.

Filozofia explicită ori numai semiconştientă a lui Gulimănescu era « a nu pierde nimic », a pune mîna pe cît mai multe lucruri, fie oricît de neînsemnate. Reclama cele mai mici misiuni, dacă erau plătite. Metoda lui era de a întreba despre toate ori de cîte ori din conversaţia altora înţelegea că se obţine ceva avantajos.

— E bună, domnule, vorbea, *exempli gratia*, un grup în cancelarie.

— Ce e bună? se informa îndată Gulimănescu.

— O stofă adusă de minister.

— Daa? tresărea Gulimănescu. Unde? De cînd?

Gulimănescu alerga îndată, măcar spre a se convinge că n-a pierdut o ocazie. El poseda totdeodată darul de a se strecura aproape neobservat în posturi decorative și remunerative, din cele mai obscure și disparate, fiind cenzor într-o bancă, lector la o editură, consilier juridic al unei întreprinderi, izbutind să cumuleze un număr foarte mare de venituri, fără altă contribuție decît aceea de a asista din cînd în cînd la cîte-o ședință. Profesa foarte rar avocatura, neavînd talent oral și fiind specializat mai ales în documentație istorică. Nu cîștiga mai puțin prin această abstențiune. Discreția lui era așa de absolută, încît nimeni nu știa exact în ce combinații era băgat, și numai printr-o întîmplare, Sufletel, fără scrupule într-asta, citi o invitație imprimată aruncată în poartă, ridicată de el pe cînd intra la Gulimănescu și în care o societate de ajutor mutual și înmormîntare îi făcea cunoscut să ia parte la o adunare în calitate de membru în consiliul de administrație. Dacă Gulimănescu ar fi aflat că prin intervenții se pot obține locuri gratis la cimitir, ar fi intervenit, atît de mare era aviditatea lui de a nu pierde ceea ce se poate cîștiga. Se știa vag că profesorul de drept avea la țară, în satul părinților, o avere pe care și-o sporea în taină, gospodăria de la țară și cea de la oraș fiind conjugate. În vacanțele de Crăciun, Paști și peste vară, Gulimănescu dispărea cu toată familia, inclu-

siv doi cîini lupi. Înfățișarea locuinței sale de la oraș era dintre cele mai curioase. Curtea, foarte lungă în adîncime, ca și aceea a lui Dan Bogdan de alături, era totdeodată suficient de largă ca să cuprindă pe o latură și în fund niște șoproane bine întocmite, comode ca o galerie. Totul în curte era în cea mai perfectă regulă. Dar, fiind vorba de casa unui intelectual, surprindea prezența unor obiecte insolite: de pildă vreo zece poloboace noi de stejar sub șopron, o căruță nouă, lustruită ca o trăsură, stocuri — cu mult prea voluminoase pentru uzul casnic — de bucăți de teracotă pentru sobe, rafturi de olane, bidoane noi de metal, așezate unele peste altele ca într-un depozit de fierărie, straturi de cherestea, trei mosoare mari cu furtunuri de cauciuc, ce nu păreau destinate stropitului, ci tragerii vinului din căzi, pulverizatoare Vermorel, coli de tablă de zinc. Afară de aceasta, în cotețe bine fasonate, patru porci obezi și gușați grohăiau profund, priviți de afară de cîțiva iepuri albi ce circulau în libertate. Și — ca un paradox — aproape de intrare, încolăcit ca un șarpe, se vedea un lanț puțin ruginit, terminat cu o ancoră moderată de iaht sau de barcă cu motor. Toate aceste obiecte aveau epica lor, în discordanță cu purtarea obișnuită a lui Gulimănescu în societate. Oamenii au secrete neprevăzute, și adesea podul ori pivnița spun mai mult decît actele de stare civilă.

Întrucît Dan Bogdan prezintă unele asemănări cu Conțescu pe de o parte și cu ceilalți doi Dioscuri pe de alta, credem că e suficient a transcrie două documente, fără a mai încerca un portret. Unul este un buletin grafologic făcut de un sas, picat în cancelaria facultății spre a-și oferi serviciile ocultistice, buletin păstrat de doamna Bogdan:

« Laborios, tăcut, obstinat. Imaginație redusă, capabil de efort intelectual. Posac, fire onestă, difidentă. Vindicativ, deşi fără izbucniri violente. Lipsa marilor pasiuni, în schimb afecționat familiei, spirit casnic. Moralizator şi chiar cicălitor. Foarte formalist. Nu cunoaşte oamenii, se impresionează repede de calități superficiale. Econom pînă la avariție şi totuşi personal dezinteresat. Caracter dificil şi oscilant, combătut de contradicții. Ieşiri aspre cîteodată, iritînd şi producînd duşmănii. Să se păzească de inamici înverşunați. »

Al doilea document este o scrisoare-raport, scrisă de mînă şi semnată cu o inițială conspirativă, cam în genul chestionarului asupra lui Ioanide, însă mai familiar, slujind probabil la comunicarea unei impresii personale. Scrisoarea a fost găsită de poliție mai tîrziu şi pusă la dosarul afacerii Dan Bogdan, ce se va ivi în curînd. Ea suna astfel:

« Iubite amice, cunosc întîmplător pe Dan Bogdan mai demult, în parte direct, în parte prin mijlocirea unor acte publice care mi-au fost la îndemînă. Am fost totdeodată coleg de şcoală cu un nepot al lui. Ştiu pozitiv că s-a născut în februarie 1885, ziua am uitat-o, e uşor totuşi de găsit. Merge deci spre cincizeci şi cinci de ani, arătînd cu toate astea ceva mai bătrîn, din cauza mustății aproape albe. Mersul îi e dimpotrivă dîrz, puțin cam clătinat, statura zveltă şi părul gros şi mai puțin vrîstat cu alb. Joacă popice şi ping-pong. N-am auzit vreodată să fie bolnav, în ciuda feței palide şi scobite în obraji. E aşa de prudent în toate, încît nu l-am surprins niciodată amețit de băutură. De fapt bea la reuniuni şi banchete, dar fiindcă toate gesturile lui sînt mai lente decît ale altora, în timp ce alții

beau două sau trei pahare, el bea numai unul, astfel încît nu se bagă de seamă abstențiunea sa. Acasă, de obicei, nu bea alcooluri. În total sînt trei frați Bogdan, fii ai unui țăran sărac din județul Buzău, fost odată notar în sat. Tatăl, care a murit nu demult şi pe care l-am cunoscut, era un om foarte isteț şi instruit, părînd a nu fi chiar țăran. Vorbea absolut ca un intelectual de la oraş care se fereşte de un vocabular pretențios şi nu făcea nici o greşeală de limbă, aşa cum fac semidocții. Citind ziare, unele cărți şi operele fiului său, căpătase un lustru surprinzător. La fel unul din frații Bogdan, care este agent sanitar, nu se deosebeşte întru nimic în vorbire de un medic veritabil. Am avut prilejul să-l văd pe Dan Bogdan împreună cu tată-său şi cu fratele de care am pomenit şi am făcut curioasa constatare că Dan Bogdan pare mult mai redus intelectualiceşte cînd îl pui pe planul conversației de toate zilele. Erudiția lui îi dă o jenă şi un aer de pedanterie, în vreme ce frate-său, judecînd lucrurile direct, are un raționament mult mai vioi. Cultura a agravat la Dan Bogdan toate tarele spiritului rural, făcîndu-l sastisit, întortocheat, disimulat pînă la agasare. Bogdan a fost foarte sărac în copilărie şi a urmat şcoala prin sacrificiile părinților şi apoi prin burse. Chiar la Universitate la Bucureşti a căpătat o bursă prin concurs, după cum am văzut însumi în dosarul respectiv. A fost pedagog la Sfîntul Sava şi cîteva luni la liceul particular Sfîntul Gheorghe. Studiile fundamentale de fizică, cu aplicație specială la optică, şi le-a făcut în Germania, la Hamburg, dîndu-şi doctoratul la Viena, unde a cunoscut şi pe actuala sa soție. De observat că teza tratează despre teoria culorilor la Goethe şi Schopenhauer, tendința lui Bogdan fiind de a dezerta în domeniul

filozofiei şi a se menţine pe poziţii strict teoretice. De prisos a spune că n-are nici o aptitudine de metafizician, totuşi efortul lui de a se depăşi impresionează pe unii studenţi. Cel puţin nu i se poate nega o mare sete de cunoaştere generală. În privinţa soţiei vieneze, îţi voi revela un lucru caracteristic. Aşa de paşnicul Dan Bogdan a avut două scandaluri, răsunătoare în anume cercuri, azi complet uitate. Unul este cazul botezului. Dan Bogdan nu este botezat, deşi fiu de creştini din tată-n fiu. Lui tată-său i s-a năzărit, sub impresia unor lecturi baptiste, la naşterea celui mai mic copil, că băiatul nu trebuie botezat decît adult, cînd e în măsură a adera conştient la dogmele creştinismului. Astfel, Dan Bogdan n-a avut certificat de botez în şcoală, ceea ce l-a expus la teribile ironii şi vexaţiuni din partea colegilor şi corpului didactic. Din spirit de contradicţie, n-a mai voit să se boteze de loc, sub cuvînt că educaţia ştiinţifică raţionalistă îl împiedică să mintă. Dar totdeodată, sub cuvînt de respect pentru credinţa altuia, merge la Sfîntul Iosif împreună cu soţia sa, care e catolică, şi botează pe oricine îi cere acest sacrificiu, fiind de mai multe ori naş. Al doilea scandal e acela făcut de o colegă cu care a avut relaţii înainte de a pleca în străinătate. Aceasta, rămasă însărcinată, a făcut zgomot, producînd scrisori cu propuneri de căsătorie şi cerînd întreţinerea măcar a copilului. Femeie îndrăzneaţă şi de temperament vulgar, a divulgat cazul tuturor cunoscuţilor lui Dan Bogdan şi profesorilor care urma să-l cheme la Universitate, periclitînd un timp numirea sa. Soţia austriacă n-a vrut în nici un chip să accepte copilul în casa sa, Bogdan i-a plătit doi ani o pensie, spre a evita alte dezagremente. Era hotărît, în ciuda complicaţiilor, să recunoască co-

pilul, cînd o anonimă i-a atras atenţia că, după toate probabilităţile, copilul nu era al său, întrucît prietena avusese alte relaţii. Procedînd ştiinţific, cum e obiceiul său, Dan Bogdan ajunse la încheierea că anonima spunea adevărul. De altfel, copilul a murit, şi afacerea s-a stins. Mai este şi al treilea caz, cunoscut numai cercului intim al familiei. Un nepot, fiu al fratelui mai mare, a dezertat din armată în campania din Ungaria comunistă şi a fugit, după toate probabilităţile, în Rusia Sovietică. Ai putea presupune că fiind căsătorit cu o austriacă şi făcîndu-şi studiile în Germania, Dan Bogdan e germanofil. În realitate, tocmai fiindcă e căsătorit cu o austriacă, afectează sentimente francofile sau anglofile. Dacă însă cineva atacă Germania, atunci Dan Bogdan o apără. Dintr-un sentiment greoi de lealitate, Dan Bogdan e totdeauna contradictoriu, cu încetineală. Poate fi cîştigat după o mare incubaţie intelectuală, după care devine un prieten obstinat. Succesul unei teze sau frica sînt singurii factori ce scurtează gestaţia mintală a lui Dan Bogdan, care din cauza acestei frici, cîtă vreme controversa e liberă, apare ca un element foarte periculos, accesibil spiritelor indecise, aşa de numeroase printre tinerii de origine rurală ca şi el. Logica formală devine la Dan Bogdan un instrument de şicană şi de eroziune a dinamicii. Convingerea mea este că e foarte laş. Aviditatea de bani e considerabilă de asemeni la Dan Bogdan, incapabil de abnegaţii, ca unul ce a îndurat mizeria. Familia sa este acum în situaţie economică onorabilă, prin provincie, cu gospodării solide. Dan Bogdan nutreşte sentimentul unei mari responsabilităţi faţă de ea, şi asta îi absoarbe veniturile. Totdeauna în casă la el locuiesc temporar o nepoată, un nepot, pe care îi înscrie la şcoli, obţinîndu-le

burse, înlesniri. Bogdan îi priveşte sanchiu din temperament, prin raţiune se simte solidar cu ei. Ajută chiar rude ale nevestei de la Viena. În casă nu face nici un lux, din incompetenţă, singurele imagini mai remarcabile de pe pereţi sînt nişte fotografii ale profesorilor săi de la Hamburg şi Viena şi o pictură pasabilă reprezentînd portul Hamburg. Doamna Bogdan nu iese niciodată cu Bogdan în cercurile româneşti, frecventînd numai prietene germane sau austriace, şi are două pisici siameze. Notabil: Bogdan are oroare de ele, însă din consideraţie pentru soţia lui le tolerează în biroul său. Totdeodată, pentru a ajuta pe soţia sa, care vorbeşte stricat româneşte, îi vorbeşte el însuşi stricat nemţeşte, lăsîndu-se des corijat. »

Acestea sînt în scurt portretele celor trei Dioscuri, personaje şterse şi lipsite de dramatism, inapte parcă a deveni vreodată eroi de roman.

XV

La începutul lunii decembrie, într-o zi uscată şi agreabilă în felul ei, cu o rară fulguială de zăpadă, se răspîndi fulgerător zvonul că Dan Bogdan a fost asasinat. Ştirea fu confirmată în ziarele de după amiază. Încă din noaptea antecedentă, Gaittany fusese întrebat telefonic de doamna Bogdan dacă Bogdan nu era cumva la el şi dacă ştie ceva despre soţul ei, întrucît acesta pînă la orele unsprezece noaptea nu se întorsese acasă, contrar obiceiului. Gulimănescu, intrat în domiciliul său de la orele nouă, nu ştia de asemeni absolut nimic. Gaittany, foarte îndatoritor şi activ cînd era vorba de a face

investigaţii telefonice, se oferi să întrebe pe decanul facultăţii, dat fiind că Bogdan avusese curs între orele cinci-şase după amiază. Decanul telefonă secretarului şi află că într-adevăr Bogdan ţinuse lecţia şi plecase după aceea din localul facultăţii. Gaittany retransmise ştirea doamnei Bogdan. El nu se gîndea la nimic sinistru şi vorbi la telefon cu o afectată politeţă, bănuind şi vreun conflict familial, asupra căruia nu voia să pară a avea vreo informaţie. Era şi o oră tardivă. A doua zi dimineaţă, la ceasul şapte, Gulimănescu, ieşind din casă, zări în colţul străzii un grup de oameni şi doi sergenţi privind spre marginea trotuarului. Cînd se apropie, avu surpriza de a constata că grupul contempla cadavrul lui Dan Bogdan. Acesta, îmbrăcat în demiul său gri, şedea culcat pe o parte, cu capul aplecat spre gura canalului. Pălăria era rostogolită la picioarele lui, iar fulguiala de zăpadă îl pudrase pe tot trupul, inclusiv părul şi mustăţile. În jurul său se găseau mici pete de sînge coagulat, şi un cetăţean arăta cu piciorul un fel de pumnal cu plăselele de bronz foarte ornamentate, înfipt în spate, spre şale. În răsturnarea trupului, mînerul era acum înclinat în jos sub pardesiu, şi sîngele, prelins, îl înroşise în cea mai mare parte. Gulimănescu, în culmea emoţiei, alergă înapoi acasă, să anunţe pe doamna Bogdan. Sergenţii nu mişcaseră într-adevăr trupul din locul său, în aşteptarea autorităţii superioare, prin urmare nu ştiau cine este mortul. După constatările făcute de medicul legist, Bogdan murise încă din seara trecută, pe la şapte, opt, cel mai tîrziu, fiind atacat pe locul unde fusese găsit. Cum se face că nimeni nu-l observase, nici chiar Gulimănescu, care trecuse pe la nouă pe acolo? Explicaţia stătea în faptul că Bogdan căzuse între stîlpii cu

lămpi electrice, aşezaţi la distanţe destul de mari, şi aproape de unul al cărui bec avea filamentul ars. În acea porţiune, întunericul era complet. Afară de asta, probabil nimeni nu trecuse pe stradă, sau dacă totuşi păşise, din cauza frigului brusc lăsat pe seară şi a fulguielii mersese cu capul drept şi cu paşi precipitaţi.

Ideea de crimă pentru furt se înlătură chiar de la început la acei care nu-şi puteau închipui altă cauză. Dan Bogdan, în mod obişnuit, nu ieşea cu bani la el, avînd în portmoneu sume derizorii. În momentul asasinării avea în buzunar treizeci şi doi de lei în mărunţiş şi cinci sute de lei în portofoliu. Nu i se sustrăsese nimic, totul fusese găsit neatins, pînă şi batista. În buzunarul demiului i se descoperiră o cutie de peniţe noi, două gume şi cinci creioane Castell neascuţite. Secretarul facultăţii lămuri lucrul. Un furnizor de materiale de birou al lui Dan Bogdan avea obiceiul să-i ofere mici cadouri. Furnizorul venise chiar cu o zi înainte şi dăduse lui Bogdan obiectele amintite, pe care defunctul le luase a doua zi după curs, în intenţia probabil de a le da unei nepoate, în timpul acela în gazdă la el. Autopsia dovedi că Dan Bogdan fusese lovit de cel puţin cinci arme tăioase felurite, dintre care un cuţit de vînătoare şi pumnalul găsit înfipt în trup şi pe care unul din agresori, mai fricos, n-avusese tăria de a-l trage înapoi, deoarece corpul se răsturnase din cauza celorlalte lovituri. Pumnalul, la o atentă examinare, se constată a fi din recuzita unui teatru, unul ce slujise pentru rolul lui Hamlet. Deci între agresori se afla vreunul care într-un chip oarecare avea contact cu scena. Ironie a soartei, prozaicul Dan Bogdan căzuse ca şi Caesar ciuruit de pumnale, învelit în demiul

său. Hagienuş povesti după aceea că în ziua crimei îl zărise pe Bogdan, la orele şase jumătate seara, aplecat asupra vitrinei « Cărţii româneşti ». Nu şi-ar fi închipuit — spunea el plin de emoţii, cu fălcile tremurîndu-i ca gelatina şi ochii înlăcrimaţi, din cauza asta comic fără să vrea — că îl vedea pentru ultima oară şi că peste o jumătate de oră Bogdan avea să moară.

Că Dan Bogdan fusese suprimat pentru motive politice şi de bună seamă din ordinul Mişcării reieşea din anume atitudini publice. Presa de inspiraţie subversivă înregistra ştirea fără nici un comentariu, închizînd chestiunea definitiv, o dată cu publicarea informaţiei. Ziarele politice ale marilor partide, cărora Bogdan nu le fusese simpatic, din cauză că oscila, după opinia lor, spre Mişcare, înregistrau faptul cu răceală, atrăgînd atenţia discret asupra pericolului atitudinilor echivoce şi condamnînd din principiu asasinatul, sub cuvînt că în tradiţia noastră politică violenţa a fost totdeauna reprobată. Totdeodată, un post de radio german emise această ştire: « Profesorul român Dan Bogdan a fost găsit mort. El era un duşman declarat al Noii Ordini în Europa. » Sensul era clar: postul înregistra cu satisfacţie sobră crima. Presa independentă fu aceea care făcu mare caz de întîmplare, exprimîndu-şi indignarea şi cerînd insistent prinderea şi pedepsirea exemplară a ucigaşilor. Ele publicau fotografii reprezentînd strada cu locul crimei, pe Bogdan pe masa de autopsie, cu pieptul gol pătat de găurile rănilor, şi dădeau amănunte despre viaţa şi opera defunctului. Însă, în curînd, alimentul lor senzaţional scăzu, pentru că Siguranţa acoperea din ce în ce mai mult de mister cercetările ei, ca şi cînd ar fi voit să stingă afacerea, şi în curînd nu se mai

auzi nimic oficial despre această chestiune. Totuşi, circulau versiuni particulare. Ultimul ecou public fu un scurt schimb de explicaţii. O gazetă destăinui cu subînţelesuri că pe strada în care locuia Dan Bogdan, şi anume în casa lui Andrei Gulimănescu, se afla un cuib al Mişcării. Oficiosul acesteia publică un comunicat conform căruia Mişcarea nu are nici un local în numita stradă, în care n-a călcat nici unul din membrii ei. Din partea legaţiei apăru o notă cum că *Deutsche Buchhandlung*, ca o foarte onorabilă agenţie comercială, nu aparţine reprezentanţei politice. De altfel nici nu începuse a funcţiona, singura operaţie deocamdată fiind punerea unei firme. Nimeni nu trecuse de o lună de zile pe acolo, localul era cu desăvîrşire gol. Andrei Gulimănescu, pus în cauză şi înfricoşat, trimise şi el unei gazete o scrisoare, declarînd (nu fără mistificaţie) că n-avea nici un amestec în închirierea parterului casei, de vreme ce nu-i aparţinea şi n-avea căderea să se amestece în tranzacţie şi că de altfel locaţiunea se făcuse exclusiv în vederea comerţului de librărie. Gulimănescu voia să spună anume că locuinţa e a socrilor, separînd dota soţiei sale de averea sa proprie. În realitate, contractul îl subscrisese el. Cum acest amănunt făcu oarecare vîlvă, Gulimănescu părea indignat.

— Ce mentalitate stupidă! exclama el. Nu pot fi făcut responsabil de actele rudelor. Şi apoi, e vorba de o societate străină, în afara oricărei suspiciuni. Refuzul închirierii ar fi constituit o jignire. Doar nu sîntem în stare de război cu nimeni.

— Ai perfectă dreptate! zicea Gaittany.

Organele poliţiei întrebară discret acasă pe Gulimănescu dacă avea vreo cunoştinţă de vizita unor

persoane în vederea închirierii apartamentului lui Dan Bogdan. Gulimănescu zise că nu ştia nimic. Doamna Bogdan fusese întrebată mai înainte acelaşi lucru. Ea arătase, la îndemnul lui Bogdan, apartamentul de la parter reprezentantului oficiului de librărie şi lui Tudorel. I se prezentară cîteva fotografii, între care aceea a lui Doru, pe care la început îl identifică drept al doilea vizitator. Chestionată dacă e absolut sigură, se retractă, declarînd că nu-şi aduce bine aminte. Se părea deci că doamna Bogdan ţine să nu implice pe nimeni în omorîrea soţului ei. Nu se auzi în public de nici o arestare de persoane mai notorii, zvonul fiind că asasinii fugiseră peste graniţă cu paşapoarte diplomatice. Dispăru numai şoferul lui Gaittany, înlocuit îndată şi definitiv cu un altul, fapt ce trecu neobservat şi nu fu pus în nici o legătură cu sîngerosul eveniment. De asemeni, Tudorel fu chemat pentru informaţii şi reţinut numai cîteva ore, după care fu concediat cu toate civilităţile. Ce interogator i se luă nu se ştiu; rostul anchetei părea a fi să dea relaţii asupra întrevederii pe care o avusese cu Dan Bogdan. Ioanide, auzind din şoapte această ştire, concepu mari aprehensiuni în legătură cu Tudorel, pe care-l socotea acum în stare de orice; se miră numai a-l vedea nestingherit şi nici măcar supravegheat de agenţi.

« Nu-mi vine să cred că rasa mea produce brute! Probabil am exagerat! »

Rumoarea publică află însă totul, mai mult ori mai puţin exact, şi, cu toată muţenia autorităţilor, cazul Dan Bogdan trecea drept rezolvat. Deşi Bogdan era un personaj de importanţă secundară, fusese suprimat prin sugestie dinafară şi fără îndoială din ordinul şefilor Mişcării, în scopul de a se intimida persona-

litățile politice mai proeminente. Teroarea intra în programul Mișcării și se asigura că un număr de oameni cu vază erau înscriși pe lista neagră. Omorîrea aproape gratuită a lui Bogdan, pentru o relativă echivocitate de limbaj, era un preaviz că gruparea ilegală nu se juca cu vorbele, hotărîtă de a folosi un stil politic de o duritate nemaiîntîlnită în istoria noastră modernă. Supravegherea tehnică a operației ar fi avut-o Gavrilcea, care însă nu participase direct la ea și ședea acum ascuns la Legația germană. Înainte de crimă, participanții ar fi jurat solemn să nu se trădeze unul pe altul chiar dacă ar fi în primejdie de moarte. Unul din ucigași ar fi fost un actor, eliminat din teatru pentru activitate suspectă, iar altul, elev de liceu. În fine, se afirma că momentan nu putea fi vorba de a se lua măsuri deschise contra vinovaților dacă ar fi fost prinși, din cauză că intriga avea o contextură așa de complicată, încît s-ar fi compromis politica generală a țării. Deocamdată Siguranța forma dosarele discret, urmînd a se deferi chestiunea justiției militare în cazul cînd s-ar fi decretat starea de asediu. Dan Bogdan fu înmormîntat fără demonstrații deosebite. Gaittany bineînțeles asistă. Sufleței se pretextă bolnav și nu veni, mărginindu-se a trimite o telegramă. Asistența remarcă extraordinara demnitate a figurii lui Dan Bogdan în sicriu. De ordinar cu liniile feței dezordonate din cauza incertitudinii morale, Bogdan era acum solemn ca un episcop sculptat în piatră pe un mormînt medieval. Omul găsit cu penițe în buzunar domina necunoscutul sever și cu o pietrificare de stăpîn.

Din dosarul afacerii Bogdan extragem cîteva piese, care n-au fost accesibile decît mai tîrziu, după devoluția totală a spiritului epocii. Un proces-

verbal cuprinde un interogator luat lui Gaittany, care însă niciodată n-a lăsat să transpire că ar fi avut vreun amestec oricît de superficial în chestiune.

— De cînd aveți în serviciu pe șoferul Ion Munteanu?

— De la numirea mea ca director al așezămîntului Boldescu-Kapri, actualmente Casa de artă, la (urmează data).

— L-ați cunoscut înainte?

— Nu.

— Cum l-ați angajat?

— Mi-a fost recomandat de domnul Hangerliu-junior.

— Ce raporturi aveți cu domnul Hangerliu?

— Sîntem rude îndepărtate.

— Dumneavoastră ați solicitat domnului Hangerliu să vă recomande un șofer, sau domnul Hangerliu v-a propus spontan unul?

— Nu-mi aduc bine aminte, cred totuși că, manifestîndu-mi dorința de a angaja un șofer, domnul Hangerliu a notat acest lucru. De altfel, domnul Hangerliu face parte din comitetul de conducere al așezămîntului, instituit prin actul de donație, acceptat de minister.

— Ce impresie v-a făcut Ion Munteanu?

— Excelentă. Corect, politicos, foarte bun mecanic.

— Nu vi s-a părut nimic suspect în purtarea lui?

— Nu.

— Nici faptul de a arăta așa de distins la față, de a vorbi ca un om cult?

— Educația personalului de serviciu e un lucru obișnuit în familiile mai distinse și am crezut că

şoferul, fiind recomandat de domnul Hangerliu, a servit la case mari.

— Nu l-aţi surprins vorbind o limbă străină, nemţeşte bunăoară?

— Ba mi se pare că da, odată a dat informaţii unui neamţ pe stradă.

— Şi asta nu vi s-a părut curios?

— De ce? Un şofer de azi poate foarte bine să ştie, ca tehnician, o limbă străină. Putea să fie german de origine.

— Primea vreodată persoane străine în casă?

— Pe cît ştiu, nu. El locuia la aşezămînt, unde avea o cameră la demisol.

— Vă cerea concedii din cînd în cînd?

— În general nu. Mă lua de acasă dimineaţa şi mă lăsa acolo unde aveam nevoie a mă duce, apoi se întorcea la garaj, la Casa de artă, de unde venea la ora convenită spre a mă lua. Dacă mergeam chiar la Casa de artă, rămînea pe loc. Cred că numai o dată sau de două ori mi-a cerut permisiunea ca între timp, pînă la ora plecării mele, să lipsească o oră împreună cu maşina.

— În ziua de 4 decembrie a lipsit?

— Da. Mi-a cerut învoire să meargă să vadă un prieten bolnav. Cum eu ieşeam de la Casa de artă pe la opt, opt jumătate, n-am obiectat nimic.

— Cînd s-a întors?

— Mult mai devreme decît era de trebuinţă, pe la şapte jumătate.

— Şi cînd a plecat?

— Aproape îndată după ce am descins la Casa de artă, pe la patru şi un sfert.

— Aşadar, a lipsit între orele patru şi un sfert şi şapte jumătate.

— Aşa cred.

— N-aţi observat la întoarcere nici o turburare pe faţa lui, nimic neobişnuit?

— N-am băgat de seamă. Era întuneric.

— În maşină s-au găsit mucuri de ţigări şi un bilet de tramvai, precum şi coji de seminţe de floarea-soarelui. Fumaţi?

— Nu fumez.

— Obişnuieşte cineva din familia dumneavoastră seminţe de floarea-soarelui?

— (Gaittany, blesat, cu ironie.) Nu, desigur.

Alt interogator:

— Sînteţi domnul Gheorghe Pintiş, student la Facultatea de ştiinţe, nu-i aşa?

— Da.

— Priviţi această fotografie. Cunoaşteţi persoana?

— Da. E un coleg de facultate, aşa îmi închipui, sau un auditor cu care m-am întîlnit de două ori în bancă în cursul lunii acesteia şi am schimbat două cuvinte.

— L-aţi recunoaşte dacă l-aţi vedea în persoană?

— Desigur.

E introdus şoferul Ion Munteanu şi ţinut cîteva minute, apoi scos din birou.

— Acesta este?

— Absolut sigur.

— V-a făcut impresia Ion Munteanu că pricepe cursul lui Dan Bogdan? Lua note?

— Nu lua note. M-a întrebat doar în ce zile (asta prima oară) ţine curs Bogdan, ce materie a făcut pînă atunci. Că avea o orientare am înţeles din faptul că s-a interesat cine face cursul de termodinamică şi dacă prelegerile de fizică nucle-

ară sînt atrăgătoare. Limbajul pe care-l folosea nu mi-a lăsat nici o îndoială că era tot atît de apt ca şi mine cel puţin să urmărească cursurile. Mai mult, doi colegi discutau o problemă de analiză matematică, şi Munteanu, zîmbind, a intervenit cu o lămurire dovedind pregătirea lui.

— Într-un cuvînt, Ion Munteanu ţi-a făcut impresia unei persoane cu instrucţie ştiinţifică?

— Hotărît!

— În ziua de 4 decembrie ce-a făcut Munteanu în sala de curs?

— S-a aşezat lîngă mine la marginea băncii dinspre zid fără să se dezbrace de haina de piele şi a urmărit lecţia lui Dan Bogdan pînă la sfîrşit. Apoi a ieşit din sala de curs imediat după plecarea profesorului.

Alt interogator:

— Eşti Vasile Gheorghe, portarul Facultăţii de ştiinţe?

— Da, să trăiţi!

— În ziua de 4 decembrie la ora cinci seara ai văzut o maşină în faţa intrării facultăţii?

— Am văzut, să trăiţi, o maşină mare, luxoasă, cu un şofer îmbrăcat în haină de piele.

— Era goală maşina?

— Nu, să trăiţi! Erau înăuntru cîteva persoane, ghemuite în fund.

— Şi ce s-a întîmplat după sosirea maşinii?

— Maşina a stat în uşă pînă ce a venit domnul profesor Bogdan, după aceea a mers mai încolo, eu zic că la staţia de automobile de lîngă statuie, iar şoferul a intrat după puţină vreme în vestibul şi s-a urcat sus, la sala de cursuri.

— L-ai văzut pe urmă cînd a ieşit?

— Da, nu era nimeni îmbrăcat ca el. A stat puţin pe sală, apoi a coborît domnul profesor Bogdan şi a pornit pe uşă, s-a luat după el. Atîta ştiu.

Alt interogator, luat la domiciliu:

— Numele dumneavoastră?

— Maria Niculescu, maică.

— Profesia?

— Sînt văduvă, maică, de douăzeci de ani.

— Imobilul e proprietatea dumneavoastră?

— Da, maică, da' nu scot nimic, impozite mari, reparaţii, am o pensioară şi ce cîrpesc de la două odăi mobilate, în fund.

— Mai aveţi un chiriaş?

— Aveam altădată, acum, de cînd am închiriat tînărului ăsta, le-a luat pe amîndouă, că au uşă între ele. Înainte puneam un gardirop peste uşă.

— De cînd este chiriaş Vlădulescu la dumneavoastră?

— De la Sfîntu Dumitru, anul trecut, mai bine de un an.

— Ce fel de om vi s-a părut?

— Băiat bun, maică, blînd, respectuos. Nu trecea o dată fără să zică « sărut mîinile » sau să salute.

— Chiria o plătea regulat?

— Regulat, maică, cu o lună înainte. Acum cînd a plecat mi-a dat pe două luni înainte, ca să n-aştept dacă întîrzie pe unde s-a dus.

— Femei aducea în casă?

— Maică, ce să zic, uite, am pe Dumnezeu în faţă, niciodată.

— Atunci cum ţi-a explicat el închirierea a două odăi mobilate cu pat?

— Zicea că e băiat de familie cu stare prin provincie, cu multe rude, şi cînd vin ai lui la Bucureşti, trag la el.

— Veneau des musafiri?

— Ca să stea mai mult, nu. Dormea cîte unul o noapte şi pe urmă pleca în zorii zilei. Mai mult se adunau ziua să stea de vorbă.

— Scrisori primea Vlădulescu?

— Niciodată, maică. Încă i-am şi zis odată: « Dumneata, cu atîtea rude, nu primeşti nici o scrisoare? »

— Cine îi făcea curăţenie prin casă?

— Am o fată, dar mai puneam şi eu mîna, că fetele astea nu se pricep.

— N-aţi observat scrisori prin casă?

— Ba da, maică, avea multe, pe care le strîngea repede; nu prea lăsa nimic la îndemînă. Erau pe altă adresă, se vede scrisori vechi de pe unde a stat altădată.

— Nu ţineţi minte adresa de pe scrisori?

— (Cu regret.) Nu, maică, nu văd bine fără ochelari.

— Ce făceau în casă cînd se adunau?

— Vorbeau, discutau, citea unul nu ştiu ce, poate învăţau.

— N-aţi auzit cam ce?

— N-aud bine, maică. Odată am prins o vorbă « popoare tinere », « mergem cu popoarele tinere », parcă aşa ziceau.

— Cine era cel mai cu autoritate printre ei?

— Era unul bubos la faţă, plin la trup şi cam gălbicios, foarte politicos şi ăla. Glasul lui se auzea mai tare, ca la comenzi. Striga la ei « camarade, nu e bine », de-am crezut că-s militari. Purtau şi cizme. I-am şi întrebat odată: « De ce purtaţi dumneavoastră cizme? » « E mai viteješte », mi-a zis cel cu bube. Băiat bun, binecrescut!

— Altul? Mai ţineţi minte pe vreunul?

— Era unul slab, deşirat, îmbrăcat mereu, chiar şi pe frig, cu o manta de ploaie de astea de doc gri, cum le zice?

— *Trench-coat!*

— Aşa, aşa! Ăsta avea mereu buzunarele pline de seminţe de floarea-soarelui şi tot despica în gură, chiar cînd vorbea. Cînd venea el, pe sub masă fata găsea puzderie de coji. Însă ăsta spunea poezii pe dinafară, declama ca la teatru, de te minunai.

— În ziua de 4 decembrie ce s-a întîmplat?

— Cu o zi înainte a fost un fel de adunare la el în odaie, noaptea tîrziu au venit vreo opt, mi-a spus fata. Au vorbit tot încet, şi unul din ei tot şedea afară pe la uşă şi fuma. A doua zi, Vlădulescu a venit la mine foarte politicos, mi-a sărutat mîna şi mi-a dat chiria pe două luni înainte, pe decembrie şi ianuarie, zicea că pleacă de sărbători la familie, înainte de Sfîntul Niculae, şi poate întîrzie mai mult. În odaie erau strînse toate cărţile, hîrtiile, cuferele închise, dar hainele lăsate în gardirop. S-a întors pe la unsprezece acasă şi n-a ieşit pînă după masă, cînd a venit o maşină luxoasă.

— Era cineva în maşină?

— Era, că m-am uitat de la geam, mai mulţi, strînşi în fund, îndărătul perdelelor. S-a dat jos numai şoferul, care a intrat în curte şi l-a luat pe chiriaşul meu.

— Pe şofer îl cunoaşteţi?

— Cum nu, maică! E unul cu haină de piele şi frumos la faţă, parc-ar fi de familie bună. A stat vreo trei săptămîni în odaia liberă a lui Vlădulescu, înainte de a se angaja şofer. Citea, avea cărţi de-am crezut că e student, tot cărţi cu figuri şi cu numere. Băiat bun, ca o fată mare.

— La ce ceas a venit maşina?

— Să fi fost patru jumătate, spre cinci, se întunecase, aşa că nu-i puteai vedea la faţă.

— S-a mai întors Vlădulescu acasă?

— Aşa zice fata, că s-a întors pe la vremea mesei, a stat puţin în odaie, şi pe urmă a închis odaia cu cheia şi a plecat.

— Tot cu maşina a venit?

— Nu cred, că s-ar fi auzit. De aici, din odaia mea, se simte cea mai mică hîţînătură. O fi venit pe jos.

— Bagaj ceva a luat?

— Nu prea. Văz că acum în odaie, cînd aţi deschis, erau toate bagajele. O fi luat un geamantan mic, de mînă, pe care-l ţinea sus, pe gardirop. De cînd a plecat s-a întristat casa, erau vioi, cîntau toţi în cor.

— (Anchetatorul, ironic.) Ce vreţi? Băieţi veseli!

Alt interogator:

— Vă numiţi G. Carababă, tatăl actorului Nicu Carababă?

— Exact.

— A ieşit fiul dumneavoastră din casă în ziua de 4 decembrie?

— Iese-n fiecare zi, domnule, şi dimineaţă şi după masă, aşa că a ieşit şi atunci.

— Nu v-a spus unde se duce zilnic?

— Zice că « pe teren », se vede că-n treburile lui actoriceşti.

— Ţine în casă fiul dumneavoastră recuzită de teatru, costume?

— Ţine, cum nu! Are mantăi, pălărie cu pană, spadă, le ia cînd joacă.

— Unde joacă?

— Păi, la teatru!

— Fiul dumneavoastră nu mai este angajat la nici un teatru.

— Eu ştiu că juca, făcea repetiţii, cu cîte unul, chiar în odaie.

— Priviţi pumnalul ăsta. Îl cunoaşteţi?

— Seamănă cu unul al lui fiu-meu, cu care juca în *Hamlet*.

— Sînteţi sigur?

— Doar să mai fie altul la fel! Pumnal cu teaca îmbrăcată în catifea.

— Luaţi seama, pumnalul acesta a fost găsit înfipt în spatele profesorului Dan Bogdan. Asta e grav. Ar însemna că fiul dumneavoastră a participat la asasinarea lui.

— Vai de mine, cum se poate aşa ceva? Băiatul meu criminal? Nu e adevărat, băiatul meu n-a făcut nici o crimă, domnule, jur pe orice!

— De ce credeţi dumneavoastră că n-a făcut crimă, cînd pumnalul e aici?

— Tocmai de asta, pumnalul l-a dat mai demult.

— Aşa, cui?

— A venit la el un tînăr, mi se pare că-i zice « camaradul Tudor », un băiat foarte spălat, şi i-a dat pumnalul împrumut acum vreo lună, nu ştiu ce zicea că vrea să joace, pomenea de unul Cezar. De un singur lucru m-am mirat. Băiatul meu îl chema « camaradul Tudor », însă la ieşirea pe sală tînărul, ţinînd pumnalul în mînă, i-a zis, rîzînd, aşa: « Simt că trăiesc cu două mii de ani în urmă. Numele meu este Brutiu. . . »

— Poate Brutus.

— Aşa, aşa!

— Mai avea fiul dumneavoastră vreun alt pumnal la teatru?

— N-am mai văzut, eu numai pe ăsta îl ştiu. Dumneavoastră doar aţi făcut percheziţie în casă.

Interogatorul lui Tudor Ioanide:

— Aţi fost de curînd în casa lui Dan Bogdan?

— Da.

— Cu ce prilej?

— Reprezentantul lui *Deutsche Buchhandlung* m-a rugat să-l însoțesc.

— De unde-l cunoaşteţi?

— Am venit în acelaşi tren din Germania.

— Ce rost avea să-l însoţiţi într-o afacere care nu vă privea?

— Am fost rugat.

— Cine v-a rugat?

— Amicul meu Hangerliu.

— De ce folos puteaţi să-i fiţi lui Fleischlein într-o afacere de închiriere?

— Sînt student în drept, puteam să-i dau consilii juridice la redactarea contractului.

— Dar Fleischlein e şi el jurist.

— Jurist german, nu cunoaşte procedura locală. Apoi s-a gîndit probabil că, tata fiind arhitect, puteam să supun schiţa sumară a localului tatii, ca să-şi dea avizul fără a se deplasa.

— Aţi vorbit cu Dan Bogdan cînd aţi intrat în casă?

— Eu nu. Dan Bogdan s-a scuzat din capătul scării că nu poate ieşi, trimiţînd pe doamna Bogdan să ne deschidă apartamentul de jos, aripa din stradă.

— Credeţi că v-a cunoscut Dan Bogdan?

— E foarte posibil să mă fi cunoscut, nu mi-a spus totuşi nimic personal.

— N-aţi aflat dacă cumva, după aceea, Dan Bogdan n-a comunicat cuiva, de pildă tatălui dumneavoastră, că v-a văzut la el în casă?

— Am impresia că nu, ba chiar sînt convins că avea interesul să tacă.

— De ce?

— Pentru că nu ţinea să se ştie că accepta să-şi închirieze casa unei firme germane, în timp ce arăta ostilitate faţă de germani în declaraţiile publice.

— Am înţeles, trec la altceva: cînd aţi împrumutat de la Nicu Carababă acest pumnal de teatru care s-a găsit înfipt în cadavrul lui Dan Bogdan?

— (După cîteva clipe de muţenie, în care timp faţa i se face palidă.) N-am împrumutat pumnalul acesta de la Carababă.

— Vă rog să vorbiţi onest, înlăturînd orice mistificaţii, întrucît cunoaştem amănunţit tot ce are raport cu crima şi cu activitatea dumneavoastră politică. Aţi împrumutat un pumnal de la Carababă?

— Da!

— Atunci?...

— Nu l-am împrumutat pe acesta.

— Dar pe care?

— Altul, tot din recuzita teatrală.

— Cum aţi putea dovedi aceasta?

— (După o ezitare.) Foarte simplu. Am pumnalul acasă.

— Ce deosebire este între cele două pumnale? Fiindcă vă cred pe cuvînt.

— Pumnalul împrumutat de mine de la Carababă era un pumnal roman, un fel de gladiu scurt, dar teaca este ca şi a acestuia, învelită parţial cu catifea.

— E pumnalul cu care Brutus a ucis pe Caesar.

— (Surprins, moale.) Da.

— La ce vă servea pumnalul pe care l-aţi împrumutat?

— Un grup de prieteni voiam să facem, sub regizoratul lui Carababă, un festival la care să jucăm

Iulius Caesar de Shakespeare, într-o versiune scurtată.

— Aţi fost în maşina condusă de Munteanu la ieşirea de la cursul lui Dan Bogdan?

— Nu.

— N-am nici un motiv să pun la îndoială cuvîntul dumneavoastră. Vă mulţumesc.

Alt interogator, cu patronul cofetăriei Collas:

— Cît de departe este cofetăria dumneavoastră de strada Episcopul Partenie, pe care locuia Dan Bogdan?

— Distanţă de două-trei minute pe jos.

— E frecventat localul?

— Potrivit. Vin mai mult copii, tineri din cartier, vara, pentru îngheţată. Iarna fac frişcă bătută şi foi de aluat şi dau la domiciliu pentru gospodării.

— Trece lume multă pe stradă?

— Puţină, însă în tot cazul mai multă decît pe Episcopul Partenie. La mine e un fel de piaţetă din care se desfac alte străzi. Episcopul Partenie vine pe dreapta, din Ilarie Diaconul, aşa că de la mine, cine a intrat pe acea stradă nu se mai vede.

— Dar Bogdan, cînd venea acasă, pe unde trecea?

— Pe aici, nu-i altă cale. S-ar putea şi pe la capătul celălalt al lui Ilarie Diaconul, dar cu ocol mare. Drumul de la centru ăsta e.

— Cînd a intrat acest tînăr în cofetăria dumneavoastră? (Îi arată fotografia lui Tudorel.)

— Pe la şase jumătate.

— Ce-a făcut în timpul acesta?

— A cerut prăjituri şi s-a aşezat la geam. I-am dat patru prăjituri să-şi aleagă. Cît a stat a mîncat numai două. Să tot fi şezut o jumătate de ceas, pe urma s-a ridicat repede şi a cerut plata, dîndu-mi

o sută de lei. Eu n-aveam mărunţiş pentru rest şi am intrat înăuntru să caut la nevastă-mea. Cînd am intrat din nou în prăvălie, clientul plecase. Crezînd c-a uitat să ia restul, am ieşit repede în stradă. Atunci am văzut că clientul mergea pe Ilarie Diaconul, îndărătul unei maşini luxoase, din care îi făcea cineva semn cu mîna.

— Maşina a luat-o pe Episcopul Partenie, nu-i aşa?

— Exact n-aş putea să spun, căci era întuneric. După faruri, cred, dimpotrivă, că a trecut mai sus de Episcopul Partenie, pe Ilarie Diaconul, şi cei din ea s-ar fi întors apoi pe jos, după ce au lăsat pe cineva să păzească maşina.

— L-ai urmărit pe client să-i dai restul?

— Nu. Plecase prea departe, mi-a fost frică să las prăvălia singură.

O piesă la dosar din partea Casei de artă:

« Am onoarea a vă face cunoscut că verificînd colecţiile noastre am remarcat lipsa unui stilet Renaştere florentină, înscris în inventarul Aşezămîntului Boldescu-Kapri la nr. 146. Văzînd fotografia stiletului din albumul de reproduceri fotografice ale obiectelor din muzeu, pe care îl posedăm, m-am convins că este identic cu piesa pe care mi-aţi arătat-o. Ea a fost probabil sustrasă din colecţia noastră. Spre confruntare, vă înaintez o copie fotografică a obiectului, rugîndu-vă să ne comunicaţi în ce chip am putea reintra în posesia stiletului, care aparţine unui muzeu de stat. Cu cele mai etc. Dinu Gaittany. »

Interogatorul lui Ion Munteanu (fragment):

— Această scrisoare a fost găsită într-un buzunar al unui pardesiu al lui Vlădulescu şi conţine amă-

nunte despre viaţa lui Dan Bogdan într-un fel de portret moral. Te rog să te gîndeşti bine cînd răspunzi, ca să nu pierdem vremea degeaba cu lucruri mărunte. Cunoşti scrisul?

— E al meu.

— Ai făcut bine c-ai mărturisit adevărul, se putea deduce acelaşi lucru printr-o simplă confruntare de grafii. Se vede că-l cunoşteai bine pe Dan Bogdan, el nu te-a semnalat la domnul Gaittany?

— Nu ştia de mine decît superficial, m-am schimbat mult la faţă de cînd m-a văzut în treacăt cu mulţi ani în urmă.

— Din scrisul dumitale, din amănuntele pe care le dai în scrisoare, apare că dumneata ai o cultură cu mult superioară meseriei de şofer. Ce studii ai făcut?

— Am urmat liceul, secţia reală, apoi m-am înscris la Facultatea de ştiinţe, deoarece am căzut la examenul de admitere la Politehnică, neavînd timp să mă prepar. Adică, de fapt, n-am căzut, m-am retras, neavînd încredere în mine. La ştiinţe n-am urmat, am fost doar la vreo două-trei lecţii. Ivindu-se prilejul de a pleca în străinătate, am părăsit ţara.

— Ce prilej zici să s-a ivit?

— Nu interesează.

— Ai plecat cu o artistă de varieteu care avea nevoie de un « soţ » prezentabil?

— Da.

— Pe urmă?

— În străinătate am vrut să studiez şi am încercat să mă înscriu la un institut din Berlin, dar am întîmpinat unele greutăţi cu actele, apoi n-aveam din ce trăi. De tovarăşa de călătorie m-am despărţit, fiindcă deplasîndu-se mereu îmi făcea cu neputinţă viaţa şcolară. Atunci m-am înscris la o şcoală de şoferi şi

am căpătat autorizaţia de a conduce. Cu asta am trecut la Milano şi m-am înscris la Politehnică, unde am fost admis, făcînd pe şoferul, ca să pot urma studiile.

— Ei bravo, văd că eşti un tînăr muncitor. Ei, şi ai terminat?

—Nu, alte preocupări m-au abătut de la viaţa academică şi m-am decis să mă întorc în ţară. Studiile le pot termina.

— Dacă vei mai avea ocazie, nu mă îndoiesc... Domnului Gaittany de ce nu i-ai spus că eşti politehnician?

— Nu m-a întrebat absolut nimic, m-a primit îndată ce i-am fost recomandat de Hangerliu, zicînd numai: « E-n regulă! S-a făcut! » Dar poate dacă m-ar fi întrebat aş fi ezitat să-i spun, avînd în vedere prejudecăţile împotriva intelectualilor cînd cer posturi manuale.

— Dar la cursul lui Bogdan de ce-ai fost exact în ziua de 4 decembrie?

— Ca să mai respir aerul universitar, în vederea unei reînscrieri posibile.

— Puteai să faci asta şi alte dăţi, să mergi şi la alte cursuri. De ce tocmai la optică şi acustică?

— Mărturisesc că eram curios să cunosc şi atitudinea ideologică a lui Dan Bogdan, deoarece ştiam că în ultima vreme făcea la curs dese aluzii.

— Asta e mai plauzibil. Dar de ce-ai venit cu maşina încărcată de persoane?

— M-au întîlnit unii prieteni pe stradă şi i-am dus pînă la un loc.

— Unul din ei are obiceiul să mănînce seminţe de floarea-soarelui?

— Posibil.

— Nu posibil, ci sigur. Ăsta e Carababă, actorul, care deci a fost în maşină. Al lui trebuie să fie şi

biletul de tramvai linia 12, ceea ce înseamnă că l-ai luat dintr-un loc, împreună cu alţii, de pildă de la Vlădulescu. Apropo, să nu uit, dumneata ştii să ocheşti cu pistolul?

— Am făcut serviciul militar, termen redus.

— Să revenim la chestiune. După ce-ai ieşit de la curs, unde-ai fost cu maşina?

— M-am întors acasă.

— Prelegerea lui Dan Bogdan s-a terminat la ora şase, iar dumneata ai apărut la garaj la şapte jumătate. O oră jumătate pentru a te întoarce cu o maşină splendidă e cam mult!

— Am mers mai încet, neavînd grabă.

— Cu ceilalţi înăuntru. Nu ţi se pare ciudat ca vreo cinci-şase prieteni să te aştepte un ceas afară în automobil?

— Erau interesaţi să ştie ce am auzit la curs din punct de vedere politic. Ei n-ar fi putut intra, căci ar fi atras atenţia.

— Şi pe urmă unde i-ai dus pe amici?

— Pînă într-un loc mai aproape de locuinţa unuia, unde s-au dat jos, iar eu m-am întors acasă.

— Nu vrei să-mi spui cine erau amicii din maşină?

— Nu interesează. E necavaleresc să pun în poziţie delicată nişte oameni numai fiindcă i-am plimbat puţin cu maşina.

— Ai o morală excelentă!

Interogatorul lui Ilie Albulescu, de paisprezece ani, din strada Episcopul Partenie:

— Zici că ştii ceva în legătură cu becul electric din faţa casei voastre în apropierea locului unde a fost găsit Dan Bogdan.

— Da, domnule.

— Sergentul declară că becul avea filamentul rupt de vreo lună şi că a fost spart pe urmă de vreun copil cu pietre.

— Nu e adevărat, domnule, sergentul e beţiv.

— (Glumind.) Bîrfeşti organele publice, hai? Spune tu atunci, cum a fost?

— Cu cîteva zile, domnule, înainte de găsirea mortului, cînd eram la poartă, a trecut seara, pe întuneric, ca la cinematograf, un automobil mare, negru, încet de tot, pe partea cealaltă, şi şoferul a scos mîna pe fereastră şi a ochit becul cu un revolver.

— Curat ca la cinematograf! Şi nu era nimeni pe stradă?

— Nimeni, domnule. Eu eram ascuns pe după poartă, înăuntru, voiam să mă duc la cofetărie.

— Şi ce-ai făcut atunci?

— Automobilul a luat-o repede la goană. Eu am strigat tatii să iasă afară şi i-am spus. Tata zicea c-a plesnit cauciucul la automobil. Atunci l-am adus în faţa stîlpului şi i-am arătat becul plesnit, căzuse şi pe jos ţăndări. Tata a spus că sînt becurile proaste, s-o fi spart de frig, şi nu m-a crezut.

— Uite, eu te cred.

Raportul medicului legist (fragment):

« Plaga a treia, situată în regiunea dorsală stîngă, în dreptul vertebrei flotante, se caracterizează prin lărgimea ei excepţională, de forma unei despicături lineare cu grosimea de trei mm. Ea nu e profundă, probabil din cauză că instrumentul cu care a fost făcută a întîmpinat rezistenţă în palton şi haină. Lovitura a fost totuşi dură, sfărîmînd coasta. Plaga pare făcută cu un cuţit gros, cu marginile puţin

tăioase, asemeni unui gladium antic. Obiectul a forţat epiderma mai mult prin violenţa apăsării, din care pricină rana are aspect de contuziune, fiind impregnată cu fire de lînă provenind din sacou. . .

Nici una din plăgi nu e mortală în sine, aproape toate în general avînd caracter de contuziuni profunde, fără penetraţie la organele interne. Stiletul din regiunea lombară s-a găsit înfipt în epidermă. Moartea s-a produs prin pierderea excesivă de sînge de la vena mîinii drepte, în care victima a fost înţepată probabil cînd, într-un gest de apărare, a întors braţul în faţa pieptului. Pierzîndu-şi cunoştinţa, victima a căzut jos şi, neprimind asistenţă la timp, a murit prin anemie. »

Rapoarte de agenţi secreţi:

« În ziua de 3 decembrie, dimineaţa la orele zece jumătate, Gavrilcea a intrat în localul fostei Legaţii austriace (aparţinînd Reich-ului german prin Anschluss) şi a stat circa trei sferturi de oră. »

« În ziua de 5 decembrie la nouă dimineaţa, Vlădulescu şi Carababă au intrat în localul Legaţiei austriace, de unde n-au ieşit în tot timpul zilei. »

« 7 decembrie. Vlădulescu şi Carababă, însoţiţi de Fleischlein, au părăsit fosta Legaţie austriacă într-o maşină a legaţiei, cu perdelele trase, la şase seara. »

« 4 decembrie. Cioarec s-a suit în acceleratul de Timişoara, azi-noapte la unsprezece. Agentul Ionescu s-a urcat în tren după el. »

« În ziua de 3 decembrie, aproape de unsprezece noaptea, s-au întîlnit, în casă la Vlădulescu, Gavrilcea, Ioanide, Munteanu, Carababă şi Cioarec. Ultimul a dormit acolo şi a plecat dimineaţă, împreună cu Vlădulescu. »

« 4 decembrie. Cioarec a venit de dimineaţă la Casa de artă şi a stat de vorbă vreun ceas, în garaj, cu Munteanu. »

« 3 decembrie. Peste noapte, pe la unu, lumina electrică de la demisolul Casei de artă, la faţadă, s-a aprins, apoi s-a stins după cîteva minute. În această aripă este expoziţia de instrumente militare istorice. »

Lung referat cu semnătură indescifrabilă (fragment):

« Nu încape îndoială că Mişcarea este sprijinită din umbră, cu toate că combătută de formă, de partidele parlamentare şi de persoane de vază din marea finanţă şi marea industrie. În afară de declaraţiile ştiute în favoarea Mişcării ale domnilor (urmează semne criptice simbolizînd desigur oameni politici notorii), mandatari ai Mişcării au avut întrevederi secrete cu reprezentanţi ai partidelor de guvernămînt. În noaptea de 10 octombrie trecut, Gavrilcea şi Tudor Ioanide, însoţiţi de prinţul Hangerliu, s-au întîlnit cu (semn criptic) secretarul general al partidului (semn criptic) la castelul contesei X, stînd pînă la patru dimineaţa. După indiscreţiile lui X, am aflat că şeful partidului ar dori o colaborare cu ,,forţele tinere", cum le zice el, pe de o parte pentru a ameninţa pe ,,patron" (= rege, în stilul rapoartelor secrete), pe de alta spre a se orienta către Berlin şi Roma, prudent, fără

să se compromită deschis. Toţi au convingerea intimă că Hitler şi Mussolini sînt stăpîni pe situaţie şi-i vor salva de comunism. La 15 octombrie c., Gavrilcea cu Munteanu au făcut o vizită industriaşului X, care le-a trimis maşina. A doua zi, Gavrilcea a încasat la Banca românească un cec de două milioane lei. Notez că la Banca X, Gavrilcea are de asemeni un adevărat cont curent, ascuns la capitolul „ajutoare culturale". Bancherul X, anticomunist înfocat şi amator de teatru, a primit la masă, la 2 noiembrie c., la Snagov, pe Hangerliu şi pe Carababă. Era de faţă şi fostul ministru X (care, cum se ştie, este proprietar de steampuri de aur). Acesta a susţinut că trebuie să mergem cu „forţele tinere" şi cu puterile ce vor ataca şi distruge Sovietele. Numai astfel vom salvgarda principiul sfînt al proprietăţii şi vom feri de pieire elita societăţii româneşti. (Bancherul X părea foarte satisfăcut şi a oferit şampanie.) »

Interpretarea acestor fragmente documentare oferă o noţiune foarte clară a lucrurilor. Întîi de toate rezultă din ele că poliţia secretă era amănunţit informată, prin agenţi, de gesturile tuturor membrilor Mişcării, avînd pînă şi fotografii ale lor. Numele lor erau perfect cunoscute, putem să spunem chiar familiare autorităţilor. Oricînd organismul politic al guvernului ar fi dorit, Siguranţa era în măsură să arate evidenţa tuturor membrilor mai însemnaţi şi să procure toate elementele pentru urmărirea juridică. Întîmplarea din strada Episcopul Partenie n-a fost un lucru care să surprindă autorităţile. Pe de altă parte, Mişcarea nu punea prea multă precauţie în demonstraţiile ei, indiferentă parcă de aspectul penal, voind dimpotrivă a face o

manifestare sfidătoare de forţă. Legăturile lui Gavrilcea şi ale altor activişti cu Fleischlein şi cu legaţia nu lăsa îndoială asupra protecţiei străine într-un an cînd Austria fusese înghiţită, Ţara Sudeţilor anexată, şi atacul asupra Cehiei pregătit. În ziua de 3 decembrie, Gavrilcea are conversaţii la fosta Legaţie austriacă, ceea ce înseamnă că primeşte instrucţii sau încuviinţare asupra actului din ziua de 4 decembrie. Tot la 3 decembrie, noaptea, Gavrilcea a convocat la Vlădulescu echipa de cinci, dîndu-i desigur instrucţii generale. În aceeaşi noapte, la ora unu, Munteanu intră în depozitul de la demisol al Casei de artă, neglijat prin extravaganţa lui (halebarde, armuri, paveze, suliţe, un tun mic de lemn etc.), şi scoate pumnalul stil Renaştere (un simili pentru teatru, cumpărat din incompetenţă). A doua zi dimineaţă, Cioarec vine la garaj să dea lui Munteanu noi consemne cu privire la itinerarul automobilului. Scenariul atentatului era pus la cale însă de mai înainte, şi cînd Fleischlein şi Tudorel au vizitat pe Dan Bogdan şi Andrei Gulimănescu, au căpătat o intuiţie a topografiei. Fapt este că reverberaţia străzii a fost studiată noaptea, din moment ce, după acest examen, Munteanu, trecînd cu maşina pe stradă, a ochit becul cu revolverul. Carababă, cu seminţe de floarea-soarelui în buzunar, a venit cu tramvaiul 12 pînă în centru, unde a găsit maşina staţionată în preajma Universităţii. Munteanu s-a dus la curs şi a ieşit imediat după terminarea lui şi plecarea lui Dan Bogdan, luîndu-i pe ceilalţi din staţie şi urmărind pe Dan Bogdan. E aproape cert că urmărirea nu s-a făcut pas cu pas, căci ar fi şocat spectacolul unei maşini luînd-o încet după un trecător. Echipa s-a încredinţat numai că Dan Bogdan o ia spre casă şi e posibil ca unul dintre ei

să se fi dat jos din automobil, care aştepta pe la răspîntiile mai populate din centru, spre a nu pierde din vedere victima, care se oprea la vitrine. Cînd grupul s-a încredinţat că Bogdan intră în cartierul lui, a luat-o înainte cu maşina. Tudorel fusese postat anticipat la cofetăria din apropierea străzii Episcopul Partenie, spre a comunica eventual observaţii de natură a schimba hotărîrea. Poate că o anume prejudecată că Tudorel e cam imprudent, prin tinereţe, dovadă penalitatea cu frînghia udă, a determinat acest aranjament. Zărind farurile maşinii din cofetărie, Tudorel a ieşit şi s-au dus cu toţii, probabil, în susul străzii Ilarie Diaconul, de unde apoi, sub protecţia întunericului, au coborît în întîmpinarea lui Bogdan, risipindu-se în diferite puncte, avînd ca centru stîlpul cu becul împuşcat. Gavrilcea n-a luat parte la agresiune, după toate probabilităţile, el rămînînd în maşină, ca director de scenă. Echipa întocmită de el constituia un fel de trupă de şoc, căreia el, ca şef politic, nu-şi permitea a-i aparţine. Tudorel, ca mai tînăr, avea prilejul să se călească în lupta clandestină. Cîntărind bine toate circumstanţele, rezultă că echipa n-a avut intenţia expresă de a ucide pe Dan Bogdan, însă fireşte nici vreo grijă deosebită de a-i menaja viaţa. Chiar alegerea mijloacelor pledează pentru această ipoteză. Dan Bogdan putea prea bine fi împuşcat fără un spor de riscuri imediate pentru agresori. E imposibil de crezut că un om aşa de plin de reflecţiune în toate şi consiliat de oameni competenţi ar fi ales agresiunea cu pumnale de operetă în scopul de a ucide. Nişte stilete neascuţite suficient şi un pumnal de teatru nu puteau să străbată prin palton, sacou, vestă şi cămaşă decît cu greutate. Intenţia echipei, respectiv a Mişcării, a fost de a da o corecţie

exemplară lui Dan Bogdan. Bătaia simplă putea să n-aibă ecou în public; mai mult, victima ar fi fost în stare să ascundă accidentul, de teamă să nu se divulge inconsecvenţele sale. Izbirea cu pumnalele constituia o corecţie romantică şi spectaculoasă, care ar fi produs senzaţie în public şi o propagaţie bună a faptului în atenţia altor personalităţi ameninţate. Rănile nu puteau fi ascunse, erau nişte stigmate publice. Pe de altă parte, şi din punct de vedere al psihologiei cadrelor subversiunii, gestul teatral era de natură a exalta spiritele, înlăturînd cazurile de conştiinţă în faţa unei crime ordinare. Intenţia de-a juca *Iuliu Caesar* revelă spiritul domnind în această organizaţie. Membrii echipei au lucrat cu oarecare emoţie, Munteanu a lovit la întîmplare şi fără energie, fugind fără a-şi lua stiletul, pe care n-a avut răgaz a-l căuta în căderea precipitată a lui Dan Bogdan. Tudorel a izbit şi el cu violenţa emoţiei, căci pumnalul împrumutat de la Carababă, pe care Carababă-tatăl îl confunda, e acela care făcuse contuzia descrisă în raportul medicului legist. Cînd, pînă dimineaţă, Gavrilcea a aflat că Dan Bogdan murise (în apropierea lui Gaittany, Munteanu era în măsură să înregistreze toate zvonurile), socoti necesar să pună la adăpost măcar doi din echipieri, pe Vlădulescu şi pe Carababă, trimiţîndu-i la fosta Legaţie austriacă, pînă la noi instrucţii. Cioarec, alt element lucrînd pe teren rural, fu îndrumat spre regiunea lui din Severin, unde, deşi filat, se putea ascunde. Munteanu nu putea dispare fără a atrage atenţia. Cît despre Tudorel, probabil şi-au zis că arestarea lui ar produce atîta vîlvă în cercurile intelectuale, încît asta ar folosi, mărind amplitudinea ameninţărilor Mişcării, alimentînd scandalul de care avea nevoie. De aceea Siguranţa nu l-a reţinut, simulînd o

respectuoasă indiferență. De observat că Tudorel a avut la interogator amorul propriu de a nu spune nici o minciună. Mişcarea conta prin sugestii străine pe o astfel de întorsătură a evenimentelor, încît procesele politice ar fi fost zădărnicite sau stinse, şi în curînd cei filaţi ar fi răzbătut la putere. De altfel, agresiunea în contra lui Dan Bogdan coincidea cu tratative şi tatonări secrete între partidele vechi şi Mişcare. Un amănunt epic trebuie neapărat reţinut. Nenorocitul Dan Bogdan a căzut asasinat cu un pumnal falsificat din muzeul de sub direcţiunea lui Gaittany, atacat de şoferul acestuia, alături de un grup venit în superba lui maşină. Cu acelaşi automobil, Gaittany a luat parte la înmormîntarea lui Dan Bogdan, împărţind condoleanţele cele mai onctuoase şi ştergînd de pe agenda sa şi această obligaţie socială. Însă poliţia ţinu arestat la infinit pe Munteanu, ca să aibă un ostatec în mînă, iar Gaittany angajă imediat un şofer recomandat de madam Pomponescu.

Reacţiunea lui Gonzalv Ionescu merită şi ea a fi consemnată. La aflarea morţii lui Bogdan, Gonzalv avu o tresărire, din păcate nu de indignare. De cîte ori murea un profesor universitar, el tresălta la ideea unei catedre vacante. Dan Bogdan deţinuse catedra de acustică şi optică, nici în clin, nici în mînecă cu geografia lui Gonzalv. Totuşi, a doua zi chiar, Gonzalv veni cu o propunere uimitoare: să se desfiinţeze catedra de acustică şi optică, materia fiind inerentă catedrei de fizică generală, şi să se înfiinţeze o catedră « plină » de geografie şi geofizică. Cu această obsesie asistă la înmormîntare, unde întreţinu pe toţi, separat, cu proiectul său de modificare a listei de materii la Facultatea de ştiinţe.

XVI

În ziua cînd a fost convocat la Siguranţă, Tudorel chemă misterios pe Pica şi, exprimîndu-şi încrederea în fidelitatea ei, îi înmînă un caiet cu scoarţe de carton lipite prin două etichete gumate, cu consemnul de a-l preda lui Ioanide dacă s-ar întîmpla să lipsească mai mult fără motivare sau s-ar afla că s-a petrecut ceva neobişnuit. Mai multe Tudorel nu voi să spună; adăugă totuşi că în acest caiet se află testamentul său moral, concepţia sa de viaţă. Ioanide făcu în cursul zilei comentarii aşa de sinistre asupra morţii lui Dan Bogdan, cu aluzie la calea de pierzanie pe care o luase Doru, ceea ce produse o teribilă impresie asupra doamnei Ioanide, încît Pica, înspăimîntată şi văzînd că Tudorel întîrzie să se întoarcă acasă, avu bănuiala că fratele ei a fost arestat. Închipuindu-şi că în acest caiet vor fi elemente care să ajute la dezvinovăţirea lui, îl arătă, prematur, lui Ioanide, care începu lectura imediat. Iată conţinutul caietului:

« Drumul pe care mi l-am ales în viaţă este plin de primejdii, de aceea socotesc necesar să explic pentru orice eventualitate purtarea mea. Tata, în special, crede că actele mele sînt lipsite de ţel precis, mă crede dezorientat şi adesea am constatat pe faţa lui nedumerire. El are sentimentul c-o iau razna şi că fac parte din altă familie de oameni decît el. Eu însă am o concepţie de viaţă precisă, care se deosebeşte într-adevăr profund de a lui şi de a generaţiilor mai vechi. Temperamental sînt multe puncte care mă leagă de tata, şi dacă aş fi avut vreme să stau de vorbă cu dînsul, în multe chestiuni cred că aş fi izbutit să-l fac să înţeleagă că aparţin neamului

său. Din nefericire, tata, după opinia mea, e pe o cale greşită, fiind mai bătrîn moralmente decît s-ar aştepta de la vîrsta lui. Filozofia mea e a tinereţii absolute. Tata va rîde cînd va auzi că eu am profesat o filozofie, crezîndu-mă străin de orice cugetare. Este adevărat că filozofia mea, a noastră, nu e o filozofie de manuale; Kant, Hegel ne interesează puţin. Noi profesăm o filozofie ieşită din trăirea directă, o filozofie combatantă. („Hm! Hm!" însemnă Ioanide cu umoare pe caiet.)

Unul din comandamentele noastre este: a trăi în prezent. De fapt, a nu trăi în prezent reprezintă pentru mine o pură contradicţie, fiindcă a trăi este sinonim cu a fi prezent. De aceea, noi ne chemăm din cînd în cînd la apel şi strigăm „prezent", în semn că avem conştiinţa îndreptată asupra orei curente. Generaţiile mai vechi, intoxicate de cărţi, fac prea mare caz de memorie şi de istorie şi se lasă înăbuşite de strigoi. Luaţi un calendar. Mai tot e plin de date solemne care nu-ţi dau răgaz să respiri aerul vremii: 24 ianuarie, 10 mai etc., numai trecut mort, numai statui, numai morminte. Tata este un om pentru care trecutul ia atîta importanţă, încît îl face să trăiască în vis, ca un somnambul. El nu ţine seamă de loc că azi sînt fabrici, terenuri de sport, garaje etc., el ar vrea să radă prezentul şi să ridice pe malurile Dîmboviţei Atena sau Roma. Toată arhitectura se reduce la el la temple, foruri, fîntîni, şi dacă ar fi lăsat în voia lui, numărul statuilor ar întrece în oraş populaţia vie. Tata e obsedat de arta moartă, concepe cetatea ca o entitate în sine. Recunosc că concepţia tatii nu-i lipsită de grandoare şi că în felul lui pune tot atîta dinamism cît punem şi noi în trăirea directă. Ne-am şi gîndit o vreme să-l cîştigăm pentru cauza noastră, să-l punem să construiască pentru generaţiile tinere, în spiritul prezentului. Însă tata, prin obsesia grandoarei şi a cetăţii ca locuinţă indivizibilă a mulţimii, are, fără să-şi dea seama poate, mai multă înclinare spre comunism. Afară de aceasta, el crede fanatic în cultură, în valoarea cărţilor, şi adesea mă lua de braţ purtîndu-mă prin faţa rafturilor bibliotecii, surprins că nu iau nimic să citesc. Obiceiul acesta al cititului e o adevărată maladie a generaţiilor mai vechi, intoxicate de lecturi, şi tata ar fi complet depeizat dacă n-ar avea pe Vitruviu pe masă. În şcoală am fost un elev bun, apreciat de profesori, oroarea mea de cărţi nu provine din inaptitudine. La latină eram un bun traducător din Horaţiu ori din Tacit, eram, ca să zic aşa, juxta clasei. Mi-aduc aminte însă cu ce pedanterie se extazia profesorul pentru nişte fleacuri ca: „*O navis referent in mare te novi fluctus*" sau „*Eheu fugaces, Postume, Postume*". O barcă cu motor condusă cu propria-ţi mînă şi un „hei" strigat cu pieptul tău fac mai mult decît toate odele şi epodele lui Horaţiu. Cu toate acestea, sînt cărţi care excită la viaţă, vina e a profesorilor. Aceştia scot dintr-un autor şi ultima picătură de sînge. De aceea la Cicero s-a petrecut un fenomen invers, am prins simpatie pentru Catilina şi antipatie pentru un avocat care, cum am citit mai pe urmă, umbla cu cuirasă pe sub togă, înconjurat de o ceată de prieteni. Din Homer n-am priceput nimic în şcoală, abia în urmă, picîndu-mi în mînă o traducere franceză în proză şi răsfoind-o, mi-am dat seama că *Iliada* e un fel de poem al faptei, şi eroii sînt nişte dinamici. Dar cînd ghiceşti asta, arunci cartea din mînă şi te laşi însuţi în voia vieţii, fără falsificări. Odată m-am hotărît să nu citesc nimic literar un an întreg, totuşi nu m-am putut ţine exact de cuvînt.

Admir pe Cioarec, care n-are habar de nimic şi cînd îi pomeneşti de Flaubert cască ochii mari. El nu citeşte decît jurnalele politice şi cele de sport. Din cauza slăbiciunii mele relative pentru lectură (biblioteca tatii a exercitat un prestigiu asupra mea), camarazii mă ironizează ca ,,intelectual".

E de la sine înţeles că antipatia mea, din păcate în bună parte filozofică, pentru cărţi se uneşte cu o indiferenţă tot atît de mare pentru scris. Mania de a fi autor bîntuia şi printre colegii mei de şcoală, şi nu e unul care să nu fi compus măcar o poezie. La liceu, colegii scoteau şi o revistă, şi cred că sînt singurul care am rezistat şi n-am colaborat cu nimic. Cînd un profesor sau un director de revistă încuraja la ,,Poşta redacţiei" pe un coleg al meu, acesta se roşea de plăcere. Pentru ce? Gîndesc că din ambiţie, din setea de glorie. Ce prostie! Gloria intelectualului — dacă gloria merită atenţia noastră — e cea mai mizerabilă de pe lume şi-mi pare bine că n-am nici un stil, nici o însuşire literară. Sper că nenorocul nu va face ca aceste rînduri să ,,placă" cuiva. Ar fi culmea. Foarte rar poeţii au statui, şi pe străzile cele mai dosnice. Reputaţie au oamenii politici, oamenii de acţiune. Ea se cucereşte cu spada, cu fapta, şi un Cromwell, un Napoleon se bucură de o glorie pe care niciodată un poet nu o va atinge. Cine se va măsura oare cu Alexandru cel Mare, cu Napoleon? Adevărata sursă a gloriei este războiul, şi numai cine se bate şi învinge devine ilustru. (Ioanide: ,,E zăpăcit de tot".) Am invidiat adesea viaţa bandiţilor şi am citit ca licean isprăvile lui Iancu Jianu şi ale lui Tunsu. Chiar gangsterii din America au ceva măreţ în ei, bucuria de a lupta, care e cea mai înaltă manifestare a vieţii. Terente al nostru a fost sublim şi va trăi în poezia

populară, şi n-aş fi fost de loc ruşinat de cariera lui. Din nenorocire, pentru asta se cer mari daruri, nepăsarea de prejudecăţile sociale, superbă lipsă de cultură şi o performanţă trupească excepţională. M-am născut incapabil de a sta sub apă . . . (Nota lui Ioanide: ,,Dă-mi voie, amice, faci grozave confuzii. Îţi acord să admiri pe marii bărbaţi de stat pentru fapta lor, patriotică, *nota bene*, pe un Bălcescu sau pe un Kogălniceanu, fie şi pe Jianu, dar să-i confuzi cu hoţii şi gangsterii e grav. Nu există o adevărată bucurie a acţiunii pure cînd faci o faptă rea, dăunătoare societăţii! Dacă în sport omori pe altul, acela nu e sport!") Setea noastră de viaţă dinamică nu se poate satisface decît în mijlocul civilizaţiei Europei tinere, după tipare consfinţite de instituţiile juridice în spirit nou. (,,O civilizaţie *sui generis* — scrise Ioanide — a cărei lege este crima!")

Am impresia că tata, mare amator de literatură, deşi el însuşi inapt a o profesa, face o distincţie în favoarea artelor plastice, arhitecturii îndeosebi. Aceasta după el e strîns legată de viaţă, neimitînd nimic. Îi dau dreptate numai întrucît locuinţa pare a fi necesară omului, dar că gloria sa cîştigă prin construcţie neg. Cine se întreabă cînd intră într-un hotel de cine a fost construit? Attila, Genghishan au străbătut veacurile prin erupţie şi distrucţie. Viaţa fiind luptă, a dărîma e mai tonic pentru omul tînăr decît a construi. (,,Nenorocitul! glosă Ioanide. Cu astfel de spirite primitive nu-i de trăit pentru un arhitect. El visează să dărîme ceea ce eu visez să construiesc.") Numai bătrînii caută culcuşul ca să moară. Artistul e totdeauna un sclav, şi marele bărbat îl cumpără cu bani. Tata îşi face iluzii. Niciodată numele lui Ioanide nu va întuneca pe

al lui Tudor Vladimirescu, pe al lui Iancu Jianu şi pe al lui Terente. (Ioanide: „Tudor Vladimirescu alături de Terente! Mare dobitoc!")

Nu trebuie să se înţeleagă din slaba mea idee despre construcţii că iubesc natura. Dimpotrivă. Am oroare de ea, şi pentru acest motiv nu stimez pe romantici. A te holba la lună, a privi fix cascadele, a sta în furtună, astea sînt teatralisme de prost-gust. Natura e inferioară omului, proporţia de viaţă zoologică şi vegetală n-atinge niciodată tensiunea vieţii umane. Este om numai cine trăieşte ca om, numai printre oameni. (Comentarul lui Ioanide: „Mare descoperire! Ce om sănătos a negat asta vreodată?") De altfel, luaţi ca exemplu animalele. Toate sînt „sălbatice" şi gregare şi nici un lup nu coboară la oraş. Animalele domestice sînt lipsite de nobleţea sălbăticiunilor. Asta înseamnă că acestea din urmă nu ies din speţa lor şi nu prind dragoste pentru alte animale, precum omul, ci aparţin, respectiv, naturii, de la unghiul lor de vedere. În privinţa asta nu pot să nu blamez romantismul tatii, gustul lui solitar pentru vietăţile dezarmate, evident în slăbiciunea lui pentru cîinele Ştolţ, cu care doarme în pat. Tata e mizantrop, iar filozofia noastră e filantropică, cu o anume restricţie. (Ioanide: „Fleacuri superficiale, şi totuşi sinistre!")

De asemeni, tata, orice s-ar zice, este excesiv de afemeiat, boală romantică, tipică popoarelor bătrîne. Nu vreau să spun că tata e lipsit de moralitate, departe de asta, ci numai că are un cult extraordinar pentru femeie, chiar cînd s-ar părea că o dispreţuieşte. Cînd construieşte, el are totdeauna în gînd o femeie, şi am simţit, ca să fiu sincer, că pe Pica o iubeşte mai mult decît pe mine numai pentru că e de sex feminin. E veşnica preferinţă pentru

fiinţele slabe, care aduc omul în sclavie. Nu sînt pentru viaţa ascetică, nici pentru eliminarea femeii. Socotesc că un bărbat nu trebuie să cheltuiască energie spre a cerşi dragoste femeii, fiinţă subalternă, care se supune omului puternic, şi experienţa a arătat că toţi cei care au făcut cheltuială de poezie şi geniu s-au văzut dispreţuiţi. (Glosa lui Ioanide: „Tristă concepţie despre sora noastră, femeia! Sau ne sălbăticim, sau Doru al meu e un degenerat frigid!") Oamenii cei mai puţin dotaţi intelectualiceşte au succese scandaloase la femei la care oameni excepţionali n-au nici un acces. Nu pot să neg că tata are un mare prestigiu asupra femeilor, însă nu fiindcă e talentat, nici fiindcă le admiră, ci dimpotrivă, pentru motivul că ştie să-şi ascundă emoţia şi le tratează cu o superioară indiferenţă, care este infailibilă. În privinţa asta mă tem că e dotat mai bine decît mine. Eu am o bună filozofie a femeii (Ioanide: „Mai bine zis: o nebună filozofie"), de care el ar fi scandalizat, totuşi, el aplică inconştient filozofia mea, ajutat de temperament. (Nota lui Ioanide: „Ce comèdie!") Sufăr de o anume timiditate, din care cauză, ca să nu capitulez în faţa femeilor, prefer să le evit. Sînt femei care se ridică pînă la condiţia bărbatului, căpătînd o fermitate de caracter care le face să merite a fi camaradele noastre. În categoria aceasta o clasez pe Pica.

De multe ori m-am gîndit că dinamismul nostru poate fi considerat ca avînd analogie cu acela al eroilor stendhalieni, care şi ei cultivă vitalismul, în special Fabrice del Dongo. (Ioanide strîmbă din nas, ştiind că Tudorel nu citea. Aici vorbea de Byron, opunîndu-i pe Napoleon, pe Cromwell.) Idealul nostru este anonimatul, sau, ca să mă exprim mai exact, promovarea *in corpore*. („Confunzi,

stimabile, adunarea umană cu turma — notă Ioanide — şi personalitatea cu personalismul.") De aceea sîntem constituiţi pe centurii şi decurii şi ne numim centurioni, decurioni şi camarazi, trăind laolaltă şi beneficiind solidar de izbînzile comune. Cultivăm spiritul de „bandă". Spiritul romantic de întrecere, orgoliul nu sînt în vederile noastre, disciplina şi uniformitatea stînd la baza concepţiei dinamice pe care o profesăm. Acesta e motivul pentru care am adoptat o uniformă de aspect militar şi cizmele: luptă, disciplină, camaraderie. Voluptatea noastră e de a trăi ca numere de ordine, respingînd întrecerile calitative pe care le cultivă comuniştii, cum mi-a spus Gavrilcea. Dimpotrivă, elementul mai slab, dacă este camaraderesc, se bucură de atenţia noastră deosebită. Adoptăm într-asta spiritul creştin, centuria noastră avînd caracter profund religios, fiind o formulă de luptă pe temeiul unui crez comun şi al abnegaţiei, ca şi Ordinul Templierilor sau al Cavalerilor de Malta. Sentimentul de viaţă îl simţim în umilirea meritului personal.

De aci şi voluptatea noastră de a ne supune şi a suferi pedepse. Tata m-a surprins vărgat pe spate de frînghiile cu care am fost bătut la cererea mea, deşi camarazii acceptaseră a-mi suspenda corecţia. Am voit aceasta nu ca să mă îndrept, ci din simpla bucurie de a suferi şi de a mă umili în faţa camarazilor mei, ca nu cumva să-mi intre în suflet orgoliul de a fi o persoană de excepţie, fiul ilustrului arhitect Ioanide. („Poţi să fii modest — scrise Ioanide — şi să ţii seamă de părerea semenilor fără să cazi în patru labe.") Singurul lucru de care mă tem este de a nu mă fi ilustrat prin umilinţa mea. Dar dacă despici firul de păr în patru, faci filozofie şi încetezi de a mai trăi.

Am vorbit mai sus de doctrina comunistă, pe care noi o combatem: aceasta e raţionalistă şi proclamă egalitatea tuturor oamenilor şi raselor. Noi nu primim această teorie. (Ioanide trecu peste alte rînduri, părîndu-i-se pure divagaţii). Noi avem cultul morţii, şi fără a profesa sinuciderea sau a căuta moartea cu dinadinsul credem că acuitatea vieţii se verifică în înfruntarea morţii: a muri în încleştare, acesta e supremul bine pe care-l oferă viaţa. Restul e deşertăciune. M-am exercitat atît de mult în acest sentiment, încît ideea morţii pluteşte asupra mea şi-mi dă o linişte extraordinară. (Glosă ioanidiană: „Simptome maladive grave. Nu m-am ocupat de băiatul ăsta!")

Din această concepţie fundamentală derivă un nou drept, pe care, de voi avea condiţii prielnice, îl voi formula în calitate de jurist: dreptul corporaţiei celei mai tari, celei mai tinere. Întemeiat pe vaga doctrină a drepturilor omului, detestabilul paşoptism interzice orice atingere a individului numai pentru motivul că are aparenţă de om, fără a se întreba dacă aparţine unei corporaţii tinere. Astfel, a arunca de pe Tayget un infirm devine delict. O sumă de instituţii perimate dăinuie în jurul acestei erori, ca de pildă asistenţa infirmilor, dementilor, a bătrînilor. (La această frază, Ioanide observă aproape cu glas tare: „Din nefericire, demenţi sînteţi voi, demenţi fără ospiciu!" Ioanide întoarse iar pagina, agasat, dînd de nume ca Raskolnikoff, André Gide, pe care Tudorel le auzise probabil într-o discuţie a lui Ioanide cu alţii, avînd îndoieli că fiul său îl citise chiar pe Dostoievski.) Suprimarea unui individ fără ordinul comandamentului, fără siguranţa că distrugem un element inferior e oribilă. Noi nu facem omoruri, ci numai „execuţii",

în urma unei hotărîri motivate a tribunalului nostru. Orice criză de conştiinţă sau bucurie sanguinară personală este exclusă. Nu ascund că trăind în două planuri deosebite — sub regimul inferior al orînduirii actuale şi sub regimul încă nelegalizat al concepţiei dinamice (observaţia lui Ioanide: „Băiatul ăsta suferă de demenţă acută, caracterizată prin logică sofistică implacabilă! Dacă psihoza lui se lăţeşte, omenirea e pierdută!") — încerc adesea şovăiri. Acesta este motivul pentru care, cu toată sila mea de literatură, am consimţit să jucăm *Iulius Caesar* de Shakespeare, în special pentru scena asasinării lui Caesar în Senat. Eu luasem rolul lui Brutus, căruia Caesar îi zice: „*Et tu, Brute?*" După căderea lui Caesar aveam să vorbesc calm poporului, rugîndu-l să nu se înspăimînte, să nu fugă, întrucît ambiţia plătise. Îmi plăceau şi strigătele lui Cinna către popor:

Liberty, Freedom! Tyranny is dead!
Run hence, proclaim, cry it about the streets.

Ca să mă obişnuiesc cu mînuirea pumnalului, am lovit de două ori perna. Am auzit pe mama zicînd: „E curios ce putredă a fost olanda la faţa de pernă a lui Doru, s-a sfîşiat parcă ar fi fost tăiată cu cuţitul!" Mama nu bănuieşte nimic excepţional, n-admite călcarea bontonului. (Reflecţia lui Ioanide: „Biata Elvira, ea nu bănuieşte că stimabilul Doru poate să fie un infam criminal, mai odios decît toţi, fiindcă are pretenţii de filozofie.") Venind vorba de teatru, voi destăinui aici interesanta concepţie a lui Carababă. După umila mea părere, Carababă este un actor de un talent covîrşitor, mult mai profund decît al lui Moissi, cu care seamănă puţin la faţă, avînd ca şi acela preferinţă pentru rolul lui

Hamlet. Carababă zice că simte capodopera teatrală atît de sincer, încît are impulsul de a o transforma în dramă reală şi că în general scena nu-l satisface. El conţine atîta vitalitate, încît vrea să joace pe o scenă mai vastă, pe scena vieţii. Un actor de talent, dacă e îndrăzneţ, găseşte în viaţă destule piese nescrise care să-i ofere un rol adevărat. În scurt, el e în căutarea spectacolului *real*. (Meditaţia lui Ioanide: „Dobitoc incult şi cu instincte patologice, care nu ştie că esenţa artei este ficţiunea!") În curînd, probabil, vom avea prilejul să jucăm cu toţii o piesă reală, în care personajele căzute nu se mai scoală de jos la ridicarea cortinei, iar actorii fug de pe scenă, evitînd ovaţiile.

Dintre cărţile de faimă universală am citit *Il principe* de Machiavel. (Ioanide: „Minţi! N-ai citit pe Machiavel, pe care nici n-ai binevoit să-l scoţi din raft!" Şi sări iarăşi cîteva rînduri întregi, unde se vorbea de cultul lui Zamolxe, de sanctificarea lui Boerebista şi Decebal.) Valabil pentru mine nu este raţionalul, ci autoritarul, spiritul de corp. Vedeţi ce figuri fericite au tinerii germani scutiţi de anxietatea „problemelor"! *Führer*-ul le dă un ordin, şi ei aleargă voioşi să-l îndeplinească. (Ioanide: „Prin urmare, de aceea nu sînt ascultat, fiindcă ceea ce cer eu este raţional! Umanitatea degenerează!")

Din convorbirile cu tata am ghicit că aprehensiunea lui capitală este în ordinea patriotică. Pentru faptul că sîntem ajutaţi de marele popor german al *Reich*-ului să întemeiem o ordine nouă el ne consideră trădători. Deşi noi punem pe planul întîi naţiunea, nu mai avem concepţia răsuflată a egoismului. Ca şi indivizii sănătoşi, naţiile sănătoase trăiesc *in corpore*. Zic „sănătoase" pentru că noua

ordine exclude din sînul ei popoarele inferioare. Acestea vor trebui să fie conduse. Lectura pedantă a cărților produce fixațiunea. (Ioanide trecu repede asupra unui soi de teorii din care rezulta că unitatea patriei nu-i necesară. Erau folosite haotic evenimente din istoria Italiei. „Nu credeam — glosă arhitectul — că sub acoperămîntul meu să se gîndească lucruri așa de triste. Nenorocitul, e infirm!")

Am încercat în repetate rînduri să-mi explic divorțul sufletesc ce există între mine și tata, și concluzia la care am ajuns e următoarea: și eu, și tata avem un sînge clocotitor, setos de fapte. Noi aparținem unui neam care nu suportă existența banală. Se vede că ne tragem, precum arată numele, din aventurieri care au emigrat aici, atrași de mirajul vieții agitate și excepționale. În ciuda teoriilor mele în jurul anonimatului, se pare că sînt împins de o forță obscură să ies din rînduri. De altfel, aceasta e condiția nației întregi. Un popor care n-a produs pe Homer sau pe Platon, nici un general ca Caesar, e neliniștit, simte nevoia să sară peste determinațiile de timp, în plină aventură. E un risc într-asta, dar, vorba lui Pascal (Ioanide: „Și asta e tot din auzite, Tudorel n-a pus mîna pe opera lui Pascal".), și o șansă de cîștig. Singura purtare fatală ar fi completa inerție. (Ioanide sări iarăși o pagină, care i se păru pretențioasă și lipsită de documentație.) Au apărut un fel de politicieni de meserie, căutînd obscure avantaje personale din profesarea unei politici meschine, fără riscuri și fără grandoare. Poate numai comunismul a păstrat pînă la o vreme marea tradiție a tensiunii energetice, fapt pe care nu pot să nu-l admit, deși adversar. Cuvîntul de ordine către tineret a fost: „Vedeți-vă de carte!" Din respectarea lui n-au ieșit cine știe ce personalități. Tata este unul

care e străin cu totul de viața publică și consideră ca o aberație lectura jurnalelor politice. El nici măcar nu cunoaște harta actuală a Europei.

De multe ori mi-am făcut un examen serios de conștiință, și am ajuns la concluzia că am o oarecare asemănare cu tata sub raportul indiferenței la geografie. N-am destăinuit acest lucru camarazilor, de teamă să nu-i contrariez, deși am impresia că cei mai mulți din ei sînt în categoria mea. Singurul fapt absolut cert este nevoia mea biologică de a participa la un mare eveniment al timpului meu, de a nu fi eliminat de la momentele epocale. Solitudinea îmi face rău, și o zi petrecută fără a mă întîlni cu camarazii mei mi se pare tristă. Cînd eram mai mic am fost entuziasmat la cinematograf de Gavroche din *Mizerabilii* lui Victor Hugo, și nopți în șir mă visam în rolul lui. Tata mi-a arătat un desen de David reprezentînd pe Bara, un copil de paisprezece ani, împușcat fiindcă, somat să strige „Trăiască regele!", a strigat „Trăiască Republica!", și această imagine m-a entuziasmat mai ales că eu însumi aveam aceeași vîrstă și am devenit îndată republican aprins, fără a-mi da seama complet în ce constă republica. Toate cărțile, filmele, piesele de teatru despre Revoluția franceză mă atrag și acum și le devorez, în ciuda faptului că teoretic lupt împotriva ideilor revoluției. Mă fascinează figurile oamenilor Convenției, agitația acelor ani și, trebuie să spun, primejdia la fiece moment de a merge la eșafod. Îmi plac personajele cele mai detestate: Robespierre, Marat, Saint-Just, eroii absurzi, făcînd o politică aparent lipsită de bun-simț, descreierată. (Ioanide: „Robespierre voia ceva onorabil: să doboare despotismul monarhic!") O paranteză: Bunul-simț n-are succes în istorie. Spre pildă, Napoleon. Toate campaniile

lui sînt iraţionale, politica lui este ieşită parcă din capul unui poet epic în delir. Şi cu toate astea, l-au urmat frenetic milioane de oameni, şi prestigiul epocii lui a fost atît de mare, încît în umbra lui a putut să se strecoare Napoleon al III-lea, un om mediocru, de la care lumea spera probabil fapte colosale. Dacă Bonaparte ar fi făgăduit contemporanilor linişte şi prînzuri bune, cam cum a făcut Louis Philippe, probabil ar fi fost pus în caricatură. Inacceptabilul, absurdul, cum am spus, e pe placul maselor, care au o tendinţă voluptuoasă de a merge spre pieire, asemeni oilor care cad în prăpastie luîndu-se după una. („Elucubraţii, domnule Doru! comentă Ioanide. Poporul are bun-simţ!") În călătoria pe mare, probabil că mi-ar place naufragiul. Faceţi o conspiraţie pentru desfiinţarea Franţei şi unirea ei cu Germania, spre a rezolva astfel un conflict secular, şi veţi vedea că se vor găsi aderenţi. Noile stări de lucruri au apărut din această orientare a maselor către tot ce este insolit şi incomod, în pofida conformismelor burgheze (pe care personal le detest, fiind într-asta în mod surprinzător în consonanţă cu tata). Dar să reiau şirul ideii. Am spus că nu sînt bine încredinţat a fi cu desăvîrşire fixat asupra modului geografic de a mă realiza în structura mea spirituală. Fiindcă mă aflu în România şi am întîlnit Mişcarea, m-am devotat ei. Presupunînd că viitorul n-ar corespunde aşteptărilor şi am eşua în acalmie istorică, întocmai ca o corabie cu pînze pe un ocean pacific, lipsit de vînt, aş emigra oriunde, în căutarea de aventură colectivă. Evident, tata are dreptate în aluziile lui, generaţia noastră, cel puţin o parte din ea, nu mai are sentiment patriotic, a depăşit cadrele vechi de gîndire. Patria pentru mine e o realitate ce trebuie construită, şi

dacă n-o pot realiza aici, încerc oriunde. (Observarea lui Ioanide: „Nenorocitul!") Noi aceştia născuţi în timpul unui război mondial, în vibraţiile tunurilor şi în aşteptarea unei conflagraţii care va întrece probabil tot ce închipuirea umană a putut concepe, avem nervii zdruncinaţi organic, nu mai credem în stabilitatea formelor vechi. Sîntem ca nişte cetăţeni ai Imperiului roman în decadenţă, care, obosiţi de o formulă perimată şi în disoluţie, se lasă în voia noii ordini barbare. Aş vrea să ştiu dacă un roman din Galia sau din Bizanţ mai avea sentimentul că trădează Roma, mergînd în sensul unei complete separaţii. Sentimentul acesta de incertitudine şi oboseală îl observ şi la francezi, care par a fi animaţi de un dor de sinucidere, proclamînd inutilitatea coloniilor şi oroarea de război, fie şi defensiv. (Nota lui Ioanide: „Prostii! Poate burghezii putrezi au gust să se sinucidă, nu cred eu că adevăratul popor francez voieşte să moară!" Ioanide sări iarăşi cîteva rînduri întregi, care i se părură absurde, unde era vorba de Cătărău, de haiduci, de aventură.) În Sicilia există o veche tendinţă izolaţionistă, din nefericire fascismul a sugrumat violent „spiritul din Sud", încît şansele noastre erau foarte mici. De aceea am îmbrăţişat cauza „spiritului din nord". Ne-am mai gîndit odată ca imitînd pe haiduci într-un spirit superior să facem o lovitură spre a cuceri un district din România, fie la munte, fie la mare, şi a întemeia acolo un stat al nostru independent, cum e San Marino în Italia, pe proporţii mai mari, cu o populaţie voluntară, acceptînd în totul constituţia noastră, care n-ar fi fost — lucrul e de la sine înţeles — de loc liberală. Am fi introdus sistemul castelor: războinici-sclavi, întemeind o aristocraţie severă, bazată pe urmărirea strictă a filiaţiei,

cu împiedicarea oricărei mezalianţe cu elemente inferioare. În concepţia noastră, şi cei din clasa sclavilor (de altfel din punct de vedere material apăraţi de orice mizerie, mizerabili numai moralmente) ar fi fost mai fericiţi decît burghezii actuali, fiindcă ar fi simţit bucuria amară a condiţiei lor tragice, inexorabilitatea sclaviei lor, din care n-ar fi putut scăpa decît prin sinucidere. Un coleg de universitate căruia îi spuneam aceste lucruri în formă de badinaj, ca să văd cum reacţionează, dispus în caz de sensibilitate la absurd să-l cîştig Mişcării noastre, mi-a obiectat că vitalitatea ce ne agită ar putea găsi o descărcare utilă societăţii actuale, făcînd de pildă ca Robinson, descoperind o insulă şi anexînd-o civilizaţiei, sau dedicîndu-mă experienţelor utile ştiinţei, traversarea Atlanticului cu avionul sau în barca cu pînze, explorarea Polului Nord sau Polului Sud etc. Englezii îndeosebi cam fac asta ca să se scuture de plictiseală şi în scopul purei plăceri personale. Nu neg că e posibil şi acest chip de existenţă furtunoasă, eu însă nu-l pricep. Întîi, n-am încredere în persoana mea, caut aventura *in corpore*, al doilea, nu vreau să mă lupt cu natura, ci cu oamenii. În războiul cu burii poate m-aş fi dus. De unde-mi vine această pornire nu mă întreb, adevărul este că am instinctul. Luptăm pentru o Europă nouă, ţinta noastră e de a cuceri puterea spre a ne pune la ordinele *Führer*-ului. În guvernul a cărui listă am şi făcut-o şi care s-ar constitui în cazul izbîndei noastre cu ajutorul marilor forţe ale ordinii noi, eu sînt desemnat a fi ministru de externe, ca unul ce am mai multă pregătire intelectuală, Gavrilcea, om straşnic, va fi ministru de interne. (Ioanide: „Acum am dezlegat enigma hîrtiuţei din cort".)

Tata n-ar accepta, în meseria lui, deplasarea de pe solul României, cu toate că admite a se afla în condiţii neprielnice pentru creaţie. L-am auzit de atîtea ori spunînd că în alte ţări mai înaintate perfecţiunea artelor l-ar demoraliza. Recunoaşte şi el că succesul în artă e problematic. În ţară, în acest gol, în unele privinţe aproape total, disperarea îi dă avînt, are halucinaţii arhitectonice caracteristice pustei, e sub imperiul unei fata morgana. Oricît ar dori, un artist, zice el, nu poate asimila brusc tradiţia unei ţări, spaţiul specific, iar arhitectura e arta cea mai geografică. Ea combate natura, dar se substituie ei şi creează o geologie arhitecturală. Astfel, în nordul Europei cresc vîrfuri de catedrale, în Grecia şi Sicilia — coloane dorice. Tata, cum s-ar zice, pune coloanele la vegetaţia solului. Am avut întotdeauna sentimentul că tata e de o mare inteligenţă (Ioanide: „Foarte mersi!"), nu se ştie dacă n-are şi el puţin dreptate, fireşte, în domeniul lui. Am stat de vorbă şi cu intelectuali străini cînd am fost la Berlin, mărturisesc că mi s-au părut foarte *terre-à-terre*. Să fi fost tata, îi culca intelectualiceşte la pămînt. Şi cu toate astea, oamenii banali din ţările cu trecut fac lucrări considerabile. Şi în creaţie individul izolat nu poate nimic, are nevoie de un corp social. Creaţia artistică e şi ea un produs centurional. Cînd voi fi ministru de externe şi eventual un factor important de conducere, voi înlesni tatii opera sa constructivă. Dacă un accident nu ni se pune în cale, evenimentul va fi foarte apropiat. În curînd, Cehoslovacia, Polonia, Franţa vor fi rase de pe harta Europei şi va începe asaltul cel mare împotriva putredei Anglii. În programul meu diplomatic este inclusă ideea de a reclama de la marii noştri prieteni, după dezmem-

brarea imperiului colonial al Angliei, o colonie pentru România, o insulă, un arhipelag măcar cît Noua-Zeelandă, pentru ca românii să se obişnuiască cu marea expediţie, cu supunerea popoarelor născute sclave. Numai această politică de domni ne va vindeca de complexul de inferioritate strecurat în sufletele noastre prin secole de şerbie şi exploatare. (Ioanide: „Tudorel al meu are farmecul unor paranoici, delirează spiritual".) Tata va construi atunci în voia fanteziei sale, creînd o lume nouă, fără a se depărta de ideea patriei lui. O va proiecta pe ocean. (Ioanide: „Ce curiozităţi! Şi Sultana, şi Tudorel vor să mă deporteze!")

Cum am ajuns în sînul Mişcării? Cred că prima cauză a fost liceul. Acolo am avut profesori de o mare mediocritate, mai ales morală, oameni lamentabili, recrutaţi parcă printre sclavi. Nu vorbesc de pregătirea lor intelectuală. Unii din noi, cu bibliotecă acasă, rîdeam din toată inima de gafele profesorilor de literaturi, de ignoranţa, de platitudinea ideilor lor. Profesorul de franceză nu citise pe Rimbaud şi făcea cele mai comice sforţări spre a evita discuţia la care îl provocam. Puneam, de pildă, profesorilor întrebări chinuitoare: ce părere are (asta profesorului de franceză) despre *Le bergsonisme* de Albert Thibaudet; iar celui de istorie: ce misiune a avut Machiavel la Forli, la contesa Caterina Sforza. Natural, mistificam, pentru că noi înşine nu citeam excesiv, şi întrebările de mai sus le preparam viclean, cu ajutorul cărţilor găsite pe acasă sau la rude studenţi. (Ioanide: „M-aş fi mirat să fie altfel!") Penibilă mi se părea nu neştiinţa profesorilor, foarte scuzabilă, dar lipsa lor de demnitate intelectuală, incapacitatea de a face faţă situaţiei. Dacă ar fi răspuns: „Nu mai citesc

nimic peste Victor Hugo", ni s-ar fi părut sublim, asta ar fi fost o filozofie a ignoranţei. Cu rare excepţii (vorbesc de şcoala mea), profesorii erau lipsiţi de intelectualitate, incapabili de a bănui efervescenţa noastră, pînă acolo, că noi, cei mai răsăriţi, ne ruşinam pentru ei. Cîţiva făceau spiritele cele mai vulgare, erau familiari, nescoţîndu-ne din „mă" şi „bre". Pe urmă, starea lor materială era în general rea, veneau la şcoală rău îmbrăcaţi, şi indiferent de aceasta, n-aveau nici măcar poza sublimă a proletarului intelectual, impunînd respectul prin severitatea frunţii lor. Profesorul de filozofie a avut odată o ieşire care mi-a lăsat o urîtă impresie de vulgaritate. L-am rugat să ne facă o lecţie suplimentară de logică, la care ne-a răspuns în felul lui familiar, arătîndu-ne coatele roase: „Cu cît mă plăteşte statul, nu-mi dă mîna să vă fac lecţii în plus". Desigur că profesorimea avea dreptate în felul ei, şi noi am înscris în programul nostru ridicarea nivelului de viaţă al membrilor corpului didactic, însă la o anume vîrstă, cînd profesorul ţi se pare un zeu, familiaritatea aceasta pe chestii materiale prăbuşeşte temple. Ca şcolar şi chiar acum am încercat două sentimente contradictorii faţă de oamenii maturi: ori un dispreţ care în clasă merge pînă la scandal, ori, dimpotrivă, un respect religios. Sîntem în căutarea unui spirit care să ne domine de la o altitudine superioară. Tata ar fi fost pentru mine un astfel de spirit, şi în fond prezenţa lui e întotdeauna sărbătoare; din nefericire cîmpul său de activitate îmi e complet refuzat, iar el e atît de absorbit în arhitectura lui, încît nu acceptă prezenţa profanilor. De departe, totuşi, îmi inspiră o filozofie, chiar şi în formă întoarsă. Deci aşa au stat lucrurile cu profesorii. Într-o zi, la o singură

oră, ca suplinitor improvizat, a venit în clasă Gavrilcea, în locul profesorului de istorie. Pentru mine a fost o revelaţie. Un moment sufletesc crucial. (Tot dialogul provocat de Gavrilcea cu privire la esenţa istoriei i se păru lui Ioanide de un cretinism total, efect nedigerat al lecturilor de jurnale cu pretenţii doctrinare. Întoarse paginile scîrbit.)

Măcar în acea zi ora lui Gavrilcea a făcut mare impresie asupra tuturor, chiar şi asupra celor mai indiferenţi, care au gustat mult acest soi de lecţie fără examinări. Pe urmă impresia s-a şters (la ceilalţi, nu şi la mine), fiindcă e mult mai comod pentru unii să înveţe pe dinafară şi să ia note. Cînd, mai tîrziu, am cunoscut amănunţit pe Gavrilcea, mi-am dat seama că exercitase un miraj intelectual asupra mea numai prin ineditul metodei şi încăpăţînata lui seriozitate. El nu este un om cult, nici prea filozof (pot spune asta fără a-l jigni, date fiind marile lui merite), şi ceea ce ne strecurase în oră era efectul unei prelegeri despre filozofia istoriei, pe care o ascultase probabil la Facultatea de litere. Sînt sigur că printr-un defect de memorie şi instinctiva pornire de a clarifica am înnobilat ideile lui Gavrilcea, care trebuie să fi fost mult mai confuze. Nu noi ne puteam da socoteală de asta. Scopul lui era de a ajunge la încheierea că istoria se face, fiind faptă, nu naraţiune goală (asta o auzea el mereu de la aceia pe care îi recunoştea drept doctrinari ai Mişcării), şi mai ales la ideea că tinerimea trebuie să joace un rol activ în viaţa publică. Această afirmaţie s-a aflat îndată la minister, şi direcţiile şcolilor din capitală au primit confidenţial instrucţii să nu îngăduie profesorilor a trimite suplinitor pe Gavrilcea.

În recreaţie, am remarcat că Gavrilcea stă de vorbă în drum spre ieşirea din şcoală cu un elev din clasa

a VIII-a (eu eram într-a VII-a), cu care vorbeşte foarte familiar, întinzîndu-i mîna. Gavrilcea, văzîndu-mă prin apropiere, m-a chemat şi m-a recomandat colegului din clasa a VIII-a, întrebîndu-l dacă mă cunoaşte şi adăugînd că-i făcusem o impresie foarte bună, că mă socotea a fi un element promiţător. El vorbea astfel din punct de vedere al Mişcării, cum am priceput mai tîrziu. Fapt este că elevul dintr-a opta, care azi — lucru curios — nu mai activează, m-a introdus treptat în misterele conspiraţiei, punîndu-mă întîi în contact cu cîţiva camarazi, în reuniuni fără consecinţă. Numai după o pipăire îndelungă mi s-a făcut o propunere, fiind admis deocamdată într-o unitate exterioară, formată din simpatizanţi elevi, sub conducerea unui instructor, care din punct de vedere intelectual lăsa de dorit (scopul nostru alegînd ca instructori oameni hotărîţi, lipsiţi de complicaţie cerebrală, e de a încerca tăria sufletească a tinerilor intelectuali, de obicei plini de amor propriu). Sensul intim al Mişcării nu mi s-a destăinuit, dar cînd eu am dovedit a-l fi intuit am fost imediat promovat într-o unitate interioară. Ascensiunea mea a fost foarte rapidă, şi sufleteşte m-am relevat mie însumi ca un element întreprinzător, tenace, ambiţios şi cu vocaţia organizaţiei politice. Toate studiile mele le-am îndreptat atunci în acest sens, consultînd cărţi de istorie şi biografie, înscriindu-mă la Drept şi ţinîndu-mă în curent cu mişcarea politică din întreaga lume. În prima fază a iniţierii, instrucţia consta din exerciţii de disciplină şi ierarhie (eram obligat să salut pe un elev dintr-o clasă inferioară mie pentru că avea un grad mai mare decît mine: am învăţat voluptatea supunerii), cîntam în cor cîntece de-ale noastre, stridente pentru mine la început, şi în

fine făceam marşuri. Cu greu mi-am procurat o pereche de cizme şi pantaloni adecvaţi, şi greutatea cea mai mare a fost la început de a le găsi un ascunziş. Din fericire, tata nici nu se uita la mine, iar Pichii i-am spus că iau lecţii de călărie. Pentru marşuri ieşeam afară din oraş şi mărşăluiam aşa cîte patru în rînd, cu instructorul alături, spre mirarea rarilor drumeţi, care nu pricepeau ce fel de armată eram, cu cămăşi cafenii şi cizme de călărie. Apoi am început să învăţăm tragerea. Eu am luat cîteva lecţii de tir, dar trebuia să ne obişnuim a mînui revolvere. Exerciţiile le făceam cu toţii, tot prin pădure, ţintind în pomi. Cînd instrucţia fizică a fost aproape completă, am fost supus unei probe de energie morală, dacă voiesc a accepta. Am primit. Tema era cucerirea unei mici localităţi prin luarea în stăpînire a autorităţii locale. Eu eram desemnat să comand operaţia, la care luau parte numai liceeni, inclusiv şoferul (acesta participa cu maşina părinţilor). Se fixă un sat din apropierea Bucureştilor, la cinci kilometri depărtare de barieră. Am luat îndelung informaţii topografice şi administrative, interesîndu-mă asupra locului primăriei, depărtării postului de jandarmi, obiceiului primarului şi alte de acestea, trimiţînd înainte un camarad care nu lua parte la acţiune şi nici nu era informat asupra scopurilor noastre. Am cerut chiar la telefon primăria, ca să-mi fac o idee cînd se află la post autoritatea. În ziua hotărîtă am plecat îmbrăcaţi toţi cu *trench-coat*, cu cîte o mască neagră veneţiană şi cu cîte un revolver de alarmă în buzunar. Acestea funcţionează cu nişte capse în formă de gloanţe, ca şi pistoalele-jucării, însă seamănă perfect cu revolverele adevărate, sînt inofensive şi fac impresie. Conducerea ne-a avertizat că toată răs-

punderea cade asupra noastră în caz de nereuşită, că ne va dezavua hotărît dacă vom implica Mişcarea. Se cerea de la noi fermitate şi discreţie. La vremea cuvenită, conducerea avea să-şi aducă aminte de noi. De aceea lovitura era organizată astfel. Presupunînd că ar fi pus mîna pe noi şi ne-ar fi arestat, noi am fi spus că sîntem liceeni şi am voit să facem o farsă în urma unei prinsori şi sub înrîurirea romanelor şi filmelor cu gangsteri. Dovadă: revolverele-jucării cu care nu puteam face nici un rău cuiva şi lipsa oricărui mobil material. Ne-am strîns la sediul nostru secret, unul a spus rugăciunea, şi noi am îngenuncheat, apoi am cîntat un cîntec al Mişcării şi ne-am suit în maşină, eu lîngă camaradul şofer, alţi trei înăuntru. După ieşirea de la barieră m-am dat jos şi am învelit numărul de ordine al maşinii cu o cîrpă neagră. În apropiere de sat ne-am pus măştile. Astfel am stopat în faţa primăriei. Voi lămuri mai întîi că imediat la intrarea în sat se află un parc foarte mare, cu un fel de castel care a aparţinut unei familii boiereşti şi a fost donat statului. Satul se distribuie pe două drumuri, luînd-o circular în stînga şi în dreapta parcului înconjurat cu zid. Primăria se află pe drumul din dreapta, aproximativ în faţa porţii parcului. Casele ţăranilor sînt mai încolo, de-a lungul şoselelor în chestiune, încît primăria, aflată nu departe de biserică şi în faţa parcului, pe o şosea asfaltată, stă în izolare. De altfel, drumul face o curbă după forma zidului parcului, aşa că trecătorii mai îndepărtaţi n-ajung să vadă ce se petrece spre intrarea satului. Cînd deci am oprit în faţa primăriei, n-am găsit pe nimeni prin apropiere. Mai încolo, îndărătul primăriei, unde, se vede, era un ocol de vite, la anume zile un băieţaş păzea vreo cîteva oi. Imper-

turbabili şi mascaţi, am păşit în ogradă şi am intrat în tinda localului. Frica mea cea mare era de a nu afla pe nimeni înăuntru şi a ne face de rîs. Din fericire, în sală am găsit o femeie stînd pe o bancă, o slugă probabil a primarului. A rămas holbată. Am întrebat-o dacă primarul e înăuntru şi i-am poruncit să stea pe loc. Deschizînd uşa cancelariei, am dat de două persoane, primarul şi un secretar, părînd mai degrabă nişte bieţi impiegaţi de percepţie. Cu revolverul cu capse în mînă, avînd în spatele meu patru mascaţi la fel înarmaţi, am cerut primarului să-mi predea cheile de la dulapuri şi registrul de intrare şi ieşire (asta ca să cer ceva). Apoi, văzînd telefonul, i-am ordonat să taie cu foarfecele de pe masă firul de legătură, lucru pe care acela, pierit cu totul, l-a şi făcut. Apoi le-am spus la amîndoi să ridice mîinile în sus şi să nu iasă din cancelarie, nici să avertizeze pe cineva timp de o jumătate de oră, deoarece oameni ai noştri erau postaţi în apropierea primăriei. În sală am predat cheile şi registrul femeii, spunîndu-i să le înapoieze domnului primar. Şi am ieşit astfel mascaţi. Pe şosea nu era nimeni, doar în fundul parcului, în faţa aşa-zisului castel (un mare conac cu aspect de internat), un grădinar bătrîn aşeza ghivece mici de pansele în straturi. Nici nu s-a uitat la noi. Astfel am plecat nestingheriţi, scoţîndu-ne măştile pe drum. Înainte de intrarea pe barieră am înlăturat şi cîrpa de pe numărul maşinii, deoarece nu ne urmărea nimeni. Misiunea mea fusese îndeplinită şi, deşi totul fusese un exerciţiu, ca şi manevrele, ştiam acum că pot izbuti în realitate. Nu numai că nu ne-a turburat nimeni, dar două zile gazetele n-au pomenit, spre ciuda mea, nimic despre întîmplare. În fine, a treia zi abia, un ziar vesti că oameni

mascaţi au atacat primăria unei comune de lîngă Bucureşti. Alte gazete reveniră, fără a putea preciza ce maleficiu comisese banda. Un singur ziar, mai bine informat, emise ipoteza că o bandă de tineri încercase, fără a izbuti, să facă un atac şi apela la guvern să ia măsuri educative. În acest moment m-am crezut descoperit. Însă mă înşelam. Afacerea luă o întorsătură comică, după care intră îndată în uitare. Se vede treaba că autorităţilor imediat li se păru cam stranie povestea cu o bandă de oameni mascaţi, debitată de o femeie şi doi funcţionari rurali şi neconfirmată de nimeni altul. Se făcu, probabil, o inspecţie financiară primarului şi fu găsit cu un deficit în casă de cîteva mii de lei. Autorităţile crezură că primarul a înscenat atacul ca să justifice lipsa sumei, deşi, adăuga ziarul, primarul afirma că are banii acasă, a luat de la primărie cînd a avut nevoie, fiindu-i mai la îndemînă. Reportajul încheia cu constatarea că totul pare a fi o închipuire a primarului sau o mistificaţie, făcînd ironia că filmele cu gangsteri au început să zdruncine nervii primarilor din preajma capitalei. Azi am convingerea că Siguranţa, chiar dacă n-a aflat cine a comis atacul, a ştiut care-i sensul şi originea lui. Ea are evidenţa tuturor, şi dacă ar voi serios să pună lucrurile la punct ar putea-o face. Însă n-ar trage nici un avantaj, căci n-ar putea dovedi nimic serios, afară de curajul nostru. Chestiunea e de ordin politic.

După această ispravă, am fost înaintat. O vreme am fost folosit pentru cîştigarea de aderenţi printre liceeni şi studenţi şi mai ales în cercurile bune. De atunci datează legătura mea cu camaradul Hangerliu, urmaşul domnitorului cu acelaşi nume. Împreună cu el, care posedă moşie, ne-am transpor-

tat şi în mediul rural, ocupîndu-ne în special de convertirea preoţilor tineri şi a învăţătorilor. Succesele pe care le-am avut mi-au produs o nouă promovare. Am fost însărcinat cu redactarea circularelor noastre, cu probleme de organizaţie, iar în cele din urmă cu colectarea ştirilor politice din străinătate şi compilarea lor într-un raport politic, Am început să intru în contact cu factori externi. să am corespondenţă, iar în călătoria la Berlin am avut schimburi de vederi hotărîtoare pentru viitorul nostru. Sînt de pe acum secretarul pentru afacerile externe al Mişcării. Politica cere a nu încredinţa hîrtiei nici postum aceste rezultate; ceea ce pot destăinui este că am înlesnit unele raporturi între oameni politici români şi Mişcare. Fără îndoială, ne vom scutura în cele din urmă de toate aceste uscături imorale, deocamdată ele ne pot fi de folos prin oportunismul lor, cu care vor slăbi partidele cărora le aparţin.

Diplomaţia singură n-ajunge în această fază, metodele vechi s-au perimat. Se cer procedee pline de îndrăzneală, potrivite cu evenimentele care ne aşteaptă. Unul din ele, aprobat de conducerea noastră, este teroarea. Politicienii trebuiesc intimidaţi prin exemple răsunătoare, determinaţi să capituleze. Dacă unele corecţii moderate nu vor izbuti, vom şti să mergem mai departe. De altfel, măsura e în bună parte legată de sugestiile ce le vom primi dinafară. Nici o slăbiciune nu mă mai turbură, încep să înţeleg sufletul lui Machiavel. Vom aplica metoda lui Alexandru Lăpuşneanu, tăind tot ce ne stă în cale. Prea ne-am toropit cu romane franţuzeşti şi cu piese bulevardiere, sau cu ştiinţă de amatori ca a lui Hagienuş, care în epoca *noastră* se ocupă de Babilon, uitînd trecutul nostru bizantin, plin de

evenimente tragice. Să poftească Fabrice del Dongo aci în ţara lui Brîncoveanu şi a lui Hangerliu! Acest erou manierat, căutător de senzaţii tari fără riscuri, ar deveni la noi ridicul, un fluture învîrtit în ciclon. Noi trăim ca marinarii în furtună şi nu sîntem căutători de emoţii din diletantism, ci fiindcă regimul de uscat ne plictiseşte, ca pe mateloţi. Organismul nostru are tensiune, avem nevoie să-l supunem obişnuitului regim forte. Liniştea în care trăieşte generaţia părinţilor noştri, liniştea de la „Capşa" şi de la cluburi, e o iluzie, o scurtă tăcere între două trăsnete. „Nenorociţii", vorba tatii, nici nu ştiu ce-i aşteaptă. Dar căderea lor e inevitabilă, e fatală, şi cruţîndu-i, noi nu i-am salva. Prin urmare, să lăsăm destinul acestei ţări să se exprime prin noi, să avem măcar consolaţia de a nu fi fost laşi.

Ceea ce se va întîmpla va fi uluitor, faţa pămîntului se va schimba cu desăvîrşire, şi bietele noastre manuale de geografie şi istorie vor trebui arse în mormane. Am văzut şi ascultat lucruri decisive, pe care mulţi dintre oamenii noştri aşa-zişi de răspundere nu le ştiu. Forţele tinere vor inunda toată Europa, de la Gibraltar pînă la Caucaz şi de la Oceanul Glacial pînă la gurile Nilului. În acest iureş soarta noastră e hotărîtă. Trebuie neapărat să ne alăturăm forţei irezistibile. Marile imperii sînt osîndite a fi promovate tocmai de elementele mici şi dinamice pe care le-au înghiţit. Minoritatea conduce majoritatea. Aşa s-a întîmplat în Imperiul otoman, unde grecii levantini au jucat un rol considerabil. Prin vocaţia noastră politică înnăscută, vom pătrunde la locurile de comandă şi vom juca un rol preponderant. Noi vom fi pigmentul, principiul vital al noii ordini, vom face ca centrul de gravitate să cadă în spaţiul nostru, cucerind pe

nesimţite pe cuceritori. Iar dacă, printr-o greşeală stranie de calcul, marele iureş va eşua, fapta noastră nu este inutilă. Ea reprezintă o concentrare de forţe sufleteşti utilă în orice împrejurare, o demonstraţie istorică de energie. Nu există în natură forţă vinovată. E nebun cine crede că echilibrul şi pacea sînt moduri ce pot să dureze la infinit. Astfel fiind, în aşteptarea furtunii, intrînd în ea viguroşi, activi, *n-avem ce pierde.*

Printre camarazii mei sînt specimene bestiale, nu pot să ascund, care mi-ar produce oroare dacă nu m-aş aşeza dintr-un punct de vedere superior istoric : fiinţe complet inculte, fără scrupule, inconştiente de ţelul nostru, care s-au înrolat la noi din instinct de bandă, în speranţa de a trage un folos şi fiindcă nu sînt capabile de muncă cerebrală sau manuală. Sînt instrumentele noastre cele mai bune cînd le disciplinăm şi le încadrăm. Îndrăznesc a merge şi mai departe: şeful nostru suprem, factorii importanţi din comandă nu sînt minţile cele mai alese, cerebral vorbind, nici capete deosebit cultivate. Ideile şi le scot din jurnale, din publicaţii obscure, cînd le pică în mînă, n-au nici o noţiune clară de ştiinţe, de arte. Parcă Attila, Tamerlan şi Genghishan aveau vreo idee de filozofia lui Platon sau de arta lui Praxitel! („Zadarnic fac proiecte, observă amar Ioanide, Genghishan mă pîndeşte!") Ei sînt nişte birocraţi, ordonînd şi întocmind rapoarte, descinderi pe teren, întruniri, marşuri, manifeste, însă cu o hotărîre calmă pe care n-o intimidează nici o intelectualitate. Un manual de metafizică de le-ar cădea în mînă, ar fi pierduţi. Astfel, somnambulul nu se menţine pe marginea acoperişului decît fiindcă doarme. Îndată ce-l deştepţi, şovăie şi se prăbuşeşte. Ei au asupra oame-

nilor din comun o eficienţă extraordinară. Clişeele lor, gramatica dubioasă, platitudinea fac pe ascultători să caşte gura. Ei n-au „delicateţa" oamenilor educaţi: atacă năprasnic pe adversari, cu o pornire de ură sinceră, sau părînd astfel, care place. Eu, chiar după ce prin examen critic mi-am simplificat limbajul, nu fac, vorbind, aceeaşi impresie, sînt privit cu nedumerire şi îndoială. Îndată ce vine Cioarec după mine şi spune exact aceleaşi lucruri mai prost, mai confuz, ascultătorii sînt în delir. Le place Cioarec în sine, îl simt al lor, n-au sentimentul a fi depăşiţi. Eu însă inspir respect şefilor, îi nelinişteşc prin „spiritualitatea" mea, cum zic ei fără să înţeleagă perfect sensul acestui cuvînt. De aceea m-am specializat în probleme de cabinet, voi adopta pe măsura succeselor noastre metoda de a mă ascunde, de a fi un personaj ocult şi temut de la distanţă, un intrigant, aşa cum a fost în Spania...» (Manuscrisul e neterminat.)

Ioanide, sfîrşind lectura, şezu multă vreme cu capul în mîini, aproape imobil (în fond era speriat). Apoi, trăgînd sertarul biroului, scoase două etichete la fel cu cele rupte şi, fără a-şi da seama de inutilitatea lucrului, întrucît însemnările făcute pe margini în focul indignării l-ar fi denunţat oricum că citise jurnalul, lipi din nou scoarţele caietului.

XVII

Panait Sufleţel dădu, în urma morţii lui Dan Bogdan, nişte reprezentaţii de laşitate nemaipomenită, frizînd bufoneria. De la orele patru după amiază nu mai ieşea din casă, spre a nu fi prins de întuneric. Dormea pe la rude — la un cumnat,

la un frate — schimbîndu-şi des adresa şi evitînd a spune unde locuieşte. Cînd Gulimănescu vru să-l însoţească o bucată de drum, întrucît mergea în aceeaşi direcţie, Sufleţel se opri în loc la un colţ de stradă şi-şi luă rămas bun de la el.

— Merg şi eu mai încolo, zise Gulimănescu.

— Dumneata mergi, dar eu mă întorc!

— Parcă asta e direcţia dumitale.

— Nu! negă Sufleţel energic, privind în toate părţile.

— Unde stai, omule?

— Ce, se agită Sufleţel, mai avem acum case? Ne ascundem în grote, ca troglodiţii, în catacombe. Vin bestiile apocaliptice!

Şi scuturînd precipitat mîna lui Gulimănescu, trecu drumul şi se pierdu pe o stradă laterală. Ca să inducă în eroare (lamentabilă comedie!), Sufleţel lua un tramvai într-o direcţie opusă cartierului său, apoi se dădea jos la staţia următoare şi revenea pe străzi ocolite la tramvaiul care îi trebuia. Începuse să evite prietenii care i se păreau a nu fi agreaţi de Mişcare, şi cînd i se întîmpla să dea ochi cu unul, îl planta repede, scuzîndu-se: « Ne omoară Mafia, n-avem ce face, executăm ordinele, de unde nu, pac-pac! »

Şi din gură, potrivindu-şi mîna în chip de armă de foc, Sufleţel imita pocnetul revolverelor.

Este foarte adevărat că evenimentele dădeau oarecare îndreptăţire alarmei sale, fapt e că Sufleţel avea spaima funambulescă şi mai ales că Mişcarea nici nu se gîndea la el. Sufleţel circula, nu-i vorbă, în mediile academice, publicul nu-l cunoştea, şi nefiind profesor n-avea contact cu tineretul, ca Dan Bogdan. Aşadar, nu prezenta importanţă. După vreo zece zile, convins de Aurora, Sufleţel se resemnă

să doarmă acasă, păstrînd toate celelalte precauţii, ba chiar întărindu-le. Ademeni cu avantaje culinare şi pecuniare pe sergentul de stradă să vegheze în chip deosebit asupra locuinţei lui şi aduse dulăul din fundul curţii la poartă, cu cuşcă cu tot. Intrarea la Sufleţel era mai dificilă decît la palat. Gaittany povestea cu mare haz ce păţise voind să-i facă o vizită. Cînd Sufleţel auzi zgomot de maşină şi văzu un automobil în poartă (instinctul lui avea o justificare: era maşina ce servise la omorul lui Dan Bogdan!) fugi imediat în pod. Poarta era închisă, dulăul lătra formidabil, o servitoare deschizînd dinăuntru o fereastră întrebă cine este. Abia după ce, descoperind pe Sufleţel în gura podului, primi instrucţiuni, veni la poartă cu cheia, unde mai verifică o dată identitatea vizitatorului. Poarta fu reînchisă imediat, tot cu cheia. Sufleţel coborî în fine din ascunzătoare şi sosi tiptil pînă la uşa biroului său, încercînd să ghicească din respiraţia musafirului dacă este într-adevăr Gaittany.

— Ce vreţi? conchise directorul Casei de artă, posesorul stiletului cu care fusese asasinat Dan Bogdan, îi e frică! Şi emise un hohot de rîs.

Bonifaciu Hagienuş era mult mai calm, cu toate că şi el admitea ipoteza, absolut improbabilă, de a deveni un obiect de atac.

— Ce-o fi o fi, domnule Gaittany, cum mi-o fi soarta! Dar dumnealor ar trebui să se gîndească, ce Dumnezeu, fac eu vreun rău cuiva? Eu nu fac politică, nu m-amestec dincolo de cărţile mele. Sînt un biet funcţionar care mă supun superiorilor. Eu am filozofia lui Horaţiu: *nil admirari*.

Relativa calmare a lui Sufleţel mai avea şi altă pricină. Sufleţel aflase că o rudă foarte apropiată a lui Hangerliu, o doamnă cu relaţiile cele mai

considerabile, purtînd același nume, Hangerliu, obținuse încuviințarea de a deschide în București, într-un local vast, în mijlocul unui mare parc, ce aparținuse patrimoniului ei, o școală completă de fete, de la întîia clasă primară pînă la ultima de liceu, care nu primea decît orfane și dădea o educație avînd la bază sentimentul religios. Era o școală confesională, după modelul celor catolice, cu călugărițe, însă ortodoxe și alese din familiile cele mai bune. Ministerul plătea profesorii, însă fondatoarea, cu un consiliu ad-hoc, din care făceau parte și prelați, își rezerva dreptul de a-i accepta sau nu, și procura importante fonduri din alte părți. Școala avea internat, externe nu se primeau. Cînd descoperi această instituție, Suflețel intră în delirul impacienței. Școala avea nevoie de o directoare, și postul ar fi fost excelent pentru Aurora, rezolvîndu-se astfel problema locuinței, căci școala era prevăzută cu un superb pavilion pentru direcție. Suflețel întreprinse demersurile într-un secret magnific, ferindu-se în primul rînd de Hagienuș « cel ascuțit la limbă ». Înarmată cu un memoriu, Aurora ceru audiență prințesei Hangerliu, după ce în prealabil vizitase pe madam Pomponescu și alte personalități feminine. Aurora făcu impresia cea mai bună din cauza fizionomiei ei fără atracții. Afară de aceasta, uza de un mod dulceag și plat de a adula, care ar fi scandalizat un om de spirit. Dar aceștia sînt rari, mai ales printre femei. Aurora vorbi astfel doamnei Pomponescu:

— Soțul dumneavoastră, care este unul din marii bărbați ai neamului, de care toți sîntem mîndri, un artist și un mare om de stat etc.

Puțini sînt oamenii care să reziste la asemenea platitudini, și tot ce poate face un om de educație

este de a-și ascunde satisfacția sub o mască de severă modestie. Față de prințesa Hangerliu, Aurora debută cam așa, adoptînd o sfială foarte bine condusă și schițînd, ca din ignorare a ceremonialului just, o reverență:

— Doamnă prințesă, sînt emoționată și nu știu dacă n-am fost cam îndrăzneață să vă importunez. Numele dumneavoastră istoric îl am întipărit în minte din școală, de cînd învățam despre marele voievod Hangerliu...

Cine dă ființelor mediocre atîta instinct de adaptare? Într-adevăr, prințesa Hangerliu, persoană bonomă și caritabilă, de înfățișarea cea mai modestă în relațiile diurne, nutrea un amor propriu voievodal cu totul deplasat și era de o ambiție de putere nemăsurată, revelabilă în intonația groasă a vorbirii, semănată cu « dă ce, pă ce » în pretenția de a fi o prințesă autentic « rumână » pînă și în pronunție. Ea se vîra în toate, intriga politicește și, deși era admisă la curte, afecta o anume poziție și visa restaurarea dinastiilor domnești române, adică a ei. Nu-i de mirare, deci, că Aurora fu ascultată cu cea mai mare bunăvoință și obținu o adeziune unanimă în consiliul ctitorilor școlii din care făcea parte și madam Pomponescu. Recomandarea se făcu, și numirea era iminentă, întrucît școala funcționa, sub direcția provizorie a unei profesoare, numai cu cîte o clasă de fiece ciclu; deocamdată, Aurora nu uită a face o vizită și lui Hangerliu-junior, foarte în grațiile prințesei, căruia între altele îi spuse că soțul ei, Panait Suflețel, admiră mult valoarea de numismat a lui Hangerliu-tatăl. Cu acest prilej, Hangerliu împărtăși Aurorei, cu rugămintea de a trasmite mai departe, că sînt amatori pentru închirierea casei lui Dan Bogdan sau a lui Gulimănescu.

Astfel Sufleţel comunicase vestea, ferindu-se a revela modul cum ajunsese în posesia ei.

Cînd se petrecu accidentul Dan Bogdan, Sufleţel se umplu de spaima de a nu rata direcţia Aurorei la şcoala prinţesei, din cauză că exprimase în public antipatie faţă de Mişcare.

— Dragă Iti, îi sugeră Aurora, n-ar strica să te duci la Hangerliu, să-i explici că tu nu te bagi în politică.

Astfel, Sufleţel decise a face o vizită, perfect inutilă, lui Hangerliu, în care scop solicită intercesiunea lui Gaittany. Acesta chemă la telefon pe fiul numismatului.

— Să trăieşti ! debută el. Aci Gaittany. Uite, Max, aci este amicul nostru Panait Sufleţel. Vrea să-ţi vorbească. Poţi să-l primeşti ?

Glasul răspunse ceva satisfăcător, căci Gaittany zise : « Perfect ! » şi încheie convorbirea. Hangerliu acorda lui Sufleţel întrevederea cerută.

Cîteva cuvinte despre Hangerliu devin necesare. Acesta părea să aibă cel mult douăzeci şi opt de ani, în realitate era în vîrstă de patruzeci de ani. Faţa lui prelungă şi de aspect infantil inducea în eroare. Era fiul prinţului Hangerliu, numismatul, şi se numea Maximilian, după Robespierre, deoarece tată-său într-un moment de umor declarase că are nevoie în familie de un terorist, pentru a scutura inerţia neamului său. Asta îndreptăţea pe Max să îmbrăţişeze ideile cele mai riscate şi potrivnice, în aparenţă, clasei sale. Era alintat ca banditul, declasatul familiei. Max era căsătorit cu o pianistă unguroaică dibuită pe la Cluj şi care avea relaţii cu mediile cele mai cabotine, pretîndu-se la orice combinaţii. Astfel, fu într-o vară pianistă în mica orchestră a teatrului de vară « Volta-Buzeşti ». Cu toate astea, Hangerliu pretindea că nevastă-sa este

din familia conţilor Kálnoky din Ardeal, şi un văr al său, care alcătuise, cu concursul binevoitor al lui N. Iorga, genealogia familiei, o trecea în opul său ca atare. Conţii Kálnoky nu dezavuau această versiune, şi doamna Kálnoky-Hangerliu avea acces în familiile nobile din Ardeal. Cît despre Max, el se trăgea în linie dreaptă din Hangerliu domnitorul, şi pe cărţile sale de vizită, gravate la Mützner, o coroană şedea asupra inscripţiei « Prinţul Maximilian Hangerliu ». Era singura sa manifestare nobilitară în public, altfel un neavizat l-ar fi socotit pe Hangerliu boxer sau şomer. Economiceşte o ducea rău, trăind din expediente. Tată-său, numismatul, om de aproape şaptezeci de ani, văduv, trăia separat, într-un minuscul apartament modern pe care i-l cumpărase fetele sale, şi se întreţinea cu o pensie viajeră modestă, servită de acestea, în virtutea căreia, abonat la o pensiune, primea prînzul în sufertaş, acasă. Seara nu mînca, mulţumindu-se cu o cafea acasă sau la cafenea. Din nenorocire, mergînd tîrşea picioarele. Modicitatea veniturilor îl silise să vîndă monedele de aur, de fapt nu cele mai preţioase din punct de vedere strict numismatic, la care se adăugase şi medalia samiotă, dată de Ioanide lui Tudorel, de Tudorel lui Max, şi de Max numismatului. Una din fete, căsătorită cu un *Earl* englez Derrick Assheton-Jones, devenise astfel *Countess Assheton-Jones née Princess Handgerly*. A doua fată era măritată cu marchizul de Falloux, numită de aceea de sora din Anglia « *the Marchioness* ». Marchizul avea întinse relaţii de rudenie cu cele mai aristocrate familii, între altele şi cu a contelui de Noailles. Astfel, Max Hangerliu era rudă cu răposata contesă de Noailles. Nu astea erau cărţile de vizită europene ale Hangerliilor. Prin

celelalte rubedenii de generaţie mai veche, aveau legăturile cele mai solide cu familii mult mai importante, în Italia, Belgia şi Spania, şi cea mai neînsemnată rudenie era cu o familie din Graz: von Tupay-Isertingen. Lui Max nu-i rămăsese decît o casă veche pe Calea Victoriei, nu departe de palatul Cantacuzino, şi un fragment de moşie, înglobat în exploataţia unui văr, de la care extrăgea un venit precar. În momentele critice Hangerliu vindea obiecte din casă, tocmindu-se fără ruşine şi servindu-se de luminile comerciale ale doamnei Valsamaky-Farfara, care putea dovedi, cînd era mai inspirată, că foarte pe departe se putea socoti încuscrită cu Hangerliu. Cînd lucrurile erau şi mai grave, madam Hangerliu căuta un angajament ca pianistă. De ordinar însă, Hangerliu se descurca uşor, invitîndu-se la masă la numeroasele rude, uneori cerînd dinainte informaţii asupra meniului.

— Mă Dinule, telefona el lui Gaittany, voi ce-aveţi de mîncare? Vin la voi la masă.

Totuşi, mesele la rude Hangerliu nu le găsea suculente, pe prinţesa Hangerliu o denunţa ca avară, restrînsă culinar. Prefera prînzurile burgheze şi chiar populare, fiind acceptat cu plăcere prin lipsa lui de mofturi şi prin prestigiul numelui. Intra pe la recepţii, unde devasta pur şi simplu bufetul, fiind mereu cu gura plină şi cu buzunarele umflate de alimente luate pentru acasă. Pîndea pe amici prin cafenele cînd mergeau la mese comune şi se însoţea cu ei, iar la plată se scuza, mărturisind candid că n-are decît un leu. De altfel, nimeni n-a pretins vreodată ca Hangerliu să plătească, iar ideea de a hrăni un prinţ scăpătat măgulea pe mulţi, dîndu-le sentimentul puterii claselor noi. De fapt se iluzionau. Hangerliu proceda astfel din plăcerea de a nu-şi

bate capul şi din gust pentru inedit, însăşi ideea de a fi în mizerie îl amuza. Semăna puţin cu Gabriel-Jean-Anne-Victor-Benjamin-Georges-Ferdinand-Charles-Edouard Rusticoli, comte de la Palférine al lui Balzac, boem amator. Toamna mergea la vînătoare invitat de prietenii săi, iar cînd existenţa în capitală îi devenea penibilă, se plasa cu săptămînile şi chiar cu lunile pe la moşiile rudelor. Afară de aceasta, Max făcea şi gazetărie, şi anume reportaj, primind cele mai umile comenzi. Contribuţia lui era importantă în recepţiile sau reuniunile la care presa obişnuită n-avea acces lesnicios. Hangerliu pătrundea la o solemnitate cu mîinile în buzunar şi intra în vorbă cu primul-ministru fără nici o jenă. Acesta îl cunoştea, nu putea să-l evite, considerînd reţeaua invizibilă ce punea pe Hangerliu în raport cu societatea înaltă. «Ce faci, Max, pe-aici?» îl întreba demnitarul, iar Max înregistra ceea ce vedea şi transmitea reporterilor, după care faptă nu uita să reclame onorarul. La legaţii pătrundea şi mai uşor, din cauză că plenipotenţiarilor le era foarte cunoscută alianţa Hangerliilor cu familii notabile din ţara lor şi menajau o familie ce le putea fi utilă îndeplinirii misiunilor lor delicate. Prinţesa Hangerliu dădea ea însăşi ceaiuri diplomaţilor şi era o vizitatoare obişnuită a ambasadelor. De la un timp, de cînd se deschisese orfelinatul, Hangerliu apărea în timpul mesei, singur sau cu nevasta, şi se arăta încîntat de regimul alimentar. Administratoarea, temîndu-se ca nu cumva să fie trimis în mod special de prinţesă ca să controleze bunul mers al internatului, îl poftea la masă, oferindu-i mîncări neînscrise pe lista zilei.

Ceea ce surprindea în primul moment la Hangerliu era ţinuta sa de esenţa imbecilităţii. Prinţul

rămînea nu rareori cu gura căscată și mai presus de toate scotea din gîtlej un rîs înfiorător, un fel de behăit de capră, replică înjosită a hohotului jovial al lui Gaittany. Pe urmă îți dădeai seama că dacă Hangerliu nu era inteligent, nu era iarăși așa de imbecil cum părea. Era un prost de familie cu un *je ne sais quoi* care în anume privințe îi dădea superioritatea asupra unui inteligent de extracție joasă. Fără să fie cult, prin frunzărirea cărților din bibliotecă, prin participarea la discuții savante și lectura de jurnale străine, Hangerliu putea să se descurce în momente dificile, să arunce un apropo potrivit. Putea conversa onorabil cu nunțiul papal, cu un arheolog, cu un filolog și cu atît mai mult cu un militar sau un diplomat. Cînd nu-l ajutau cunoștințele, răscolea cronica de familie. Astfel, nunțiului papal îi spunea: « Monseniore, știi că în familia Hangerliu tradiția catolică e destul de puternică? Uite, o vară a tatii s-a convertit la catolicism, măritîndu-se cu ducele d'Albufera, nevastă-mea e catolică » etc. La arheologie o dădea prin numismatică sau făcea nepăsător o mărturisire uimitoare: fusese, de pildă, la Cutais, în Armenia, împreună cu familia Krupenschi, tare la curtea țaristă (tot legătură de rudenie). Pe filologi îi speria la nevoie cu limba țigănească, pe care o vorbea ca chivuțele, după care o dădea pe franțuzește. De notat că pentru Hangerliu franceza era, cu oricîte balcanisme, o limbă spontană, pe care își permitea a o întoarce în toate chipurile, maltratînd-o, fără să pară un străin. În românește, ca și prințesa Hangerliu, Max vorbea muntenește, zicînd « dă ce », « rumân » și înjura ca surugiii, chiar în saloane: « Tanti, exclama el despre cîte unul, ăla e un escroc, mama lui! » Prințesa însăși era tot așa de slobodă la gură,

și pe un funcționar superior, pe care îl ajutase în carieră și care acum se codea să-i facă un serviciu, îl înjură în plin minister, zicîndu-i: « Păcătosule! *Propre à rien!*... Tu-ți paștele mă-ti! » Prințesa juca teatru, dozînd savant franțuzeasca cu ocara excesivă, spre a da dovadă că are simțire « rumânească » și profitînd de bătrînețe și de ținuta ei autoritară. Vulgaritatea ei era făcută, un naționalism de chermesă. Max avea moravurile cele mai democrate și se cobora în medii pe care un burghez obișnuit le-ar fi evitat. Avea prieteni prin mahalale, pe la țară, mai ales de cînd cu Mișcarea intra prin locuințe sordide, mînca la masă chiar și cu o spălătoreasă, fără nici o încruntare, cu un firesc extraordinar. Nu făcea nici o sforțare pentru asta, de aceea și plăcea grozav oamenilor simpli. Cu « camarazii » Hangerliu dormise de atîtea ori doi într-un pat, suportînd miasmele inerente cazării în comun. Singurul lucru care distingea pe Max era trecerea fără spasm de la un regim la altul. Spre exemplu Hangerliu bea într-o băcănie cu reporteri de jurnal, pretîndu-se manierelor celor mai redacționale, apoi trecea drumul la o recepție, unde fără tranziție apreciabilă, exact în același ton nepăsător, pigmentat cu behăitul caracteristic, discuta cu ministrul Angliei despre vînătoarea urșilor, dînd informații de un interes acut pentru excelența-sa. Ba mai mult, la recepție relua temele din cîrciumă, traducînd ministrului Franței înjurăturile românești « Parastasul mă-ti », « Vedea-te-aș la morgă-n galantar », « Să i-o spui lui mutu », strîngînd cerc în jurul său. Prostul, cu sau fără știință, era un diplomat eminent. Hangerliu suferea de două complexe, de cel de inferioritate și de cel de superioritate, simultan. Se simțea inferior oricărui om din comun,

mai ales mahalagiilor. Întrevedea în ei o forţă imensă, tremura în subconştientul lui la ideea că aceştia vor fi neapărat stăpînii de mîine, se prosterna în faţa lor, se pregătea să se facă tolerat de ei. Un ton mai răstit al unui căruţaş îl demonta, îl făcea să-şi piardă cumpătul. Cînd a făcut serviciul militar, Hangerliu a fost terorizat de sergentul de trupă, purtîndu-se prevenitor cu fiecare din ei, respectîndu-i sincer în raport direct cu brutalitatea lor. Lipsa de cultură şi educaţie, într-un cuvînt, exercita un fel de miraj asupra sa. Pe de altă parte, însă, avea sentimentul intim că el e Hangerliu, un individ cu certificat genealogic. Putea să se coboare oricît de jos, să vorbească ţigăneşte, să tapeze pe alţii, el era prinţul Hangerliu, urmaş direct al aceluia de care vorbeşte cronica, cu un sistem de relaţii familiale ce-i deschidea uşile cele mai dificile. De aci acea *nonchalance*, acea nepăsătoare siguranţă de sine cu care-şi permitea gesturi care pentru altul ar fi fost fatale. Hangerliu nu şedea niciodată ca oamenii pe scaun: sau punea un picior sus, pe sub fesa celuilalt, sau se lăsa pe spate atît de mult încît picioarele i se întindeau departe pe covor. Se scărpina în văzul tuturor şi fără jenă în cap, strănuta zgomotos, scotea limba cîteodată din gură ca să dea a înţelege că o chestiune e boacănă, fluiera în plin salon o arie, sau se-nvîrtea în pas de dans. Deodată apoi se lăsa jos pe covor lîngă fotoliul unei doamne. La prinţesa Hangerliu făcu la o masă o drăcie hazardată. Pe bufet se afla un tort cu o mare coamă de frişcă. Max vîrî degetul în ea, reteză o bună porţiune şi o duse la gură, lingîndu-şi apoi tacticos degetul. « E bună, tanti », fu toată scuza sa, admonestat cu un îngăduitor « Eşti teribil de răucrescut, Max! Labele jos! »

În treacăt fie zis, în cercul Hangerliu expresia « Labele jos! » era în vogă, preferată de cele mai distinse membre feminine, chiar de *the Countess* şi de *the Marchioness*, în ţară şi în străinătate, cu sentimentul de a comite o mitocănie *exquise*. Astfel, în timp ce în mediile populare pe care le frecventa Hangerliu oamenii se fereau de expresiile mai metaforice din snobism, în familia Hangerliu vulgaritatea era cultivată ca o petrecere de un risc delicios. Cu toată bădărănia lui în gesturi şi în vorbire, Hangerliu avea o margine secretă, imperceptibilă omului fără uzul lumii. Dacă Max îşi permitea să se dea de-a dura în fotoliu, nu-şi îngăduia să întrerupă vorba prinţesei. Rîsul său imbecioid răsuna numai după ce nunţiul papal comisese o îngerească glumă. Hangerliu ştia pînă unde să meargă şi unde să se oprească şi la propriu şi la figurat, şi în purtarea lui stridentă pentru profan era o stranie rezervă şi o supraveghere care îl fereau de orice inconvenienţă. Hangerliu putea fi oricînd mareşal la palat, ştiind cînd să tacă şi cînd să înjure, modest şi suficient după nevoie, totdeauna egal, niciodată şovăitor. Sastisirea era un fenomen moral necunoscut lui Max. Gaittany avea multe analogii cu Hangerliu, cu unele distincţii: nu suporta un mediu prea vulgar cu acea superioară simplitate proprie lui Max, nici nu aborda somităţile cu aceeaşi liniştită suficienţă. Cu cei mari, Gaittany era onctuos şi servil. Iar cînd se risca în glume dubioase, pierdea tonul just şi devenea scabros.

Hangerliu aderase la Mişcare prin circulaţia lui în straturile joase. În fond, Mişcarea făcuse apel la el. Şefii îşi dădură seama că Hangerliu este un element comod şi care nu bate la ochi, capabil de a-i pune în legătură cu cercurile înalte din ţară

şi din străinătate. Pe de altă parte, familia lui Max şi grupurile aristocratice favorizară din umbră această afacere, din care puteau trage profit în cazul unui seism social. Impresia în aceste cercuri era că organizaţia ilegală va putea fi la timp oportun încălecată şi dominată de regia din umbră a aristocraţiei. Conspiratorii sperau şi ei acelaşi lucru: să înlăture după izbîndă şi după familiarizarea cu treburile publice pe Hangerliu şi toată tagma lui. Deocamdată, ambele tabere, conştiente de rezervele mentale reciproce, mergeau solidar împreună pentru atingerea primelor obiective. Prin urmare, ideea că Max era sincer trebuie exclusă. Totuşi, se poate vorbi de sinceritate în sensul că, ancestral, intriga era elementul său. Prinţesa Hangerliu îl consilia secret, pe faţă avînd aerul a nu atribui nici o seriozitate unor simple *polissonneries* ale lui Max. Nimeni nu privea cu oroare pe Hangerliu, acesta circula în toate părţile, chiar şi în societatea germanofobilor, ostilă cu energie politicii lui. Deşi amestecat în Mişcare, Hangerliu nu mergea cu sacrificiul aşa de departe încît să rupă relaţiile cu lumea lui, şi se invita la masă la persoanele cele mai adversare, unde se încerca chiar să pledeze cauza Mişcării, uzînd de o anume furie demonstrativă, repede reprimată, din decor monden, cînd altul desfăşura teza adversă. Max făcea banditismul agreabil, aşa cum Fontenelle redacta ipoteze astronomice pentru doamne.

— Max, îi zicea cîte unul, tu nu poţi să te «încanaiezi», ai să vii cu noi!

Atunci Max dădea drumul rîsului său imbeciloid, aluneca în fotolii ca pe un tobogan, cu mîinile în buzunar şi cu picioarele întinse pe covor, şi protesta vehement « nu, nu », însă în cel mai perfect bonton. De la o vreme, ca să aibă un aer *farouche*,

venea cu seminţe de floarea-soarelui în buzunar, şi în salonul doamnei Mavrogheni scoase o sămînţă şi o strivi în gură.

— Ce faci, Max? se scandaliză prinţesa Hangerliu.

— *Mais c'est bon ça, vous savez!* fu răspunsul lui Max.

Evident, Hangerliu ştia infailibil cînd şi unde e cazul de a mînca seminţe. Ca să fim drepţi, viţiul îl căpătase de la Carababă.

Panait Sufleţel îl găsi pe Hangerliu într-o odaie mare de stil demodat, cu picturi pe tavan şi parchet policrom octogonal. Era frig, soba de teracotă, se vede, nu dădea căldură sau nu era hrănită cu lemne. Max era îmbrăcat într-un cojoc oieresc şi cu căciulă ţurcănească pe cap. În odaie mirosea a hîrtie rîncedă, ca în vechiul local al Academiei. Într-adevăr, un morman de cărţi, mai toate îmbrăcate în pergament, erau puse vraf pe parchet lîngă un perete, în schimb un dulap de nuc cu două coloane răsucite de lemn era plin cu cutii de alice şi cartuşiere. Trei puşti de vînătoare erau rezemate de dulap, iar alături de perete spînzura o autentică archebuză. În odaie era o canapea vetustă, trasă mai lîngă sobă, şi o masă rotundă de nuc în mijloc, neînvelită cu nimic, pe care tronau vreo trei roate mari de floarea-soarelui uscate. O alta o ţinea Hangerliu în mînă.

— Să trăieşti! salută amfitrionul pe Sufleţel, ca şi Gaittany, dar apoi adăugă: Ce mai faci? — ca şi cînd l-ar fi cunoscut personal dinainte. Apoi, cu grabă, precum ar fi voit să repare o eroare: Mănînci floarea-soarelui?

Înainte ca Sufleţel să se dezmeticească, Hangerliu rupse un sfert din roata lui şi o înmînă clasicistului, care, temîndu-se a nu contraria pe amfitrion, o luă în mînă. Hangerliu îi făcu semn să se aşeze pe

canapeaua foarte largă, iar el însuşi se urcă cu picioare cu tot la capătul celălalt, scuturîndu-şi tot bustul.

— E frig al dracului, domnule! observă.

— Boreu devine pervers! îşi dădu în petec Sufleţel, făcînd aplicaţii mitologice.

Hangerliu îl privi liniştit, trosnind în gură o sămînţă, apoi aprobă: « Da, da », şi rîse gutural. De fapt nu înţelesese.

— Am auzit, observă Hangerliu, că în casa dumitale se face o bucătărie fantastică, mi-a spus Dinu Gaittany, eşti un *gourmet*. Am să viu o dată, *je vous demanderai à dîner*.

— Bucuros! se precipită Sufleţel, în fond nu prea încîntat, fiindcă n-ar fi vrut să se ştie că are raporturi cu Hangerliu.

— Voiai să-mi spui ceva! aduse Max la chestie pe Sufleţel.

Acesta făcu o anchetă circulară cu privirea prin odaie, spre a se asigura că nu e nimeni altul de faţă, apoi izbucni cu ardoare:

— Am venit să vă rog să comunicaţi locului în drept că se comite o eroare strigătoare la cer împotriva mea, sînt urmărit, ameninţat...

Deşi Hangerliu ştia perfect că pe Sufleţel nu-l ameninţa nimeni, din maliţie luă o figură îngrijorată, suspendînd despicarea unei seminţe.

— Crezi că eşti urmărit? Posibil, am să mă interesez.

— Sînt canalii în stare să dea informaţii eronate, ca să mă piarză. Eu simpatizez cu popoarele tinere, am făcut studii în Germania, în Italia. *Giovinezza, giovinezza...*

— *... prima... ve... ra di bel-le-e-e-ez-za!* continuă cîntînd Hangerliu, foarte gros.

Ca să nu distoneze, Sufleţel făcu şi el din cap şi buze gestul de a intona marşul.

— Merg cu forţele...

— În special, îl întrerupse Hangerliu cu gîndul la masa pe care i-ar fi oferit-o Sufleţel, îmi place ciorba de potroace. La noi (voia să zică: în cercul nostru monden) se ignoră asemenea delicii.

— ... cu forţele biruitoare.

— Ştii ce aş fi eu de părere, domnule profesor? zise Max, pentru care orice individ dedicat studiului era profesor, meserie pe care o confunda cu aceea de preceptor şi de guvernor, să faci o mărturisire de credinţă publică în acest sens, spre exemplu într-un articol de gazetă. Asta ar produce o impresie excelentă.

— Credeţi? se îndoi Sufleţel, speriat de această propunere.

— Pozitiv!

Hangerliu făcuse propunerea ca să alimenteze dialogul, complet indiferent la afacerile altora, aşa încît ideea compromiterii lui Sufleţel, presupunînd că i-ar fi venit în minte, îi era ininteligibilă. Smărăndache spunea cînd avea prilej anecdota cu sinuciderea. Un amic se prezintă la Max.

— Vreau să mă sinucid, împrumută-mi un instrument.

— Vrei să te sinucizi? întrebă banal Hangerliu. Interesant! Cu ce?

— Cu ce-o fi, cuţit de vînătoare...

— *Fi donc!* Cuţit de vînătoare! Numai apaşii uzează de cuţite.

— O armă de foc, revolver.

— Exclus, te descalifici, revolverul e arma predilectă de autoexterminare a gradelor inferioare.

— Atunci ce?

— Puşcă de vînătoare. O rezemi aşa de piept, şi poc! E delicios.

Şi Hangerliu îi prezintă armele sale, îndemnînd ingenuu:

— Ia-o pe asta, pe cinstea mea. *C'est formidable!*

Aşadar, Hangerliu nu intuia torturile infernale ale pusilanimului Sufleţel, se gîndi că a-i smulge o declaraţie ar fi nostim.

— N-am nici o legătură cu ziarele, protestă Sufleţel. Ce, presa română are vreo consideraţie pentru intelectualitate? *Povera e nuda vai filosofia!*

— Am eu, n-ai grijă, mă oblig să-l public. Mi-l laşi, sau mai bine îl dai lui Dinu Gaittany în plic.

După o conferinţă furtunoasă cu Aurora, Sufleţel se hotărî să scrie articolul. Erau în joc postul de la internat şi viaţa lui (aşa credea). Greutatea cea mare fu în fond a-l compune, pentru că Sufleţel nu scria, redacta numai comentarii de texte, iar mania compilaţiei de citate făcea compoziţia lui inaccesibilă profanilor. Îi fu cu neputinţă să nu înceapă subtil cu un extras din *Aeneis*, pe care voia să-l utilizeze ca o aluzie la « Italia imperială modernă » (vorbea Anchise):

Tu regere imperio populos, Romane memento;
Hae tibi erunt artes, pacique imponere morem,
Parcere subjectis, et debellare superbos.

Articolul în sine, plasat de Hangerliu în *Universul* (care făcea o politică echivocă), nu spunea nimic clar. Exalta « forţele tinere », culturalitatea popoarelor viguroase din centrul Europei, cita pe Goethe şi pe Marinetti şi arăta încredere în orientarea tineretului român. Era prea puţin pentru

un articol pretins politic, dar de ajuns de mult ca societatea intelectualilor să înţeleagă că Sufleţel făcuse o adeziune discretă la Mişcare.

— Ce-i cu Sufleţel? se informă Pomponescu. Alunecă spre dreapta!

Sufleţel, însă, cînd era încolţit avea un mod original de a se apăra, neafirmînd şi netăgăduind nimic, făcînd numai aluzie la o ameninţare teribilă.

— Domnule Sufleţel, îl prinse Hagienuş, te-ai dat şi dumneata cu bandiţii. Ţi-am citit articolul.

— Ne omoară! Ne strîng de gît. Nu mai avem liber-arbitru.

Şi Sufleţel fugi în panică, izbind cu caduceul său. În curînd se prezentă şi a doua problemă spinoasă. Gaittany îl chemă la telefon:

— Să trăieşti! Aci Gaittany. Domnule, mi-a spus Hangerliu că l-ai invitat la masă poimîine la prînz, m-a însărcinat să-ţi rememorez. Zice că te-a căutat la telefon şi n-a răspuns nimeni. Ha-ha-ha!

Sufleţel intră în convulsii. A se scuza, imposibil, numirea Aurorei nu ieşise, în orice caz era legat de acum încolo de Hangerliu. A-l primi numai pe el la masă, cu soţia, bătea la ochi, putea să treacă drept o familiaritate cu oamenii Mişcării. În ultimele zile umbla zvonul persistent că Mişcarea va fi lichidată brutal, pusă definitiv în afara legii. Această versiune i-o distila malign Gulimănescu, cu aere de sfătuitor, care personal e cu totul rezervat.

— Fii prudent, dacă te compromiţi? Vor fi exterminaţi. Mişcarea constituie un scandal public.

Sufleţel se înfurie, şi pe drept cuvînt.

— Mă compromit eu, şi dumneata, care ai închiriat casa la *Deutsche Buchhandlung*, nu?

Gulimănescu făcu o faţă surprinsă de puerilitatea argumentaţiei lui Sufleţel.

— Aş! Ce-are de-a face, ce legătură este între politică şi închirierea unei case la o întreprindere comercială? Să nu exprimi idei, să nu participi la acţiuni!

Sufleţel alergă la Gaittany, îl imploră să vie la masă în ziua cînd se invitase Hangerliu, combinară o mică listă de persoane, în aşa chip încît prînzul să aibă un caracter eclectic. Fu invitat Hagienuş, care trecea drept omul lui Pomponescu, apoi directorul de cabinet prezumtiv al lui Pomponescu, om al lui Gaittany. Astfel erau între persoane cunoscute, dar de etichete politice deosebite. Smărăndache şi Smărăndăchioaia, care surprinseră la timp proiectul, avură şi ei norocul de a fi poftiţi. Aurora desfăşură talentele ei excepţionale de organizatoare, şi festinul fu reuşit din toate punctele de vedere. Gaittany dezvoltă o activitate digitală maximă, semnalînd prin aer deliciul mîncărilor. Hangerliu fu încîntat şi, familiar, se îndestulă *sans façon* din toate ca şi o rudă a casei, omagiind pe amfitrioană. Făcu toate năzdrăvăniile posibile, sub influenţa vinului, un moment însă nu aduse vorba de politică, de Dan Bogdan, de Pomponescu, de nimic ce-ar fi putut să stînjenească pe vreunul din cei prezenţi. Dimpotrivă, vorbi de virtuţile femeilor, luîndu-şi de mijloc soţia şi sugerînd astfel că gustă armonia matrimonială a familiei Sufleţel. Ca o recompensă, le promise ceva imposibil de acceptat în cazul de faţă:

— Am să-mi fac plăcerea să vă invit la o vînătoare!

Bîrfeala se îndreptă mai ales în direcţia Gonzalv Ionescu. Smărăndache spuse că Gonzalv consultă în fiece dimineaţă la *Universul* rubrica morţilor, să vadă dacă n-a decedat un profesor universitar.

Apoi merge la telefon şi cere casa titularilor catedrelor ce-l interesează.

— Alo, casa Niţescu? Aci Gonzalv Ionescu. Sărut mîinile, doamnă. Mi s-a spus că domnul profesor e indispus. Am ţinut să-i transmit grabnică însănătoşire.

În chipul acesta avea evidenţa sanitară a tuturor. Hangerliu arătă un băţ ascuţit la cele două capete, ca o suveică, o ţurcă, şi afirmă că o va trimite cumnatului său, contele Assheton-Jones, cu instrucţii precise asupra felului cum se joacă ţurca. Ceru lămuriri. Apoi avu gust să se « tragă în degete » cu Sufleţel, care, mic, sedentar, ieşi zdrobit din măsurarea cu forţele lui Hangerliu. În rezumat, se petrecu de minune.

Curînd după aceea, numirea Aurorei apăru, iar Sufleţel se instală triumfător în apartamentul directorial. Aveau la dispoziţie şi o maşină, nu exclusivă, cam învechită, dar în fine maşină. Spre deosebire de Gaittany, care se întindea confortabil pe spate, Sufleţel şedea în automobil drept, înfipt pe marginea banchetei, sprijinindu-şi bărbia în mînerul bastonului.

XVIII

— Ia spune-mi, Pica, ce fel de om este Gavrilcea? întrebă Ioanide.

— Mi-e foarte greu să-ţi spun, tată, descripţia unei persoane de aproape este imposibilă. Spre pildă, de m-ar întreba cineva ce fel de om eşti tu...

— Ce i-ai spune?

— Că eşti un om bun...

— E un fel de definiţie sumară, pe care de altfel o găsesc exactă. Ei bine, Gavrilcea al tău e şi el om bun?

— N-aş putea zice că e rău, însă ceea ce izbeşte la el, cel puţin după opinia mea, e altceva: e viteaz.

— Iată o însuşire rară. Dar pentru asta avem nevoie de război, de duel, de o primejdie. L-ai văzut într-o astfel de împrejurare?

— Nu. Am vrut să spun că îndrăzneşte lucruri mari, îşi ia răspunderi.

— Nu te mai întreb ce lucruri îndrăzneşte Gavrilcea, bine totuşi n-am înţeles.

— Am să încerc să-ţi explic. Cei mai mulţi oameni pe care îi cunosc primesc viaţa aşa cum este şi caută să-şi croiască în ea un loc cît mai bun.

— Oportuniştii! Conformiştii! Văd că ai claritate în idei.

— Alţii, însă, mult mai rari, vor să schimbe viaţa, se aşază în contra ei.

— Ah, va să zică Gavrilcea e idealist!

— Toţi sîntem idealişti mai mult sau mai puţin. Gavrilcea nu se mulţumeşte să viseze, el crede în izbînda ideilor lui.

— Va să zică e un luptător.

— Da. Şi are o voinţă extraordinară, care te convinge.

— Nu e cine ştie ce greu să convingi o femeie.

— Tată, dacă l-ai cunoaşte n-ai vorbi aşa!

— În fine, nu vreau să te contrazic, spune mai departe. Ce face Gavrilcea al tău?

— Îşi sacrifică existenţa pentru alţii. Tot greul organizaţiei apasă pe umerii lui, el aleargă, el se expune, ceilalţi stau în umbră. Pe urmă, el se poartă astfel ca tinerii de sub conducerea lui să nu sufere nici o consecinţă, îi fereşte de riscuri...

— (Cu o imperceptibilă ironie, exprimată printr-o seriozitate extremă.) E un om leal!

— (Fără a prinde ironia, înflăcărată.) Da, tată, îşi pierde ziua şi noaptea, aleargă în toate părţile, aproape nu mănîncă.

— Tu mi-ai vorbit de vitejie. Pînă acum înţeleg doar că Gavrilcea e un om activ, cu încredere în ideile lui.

— Vezi, tată, că politica lor nu e în vederile guvernului, sînt urmăriţi cîteodată de poliţie, cum ai văzut şi tu. Însă numai el e ameninţat serios, pe ceilalţi poliţia îi lasă în pace.

— Şi de ce crezi tu că-l urmăreşte numai pe el?

— Fiindcă el e sufletul întregii organizaţii, fără el n-ar face nimic. De aceea îşi închipuie că distrugîndu-l pe el vor desfiinţa Mişcarea. Are totdeauna un revolver asupra lui, mi-a spus că de nu l-ar lua s-ar simţi primejduit la fiece pas.

— Recunosc, duce o existenţă agitată.

— Îţi spuneam de responsabilitatea pe care şi-o ia. Odată a expediat doi elevi de liceu nu ştiu unde, într-o misiune, şi aceştia nu s-au întors decît foarte tîrziu. El a stat la sediu pînă la miezul nopţii, a trimis după ei şi n-a plecat acasă pînă ce nu le-a dat de urmă, apoi i-a condus la părinţi, scuzîndu-i.

— (Cu aceeaşi seriozitate suspectă oricui, numai exaltatei Pica nu.) Frumos din partea lui!

— S-a întîmplat odată ca un sediu să fie înconjurat de agenţi. Înăuntru erau tineri care s-ar fi compromis. I-a scos pe din dos, trecîndu-i pe altă stradă, iar el s-a întors la sediu, a ieşit pe uşa obişnuită, închizînd-o ca şi cînd n-ar fi fost nimic, sub ochii agenţilor.

— Calmul şi hotărîrea sînt calităţi puţin comune.

— Alţii iau lucrurile în glumă, sau se gîndesc să tragă profit în caz de izbîndă. El e absolut sincer şi dezinteresat, şi ia asupra lui tot ce nu fac ceilalţi. Pentru el nu mai există altceva pe lume decît organizaţia, stă la sediu sau pe teren zile şi nopţi întregi. I-am spus să-şi ia şi el o recreaţie, să se repauzeze,

mai sînt şi alte petreceri pe lume decît senzaţiile tari, teatru, cărţi. Mi-a spus: « Pe baricadă nu există recreaţie, nici pe mare. Am pornit dintr-un port, nu pot să mă culc liniştit decît cînd am ajuns în portul celălalt. »

— Ca metaforă, nu-i rău. Gavrilcea al tău are fantazie. Mai există, conform imaginii lui, un singur loc de odihnă, între cele două porturi: fundul mării.

— Vai, tată, ce prevestiri funeste faci! Adesea am temeri, mă întreb de ce s-a vîrît în *asta*!

— Dragă Pica, mi-e teamă, din cîte-mi spui, că fără *asta* n-ar fi nici un motiv să nutreşti vreun interes pentru Gavrilcea. Te-a fascinat iregularitatea existenţei lui, faptul de-a fi *bandito*, nu te speria, vreau să zic izgonit de societate, pus în marginea ei. Nu-i nici o îndoială. Gavrilcea e « bandit », dacă izbuteşte, devine şef de stat. Are toate însuşirile, şi în special una: a fi un idealist *terre-à-terre*, netrăind decît dintr-o idee simplificată. Îndoieli în sensul existenţei, *spleen* istoric, asemenea oameni n-au. E o mare calitate pentru luptător, bineînţeles o inferioritate din punct de vedere uman.

— Nu ştiu cum vorbeşti tu, tată, tu ironizezi toate. Recunoşti o însuşire şi apoi o persiflezi.

— Pica, fii liniştită, nu ironizez. Filozofam, uitînd că stau de vorbă cu tine. Aşa am eu obiceiul, să sucesc cuvintele. Voiam să spun un lucru mult mai simplu în favoarea lui Gavrilcea. Fiinţele se specializează, într-asta stă atracţia lor, în special pentru sexul contrar. Viteazul nu reflectează asupra inutilităţii curajului, căci ar deveni laş, şi un om politic care n-ar crede în relativităţile istorice ar fi copt spre a merge la mînăstire. Gavrilcea al tău e o forţă propulsivă...

— Să-l vezi, tată, cu ce linişte vorbeşte de ideile lui, nu-l poţi zdruncina cu nici un argument.

— Are obstinaţie, marea putere a fiinţelor ireflexive.

— Ghicesc ce vrei să spui. Gavrilcea după tine nu e aşa deştept. Într-un fel îţi dau dreptate, nu e nici pe departe inteligent cum eşti tu, tată...

— O, mă linguşeşti...

— Nicidecum. E mai puţin sprinten ca mulţi de vîrsta lui, apoi n-are cultură suficientă. De pildă, pentru el muzica nu înseamnă nimic, organizează corurile cele mai oribile pentru a « dinamiza », cum spune el, trupa. Artă, literatură nu înţelege, n-are gust. Am vrut să-i fac cadou o cravată şi l-am pus să aleagă. Îngrozitor! A ales-o pe cea mai bălţată. N-a avut nici timp să se educe. Ascultă cu interes tot ce-i spui, încruntă din sprîncene ca să priceapă, bunăvoinţă are, însă — el însuşi mi-a spus — între cărţi n-ar voi să moară, şi arta i se pare o petrecere pentru oamenii efeminaţi. El zice că sînt destui artişti să se ocupe cu astfel de lucruri, şi cînd va izbuti în planurile lui îi va folosi.

— Aha, deci are intenţii bune la adresa mea.

— (Neînţelegînd ironia, din fanatism.) Te asigur, tată.

— Voi trece din stăpînirea lui Pomponescu în posesia unui bineintenţionat. Ascultă, Pica, vreau să-mi lămureşti o chestiune. Cum se face că tu, o intelectuală, arăţi interes pentru un om mai puţin cerebral?

— Şi eu mi-am pus această chestiune. Dar, vezi tu, ce înseamnă un intelectual? Un om cu diplomă? Prin intelectual am înţeles totdeauna un om fin, o minte excepţională, un savant, un artist în care să am stimă. Nu cred ca tu să pretinzi să nimeresc neapărat o personalitate. În mediile pe care le

frecventez n-am găsit-o, şi pe urmă cunosc, cum e şi firesc, tineri care nu s-au afirmat. Printre aceştia, tocmai artiştii nu m-au atras. Sînt aşa de mediocri, ţi-e milă să le mărturiseşti că nu le afli nici un talent. Şi apoi sînt invidioşi, meschini. O fată cultă preţuieşte fiinţele excepţionale, însă nu e obligată a sta singură pînă întîlneşte una în care crede.

— Nu zic că n-ai dreptate!

— Cît despre ceilalţi intelectuali, vreau să zic titraţi, sînt de o platitudine înspăimîntătoare. Mai toţi superficiali, vîrîţi pînă-n gît în specialitatea lor. Puţini am găsit să aibă un suflet, cum să zic, bărbătesc, ceva eroic cît de cît, în sfera lor de activitate, care să inspire admiraţie unei femei.

— Deci cauţi un erou!

— Într-un anume înţeles, un om de care să nu-mi fie ruşine. Aş suferi oricît alături de un bărbat care vrea să treacă Atlanticul în barcă şi face asta. Deşi nu-mi plac cursele de automobile, m-aş resemna să stimez un bărbat care a bătut recordul de viteză. La noi nu sînt nici de ăştia.

— Sper că n-ai să exagerezi, acceptînd învingătorul în cursele de biciclete!

— Tu totdeauna iei lucrurile în glumă. Eu ştiu ce vrei să spui tu: că prefer bărbăţia fizică. N-am vrut să spun asta. Bicicliştii, vezi, nu mă interesează, n-au demnitate cu picioarele lor strîmbe pe bicicletă. Învingătorul în curse de automobil e altceva, e un inginer care a studiat bine aparatul lui şi care se încrede în maşina ieşită din mîinile sale. Cînd intră în ea, serios, înfruntă moartea. Poate în viteza nebună maşina ia foc sau se dă peste cap. Răceala curajului, bazată pe judecată, asta place la bărbatul viteaz. Pregătirile pe care le face un aviator la încercarea unui nou tip de avion sau la baterea unui record mă impresionează. Chiar dacă ar face glumele cele mai insipide, le-aş socoti cu totul neglijabile faţă de hotărîrea de a înfrunta moartea. E curios, cînd un bărbat înjură într-o întreprindere extraordinară, unde consumă energii sufleteşti mari, nu mi se pare trivial.

— Nu te credeam aşa interesantă, dă-i înainte!

— Nu vreau să fiu interesantă, spun ce simt. Aş iubi un intelectual, chiar mediocru, dacă l-aş vedea îndîrjit în ţelurile lui, suferind pentru ele. Femeia în general nu-şi dă seama dacă un ideal e bun sau nu, n-are spirit critic, ea admiră efortul, atîta tot. Nu cred că există femeie pe lume care să afirme că bărbatul pe care-l iubeşte e ratat. Pentru noi un ratat e un om pe care nu-l stimăm. Ca să vin la întrebarea pe care mi-ai pus-o. E adevărat, Gavrilcea e mai puţin cultivat decît alţii, în schimb are o viaţă mai intensă, trăieşte adînc şi puternic ceea ce citeşte, îl simţi tare, gata să te apere dacă te primeşte în apropierea lui. Cînd intră Gavrilcea în odaie, aşa modest cum e, întunecă pe alţi zece, mult mai rafinaţi în limbaj. Pentru el cuvintele nu sînt jucării; cînd el zice « Pornim », înseamnă într-adevăr că porneşte undeva. Îţi spun sincer: inspiră şi teamă, poate tocmai teama aceasta e prestigiul pe care îl exercită astfel de oameni asupra sufletului feminin (ce vrei, ne-am născut cu această infirmitate!). El exercită acelaşi respect şi asupra bărbaţilor chiar şi în vîrstă. E curios că el nu se răsteşte niciodată, n-are voce aspră, e chiar molatic în gesturi, zîmbind şi cînd e încruntat. E destul să deschidă gura şi să rezume discuţiile celorlalţi, şi toţi sînt de părerea lui. Chiar dacă cedează un moment, revine calm la ideea lui, şi nimeni nu îndrăzneşte să-l contrazică, mai ales că el are expe-

rienţă practică şi a dovedit de atîtea ori că vede just. Este un dar excepţional, trebuie să admiţi şi tu, ca un om fără nici o funcţie oficială să aibă atîta autoritate asupra unor oameni.

— Vorbeşte, e elocvent?

— N-aş putea zice. Dimpotrivă, e mai mult timid la vorbă, nu e orator, însă pune în glas o convingere pe care n-o au alţii. Nu pot să-ţi spun, în fine, dacă are vreun merit exterior deosebit, fapt este că toată lumea ascultă de el. S-a născut cu darul de a subjuga.

— Într-adevăr, aceasta e o vocaţie stranie, ireductibilă la raţiune, se pare conferită de natură tocmai acelora cărora li se refuză toate celelalte daruri.

— E posibil să fie cum zici tu. Cu toate acestea, tată, societatea n-are nevoie oare şi de oameni de aceştia, care s-o conducă, apărînd liniştea celorlalţi? Cum ţi-ai putea tu vedea de arhitectura ta dacă n-ar fi alţii care să se ocupe de politică?

— Ce spui e adevărat, cu condiţia ca Gavrilcea să aparţină categoriei paznicilor cetăţii. Sînt însă şi aventurieri, spre a folosi un termen nejignitor.

— Tu m-ai întrebat cum se face că eu, intelectuală, admir un bărbat mai puţin remarcabil intelectualiceşte. Ţi-am răspuns. Are în el ceva mai presus de orice diplomă: e un stăpîn, calm, curajos, care se impune altora.

— Există într-adevăr acest tip de om. Chestiunea este numai dacă nu cumva prestigiul nu se exercită în sensul unei cauze pierdute. Ştii tu, cum să zic? (Ioanide tărăgăna vorbele în căutarea de eufemisme, sub impresia unor teorii din memoriul lui Tudorel) sînt şi haiduci interesanţi în felul lor, al căror curaj se cheltuieşte în cauze meschine, în marginea societăţii.

— Nu pot să cred că Gavrilcea urmăreşte un ţel condamnabil. Poate că politica lui e greşită, n-am

priceperea acestor lucruri, însă el crede sincer în ea, el îi consideră pe ceilalţi în eroare. Şi-apoi, nu pot să-mi explic un fapt: dacă politica lui ar fi rea, de ce alţii s-au alăturat de el? Nu e singur, are şi el un şef. Pe urmă întreţine legături şi cu persoane influente.

— Vezi tu, Pica, sînt unele lucruri subtile, scăpînd minţilor noastre profane. Distanţa dintre anume oameni de război şi un criminal e de un milimetru. Dacă ataci o bancă şi omori un om, eşti un gangster, dacă ataci toate autorităţile şi ucizi o mie de oameni plătit de o putere vrăjmaşă cum ar fi... (Ioanide voia să spună « Germania lui Hitler », dar înghiţi cuvintele) ai făcut, după unii, o lovitură de stat. Milimetrul acesta e teribil de vast, e distanţa dintre fişa unui penitenciar şi un capitol trist într-un manual de istorie, alături de adevăraţii revoluţionari.

— Şi tu-ţi închipui că Gavrilcea?...

— Nu, nu, să nu ne gîndim la asta. Am voit pur şi simplu să-l cunosc pe Gavrilcea, să aflu de la tine ce vezi *tu* în el. Apropo, ce studii are?

— Mi-a spus că a urmat seminarul, fiind eliminat în ultimul an pentru idei înaintate. E foarte curios ce povestea el. N-a fost dat afară fiindcă e ateu sau pentru vreo erezie, ci fiindcă cerea de la corpul clerical o misiune spirituală, un sacrificiu, aşa cum a văzut la catolici: preotul un soldat al Bisericii. Şi încă şi mai ridicul: el susţinea, zice, că temeiul religiei este miracolul; direcţia l-a acuzat că e mistic şi l-a eliminat.

— Astea sînt paradoxuri care se-ntîmplă la noi; să vezi că pe mine are să mă dea afară din corpul arhitecţilor fiindcă vreau să construiesc. Ei, şi pe urmă?

— Pe urmă a încercat să se facă ofiţer...

— Te pomeneşti că de aci l-au dat afară pentru exces de spirit militar!

— Nu prea e departe de ce spui tu. Gavrilcea are obiceiul acesta, că oriunde se află vrea să reformeze. A început şi acolo să citească opere despre organizarea armatelor, să se distingă la instrucţie, trezind antipatii. A fost pîrît că strecoară printre camarazi idei revoluţionare. Teoria lui era atunci că soldaţii trebuie să fie conştienţi de rostul lor, să intre în armată numai ca voluntari.

— Cum văd, acest Gavrilcea e un pericol pentru orice instituţie consolidată, un ferment de furtună.

— Nu tăgăduiesc, asta îl deosebeşte de ceilalţi, e totdeauna gata să răstoarne ceva.

— Cu un astfel de om existenţa unei femei nu-i comodă.

— Probabil că nu. Soţia unui căpitan de vapor, care rămîne aproape mereu acasă, în vreme ce soţul străbate oceanele, duce oare o viaţă mai comodă? Există legături aeriene.

— O fată prea inteligentă, cum eşti tu, ajunge prin sofism să înnobileze şi un gladiator.

— Ei, tată, tu ai o prevenţiune contra lui. Pare acum aşa agitat fiindcă e tînăr şi e în căutarea unei realizări. Cînd îşi va atinge scopurile şi va fi un om cunoscut, va părea mult mai ponderat, ca toţi oamenii maturi admişi de opinia publică. El e aşa acum fiindcă suspectează pe alţii, bănuieşte prejudecata lor. A avut o copilărie altfel decît a noastră, vede lumea puţin cam înrăit. A fost orfan de părinţi aproape din leagăn şi l-au crescut unul şi altul, mai mult ca pe-o slugă decît ca pe-un copil. Seminarul nu l-a făcut din vocaţie, ci fiindcă l-a îndemnat o rudă preot, ca să scape de el din casă. El n-a cunoscut viaţa de familie, n-a avut un cămin sigur,

de aceea şi acum cînd îi vorbeşte cineva se uită pieziş şi neîncrezător. Dar dacă se încredinţează că-i eşti prieten, e omul cel mai devotat.

— Oricum, a găsit în tine un avocat excepţional. Şi... despre femei ce părere are?

— Nu prea bune, e cam misogin. A avut, spune el, o soţie...

— Cum? A mai fost căsătorit?

— Ce curioşi sînteţi voi bărbaţii, tată! Şi ce dacă a mai fost căsătorit? Tu nu admiţi c-a putut să întîlnească o femeie neînţelegătoare, cu suflet vulgar? Sînt cazuri şi cazuri. El a fost sincer şi mi-a mărturisit totul. Fosta lui soţie a fugit fiindcă el n-a vrut să renunţe la idealurile lui şi să se facă ofiţer, cum sperase ea. El nu e construit pentru funcţionarism, are o personalitate, visează un post de conducere. Mi-a promis că-şi va da toate examenele şi va lua doctoratul. Pe furiş, fără ştirea mea, a făcut examene de diferenţă şi a obţinut bacalaureatul, astfel că poate căpăta un titlu universitar.

— Şi cu temperamentul lui aşa agitat, n-a venit niciodată în conflict cu legea?

— Ba da, tată, de ce să-ţi ascund, de vreme ce el însuşi nu s-a ferit de mine? A fost, spune el, condamnat de Tribunalul militar la vreo lună închisoare pentru că a lovit pe întuneric un gradat care îi brutaliza. De fapt nu-l lovise el, ci un altul, care însă dacă ar fi fost condamnat îşi pierdea toată cariera, fiind un băiat de familie. Gavrilcea şi-a zis că din moment ce el îl aţîţase pe coleg, făcîndu-i teoria demnităţii umane, era oarecum vinovatul moral şi a declarat că el îl lovise pe gradat. Adevăratul vinovat n-a scos o vorbă, şi astfel Gavrilcea a fost condamnat la o lună închisoare. I-au dat numai atît fiindcă s-a cam bănuit adevărul.

— Îmi spui un roman întreg. Am uitat un lucru. Din ce trăieşte?

— El are aşa de puţine trebuinţe!

— Foarte bine, oricît de ascet ar fi, trebuie să aibă un rost.

— Pe cît ştiu eu, Mişcarea îi dă bani de întreţinere din cotizaţii, deoarece el trăieşte aproape numai pe la sediu, ocupat mereu cu treburile partidului. Acum, deocamdată, n-ar putea să-şi ia vreo ocupaţie.

— Dar atunci, cum ar fi cu putinţă pentru el să se căsătorească? O familie, fie ea de concepţia cea mai largă, implică o responsabilitate.

— Depinde. Aş şti să nu cer nimic, spre a nu stînjeni un destin, cîtă vreme ar fi necesar. Totuşi, în această fază de luptă a lui sîntem hotărîţi a ne limita la o camaraderie credincioasă.

— E un lucru bine cugetat!

★

— Ce fel de om este Gavrilcea? întrebă Ioanide pe Hagienuş în biroul de la Casa de artă al lui Gaittany, am auzit că-l cunoşti.

— Îl cunosc, îl cunosc, zise acesta rîzînd semnificativ.

Gaittany lăsă capul în jos, nevrînd să fie complice la judecăţile lui Hagienuş.

— De unde? se interesă Ioanide.

— Păi, de la Piteşti, îi ştiu şi părinţii.

— Care au murit cînd copilul era mic.

— Mamă-sa da, dar tată-său, Dumnezeu ştie, a dispărut, l-o fi omorît cineva, fiindcă era cam alcoolic, ori l-o fi condamnat pe undeva, uite, mă jur dacă a aflat vreunul ce-a fost. În Piteşti n-a murit în orice caz.

— Va să zică dumneata insinuezi cum că tată-său a putut fi condamnat pentru vreun delict.

— Pe conştiinţa mea, asta n-aş putea să spun. Atîta am zis, că şi nevastă-sa prevestea că ori o să-l omoare unul, ori o să omoare el pe cineva, din alcoolism. A murit în altă parte decît nevastă-sa.

— Şi... ce era tată-său?

— Nu om prost, învăţător, ca pe vremea aceea, destul de citit. Am şi o broşură de el, despre antichităţile Piteştiului.

— Ei, va să zică e adevărat că a dus-o rău băiatul, orfan.

— A dus-o rău pe dracu, el a fost rău! L-a luat un unchi bogat, fără copii, care ţinea grozav la el. Ce-i făcea ăstuia?!

— Anume ce?

— Tot felul de drăcii. Avea obiceiul de aduna o haită de copii, cu care punea la cale toate comediile. Învăţase să prepare nişte explozibile, pe care le îngropa în curtea lui unchiu-său sau a şcolii primare, şi pe urmă le exploda nu ştiu cum, de speria toată mahalaua. A plătit unchiu-său toate geamurile sparte de la şcoală.

— De-aia l-a dat afară?

— Nu l-a dat afară, a fugit singur. N-avea ataşament pentru o casă, se îmbufna din nimic şi pleca la altă rudă.

— Dar la seminar de ce s-a înscris? L-a îndemnat un preot ca să scape de el din casă, mi-a spus cineva.

— Fugi de-acolo, îl cunosc pe popa, trăieşte şi-acum. Popa tocmai l-a sfătuit să nu se ducă la seminar fără vocaţie, s-a oferit să-l întreţie într-un liceu. Lui i s-a năzărit să urmeze seminarul.

— Mi s-a spus că avea ideile cele mai pioase, cerea austeritate clerului şi misionarism şi că l-au dat afară pentru misticism.

— Păi, ce, domnule Ioanide, seminarul e instituţie de tortură? Îi intrase în cap, cine ştie de pe urma

cărei lecturi, că preotul trebuie să fie ascet, să dispreţuiască lumea. I-a ameţit pe seminarişti, le-a sucit capul. Au început să mănînce numai jumătate din porţii, să refuze carnea şi vinul cînd li se dădea. Doi din ei au părăsit seminarul şi s-au călugărit. Atunci, făcîndu-se anchetă, s-a descoperit că Gavrilcea îi îndemna să nu se căsătorească, dovedindu-le că sistema catolică e mai conformă cu spiritul creştinismului. Atunci l-au dat afară. Biserica ortodoxă nu hirotoniseşte preoţii necăsătoriţi.

— În fine, e o extravaganţă nobilă în felul ei. A fost şi la şcoala militară.

— A fost, doar îl cunoaşte fiu-meu Petrişor. Şi acolo a avut belele.

— A acoperit un camarad.

— Aşa spune el. Fiu-meu zice că, neputîndu-se dovedi cine a lovit, a fost condamnat numai Gavrilcea, pentru instigare la nesupunere. Era foarte ambiţios, şi o vorbă mai brutală, cum e la cazarmă, îi suia sîngele la cap. Ar fi fost auzit zicînd: «ăsta trebuie bătut».

— E regretabil c-a fost condamnat, pare a avea o circumstanţă atenuantă.

— Dar n-a fost condamnat, domnule Ioanide, se laudă el, la apel a fost achitat pentru lipsă de dovezi. Criminal!

— Păi zici că l-au achitat, de ce-l faci criminal?

— Hei, are el altele la activul lui. Toată lumea spune că subprefectul Iliescu a fost împuşcat de el. A fost proces mare, nu-ţi aduci aminte?

— În nici un fel.

— E sigur că l-a împuşcat, juraţii însă l-au achitat, pentru lipsă de dovezi. Au venit anume oameni politici care în scopuri electorale au dat a înţelege că subprefectul merita pedeapsa opiniei publice. A scăpat şi atunci, are protecţii mari.

— Cum văd, ai părerea cea mai rea despre el. Ştii oare de ce l-a părăsit nevasta?

— Care nevastă?

— Cum care? Nevasta cu care a fost căsătorit.

— Pe cinstea mea, domnule Ioanide, ăsta a fost bigam! Zău! S-a însurat cu una în Piteşti, şi pe urmă cu alta, aici în Bucureşti. A scăpat nu ştiu cum, învoindu-se cu cea dintîi să transcrie divorţul. A doua a fugit, aflînd că are un copil cu cea dintîi.

— Nu te credeam aşa de informat în cronica vieţii lui Gavrilcea! E un personaj complex şi, cum văd, cu prestigiu asupra femeilor.

Gaittany, care era de faţă la dialog, ştiind chestiunea cu Pica, se alteră uşor la faţă, zîmbind echivoc în sforţarea de a înăbuşi orice aparenţă de a cunoaşte cazul.

— Domnule Ioanide, uite, am să caut jurnalele cu procesul, am tăiat din ele, din cauză că sînt puţin rudă cu fostul subprefect, să vezi şi dumneata, să-ţi faci o idee. Spun şi eu ce-am aflat şi ce vorbeşte lumea. Cum o fi el în sufletul lui, Dumnezeu ştie!

Într-adevăr, Hagienuş aduse tăieturile de jurnal la Gaittany, care le remise prin intercesiunea şoferului în mîinile lui Ioanide. Erau versiuni de la două jurnale, unul favorabil, exprimînd părerile cercurilor reacţionare sau de-a dreptul fasciste, progermane şi antisovietice, celălalt democrat, defavorabil lui Gavrilcea. Aprecierea se constata numai în descripţia atmosferei, interogatorul rămînea nealterat şi dădea prilejul de a evoca pe Gavrilcea mai tînăr în faţa unui juriu, faţă de care îşi expunea filozofia sa de viaţă. Intervenţia avocaţilor dădea şi ea o idee asupra pasiunilor ce turburau anume sectoare ale opiniei publice din acel timp.

Gazeta favorabilă, intitulînd reportajul dezbaterilor *Acuzatul acuză*, făcea lui Gavrilcea un portret

în stilul acesta: « Tînărul Gavrilcea, mîndru ca un brad din această ţară de sub munţi, stă în boxa lui liniştit, îmbrăcat într-un frumos costum naţional. Publicul din sală îl soarbe din ochi, văzînd în el nădejdea acestui neam prea mult umilit de vitregia partidelor politice. „Acuzatul" (?!) are frumuseţea aspră a voinicului, nu efeminarea dulceagă a generaţiilor culcate în puf. Faţa lui bătută de soare evocă secerişurile şi vînturile drumurilor de ţară, vocea lui e bărbătească şi hotărîtă ca a flăcăilor încercaţi în lupta cu glia » etc. Gazeta defavorabilă scria însă aşa: « Procesul ale cărei dezbateri le publicăm dezvăluie o tristă mentalitate, strecurată în sufletul unor tineri prin înrîurirea unor agenţi provocatori şi a oamenilor politici lipsiţi de răspundere. O eră întunecată ne aşteaptă dacă justiţia nu-şi va spune răspicat cuvîntul spre a da un preaviz categoric acelora care vor să ne prăbuşească în întunecimile evului mediu. Acuzatul, vînăt la faţă, ciuruit de furunculoză, trădînd sîngele său bolnav, priveşte încruntat sala indignată, drapat de regizorii săi într-un costum naţional de operetă. Uitătura feroce, ochii săi mici aparţin criminalului înnăscut şi produc în sală o impresie penibilă. »

Ar fi inutil a copia în întregime reportajele, esenţialul este de a urmări modificările produse de ele în spiritul lui Ioanide. Extragem deci ceea ce l-a frapat mai mult.

(Din interogator.)

Preşedintele: Acuzat, de la cine ai învăţat în şcoală să te exercitezi cu materiale explozibile în scopul de a arunca în aer puncte din localul instituţiei?

Avocatul lui Gavrilcea: Protestez în faţa unei astfel de întrebări, complet inuzitată, menită a strecura în spiritul onoratului juriu un portret preconceput al său. Consiliez pe acuzat să nu răspundă.

Acuzatul face semn către avocat că ar voi totuşi să dea o replică. Avocatul cedează.

Acuzatul: Mă întrebaţi, domnule preşedinte, de la cine am învăţat să mînuiesc explozibile? Vă răspund: de la toţi copiii pe care i-am întîlnit. Toţi se exercitau la exterminarea unui inamic şi cumpărau materii explodante. Poate aţi vrut să ştiţi cu ce fel de instrumente ne exercitam, cum ziceţi dumneavoastră. În materie de armament, cu puşcă de lemn, făcută foarte sumar, în aşa chip încît neputînd să-i punem nici un fel de glonţ făceam din gură: poc! (Aci jurnalul favorabil constată în sală rîsete homerice, biciuind întrebările lipsite de gust ale preşedintelui. Gazeta defavorabilă vorbeşte, dimpotrivă, de cinismul cu care acuzatul mărturiseşte « instinctul incoercibil » de a declanşa pocnetul unei arme.) Cît despre instituţia ameninţată cu explozibile (nişte capse inofensive), vă asigur că era doar closetul şcolii.

Preşedintele: Care este motivul pentru care ai fost eliminat din seminar?

Avocatul lui Gavrilcea: Domnule preşedinte, nu vă supăraţi, dumneavoastră continuaţi a pune chestiuni improprii, de natură a crea o atmosferă defavorabilă acuzatului.

Acuzatul: Pot să răspund, domnule preşedinte. Întîi de toate n-am fost eliminat, neexistînd un motiv serios pentru asta. E adevărat, am avut un colocviu cu unul din profesori, care vorbea în numele direcţiei, şi acesta (nu-mi permit a-i revela numele) m-a consiliat, aş putea spune chiar m-a rugat, să mă retrag din seminar, deoarece zicea că ideile mele, foarte juste, « sînt din nefericire inaplicabile acum, cînd toată străduinţa autorităţilor bise-

ricești e de a promova elemente suficiente pentru ocuparea parohiilor ». Puteam, prea bine, mi s-a spus, să propag ideile mele în mediul laic, asta n-ar avea de ce să nu convină Bisericii, care s-ar modifica și ea sub impulsul spiritului public. Reflectînd, am înțeles că direcția avea oarecare dreptate și am urmat îndemnul.

Președintele: Mă rog, care sînt acele idei ce te-au îndemnat să te retragi din seminar, cum spui dumneata?

Acuzatul: Ideea noastră fundamentală este că sîntem un popor prin esență creștin-ortodox, ortodoxia constituind una din coordonatele românismului. Calitatea de ortodox implică un sacrificiu colectiv. Noi trebuie să aducem crucea patimilor lui Isus pe aceste plaiuri, înțelegînd pedagogia suferinței și regenerîndu-ne ca popor prin ea. Ortodoxia nu este o meserie pentru cîțiva amatori de parohii, Biserica se confundă cu toată nația, care, într-o spiritualitate comună, se consacră unei misiuni supreme. Preoții se disting de ceilalți numai prin faptul că sînt în fruntea armatei spiritualiste în bătălia pentru Cruce și Neam.

(Gazeta favorabilă comenta astfel: « Un murmur de admirație a întovărășit uluitoarea predică a acuzatului, care acuza generațiile noastre de lipsă de orizont și spiritualitate românească. Președintele, neobișnuit cu problemele abisale, fîstîcit, a schimbat direcția interogatorului ». Gazeta defavorabilă releva « incoerența fanatică a acuzatului, nutrit cu idei haotice și torționare, sub care mocnesc instincte primejdioase de intoleranță, incompatibile cu spiritul blînd al Bisericii noastre, deliruri mistice venite din surse de a treia mînă, de la periculoși agitatori ai tinerimii ca Unamuno »).

Președintele: Nu înțeleg teoriile dumitale neconstituționale. Avem cetățeni care nu sînt ortodocși și unii nici chiar creștini, de pildă evreii, și totuși sînt buni români, poate mai buni ca dumneata. În fine! Pentru ce ai fost condamnat de Tribunalul militar la o lună închisoare?

Acuzatul: N-am fost condamnat la închisoare. Am fost doar acuzat și achitat.

Avocatul: Întrebarea n-are rost decît dacă domnul președinte vrea să insinueze. Cînd un acuzat este achitat, repet achitat, înseamnă că n-a fost vinovat.

Președintele: Ei bine, ca să dau satisfacție domnului avocat, pentru ce motiv ai fost chemat în fața justiției militare?

Acuzatul: Am protestat în termeni admiși de regulamentele militare împotriva înjosirii, obișnuită în regimul militar, a tinerimii venite să capete instrucția necesară spre a putea, cu armele în mîini, să apere independența țării, pe granițele exterioare și interioare.

Președintele: Ce înțelegi prin granițe interioare?

Acuzatul: Pozițiile de pe care te aperi de inamicii dinăuntru, adică de tot ce nu trăiește în climatul spiritualității românești.

Președintele: E cam obscur ce spui dumneata.

Acuzatul: Împotriva acestui sentiment de obscuritate luptăm, pînă ce toți se vor clarifica.

Președintele: Vino la chestie, fără politică subțire.

Acuzatul: Brutalități ca « rîtane » sau « mîrlane » cînd e vorba de camarazii noștri, însoțite de manifestații contondente, precum și sistematica maltratare morală a tinerimii naționaliste din școlile militare sau din instrucția pe termen redus, numai pentru motivul că e însuflețită de noua spiritualitate,

sînt viţii pe care le voim eliminate. Din umilire nu poate să iasă un duh demn şi vitejesc.

Preşedintele: Te rog, nu face predici! Ce înţelegi prin tinerime naţionalistă? Aceea care maltratează pe cetăţenii de altă confesiune şi rasă? Pentru astfel de proteste împotriva bătăii în armată ai fost acuzat?

Acuzatul: Nu. Ştiindu-se ce idei nutresc, s-a presupus că am participat la o corecţiune intimă pe care a primit-o un gradat, obişnuit a înjosi pe anume elevi, camarazi ai noştri, la instrucţie. Însă am fost achitat de această presupunere.

Preşedintele: Este adevărat, acuzat, că ai ameninţat pe subprefectul Iliescu « că va răspunde » pentru purtarea lui faţă de dumneata?

Acuzatul: În felul cum puneţi întrebarea, nu e adevărat.

Avocatul: Domnule preşedinte, din piesele de la dosar rezultă clar că o astfel de întrebare nu-i îndreptăţită. Împricinatul, spune chiar actul de acuzare, a « atras atenţia », dar nicidecum n-a ameninţat pe subprefect « că va răspunde în faţa naţiei », deci nu a împricinatului şi nu pentru purtări îndreptate contra acestuia, ci « pentru răpirea libertăţilor publice ». Denaturînd astfel textele, creaţi impresia că a existat o ameninţare personală, urmată în mod fatal de o răzbunare.

Preşedintele: Refac întrebarea: care a fost obiectul şi forma întrevederii cu subprefectul înainte de asasinarea lui?

Avocatul: Întrucît nu s-a găsit un asasin, cuvîntul « asasinare » e fără rost.

Preşedintele (ironic): Scuzaţi: înainte de moartea lui prin introducerea în piept a unui glonte de revolver.

Avocatul: Putea să vină din aer, prin accident, de la nişte cheflii, fiind duminică.

Preşedintele: Domnule avocat, vă chem la ordine! Prin urmare, acuzat, spune despre întrevederea cu subprefectul.

Acuzatul: Defunctul subprefect împiedica libera manifestare a sentimentelor tinerimii române urbane şi mai ales rurale din judeţ, care voia să contribuie la instaurarea unui regim bazat pe spiritualitate românească. Cum eu aveam răspunderea preparării elementelor în vederea alegerilor la care ne prezentam pe liste comune cu partide mai apropiate ideologiceşte de noi, am vestit pe subprefect că purtarea sa va trezi o reacţiune şi va suferi neapărat o sancţiune morală.

Preşedintele: A, va să zică sancţiunea...

Acuzatul: Da, am vrut să spun că naţia sancţionează totdeauna ceea ce se-ndreaptă împotriva ei.

Preşedintele: Ce căutai pe şosea în ziua omorului, nu departe de locul cu pricina?

Acuzatul: Mă întorceam din judeţ, unde avusesem întrevederi cu prietenii. Văzînd lume adunată, am grăbit pasul.

Preşedintele: La şold aveai tocul unui revolver, aparent de calibrul acestui glonte.

Acuzatul: Revolverul meu nu este de acest calibru.

Preşedintele: Unde ai aruncat revolverul?

Avocatul: Insinuaţi, domnule preşedinte.

Acuzatul: N-am aruncat revolverul, l-am uitat într-o comună, am spus în declaraţii. A fost nuntă şi l-am împrumutat unui flăcău.

Preşedintele: De ce umbli cu revolver?

Acuzatul: Am autorizaţie, căpătată desigur în urma unei serioase motivări.

Preşedintele: Martorul spune că te îndepărtai de locul omorului.

Acuzatul: Martorul, presupunînd că m-a văzut într-adevăr într-un moment al mişcărilor mele, nu

greşeşte. Întîi am venit dinspre şoseaua principală şi am ajuns aproape de încrucişarea celor două străzi de periferie, unde se afla trăsura. Auzind o pocnitură de revolver, m-am ferit, luînd-o cîţiva paşi înapoi pe şosea, pe lîngă gard, temîndu-mă de vreun atac din partea oamenilor subprefectului, în scopul de a împiedica venirea la vot a alegătorilor. Pe urmă m-am reîntors.

Preşedintele: Flăcăii cu căruţa care au tăiat drumul subprefectului îţi erau cunoscuţi?

Acuzatul: De ce-aş tăgădui? Îi cunoşteam foarte bine. Asta nu e un motiv să se creadă că accidentele lor au vreun raport cu faptul de a ne cunoaşte.

Preşedintele: Da, dar în acelaşi moment cînd căruţa s-a lovit de trăsură, oameni cu căciula peste ochi au ieşit din cele patru părţi ale răspîntiei şi s-au repezit cu ciomegele la subprefect. S-ar părea că totul a fost pus la punct concomitent.

Acuzatul: S-ar părea pentru cine doreşte neapărat să facă raporturi fortuite între lucruri. De fapt au fost accidente foarte explicabile. Era zi de alegeri, trăsura subprefectului a trecut prea repede, lovindu-se de căruţa cu boi. Atunci alegătorii care staţionau prin apropiere, necăjiţi că nu pot trece spre localul de vot, zărind pe subprefect, s-au îndreptat spre el, protestînd împotriva samavolniciei. Subprefectul s-a ridicat în picioare, şi atunci din aer a venit accidental un glonte, care l-a atins în partea de sus a pieptului. Cine-mi spune că glontele nu provenea chiar de la un agent al forţei publice, prea zelos să intimideze dorinţa de a se exprima politiceşte a alegătorilor?

Preşedintele: Eu ţi-am pus o întrebare, nu te-am invitat să faci ipoteze. (Comunicînd lui Gavrilcea copia fotografiei unei hîrtii). Trec la altă chestiune.

Acuzat, recunoşti această chitanţă prin care primeşti de la marele fabricant cutare (numele nu socot necesar să-l pronunţ) suma de un mi-li-on? În ce scop îţi erau daţi aceşti bani?

Avocatul: Permiteţi-mi, domnule preşedinte, nu văd nici o legătură între procesul de azi şi chitanţa pe care o produceţi.

Preşedintele, care a voit numai să sugereze complicitatea cu sfere mai largi, nedorind totuşi să se pună în conflict cu ele, face un gest cu mîna că renunţă la întrebare.

Acuzatul (peremptoriu): Nu pot decît să aduc un omagiu public acelor reprezentanţi ai finanţei şi industriei care înţeleg năzuinţele către o rînduială nouă a tinerimii creştine şi o ajută culturaliceşte.

Preşedintele (fără ironie, închizînd problema): Prea bine, e, cum văd, o acţiune culturală.

Acuzarea nu se bizuia pe alte probe materiale decît glontele extras din plămînul subprefectului, mort după operaţie, pe exclamaţia lui necircumstanţiată: « Canalia! » şi pe depoziţia unui singur martor, care l-a văzut pe Gavrilcea venind pe şosea. De altfel, Gavrilcea se apropia singur de locul întîmplării, interesîndu-se, şi fu arestat împreună cu alţii, apoi eliberat, în fine rearestat cu puţin înaintea procesului. Gazeta adversă afirma că tot procesul era o comedie, cu intenţia de a apoteoza, prin achitare, pe acuzat. Iată şi o parte din interogatorul martorului.

Preşedintele: Ce cuvînt a pronunţat subprefectul cînd s-a simţit împuşcat?

Martorul (şovăind): Parcă a zis « canaliile » sau « haimanalele ».

Preşedintele: Păi în declaraţia scrisă ai spus « canalia » — la singular. De ce schimbi acum?

Avocatul: Vă rog, domnule preşedinte, lăsaţi martorului libertatea de conştiinţă.

Martorul: Poate m-am intimidat la declaraţia scrisă, mi-aduc aminte că a spus ceva la plural, « canaliile ».

Avocatul: Între « canalia » şi « canaliile », *nota bene*, e o distanţă enormă, subprefectul n-a vizat o persoană anume, s-a referit la inamici multipli, sau poate numai la dezordini.

Preşedintele: Era departe acuzatul de şosea, socotind de la locul accidentului?

Martorul: Departe, departe, abia îl vedeai cu ochiul.

Preşedintele: Putea, de unde era, să ochească cu revolverul spre trăsură?

Martorul: Nu mă pricep, n-am tras niciodată cu revolverul.

Preşedintele: Dar în depoziţia scrisă ai spus: « ca la o bătaie de revolver ».

Martorul: Aşa vine vorba, cum aş fi zis « ca la o bătaie de puşcă », adică depărtişor şi nu prea.

Avocatul (satisfăcut): Vedeţi şi dumneavoastră, domnule preşedinte, pe ce elemente fragile se sprijină acuzarea.

Între martorii apărării, spre surpriza lui Ioanide, se afla şi Pomponescu, care profită de acest eveniment spre a culege simpatii. Ascultat cu respect de juriu intimidat probabil, determină în bună măsură verdictul. Ca de obicei abil şi redondant, plutea în vag, atingînd toate temele la care opinia publică era sensibilă.

Preşedintele: Domnule martor, vă rog să-mi spuneţi dacă socotiţi pe acuzat capabil de a comite o crimă.

Martorul: La întrebarea astfel formulată, cu regret vă mărturisesc, domnule preşedinte, că n-aş şti să răspund. Şi iată pentru ce, dacă-mi permiteţi să explic. . .

Preşedintele (intimidat): Mă rog. . .

Martorul: Eu fac distincţie între omor şi crimă. Crima este suprimarea unei vieţi în chip premeditat, în scop de răzbunare sau jefuire, în orice caz, după o reflecţie suficientă asupra urmărilor juridice ale faptei. Omorul e un accident, ca şi decesul, o moarte la care am participat în mod spontan, împins de forţe superioare puterii mele de stăpînire. Oricine poate fi victima acestei impulsiuni, fără a intra prin asta în categoria propriu-zisă a criminalilor. Astfel, eu, avînd un revolver lîngă mine, cu toate că sînt om paşnic şi cu oroarea vărsării de sînge, cînd m-aş afla în faţa cuiva care ar insulta patria îngrozitor, cutremurînd cele mai sfinte simţiri ale mele, n-aş fi sigur că mă pot stăpîni. (Gazeta favorabilă nota la această frază aplauze furtunoase în sală, în timp ce gazeta defavorabilă, calificînd pe Pomponescu drept apologet improvizat al crimei, observa că o încercare timidă de a aplauda a unui individ a fost strivită de tăcerea semnificativă şi dispreţuitoare a publicului.) Astăzi simţămîntul de naţie a scăzut atît de mult la unii politicieni, încît fenomenul îngrijorării din partea spiritelor profunde, mai ales din sînul tineretului, care totdeauna a fost însufleţit de idei generoase, e foarte firesc, şi nu eu aş reprima expresia liberă a spiritualităţii acestui tineret. (Gazeta favorabilă semnala iarăşi « aplauze furtunoase », în vreme ce Ioanide remarcă uzul şi abuzul ideii de «spiritualitate ».) Nu vreau să se creadă un moment că am în gînd bănuiala că s-a comis un omor şi că vin să-l disculp. Din dezbaterile procesului pe care l-am urmărit şi eu din jurnale n-am avut impresia că există o prezumţie precisă. Obiectiv vorbind, nu pot ca martor să fac nici o afirmare în această privinţă şi deci nu ştiu dacă a fost sau nu

un omor. Pe domnul Gavrilcea, acuzatul de azi, îl cunosc din relațiile de partid ca un element tînăr, foarte inimos și dotat cu vocația organizării. Însă ceea ce m-a surprins la dînsul, în această eră de scepticism născut dintr-o educație științifică rău înțeleasă, este simțămîntul său religios (« Ceea ce-i nostim, zise Ioanide, este că nu l-am văzut niciodată pe Pomponescu făcînd cruce ! »), cu atît mai plăcut surprinzător cu cît ateismul a început să se întindă printre bătrîni. (« Așa e ! » s-ar fi strigat în sală, după gazeta favorabilă.) Patria noastră s-a rezemat în trecut pe așezămîntul Bisericii, adevărata păstrătoare a tradiției noastre, încît după mine și de aci înainte ideea de Stat rămîne împletită cu aceea de Biserică, și de aceea am primit cu mulțumire însărcinarea de a face planurile Catedralei Neamului. Așadar, domnule președinte, la întrebarea dumneavoastră de adineauri răspund : chiar și în cazul cînd ar fi existat indicii obiective că s-a întîmplat un *omor*, nu socotesc pe tînărul Gavrilcea capabil de o *crimă*. (« Cel mai desăvîrșit retor, reflectă Ioanide, de aceea arhitectura lui e un baroc balcanic, bătînd în flamboiant ! »)

Oricine își poate închipui că o asemenea depoziție din partea unui om politic cu vază ca Pomponescu putea stîrni agitația aprobatoare de care pomenește gazeta favorabilă și chiar scandalizarea adversarilor democrați din sala tribunalului, transformată în local de oratorie politică. De aceea, rechizitoriul procurorului, făcut după tipic, cu asprimi disproporționate, răsună într-un spațiu moral modificat. Iată fraze și din acest rechizitoriu :

« Onorat juriu, societatea vine azi să-și exprime prin mine oroarea pentru crimele ce se comit împotriva liniștii statului și a cetățenilor pașnici de către

oameni trăind în marginile ei și meritînd cea mai exemplară pedeapsă, aplicată fără șovăire, fără sentimentalism. Onorat juriu, s-a văzut din actul de acuzare, din interogatoriu și depoziția martorilor vina îngrozitoare ce apasă pe umerii acuzatului din boxă. Înainte de a trece la expunerea faptelor, dați-mi voie să vă evoc momente din viața lui, pentru ca să vă faceți o idee asupra conformației lui morale. Încă din copilărie, acuzatul se dovedește turbulent și aplecat către jocurile violente, caracteristice copiilor ce se-ndreaptă pe drumul crimei. Unindu-se cu elementele cele mai rele din clasă, el învață să mînuiască arme de foc și subminează curtea școlii. Nestatornic (anxietatea e simptomul delicvescenței, așa cum arată criminaliștii), nu stă mult în casa rudelor ce-l întrețin și pleacă la alții. În seminar își dezvăluie spiritul său de instigație și îndeamnă pe viitorii preoți să fie nesupuși canoanelor, propunîndu-le o morală incompatibilă cu demnitatea preoțească. Nu e de mirare că autoritatea respectivă l-a înlăturat din seminar. În loc de a-și vedea de carte, acuzatul se aruncă în vîltoarea luptelor politice, înregimentîndu-se în diferite partide ca agitator, iar în ultima vreme înscriindu-se într-o formație subterană care încearcă a pătrunde prin metode nemaiîntîlnite în moravurile noastre, ca agresiuni, amenințări etc., încurajată de unii oameni politici, subvenționată cu fonduri așa-zise culturale de mari capitaliști, în scopuri ce scapă competenței acestui onorat tribunal. Trec peste viața casnică a acuzatului, plină de neregularități pe care le tac, din considerație pentru ființe cu totul nevinovate. În armată, acuzatul a fost un factor de dezordine și insubordonanță, dovadă traducerea sa în fața Tribunalului militar. Din acel timp a scos o experiență greșit aplicată,

adică aceea de a da formație de bătaie după modelul militar organizațiilor politice, echipîndu-le cu arme și instruindu-le după disciplina din armată. Culmea activității sale nefaste a atins-o acuzatul în ziua cînd s-a produs moartea regretatului subprefect Iliescu. Fiindcă acesta își făcea strict datoria și interzicea propaganda subversivă și huliganică, făcută cu mijloace nelegale, acuzatul, fire violentă, l-a amenințat în biroul lui, prevestindu-i un sfîrșit fatal. Ceea ce s-a și întîmplat în curînd.

Agresiunea a fost abil combinată, cum se va vedea. Acuzatul știa foarte bine că subprefectul inspecta în trăsură localurile de vot, trecînd de la unul la altul. Cu o zi înainte a plecat în comună, punînd la cale atacul și încercînd în același timp a-și constitui un fel de alibi. A trimis din zorii zilei doi tineri cunoscuți ai săi, cu căruța cu boi, care a așteptat cîtăva vreme la barieră. O dată cu aceștia au venit și alții din ceată, cu căciuli mari, așezîndu-se în cîte patru grupuri pe cele patru direcții ale răscrucii. În urmă, pe șosea, s-a postat undeva și acuzatul. Cînd trăsura subprefectului a fost zărită venind dinspre oraș, căruța cu boi a fost împinsă drept în răspîntie și astfel întoarsă ca din încăpățînarea vitelor, încît s-a izbit de oiște și s-a pus de-a curmezișul trăsurii. La acest semnal, cele patru grupuri formate din oameni ai acuzatului, toți cu căciulile trase pe frunte și nerași, ca să nu fie recunoscuți, s-au îngrămădit în jurul trăsurii, strigînd și amenințînd. Subprefectul s-a ridicat în picioare în trăsură, ca să vadă pe deasupra lor vreun organ al forței publice. Atunci un glonte s-a tras dintr-un loc, din partea de unde venea acuzatul. Acesta avea numai tocul revolverului, iar revolverul său s-a găsit în satul indicat de el. Însă nimic nu exclude ca

revolverul din sat să fi fost dinadins lăsat acolo, cu martori, acuzatul plecînd aparent cu tocul gol, în vreme ce în buzunar avea alt revolver, pe care l-a aruncat apoi. Complicii săi s-au risipit în toate părțile, drumurile fiind pustii din cauza stringerii cetățenilor la localurile de vot, iar acuzatul a rămas într-adins prin apropiere, ca un simplu curios. Deși anume greutăți materiale împiedică dezvoltarea argumentării, sînt unele adevăruri ce se impun cu claritate de la sine. Cine putea să împuște pe subprefect? *Cui prodest?* Numai acela care l-a amenințat, fiind personal stînjenit în activitatea sa. Oricît de vicleană a fost înjghebarea, justiția nu se va opri în fața unor formalisme, exceptînd de la pedeapsa ei severă un criminal periculos societății. »

Iată și apărarea (prescurtat).

« Domnule președinte, onorat juriu, am urmărit cu toată disciplina rechizitoriul onoratului domn procuror, reprimîndu-mi exclamările de uimire ce țîșneau în cugetul meu la tot pasul. Din fericire, ne aflăm în fața unui juriu, adică în fața unor cetățeni feriți de ticurile juridice, știind să judece cu bunul lor simț, cu sentimentul de părinți și soți, cu umanitatea lor în sfîrșit. Cîte erori judiciare strigătoare la cer nu s-au comis din cauza formalismului justiției, care consulta numai textele, nu și inimile! Domnul procuror a compus acuzatului, acestui tînăr în veșmînt național românesc, un portret de fiară sanguinară. Doamne, cum ne înrîuresc lecturile de specialitate! Ați văzut în ce culori sinistre și anormale ne-a evocat o copilărie așa de nevinovată, așa de suavă? Nu uitați că acuzatul este orfan de părinți, silit a trăi prin străini. Instabilitate! Ușor de zis! Cine se simte bine în casa altuia? Orice aluzie, orice semn de răceală îți strînge inima. Acesta

e şi motivul pentru care împricinatul nu continuă studiile. Vrea să-şi cîştige cît mai curînd existenţa singur, să nu mai mănînce pîinea amară a rudelor îndepărtate. Deşi toată lumea a rîs în sală cînd s-a vorbit de explozibil, rechizitoriul a crezut de cuviinţă să insiste asupra acestui punct. Un copilaş de şcoală care se joacă cu o capsă sau o puşcă de scîndură, deoarece nefiind bogat nu poate să-şi cumpere tun şi tanc în miniatură, candidat la crimă! Ce teorie! Eu, domnilor juraţi, mă jucam numai cu praştia cînd eram mic, şi azi, slavă Domnului, sînt un cetăţean paşnic. Să trecem peste aceste insinuări neserioase. Domnilor, se face iarăşi un caz disproporţionat cu aşa-zisa părăsire a seminarului. Vestitul Renan, autorul *Vieţii lui Isus*, a abjurat cariera ecleziastică, şi nimeni nu l-a socotit anormal, predispus la delicvescenţă! Cu împricinatul chestiunea e şi mai simplă: el nu pleacă din seminar fiindcă are oroare de creştinism, din contră, pentru că e un bun creştin. Vă fixaţi în momentul plecării lui din seminar, uitînd momentul intrării. Într-adevăr, un băiat fără părinţi, care alege calea profesiei religioase în mod spontan, dovedeşte un suflet bun, dedicat iubirii între oameni şi pentru cele sfinte. Această vocaţie îl îndeamnă să dorească a vedea înfăptuit spiritul religios cît mai aproape de spiritul *Evangheliei*. Cum, domnilor, calificăm candidat la crimă un tînăr numai fiindcă se închină lui Dumnezeu? Acest lucru e aşa de ciudat, încît, avînd încredere deplină în discernămîntul juriului, refuz de a mai insista. Cît despre inocentul incident din viaţa militară, să-mi spuneţi, cine n-a avut o mică pricină? La acea vîrstă spiritul e turbulent, suferă în contact cu disciplina ostăşească. De altfel, cum aţi auzit, nu împotriva armatei protesta acuzatul, din moment ce domnul

procuror însuşi pretinde că aduce maniere militare în viaţa civică, ci împotriva a ceea ce slăbeşte combativitatea ostaşului. Toată lumea e de acord cu împricinatul în această privinţă, problema a fost dezbătută pe larg pe vremuri, şi autoritatea superioară a interzis regulamentar orori de acelea pe care le-a veştejit acuzatul.

Să viu la nefericitul accident al subprefectului. Chestia conspiraţiei cu boii e cu totul absurdă. Nici o minte serioasă nu poate admite că s-a putut gîndi cineva să organizeze un atentat în plină zi, la o răspîntie frecventată, în zi de alegeri şi cu un car cu boi. Strada era destul de largă — cum au putut, după atîta aşteptare, flăcăii cu căruţa s-o împingă tocmai în trăsură? Lucrul a fost posibil numai prin accident. Povestea cu căciulile de carnaval trase peste frunte nu se susţine de loc. Dacă trăgeau căciula peste ochi, nu vedeau; altfel, putea fi recunoscut măcar unul. Oamenii au venit spontan, prin simpla întîmplare a recunoaşterii subprefectului şi bineînţeles fără intenţia de a-l molesta. Cît despre premeditarea împuşcăturii, ea e o absurditate. Cine putea să garanteze pretinşilor conspiratori că subprefectul se va ridica în picioare în trăsură ca să-l poată ochi unul de la distanţă? Căci în cazul mult mai normal că nu s-ar fi ridicat, nu se putea trage în subprefect de departe, fără pericol de a lovi unul din oamenii din jurul trăsurii, afară de cazul cînd am presupune că trăgătorul ar fi fost un Wilhelm Tell al revolverului. Totul, se vede cît de colo, e o tristă întîmplare, datorindu-se obiceiului nostru rău la alegeri de a lua măsuri excepţionale şi de a pune pe agenţi să tragă în aer spre a crea o atmosferă de jenă. Subprefectul a căzut probabil victimă propriilor sale metode, prinzînd din aer fatalul glonţ al

subalternilor săi. Sau, în fine, glonțul putea veni și de la altul. Dar că a ieșit dintr-un revolver al acuzatului, asta e o vorbă fără sens. Acuzatului i-ar fi fost cu neputință să arunce revolverul, sau dacă l-ar fi zvîrlit, cu siguranță s-ar fi găsit. Apoi se uită un lucru. Glontele indică o anume direcție, din față spre spate. Unde este dovada că subprefectul a privit cu fața spre șoseaua dinspre care venea acuzatul, admițînd că acesta se risca să-l lovească fățiș? Neștiindu-se din ce parte a sosit glontele, orice identificare e o pură speculație polițistă. O anume fatalitate îl pune încă o dată pe acuzat în situația penibilă de a fi suspectat printr-o denaturare enormă în interpretarea faptelor. Admit, acuzatul e un spirit mobil, plin de elan și nestatornicie, toți românii care s-au ilustrat în viața publică au fost astfel, ajungînd pînă la bizarerie. C. A. Rosetti mergea cu sanie de os vara și încăleca de-a-ndoaselea pe saca, ceea ce nu l-a împiedicat a deveni unul din marii noștri bărbați. Nimic din toate acestea la împricinatul nostru, poate numai impetuos în vorbire și înflăcărat în idei. Așa este tineretul pe care noi, oamenii mai maturi, din generația părinților, trebuie să-i înțelegem, fiindcă ei sînt aceia care preiau destinele țării noastre. Cer juriului un verdict de achitare. »

Ioanide rîse de toată comedia aceasta juridică, însă bombasticul rechizitoriu îl puse pe gînduri. Procurorul era pueril la frază și dădea argumentației un aspect artificios, cu toate astea, Ioanide, din cîte aflase despre cazul Dan Bogdan, începuse a recunoaște un tip de regizură: o răspîntie, un număr de indivizi care se îndreaptă concentric spre victimă, unul care rămîne departe, ca simplu observator.

Cu toată aparența de bun-simț a avocatului, pentru Gavrilcea întreprinderea nu era imposibilă, și procurorul era acela care spunea adevărul. Într-o periferie de oraș provincial, aci complet pustie duminica, aci străbătută de grupuri răzlețe, atacul premeditat putuse fi înscenat. Dacă subprefectul nu s-ar fi ridicat, cine garanta că n-ar fi tras unul din apropiere? Fiindcă s-a ridicat, Gavrilcea a profitat, apoi s-a întors și a aruncat, să zicem, revolverul într-o curte, din șosea, unde avea un complice. Așa imagina cazul Ioanide și, oricum, reținea un element comun. La armată, în afacerea cu subprefectul, în cazul Dan Bogdan, Gavrilcea era totdeauna pus în cauză ca organizator, fără a i se putea dovedi participarea directă. Sub nici un cuvînt nu era ușă de biserică. În procesul de la Pitești Gavrilcea de asemenea fu achitat.

— Ăsta e un tip de om, conchise Ioanide izbind foile cu mîna, care nu face parte din tagma mea. Ioanide — Gavrilcea, cum se potrivesc aceste două sunete?

— Vorbiți de Gavrilcea? întrebă smerit Butoiescu, intrat în birou fără ca Ioanide să se fi scuturat bine de impresiile sale penibile.

— Cum? Cunoști pe Gavrilcea?

— Da! mărturisi Botticelli punîndu-și în funcție ironia sa de tip danbogdanian.

— Nu mi-ai spus niciodată, de atîtea ori a fost vorba de Gavrilcea.

— Nu m-ați întrebat.

— Mă rog, dacă zici că-l cunoști, ce fel de om e Gavrilcea?

— E om bun, eu așa cred.

— Asta-i acum, om bun, știi că-mi placi? Mai întîi, de unde-l cunoști?

— Tată-său a fost învățător la noi în sat cîtva timp.

— Aşa? N-am ştiut. Hagienuş pretinde că fiind institutor pe la Piteşti, a dispărut, a fost omorît, una din astea. Alcoolic. Nevastă-sa a murit de inimă rea.

— Chiar de inimă rea n-o fi pierit ea, dacă a murit înaintea lui.

— A părăsit-o!

— Mi-a povestit el întîmplarea, aşa, mai pe ocolite. Nevastă-sa se ţinea de la o vreme cu un ofiţer, fiind mult mai tînără decît Gavrilcea-bătrînul. El, ca să se ferească de scandal, fiind om blajin, a cerut mutarea tocmai în sat la noi. Nevastă-sa însă n-a voit să vină, a zis că nu-şi lasă rosturile ei, oraşul în care s-a născut, ca să trăiască la ţară. Avea şi un pic de avere. Atunci el a plecat singur, fiind şi cam slab de piept şi avînd nevoie de aer. Băiatul a venit şi el un timp, o clasă primară a făcut-o în şcoala lui tată-său. Pe urmă trecea din cînd în cînd pe la tată-său, să-l vadă.

— Ciudat! E adevărat că bea?

— Ferit-a Sfîntul! Nici pic de vin nu punea în gură. Aşa îl ştiu la Butoieşti, o fi băut înainte.

— Atunci de unde povestea cu moartea lui?

— O fi scos-o nevastă-sa, ca să spună că e liberă şi să explice lipsa lui bărbatu-său.

— Ea din ce cauză a murit?

— Aşa cred, că din naştere sau avort. Mi se pare că a rămas însărcinată cu ofiţerul, şi ca să nu se facă de rîs o fi luat cine ştie ce drăcii, cum e obiceiul.

— Şi tată-său mai trăieşte?

— A murit, să tot fie zece ani. Ieşise la pensie şi n-a mai vrut să plece de la noi. E îngropat acolo.

— Eşti sigur, Butoiescule?

— Eu aşa ştiu!

— Cum « aşa ştiu », ai vreo îndoială?

— Ba sînt absolut sigur. Însă, vedeţi, în anul cînd a murit eu nu eram în sat, mi-au spus ceilalţi că s-a prăpădit.

— Mari ciudăţenii! Vreau să zic, bizareria e baza istoriei. Însuşi Homer e îngropat în mai multe cetăţi deodată. Şi băiatul cum era, Botticelli, turbulent, încăpăţînat?

— Ba nu! Blajin, respectuos şi învăţa carte. Cînd se aduna el cu copiii într-un loc, şedeau ca oamenii mari la adunare, nu făceau pozne.

— Nu arunca şcoala cu explozibile în aer?

— Da' de unde?! Nu se aduna decît cu băieţii cuminţi din sat, le citea din cîte o carte, se jucau potolit.

— Deci o imagine inedită: Gavrilcea înţeleptul.

Botticelli nu pricepu bine cuvintele lui Ioanide, stătu puţin nedumerit.

— N-avea manie religioasă, obiceiul de a vorbi de Dumnezeu?

— N-am observat aşa ceva. Copiii, ştiţi, nu prea merg la biserică. Nu l-am auzit niciodată vorbind de asta, nici atunci, nici mai tîrziu. Acum mai în urmă văd că spune de ortodoxie, dar asta e, cum să zic, un fel de politică. Bisericos nu-l ştiu.

— Bun! Dar, mă rog, de ce toţi cîţi îl cunosc îl acuză de instincte criminale, de omor?

— Lumea, nu ştiţi, domnule arhitect, cum îţi scoate vorba? Mie, unul, nu-mi vine să cred. Băiatul ăsta e milos ca o femeie. Mi-aduc aminte că a pus taică-său să taie nişte pui de găină şi s-a dat la o parte scîrbit cînd a văzut că se scutură păsările. Nu

era bătăuş, nu chinuia animalele. Mai încoace, a venit la o nuntă la ţară, unde, cum ştiţi, e obiceiul de a se trage cu puştile. A tresărit, uite-aşa, cînd a auzit pocnetul, nu i-a plăcut.

— Butoiescule, Gavrilcea are armă, trage cu revolverul.

— O fi învăţat la armată, eu însă nu pot să mi-l închipui împuşcînd. E timid din firea lui, şi cînd vorbeşte lasă capul jos.

— Uite-aici scrie despre procesul lui la Piteşti, în pricina omorîrii subprefectului Iliescu. Orice-ar fi, a organizat acolo o bandă.

— Am auzit şi de asta, dar, din cîte am aflat eu de la oamenii din Piteşti, pe subprefect l-au împuşcat chiar ai lui, fiindcă îi avea la mînă cu nişte daraveli urîte în judeţ şi pe urmă au pus moartea în spinarea partidului lui Gavrilcea, ca să-l compromită. Oamenii strînşi în jurul trăsurii erau plătiţi de prefect. Altfel cum ar fi îndrăznit?

— O, Tacit! O, Tit-Liviu! E greu să fii istoric... În rezumat, iubite Butoiescule, care e părerea ta sinceră despre Gavrilcea?

— E un om cu cap, chibzuit, care atrage pe tineri fiindcă le vorbeşte frumos, se poartă prietenos cu ei. E foarte modest, nu se răsteşte niciodată, dacă n-a izbutit să convingă pe cineva, iar o ia de la capăt cu vorba. Are ceva bătrînesc în el. Seamănă cu tată-său la darul vorbirii, căci şi acela nu se înfuria niciodată, se aşeza pe bancă lîngă copil şi-l sfătuia rîzînd încet, pînă-l făcea să priceapă. Eu cred că dacă ar fi avut mijloace să continue studiile, ambiţios cum e, putea să ajungă profesor de universitate. El e făcut pentru viaţa tihnită, învălmăşeala asta în care trăieşte acum nu i se potriveşte, îl sileşte ceva să meargă pe drumul ăsta.

« Ce este adevărul? se întrebă Ioanide mergînd prin birou cu mîinile în buzunar după ieşirea lui Botticelli. Sau, în sfîrşit, cum ajungi la adevăr? Pica, Hagienuş, procurorul, avocatul, Butoiescu şi-au dat părerea despre Gavrilcea, şi pe deasupra Gavrilcea însuşi s-a definit la proces. Cine spune adevărul şi cine minte? În fiece versiune e ceva veridic sau numai înşelînd pe creduli, fiecare judecă pe de altă parte din punctul său de vedere. Spre exemplu, Botticelli. Pentru el, unul care nu se răsteşte, un om molatic şi didactic e om bun. Aluzie inconştientă la mine. Eu ţip, mă agit, nu sînt chibzuit. Să fac o sinteză? Dar nouăzeci şi nouă greşesc, şi numai unul spune adevărul. Nu e nimic de făcut, decît să apreciez din nou singur individul, examinînd rece faptele. Sînt parte în cauză, am dreptul să judec. Nu încape discuţie, Gavrilcea e un bandit! Gavrilcea blajin! Da. Blîndeţea se acordă adesea foarte bine cu instinctul sanguinar, sudicii au un calm onctuos, care farmecă. Teroriştii s-au ilustrat prin cele mai suave sentimente de familie, ba chiar prin spirit gospodăresc. Am citit de un asasin care-şi făcea tacticos cafea cu ibricul şi citea *Times*, după aceea, punîndu-şi vată în urechi să nu răcească, ieşea la drumul mare, numai pe ceaţă, să spintece. Sufletul uman prezintă contrastele cele mai paradoxale. Eu însumi am asistat la o execuţie militară în timpul războiului, la Iaşi, cînd condamnatul, după ce a fumat o ţigară, a cerut mantaua, fiindu-i răcoare. Ca şi cînd pentru cîteva secunde pînă la execuţie conta ceva senzaţia lui de frig. »

Cu toate că rezervat, Gaittany avea eleganţa să divulge prietenilor faptele a căror cunoaştere se părea capitală pentru existenţa lor. Astfel, după ce

anunță telefonic o scurtă vizită, apăru în somptuoasa lui mașină în fața casei lui Ioanide.

— Să trăiești! debută Gaittany cu ceasornicul în mînă, spre a nu întîrzia o clipă mai mult.

— Ce s-a întîmplat?

Gaittany puse mîna paravan la gură, de formă, spre a sugera importanța știrii. Altfel, vorbi normal:

— Am vrut să te anunț într-o chestiune care poate să te intereseze. Am informații precise că se vor lua măsuri drastice împotriva Mișcării. Vor fi lichidați! Gavrilcea e pe listă, nenorocitul! Nu strică să iei unele măsuri (Gaittany propagă mîna prin aer, insinuînd necesitatea îndepărtării), știu că băiatul dumitale are relații cu el, ar fi bine, mă înțelegi, un timp să-l reții în casă. Ai priceput.

Și ridicîndu-se repede, Gaittany porni jovial spre ușă, căutînd să scape cît mai iute.

— Asta am vrut să-ți spun. Te salut cu dragoste!

Și cu mîna făcu un salut dulce la frunte. Ioanide, absorbit, îi mulțumi și-l conduse la ușă, ținînd-o deschisă, pînă ce Gaittany se întinse confortabil în automobil.

— E-n regulă! îi strigă acela făcîndu-i semn cu mîna în care ținea agenda, de pe care apoi îndată șterse punctul efectuat.

Ioanide convocă pe Pica.

— Deși rămîn la principiul de a nu mă amesteca în viața ta personală, îi zise, acum se întîmplă lucruri care mă obligă să intervin. Mai tîrziu faci ce vrei. Gavrilcea e părtaș la asasinarea lui Dan Bogdan, nu știu în ce măsură, străin nu este, oricum, te rog să mă crezi. Neliniștea mea e mare în privința lui Tudorel. Să fi alunecat așa de jos, amețit de alții, încît să ajungă un criminal? Să salvăm ce se poate salva. Nu se poate ca tu, fata lui Ioanide, din senti-

mentalism rău plasat, să te vîri în această speluncă. Vei fi arestată, dacă nu, implicată măcar indirect. Scandal. Pentru mine, la urma urmei, totul e indiferent, suport orice, dar mamă-ta ce va zice? Elvira pare indiferentă fiindcă nu-și imaginează asemenea lume, se crede mereu în paradisul ei monden. Vrei tu, Pica, să te solidarizezi cu un criminal?

— Nu cred, nu cred! se văită Pica scuturîndu-și brusc părul de pe o parte pe alta a capului. Are dușmani, tată, sînt calomnii.

— Fii serioasă, ce calomnii, eu îți vorbesc de fapte precise. E urmărit pentru uciderea lui Dan Bogdan și altele pe care nu le știi. Dacă totul se va dovedi neîntemeiat, îl vei revedea, după reabilitarea completă. Acum trebuie să m-asculți pe mine. Te vei muta la Erminia și vei sta acolo, fără să ieși din casă, evitînd orice întîlnire cu oricine atît timp cît îți voi spune eu. Te voi vedea des. Pe Tudorel o să-l țiu aici, sub ochii mei, e tot ce pot să fac, ireparabilul nu se poate repara.

În aceeași seară, într-o trăsură, Ioanide conducea pe Pica în casa lui Hergot din strada Tritonilor. Pica dormi din acea noapte în odaia de la mansardă a arhitectului.